

กระบวนการและผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคม:

กรณีศึกษาร้านคนจับปลา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

The Process and Outcomes of Social Enterprise Mobilization: A Case Study of

“Fisher Folk Shop”, Prachuap Khiri Khan Province

M.Sc.

วิจิตรา อุดมะมุณี

Wichitta Uttamamunee

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Science in Marine and Coastal Resources Management

Prince of Songkla University

2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

๑

423 526

ชื่อวิทยานิพนธ์ กระบวนการและผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคม:
กรณีศึกษาร้านคนจับปลา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผู้เขียน นางสาววิจิตรา อุดมมะณี

สาขาวิชา การจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เยาวนิจ กิตติธรรกุล)

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริพร ประดิษฐ์)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุวัจน์ ธีณรส)

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จารุณี เขียววารีสัจจะ)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เยาวนิจ กิตติธรรกุล)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จารุณี เขียววารีสัจจะ)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร
ทะเลและชายฝั่ง

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพล ศรีชนะ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ..... เยาวนิจ กิตติธรรกุล

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เยาวนิจ กิตติธรรกุล)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ..... วิจิตรา อุดมะมุณี

(นางสาววิจิตรา อุดมะมุณี)

นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ..... *วิจิตรา อุดมะมุณี*

(นางสาววิจิตรา อุดมะมุณี)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	กระบวนการและผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคม: กรณีศึกษาร้านจำหน่ายอาหารทะเลปลอดภัย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ผู้เขียน	วิจิตรา อุดมะมุณีย์
สาขาวิชา	การจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคม กรณีศึกษาร้านคนจับปลา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กลุ่มเป้าหมายจำนวน 59 คน ประกอบด้วยนักพัฒนาเอกชน ชาวประมงพื้นบ้าน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้บริโภค โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและกึ่งโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการรวบรวมข้อมูลรายรับ-รายจ่ายของร้านๆ ผลการศึกษาพบว่าการริเริ่มกิจการร้านคนจับปลาเกิดจากกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระได ตำบลอ่าวน้อย อำเภอมะนิง จังหวัดประจวบฯ แล้วขยายแนวคิดไปยังเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ซึ่งได้มอบหมายให้นักพัฒนาเอกชนที่ทำงานร่วมกันมานานกว่า 7 ปี เป็นผู้ดำเนินธุรกิจการซื้อขายผลิตภัณฑ์อาหารทะเลที่ปลอดภัยสำหรับผู้บริโภคและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งพัฒนาให้เป็นธุรกิจที่ช่วยเพิ่มรายได้ให้ชาวประมงพื้นบ้านอีกด้วย การดำเนินงานในช่วง 1 ปี ที่ผ่านมาอยู่ในช่วงการเริ่มต้นซึ่งต้องเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก การสรุปบทเรียน และการทำความเข้าใจกระบวนการพัฒนากิจการเพื่อสังคม รวมทั้งลักษณะธรรมชาติเฉพาะของธุรกิจการจำหน่ายสินค้าอาหารทะเล ซึ่งได้มีการสรุปบทเรียนในการพัฒนาการดำเนินงาน ดังนี้ 1) การวางแผน 2) การผลิตและการปฏิบัติการ ได้แก่ การถนอมรักษาสินค้า โรงเรือนการผลิต และระบบขนส่งสินค้า 3) การบัญชีและการเงิน 4) การจัดการอุปสงค์ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ 5) การจัดการอุปทาน และ 6) การเปลี่ยนแปลงจากแนวคิดการทำงานพัฒนาไปสู่การทำธุรกิจ

ส่วนผลลัพธ์และผลกระทบจากการดำเนินงานนั้น 1) ร้านประสบภาวะขาดทุนมาโดยตลอด จนไม่สามารถปันผลกำไรสู่สมาชิกผู้ถือหุ้น และกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ 2) ร้านยังไม่สามารถช่วยให้ชาวประมงพื้นบ้านหลุดพ้นจากระบบหนี้สินที่ผูกพันกับแพปลาท้องถิ่นได้ เนื่องจากร้านๆ สามารถรับซื้อสัตว์น้ำได้ในปริมาณเล็กน้อยเพียง 0.04% ของการจับสัตว์น้ำอ่าวคั่นกระได ร้านๆ ช่วยเพิ่มรายได้เฉลี่ยเป็นเงินจำนวน 5,0172.21 บาทต่อปี หรือเดือนละ 418.10 บาท สำหรับแต่ละครัวเรือนชาวประมงพื้นบ้านที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวมทั้งหมด 60 ครัวเรือน ทั้งนี้ชาวประมงพื้นบ้านมีความรู้สึกภาคภูมิใจว่าร้านเป็นการแสดงตัวตนของชาวประมงพื้นบ้านให้เป็นที่รู้จักของสังคม 3) ผู้บริโภคของร้านเป็นชนชั้นกลางขึ้นไป อาศัยอยู่ในเมือง อายุ 30 ปีขึ้นไป และมี

รายได้ดี เป็นกลุ่มคนรักสุขภาพและกลุ่มผู้ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น เลือกรับโภชนาการดีจากร้านๆ ด้วยเหตุผลของการดูแลสุขภาพ ความปลอดภัยของอาหารทะเล และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: กิจกรรมเพื่อสังคม, ร้านคนจับปลา, กลุ่มประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ผลิตภัณฑ์อาหารทะเลที่ปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม, องค์กรพัฒนาเอกชนด้านประมงพื้นบ้าน

Thesis Title	The Process and Outcomes of Social Enterprise Mobilization: A Case Study of “Fisher Folk Shop”, Prachuap Khiri Khan Province
Author	Wichitta Uttamamunee
Major Program	Master of Science in Marine and Coastal Resources Management
Academic Year	2016

Abstract

The objective of this qualitative research is to investigate the development process and outcomes of the Fisher Folk Shop at Prachuab Khiri Khan Province. Its target group of fifty-nine persons are those related to the shop, including staffs of a non-governmental organization (NGO), small-scale fishers, executives of Subdistrict Administrative Organization, and consumers. Research methods are as follows: semi-structured and structured interviews, participant and non-participant observations, focus group discussions, and records of the shop expenses and incomes. It is found that the Fisher Folk Shop was initiated by small-scale fishers of Ban Kankradai, Aow Noi Subdistrict, Prachuab Khiri Khan Province, and then the concept was extended to Thailand Networks of Small-Scale Fishers. They agreed to appoint the NGO staffs who worked with their community for 7 years to run a business of selling and buying seafood products, caught with environmentally-friendly fishing gears, and safe for consumers. They also expected that the business would increase their incomes. The operation during the first year was in the initial stage. Through learning with trial-and-error, that staffs increased their understanding about the process of developing a social enterprise, as well as specific characteristics of seafood product business. Lessons for further development of the business are discussed and summarized as follows: 1) planning; 2) manufacturing and operations, including its preservation, production building, and logistics; 3) accounting and finance; 4) demand management, including public relations 5) supply management and 6) the transformation of staffs' perspectives from development work to business.

The outcomes and impacts of the operation are as follows: 1) Due to its continuous loss, the shop could not allocate any dividends to their shareholders or to support activities of environmental conservation. 2) It could not yet free the small-scale fishers from the systems of debt bonded by local middle. Since the shop could purchase in minimal quantities of 0.04% of the fishery resources of the Khan Kradai gulf

. It increased the annual average incomes of 5,0172.21 Baht or 418.10 Baht per month for each of the sixty fishermen households in Prachuab Khiri Khan. Moreover, the fishers are proud of the shop as it shows the identities of small-scale fishers to the public. 3) The shop consumers are middleclass urban health concern people with more than thirty years of age and high incomes. They are groups of health caring and reformers. Reasons of selecting the shop products are health, seafood safety and environmental protection.

Keywords: social enterprise, Fisher Folk Shop, Prachuap Khiri Khan small-scale fisher group, safe and environmentally-friendly seafood products, small-scale fishery non-governmental organization

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ บัณฑิตวิทยาลัย และสำนักวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่สนับสนุนงบประมาณในการศึกษาครั้งนี้

ขอขอบคุณ ผศ.ดร.เยาวนิจ กิตติธรรกุล อาจารย์ที่ปรึกษาหลักวิทยานิพนธ์ และ ผศ.ดร.จารุณี เขียววารีสัจจะ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จได้ด้วยดี ขอขอบคุณ ผศ.ดร.ศิริพร ประดิษฐ์ และ รศ.ดร.สุวิจน์ ธีณรส คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ช่วยให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์

ขอขอบคุณ คุณเสาวลักษณ์ ประทุมทอง และนักพัฒนาเอกชนร้านคนจับปลา สมาคมรักทะเลไทย สำหรับข้อเสนอแนะและความช่วยเหลือในทุกๆ ด้านในการทำวิจัย

ขอขอบคุณ ชาวประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระได จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่รัก เอ็นดู และให้กำลังใจ ช่วยเหลือในการทำวิจัยเรื่องนี้

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบิดามารดา และครอบครัว ซึ่งเปิดโอกาสให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนคอยช่วยเหลือและให้กำลังใจผู้วิจัยเสมอมาจนสำเร็จการศึกษา

วิจิตรา อุตมะมณี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(5)
Abstract	(7)
กิตติกรรมประกาศ	(9)
สารบัญ	(10)
สารบัญตาราง	(12)
สารบัญภาพ	(13)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
1.2 คำถามการวิจัย	5
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	6
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ	6
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	6
1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย	7
บทที่ 2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 สถานการณ์ประมงไทยและการต่อสู้ของชาวประมงพื้นที่บ้าน	8
2.2 องค์กรสะพานเชื่อม (Bridging organization)	20
2.3 แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)	24
2.4 แนวคิด SWOT Analysis	34
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	43
3.1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในภาคสนาม	43
3.2 การกำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้เป็นแหล่งข้อมูล	46
3.3 การเลือกใช้เครื่องมือการวิจัยและการเก็บข้อมูล	47
3.4 การสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลาและชุมชนบ้านคั่นกระได	51
3.5 การตรวจสอบข้อมูล	68
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	69
3.7 จริยธรรมในการวิจัย	70
3.8 ข้อจำกัดในการวิจัย	73

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	74
4.1 วิธีประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระไดจากงานพัฒนาสู่ร้านคนจับปลา	74
4.2 พัฒนาการและกระบวนการทำงานของร้านคนจับปลา	87
4.3 บทเรียนจากการดำเนินงานร้านคนจับปลา	105
4.4 ผลลัพธ์จากกระบวนการทำงานร้านคนจับปลา	112
4.5 แนวทางพัฒนาร้านคนจับปลาในอนาคต	134
บทที่ 5 สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย	137
5.1 กระบวนการดำเนินงานของร้านคนจับปลา	137
5.2 ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของร้าน คนจับปลา	144
5.3 ผลลัพธ์และผลกระทบจากการดำเนินงานร้านคนจับปลา	149
5.4 ข้อเสนอแนะ	151
บรรณานุกรม	155
ภาคผนวก	164
ภาคผนวก ก ปฏิทินฤดูกาล และการรับซื้อสัตว์น้ำ	165
ภาคผนวก ข ประกาศจังหวัดพื้นที่อนุรักษ์หอยจอบในเขตพื้นที่ 5 ไมล์ทะเล และเอกสารประกอบการชุมนุม	169
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ถือหุ้นร้านคนจับปลาที่เป็นชาวประมง พื้นบ้านเครือข่ายจังหวัดประจวบฯ รอบที่ 1/2557	175
ภาคผนวก ง ยอดประกอบการร้านคนจับปลา จังหวัดประจวบฯ ในช่วงเดือนมิถุนายน 2557 – พฤษภาคม 2558	179
ภาคผนวก จ การจัดการรถห้องเย็น	181
ภาคผนวก ฉ ผลตอบรับจากผู้บริโภค	188
ประวัติผู้เขียน	196

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	แสดงการจัดสนทนากลุ่มจำนวน 5 ครั้ง ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในชุมชน บ้านคั่นกระได จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	50

สารบัญญภาพ

ภาพ		หน้า
1	บทบาทที่หลากหลายขององค์กรที่เป็นสะพานเชื่อมในการจัดการ ร่วม องค์กรฯ หนึ่งๆ ไม่ได้ทำหน้าที่ทั้งหมด ในบางกรณี องค์กรต่างๆ อาจมีบทบาทร่วมกันในฐานะองค์กรที่เป็นสะพานเชื่อม	21
2	การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า	69
3	ชายหาดอ่าวคันกระได ปี 2558	75
4	เรือหางมีเครื่องยนต์ ขนาดยาว 8.5 เมตร กว้าง 3 เมตร	76
5	อวนอกกาแรชีที่บ้านคันกระไดเล็กใช้	78
6	การสร้างซั้งกอ(บ้านปลา)	79
7	ธนาคารปูของกลุ่มเด็กเลี้ยงปูบ้านคันกระได	80
8	องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวน้อยและธนาคารออมสินร่วมสนับสนุน งบประมาณในการทำซั้งกอและซอมแซมธนาคารปู ครั้งที่ 3 ของปี 2558	81
9	บ่อขยะที่ทุ่งกระต่ายขัง ที่ชาวบ้านรวมตัวกันคัดค้าน	82
10	ป้ายสมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระได หมู่ที่ 3 ตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	83
11	เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบฯ ชุมนุมเรื่องเรือประมง หอยจอบ ณ บ้านหนองข้าวเหนียว อำเภอสามร้อยยอด จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์	84
12	สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ยื่นหนังสือต่อ รัฐบาลในประเด็นการทำประมงผิดกฎหมาย IUU Fishing ณ ทำเนียบรัฐบาล	84
13	สมาชิกเครือข่ายประมงพื้นบ้าน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ร่วมให้ กำลังใจนายสมพงษ์ ปานน้อย ณ สถานีตำรวจสามร้อยยอด จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์	87
14	ร้านคนจับปลา บ้านบ่อนอก ณ สวนสืบสาน เจริญ วัดอักษร	88
15	การวางแผนธุรกิจ โดยอาจารย์แพรวา สาธุธรรม เป็นวิทยากร	92
16	หน้าร้านคนจับปลา ที่สวนรุกขาร์เดน ทองหล่อ ซอย 3 กรุงเทพฯ	101
17	บรรยากาศงานมหกรรมการเงิน ปี 2558 ณ ศูนย์ประชุมอิมแพค เมืองทองธานี	103

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ		หน้า
18	มุมจำหน่ายสินค้าอาหารทะเลในร้านเลมอนฟาร์ม	104
19	การประชาสัมพันธ์ของร้านคนจับปลา	104
20	ยอดผลประกอบการร้านคนจับปลา ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2557 – พฤษภาคม 2558	113
21	ร้านคนจับปลาในปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) ศาลารวมใจ สมาคมประมง พื้นบ้านอ่าวคันกระได	115
22	ตัวอย่างสัตว์น้ำที่รับซื้อจากชาวประมงในพื้นที่ต่างๆ	116
23	การทำความสะอาด แล่ และควักไส้สัตว์น้ำทั่วไป	116
24	ตัวอย่างสินค้าแปรรูป ได้แก่ ปลาทูหวาน ปลาหลังเขียวแห้ง	117
25	การบรรจุถุง	117
26	การจัดเก็บรักษาคุณภาพสินค้า	117
27	การบรรจุสินค้าลงลังโฟมเพื่อส่งให้ลูกค้า	118
28	การขนส่งสินค้าให้ลูกค้า	118
29	การขนย้ายสินค้าไปจำหน่ายที่สวนรัฐการเดน	119
30	การไหลของสินค้าและข้อมูลระหว่างกิจกรรมและผู้เกี่ยวข้อง	120

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การพัฒนาประเทศเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม และการส่งเสริมการทำประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่ในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมาของประเทศไทย ส่งผลให้ทรัพยากรชายฝั่งและสัตว์น้ำมีปริมาณลดน้อยลงเรื่อยๆ และอยู่ในสถานะเสื่อมโทรมจนถึงขั้นวิกฤติ (วัฒนา สุภณศิลป์, 2544) ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและการแย่งชิงทรัพยากรขึ้นในหลายพื้นที่ (Messelbeck & Sutherland, 2000) ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านตกอยู่ในสภาพอ่อนแอ การเลี้ยงชีพประสบความยากลำบาก ชาวประมงพื้นบ้านจึงลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อปกป้องปากท้องของตนเองจากการรุกรานของประมงพาณิชย์ ที่ทำลายเครื่องมือประมงและการทำประมง ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรง ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในภาคใต้ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงเริ่มปรับเปลี่ยนวิธีการ และดูแลรักษาพื้นที่ทรัพยากรชายฝั่งในชุมชนและทะเลบริเวณใกล้เคียง (กองเลขาอนุกรรมการสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้, 2545; บรรจง นະแส, 2545)

ในขณะเดียวกันองค์กรพัฒนาเอกชน (Non-governmental organizations - NGOs) ในภาคใต้ได้เข้ามาเสริมสร้างคุณภาพชีวิตชุมชนชาวประมงพื้นบ้านให้ดีขึ้น โดยสร้างกิจกรรมในพื้นที่ เช่น การระดมทุนในชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เช่น การทำลายป่าชายเลน การใช้ระเบิดปลา การทำประมงที่ใช้เครื่องมือทำลายล้าง การอนุรักษ์หญ้าทะเล เต่าทะเล เป็นต้น จึงทำให้ชาวประมงพื้นบ้านรวมกลุ่มเป็นรูปองค์กร และมีการขยายแนวคิดไปสู่หมู่บ้านอื่นๆ จนเกิดเครือข่ายแกนนำชาวประมงในพื้นที่ภาคใต้ โดยนักพัฒนาเอกชนเป็นผู้ประสานงานกับกลุ่มชาวประมงในพื้นที่ต่างๆ จนในที่สุดองค์กรเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ได้ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ เมื่อปี 2536 ภายใต้ชื่อ “สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้” และในปี 2537 องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานกับชุมชนชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายเช่นกัน เรียกว่า “เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนประมงพื้นบ้านภาคใต้ (NGOs เล)” เพื่อหนุนเสริมการดำเนินงานของสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ได้ดำเนินการต่อสู้ในรูปแบบต่างๆ ร่วมกับชุมชนในหลายพื้นที่ (กองเลขาอนุกรรมการสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้, 2545; บรรจง นະแส, 2545)

ชาวประมงหลายพื้นที่ได้รวมกลุ่มกันดูแล รักษา และฟื้นฟูทรัพยากรทะเลและชายฝั่งของชุมชน ส่งผลให้ทรัพยากรสัตว์น้ำในปัจจุบันมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น (กรมประมง, 2554) และสัตว์น้ำที่ผลิตโดยชาวประมงพื้นบ้าน ไม่รวมการจับโดยประมงเชิงพาณิชย์ มีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภคในประเทศ (สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้, 2550) แต่ในทางตรงกันข้าม ชาวประมงพื้นบ้านร้อยละ 90 ยังมีฐานะยากจน เนื่องจากชาวประมงพื้นบ้านใช้ต้นทุนในการทำประมงสูงและมีภาระหนี้สินผูกพันอยู่กับพ่อค้าคนกลาง ไม่สามารถขายสัตว์น้ำที่จับได้โดยตรง ต้องขายให้พ่อค้าคนกลางเท่านั้น ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านไม่สามารถต่อรองราคาได้ทั้งที่ราคาสัตว์น้ำในตลาดที่ผู้บริโภคต้องซื้อมาบริโภค มีราคาสูงกว่าราคาขายได้ของชาวประมงพื้นบ้านที่

เป็นผู้ผลิตหลายเท่า (กังวาลย์ จันทรโชติ, 2529; จันทรเพ็ญ ชิตเชื้อ, 2543; จารุณี เขียววารีสัจจะ และคณะ, 2554)

ในช่วงปี 2545 เป็นต้นมา โครงการแปปลาชุมชนเกิดขึ้นโดยการรวมกลุ่มในหลายพื้นที่ของชาวประมงพื้นบ้าน ทั้งที่เกิดจากการรวมกลุ่มของชาวบ้านเอง และมีนักพัฒนาเอกชนจากสมาคมรักษ์ทะเลไทยเข้าไปสนับสนุนเพื่อเป็นแนวทางแก้ปัญหาของชาวประมงพื้นบ้านให้รอดพ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางในการขายสัตว์น้ำที่ชาวประมงหามาได้ อาทิ เดือนกุมภาพันธ์ 2545 แพบชุมชนบ้านขอนแก่น จังหวัดสตูล (จารุณี เขียววารีสัจจะ และคณะ, 2554) แพบปลาชุมชนบ้านคูซูด อ.สทิงพระ จ.สงขลา แพบปลาชุมชนบ้านช่องพิน ม.2 ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง (สถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง, 2548; ผู้จัดการออนไลน์, 2555; ไทยโพสต์, 2556; จารุณี เขียววารีสัจจะ และคณะ, 2554) และในปี 2549 ชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดสตูลได้มีการรวมกลุ่มขึ้นเป็นแปปลาชุมชนกลางของพื้นที่จังหวัดสตูล (จารุณี เขียววารีสัจจะ และคณะ, 2554) ซึ่งจากการศึกษาการพัฒนาแปชุมชนหลายแห่งของชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดสตูลพบว่าการดำเนินการแปปลาชุมชนนั้นไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้เท่าที่ควร เนื่องจากระบบการบริหารแปชุมชนไม่ชัดเจน การขาดประสบการณ์ในการทำธุรกิจของชาวประมงพื้นบ้าน และกฎเกณฑ์ที่มีการกำหนดขึ้นในกลุ่มไม่มีการยึดหยุ่นตามสถานการณ์ แต่กิจการแปชุมชนมีศักยภาพพอในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน และเพิ่มรายได้ให้กับชาวประมงพื้นบ้าน โดยจะต้องมีกระบวนการพัฒนาและเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับองค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง (จารุณี เขียววารีสัจจะ และคณะ, 2554)

ผลจากการสัมมนาเรื่อง เศรษฐกิจชุมชนประมงพื้นบ้าน ในหัวข้อแปชุมชนกับการจัดการตลาด เมื่อปี 2549 จัดโดยสมาคมรักษ์ทะเลไทยและสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้าน ได้มีการสรุปบทเรียนร่วมกัน คือ ชาวประมงพื้นบ้านจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับระบบการผลิตแบบทุนนิยมในสังคมไทยปัจจุบัน โดยใช้จุดแข็งของการทำประมงพื้นบ้านที่มุ่งเน้นความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและแนวทางการส่งเสริมสินค้าที่เป็นมิตรต่อผู้บริโภค มาเป็นแนวทางนำผลผลิตของชุมชนออกสู่ตลาด ที่ประชุมมีข้อสรุปร่วมกันว่า สมาคมรักษ์ทะเลไทย และองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้องควรเป็นหน่วยงานที่กำหนดมาตรฐานรับรองคุณภาพสินค้าของชาวประมงพื้นบ้าน ว่ามีความปลอดภัยต่อผู้บริโภคและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (วิโชคศักดิ์ รัตนรงค์ไพรี, สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2557)

ปัจจุบันกระแสการตื่นตัวของผู้บริโภคในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทั่วโลก ทำให้องค์กรระหว่างประเทศ องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานของรัฐ และบริษัทเอกชนเห็นความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการประชุมสมัชชาสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ปี ค.ศ.2012 (United Nations Conference on Sustainable Development: UNCSO) หรือ Rio+20 (UNCSO Secretariat, 2012) ความต้องการของผู้บริโภคจึงมีผลอย่างมากในการกำหนดทิศทางการผลิต (Dauvergne & Lister, 2012) จึงส่งผลให้ภาคธุรกิจแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการผลิตสินค้าหรือบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (สันทนา อมรไชย, 2551) โดยใช้ฉลากสิ่งแวดล้อม (Eco-Label) เป็นเครื่องมือทางการตลาดที่นำประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมมาเป็นกลยุทธ์ (Grundey & Zaharia, 2008; Thrane, Ziegler & Sonesson, 2009) ผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อสินค้าที่มีฉลากสิ่งแวดล้อม ที่ได้รับการรับรองจากองค์กรที่มีมาตรฐาน นำเชื่อถือ สามารถตรวจสอบได้ ทั้งนี้ต้องเป็น

องค์กรที่ได้รับการยอมรับทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ (จงกลณี วิทยารุ่งเรืองศรี และ ชื่นจิต จันทจรูญพงษ์, 2547; สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2556; Mutersbaugh, 2005; Hatanaka, 2009; Ponte, 2012) ในกรณีของผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำในประเทศไทยมุ่งเน้นการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำจากภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นสินค้าส่งออกไปยังต่างประเทศ (กองพัฒนาอุตสาหกรรมสัตว์น้ำ, 2547) ส่วนผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำจากชาวประมงพื้นบ้านที่มีขายตามตลาดในประเทศยังไม่ได้มีการรับรองมาตรฐาน (วิโชคศักดิ์ ธรรงค์ไพโร, สัมภาษณ์ 13 สิงหาคม 2557)

สืบเนื่องจากช่องว่างในการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำจากชาวประมงพื้นบ้านในประเทศไทย และกระแสการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรสิ่งแวดล้อม ทำให้องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชนหลายองค์กรที่ต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวประมงพื้นบ้าน ได้มองเห็นช่องทางในการแก้ปัญหาส่วนต่างราคาผลผลิตของชาวประมงพื้นบ้านกับผู้บริโภค โดยพยายามยกระดับธุรกิจแพชุมชนสู่ธุรกิจการจัดจำหน่ายสัตว์น้ำปลอดภัยสู่มือผู้บริโภคในรูปแบบอาหารแช่แข็ง และอาหารแปรรูป เพื่อสร้างมาตรฐานในการรับรองความปลอดภัยให้กับผู้บริโภค และส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ศุภวรรณ ชนะสงคราม, สัมภาษณ์ 16 กันยายน 2557 และ เสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 18 กันยายน 2557)

แนวคิดดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดโครงการอาหารทะเลปลอดภัยสู่ผู้บริโภคในหลายพื้นที่ของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นโครงการประมงพื้นบ้าน-สัตว์น้ำอินทรีย์ ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยเครือข่ายรักษ์ปลา-รักษ์ทะเล ซึ่งประกอบด้วยมูลนิธิสายใยแผ่นดิน สมาคมรักษ์ทะเลไทย และมูลนิธินโยบายสุขภาวะ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสหภาพยุโรป เริ่มโครงการฯ ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2556 มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือชาวประมงพื้นบ้านให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการขายผลผลิตสัตว์น้ำที่ตนเองจับมาได้ และการให้ผู้บริโภคเข้าถึงอาหารทะเลปลอดภัยจากชาวประมงพื้นบ้านโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง โดยมีเจ้าหน้าที่ดำเนินการจัดหาตลาด และเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภค โดยที่ชาวประมงพื้นบ้านเป็นผู้หาสัตว์น้ำและขายให้โครงการฯ ชุมชนประมงพื้นบ้านที่เข้าร่วมจำนวน 6 ชุมชน ในพื้นที่จังหวัดพังงา, จังหวัดกระบี่, จังหวัดพัทลุง, จังหวัดสงขลา, จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (ศุภวรรณ ชนะสงคราม, สัมภาษณ์ 16 กันยายน 2557) ในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ชาวประมงพื้นบ้านได้แยกตัวออกจากโครงการฯ เมื่อปี 2557 และทำการรวมกลุ่มกันก่อตั้งร้านคนจับปลาเพื่อจำหน่ายสินค้าของตนเองในรูปแบบกิจการเพื่อสังคม ที่ส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งในชุมชนและรายได้ที่ดีขึ้นของชาวประมงพื้นบ้าน โดยร้านคนจับปลาจะรับซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงพื้นบ้านในราคาสูงกว่าแพปลาเอกชน 20% ส่วนผลกำไรสุทธิจะจัดแบ่งออกเป็นค่าบริหารจัดการ 30% เข้าสู่กองทุนอนุรักษ์ 40% และเข้าสู่กลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำชุมชน 30% ร้านคนจับปลาจึงเป็นอีกหนึ่งโครงการอาหารทะเลปลอดภัยสู่ผู้บริโภค(เสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 18 กันยายน 2557; นิตยา ยี่สาร, สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2557) และโครงการอาหารปันรัก: ตลาดอาหาร...เพื่อคนรักสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มออมทรัพย์นักพัฒนาภาคใต้ สมาคมผู้บริโภคสงขลา ร่วมกับมหาวิทยาลัยชาวบ้านลานหอยเสียบ อ.จะนะ จ.สงขลา เพื่อนำเงินไปสนับสนุนโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง ในพื้นที่ อาทิ โครงการธนาคารปู การจัดเสวนาชุมชน เป็นต้น ซึ่งโครงการอาหารปันรักฯ ได้เริ่มต้นในการจัดระบบบริหารจัดการในกลุ่มของชาวประมงที่ร่วมโครงการฯ ในช่วงปลาย พ.ศ.2557

ธุรกิจ “ร้านคนจับปลา” เริ่มต้นจากการที่ชาวประมงพื้นบ้านในชุมชนบ้านคั่นกะไค ตำบลอ่าวน้อย อำเภอมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้รวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลา 7-8 ปี ที่ผ่านมา โดยการเข้ามาขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนในพื้นที่ของนักพัฒนาเอกชนสมาคมรักษ์ทะเลไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำซั้งกอ (บ้านปลา) เพื่อฟื้นฟูดูแลทรัพยากรธรรมชาติจนประสบความสำเร็จในการทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำในอ่าวเพิ่มขึ้น ชาวประมงพื้นบ้านสามารถทำการประมงได้สัตว์น้ำจำนวนมาก ส่งผลให้ราคาสัตว์น้ำในตลาดราคาตกต่ำ ชาวประมงพื้นบ้านต้องการเพิ่มมูลค่าโดยการแปรรูปสัตว์น้ำจึงเข้าร่วมโครงการประมงพื้นบ้าน-สัตว์น้ำอินทรีย์ ส่งผลให้มีรายได้มากขึ้น แต่ชาวประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกะไค จับสัตว์น้ำในปริมาณมากทุกวัน ในขณะที่ทางโครงการประมงพื้นบ้าน-สัตว์น้ำอินทรีย์มีข้อจำกัดการรับซื้อได้เพียงเดือนละ 1 ครั้ง ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการขายของชาวประมงพื้นบ้าน (วิโชคศักดิ์ รัตนศิริไพรี, สัมภาษณ์ 13 สิงหาคม 2557, 20 ตุลาคม 2557; เสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 18 กันยายน 2557)

สมาคมชาวประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกะไคมีแนวคิดเปิดร้านขายสินค้าเป็นของตนเอง จึงได้มีการปรึกษาคู่ค้าระหว่างชาวประมงพื้นบ้านและนักพัฒนาเอกชน สมาคมรักษ์ทะเลไทยจึงได้ประสานกับองค์กรอ็อกแฟม (Oxfam : องค์กรเงินทุนเพื่อการพัฒนาจากประเทศอังกฤษ) โดยมีแนวคิดการนำผลผลิตจากชาวประมงพื้นบ้าน ที่มีวิธีการจับสัตว์น้ำแบบพึ่งพิงธรรมชาติ ไม่ใช่เครื่องมือทำลายล้าง มาสร้างตลาดทางเลือกใหม่ให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคได้สัมพันธ์กันโดยตรง เพื่อให้ชาวประมงพื้นบ้านสามารถขายสัตว์น้ำของตนเองโดยตรง และส่งเสริมให้ผู้บริโภคสัตว์น้ำได้รับผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำที่มีคุณภาพปลอดภัยและมีประโยชน์ อีกทั้งเป็นช่องทางการรณรงค์ให้ข้อมูล ความรู้ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาทรัพยากรทางทะเล และใช้ฉลากรับรองผลิตภัณฑ์สินค้าชาวประมงพื้นบ้าน ที่ผ่านมาตรฐานของโครงการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำชาวประมงพื้นบ้าน ของสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย สมาคมรักษ์ทะเลไทย และองค์กรอ็อกแฟม โดยใช้มาตรฐานผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำชาวประมงพื้นบ้าน (มาตรฐานบลูแบรนด์ : Blue Brand) เป็นฉลากสินค้าอาหารทะเลปลอดภัย ตามหลักการ 4 หลักการ คือ (1) ด้านความปลอดภัยต่อผู้บริโภค เป็นสินค้าอาหารทะเลที่ไม่ใช้สารเคมี สารกันเสียที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพผู้บริโภคทั้งในอาหารทะเลสดและผลิตภัณฑ์แปรรูป (2) ด้านชุมชน เป็นสินค้าอาหารทะเลที่คำนึงถึงประโยชน์ของชุมชนประมงพื้นบ้าน การดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของชาวประมง (3) ด้านสังคม เป็นสินค้าอาหารทะเลที่คำนึงถึงมิติทางสังคมและแรงงาน โดยการทำประมงจะต้องไม่เอาเปรียบแรงงาน รวมถึงสนับสนุนการปกป้องสิทธิทางสังคมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง และ (4) ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นสินค้าอาหารทะเลที่เคารพกติกาชุมชนและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของการทำประมง ทั้งจากการใช้เครื่องมือ ขนาดสัตว์น้ำที่จับ และพื้นที่ในการจับสัตว์น้ำ ซึ่งกำหนดโดยโครงการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งพัฒนาจากพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ.2490 และข้อสรุปจากการสัมมนาเศรษฐกิจชุมชนประมงพื้นบ้าน ประเด็นแพชุมชนกับการจัดการตลาดเมื่อปี 2549 รวมทั้งปัญหาการทำประมงในชุมชนถือเป็นฉลากสิ่งแวดล้อมประเภทที่2 ISO 14021 ที่ผู้ประกอบการเป็นผู้จัดทำเอง (วิโชคศักดิ์ รัตนศิริไพรี, สัมภาษณ์ 13 สิงหาคม 2557, 20 ตุลาคม 2557 และเสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 18 กันยายน 2557)

ร้านคนจับปลาจึงเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนมิถุนายน ปี 2557 ในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยชาวประมงพื้นบ้าน และบุคคลทั่วไปรวมถือหุ้นเป็นสมาชิกจำนวน 60 คน โดยองค์กรออกแฟ้ม และสมาคมรักษ์ทะเลไทยสนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างอาคาร การซื้ออุปกรณ์และเครื่องมือในการดำเนินกิจการ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ร้านค้า และการจัดประชุมต่างๆ ซึ่งผู้ที่กำกับดูแลร้านคือ สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย กลุ่มรักษ์ท้องถิ่น และสมาคมรักษ์ทะเลไทย ร้านคนจับปลาขยายแนวคิดและพื้นที่การรับซื้อใน 6 พื้นที่ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมีชาวประมงพื้นบ้านเข้าร่วมโครงการประมาณ 100 คน (วิโชคศักดิ์ ธรรงค์ไพรี, สัมภาษณ์ 13 สิงหาคม 2557 และ 20 ตุลาคม 2557; เสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 18 กันยายน 2557)

นอกจากในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ร้านคนจับปลา มีเครือข่ายชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่เข้าร่วมแนวคิด และนำข้อกำหนดมาตรฐานบลูแบรנד เป็นแนวทางปฏิบัติ อาทิ แฟ้มปลาชุมชนบ้านช่องพิน จังหวัดพัทลุง สมาคมชาวประมงพื้นบ้านอำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช (วิโชคศักดิ์ ธรรงค์ไพรี, เสาวลักษณ์ ประทุมทอง และนิตยา ยี่สาร, สัมภาษณ์ 18 กันยายน 2557)

การรวมตัวของชาวประมงพื้นบ้าน และองค์กรต่างๆ ในการจัดทำธุรกิจการขายสัตว์น้ำในกรณีของร้านคนจับปลานับเป็นก้าวสำคัญที่ทำนาย สำหรับองค์กรชาวประมงพื้นบ้านและองค์กรพัฒนาเอกชนในการปรับตัวให้เข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงของระบบทุนนิยม และเป็นช่องทางในการเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจให้กับชาวประมงพื้นบ้านที่เข้าร่วมโครงการ ดังนั้นความรู้ที่สังเคราะห์จากประสบการณ์การดำเนินการธุรกิจการขายสัตว์น้ำที่เป็นมิตรกับผู้บริโภคของร้านคนจับปลาจะเป็นบทเรียนที่สำคัญ สำหรับทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์กรชาวประมงพื้นบ้าน และสังคมไทยโดยรวม ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากระบวนการพัฒนากิจการเพื่อสังคมของร้านคนจับปลาพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ภายใต้ข้อกำหนดมาตรฐาน ที่ส่งผลต่อการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม ของชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อนำเสนอผลลัพธ์การทำกิจการเพื่อสังคมการขายสัตว์น้ำที่เป็นมิตรต่อผู้บริโภค และนำเสนอแนวทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กรชาวประมงพื้นบ้านสำหรับสังคมไทยในอนาคต

1.2 คำถามการวิจัย

การวิจัยเรื่องกระบวนการและผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคม: กรณีศึกษาร้านคนจับปลา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

- 1.2.1 กระบวนการดำเนินงานของร้านคนจับปลา เป็นอย่างไร
- 1.2.2 ปัจจัยอะไรบ้างที่เอื้อ และเป็นอุปสรรคในการดำเนินงานของร้านคนจับปลา
- 1.2.3 ผลลัพธ์และผลกระทบจากการดำเนินงานร้านคนจับปลา ในมิติเศรษฐกิจ และสังคม มีอะไรบ้าง
- 1.2.4 แนวทางการดำเนินงานร้านคนจับปลาในอนาคตควรเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษากระบวนการและผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคม: กรณีศึกษาร้านคนจับปลา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.3.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อ และเป็นอุปสรรคในการดำเนินกิจการเพื่อสังคมร้านคนจับปลา ภายใต้มาตรฐานบลูแบนด์

1.3.3 เพื่อศึกษาผลลัพธ์และผลกระทบจากการทำกิจการเพื่อสังคมร้านคนจับปลา ในมิติเศรษฐกิจ และสังคม

1.3.4 เพื่อเสนอแนะแนวทางพัฒนากิจการเพื่อสังคมร้านคนจับปลาในอนาคตให้เกิดความยั่งยืน

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.4.1 ร้านคนจับปลา หมายถึง กิจการที่เกิดจากองค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นเจ้าของธุรกิจร่วม ในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งทำหน้าที่รับซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงพื้นบ้าน และขายสัตว์น้ำให้กับผู้บริโภค

1.4.2 ชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์หมายถึง ชาวประมงพื้นบ้านพื้นที่บ้านคั่นกระได ตำบลอ่าวน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่ใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้าน เช่น ประเภททวนลอย ประเภทเบ็ด ประเภทเครื่องมือเคลื่อนที่และเครื่องมือประจำที่ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียกับการดำเนินงานของร้านคนจับปลา

1.4.3 มูลค่าเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นกับชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการขายสินค้าประมงได้ราคาสูงขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น ความเข้มแข็งของกลุ่มประมงพื้นบ้าน ร้านคนจับปลาเป็นที่ยอมรับของสังคม ฯลฯ

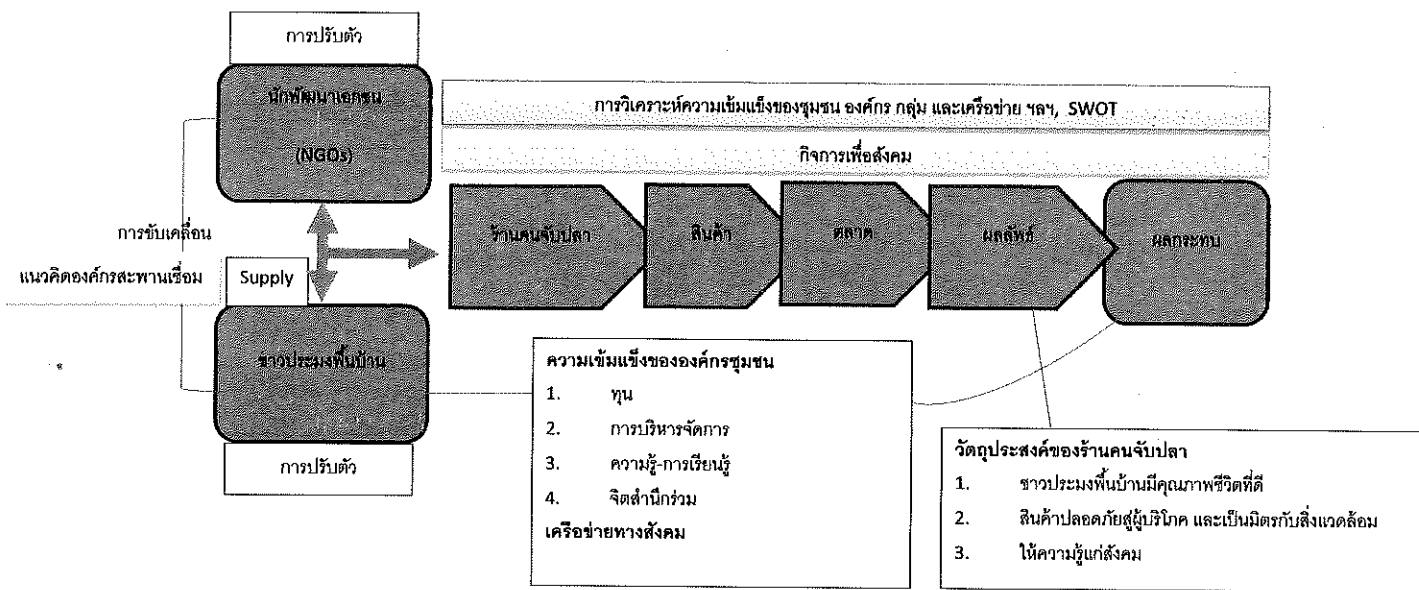
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1.5.1 ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการและผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนร้านคนจับปลา จะเป็นแนวทางในการบริหาร และการพัฒนาร้านคนจับปลาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

1.5.2 ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาร้านคนจับปลาจะเป็นประโยชน์ให้ผู้สนใจนำไปใช้ในการบริหารจัดการธุรกิจสัตว์น้ำของกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านต่อไป

1.5.3 ความรู้จากการศึกษาครั้งนี้ ช่วยส่งเสริมชาวประมงพื้นบ้านและสังคมให้เกิดความสนใจที่จะผลิตและบริโภคสินค้าที่เป็นมิตรต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น

1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบไปด้วย

- 2.1 สถานการณ์ประมงไทยและการต่อสู้ของชาวประมงพื้นบ้าน
- 2.2 องค์กรที่เป็นสะพานเชื่อม (Bridging organization)
- 2.3 แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)
- 2.4 แนวคิด SWOT Analysis
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 สถานการณ์ประมงไทยและการต่อสู้ของชาวประมงพื้นบ้าน

สภาพภูมิศาสตร์ของประเทศไทยเอื้ออำนวยให้แก่การประกอบอาชีพประมงเป็นอย่างดี เพราะสภาพที่ตั้งของประเทศไทยตั้งอยู่บนฝั่งทะเลและมีพรมแดนธรรมชาติที่ติดกับชายฝั่งทะเลเป็นระยะทางยาวถึง 2,614 กิโลเมตร ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดที่มีพรมแดนติดกับชายฝั่งทะเลรวม 24 จังหวัด มีอาชีพประมงมาโดยตลอด ขณะเดียวกันพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศไทยมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม และอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแม่น้ำ ลำคลอง หนองบึง ตลอดจนทะเลสาบจึงเอื้อต่อการประกอบอาชีพประมง จึงกล่าวได้ว่า อาชีพประมงเป็นอาชีพที่เก่าแก่ที่สุดอาชีพหนึ่งของคนไทย แต่ผู้ประกอบการอาชีพประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่ไม่สามารถสร้างความร่ำรวยได้ (บรรจง นยแส, 2545)

2.1.1 ประมงไทย

การประมงทะเลไทยมีมาช้านาน สามารถแบ่งช่วงการพัฒนาออกเป็น 4 ระยะ คือ ยุคก่อนปี 2503 เป็นช่วงการประมงทะเลยังไม่พัฒนา เป็นการประมงพื้นบ้าน และใช้เรือประมงขนาดเล็กไม่มีเครื่องยนต์ ผลผลิตสัตว์น้ำในช่วงนี้มีปริมาณมากพอสำหรับใช้บริโภคภายในประเทศเกือบทั้งหมด (กรมประมง, 2549)

ต่อมายุคในระหว่างปี 2503-2523 รัฐบาลไทยเริ่มมีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) การประมงไทยก็ได้เริ่มพัฒนาขึ้นและขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีการนำเอาเครื่องมืออวนลากหน้าดินแบบแผ่นตะเข้เข้ามาทดลองใช้ในน่านน้ำไทย และได้ประสบความสำเร็จอย่างมาก โดยมีปัจจัยสำคัญจากการพัฒนาเทคโนโลยีและเครื่องมือประมงที่มีประสิทธิภาพ ในการจับปลาหน้าดินให้ดียิ่งขึ้น รัฐบาลจึงให้การสนับสนุนการทำประมงอวนลากแก่เอกชน รวมทั้งการลงทุนด้านการเงินจากประเทศอุตสาหกรรม เพื่อใช้ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสำรวจแหล่งประมงใหม่โดยภาครัฐ เช่น แหล่งทำประมงในทะเลจีนใต้ และนโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนการพัฒนาประมงนอกชายฝั่งหรือประมงทะเลลึก ทำให้การประมงทะเลของไทยสามารถเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำจนติดอันดับหนึ่งในสิบของประเทศที่มีปริมาณการจับสัตว์น้ำมากที่สุดในโลก (กรมประมง, 2549) จากสถิติการประมงในปี พ.ศ. 2504 เรืออวนลากสามารถจับสัตว์น้ำได้ในอัตรา

เฉลี่ย 297.6 กก. ต่อการลาก 1 ชม. ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการจับของเครื่องมืออวนลาก และความสมบูรณ์ของทรัพยากรประมงในทะเลไทยในอดีต (องค์การความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันดามัน, 2542)

ต่อมาในช่วงปี 2523 - 2548 ผลผลิตโดยรวมจากการประมงยังคงเพิ่มสูงขึ้น ผลผลิตส่วนใหญ่ยังคงมาจากการประมงในอ่าวไทย แต่อัตราของผลผลิตนี้ลดลงอย่างต่อเนื่องสืบเนื่องจากการพัฒนาการประมงของไทยตั้งแต่ปี 2503 - 2523 เป็นการพัฒนาที่ขาดยุทธศาสตร์ การควบคุมที่มีประสิทธิภาพ ทำให้มีการทำการประมงเกินกว่าสภาพสมดุลทางชีววิทยาในอ่าวไทย (กรมประมง, 2549) เห็นได้จากสถิติการประมงในปี 2528 เรืออวนลากสามารถจับสัตว์น้ำได้ปริมาณเฉลี่ยลดลงเหลือ 54 กก./ ชม. และในปี 2541 ลดลงเหลือ 7 กก./ ชม. เท่านั้น และปลาที่จับได้เป็นปลาเล็กปลาน้อยที่ไม่มีราคา (องค์การความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันดามัน, 2542)

ตั้งแต่ช่วงปี 2548 เป็นต้นมา ทรัพยากรทะเลและชายฝั่งเกิดความเสื่อมโทรมเนื่องจากการใช้ประโยชน์จำนวนมากจากในช่วงเวลาที่ผ่านมา ส่งผลให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรสัตว์น้ำระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับชาวประมงพาณิชย์ที่ใช้เครื่องมือทำลายล้าง รวมทั้งการรุกรานของนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการพัฒนาโครงสร้างชายฝั่งจำนวนมาก (เดชรัตน์ สุขกำเนิด และเกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์, 2552; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงของผลผลิตการประมงระหว่างปี 2548-2553 ลดลงเฉลี่ยร้อยละ 8.82 ต่อปี โดยพบว่าในระหว่างปี 2550-2551 มีอัตราการลดลงของผลผลิตมากที่สุดถึงร้อยละ 20.9 (ชวนพิศ สิทธิมังค์, 2555)

ผลผลิตมวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของภาคประมงในปี 2553 มีมูลค่า 109,136 ล้านบาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 1.08 ของผลผลิตมวลรวมของประเทศ หรือร้อยละ 8.72 ของผลผลิตมวลรวมของภาคการเกษตร ผลผลิตสัตว์น้ำที่ผลิตได้ ใช้เพื่อบริโภคภายในประเทศ และส่งออก การบริโภคสัตว์น้ำของคนไทยต่อหัวต่อปีในช่วงปี 2551 เฉลี่ย 33.5 กิโลกรัม (ชวนพิศ สิทธิมังค์, 2555)

สำหรับการค้าสินค้าประมงระหว่างประเทศมีการขยายตัวอย่างมาก ปี 2544-2553 มูลค่าการส่งออกมีทั้งเพิ่มขึ้นและลดลง เป็นไปตามสภาวะและเงื่อนไข ระเบียบ ของการค้าระหว่างประเทศของประเทศคู่ค้า แต่เมื่อพิจารณาในภาพรวมของการค้า อัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยยังคงเพิ่มขึ้นในรอบ 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 2.69 ต่อปี จากข้อมูลมูลค่าการส่งออกได้เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ในปี 2554 ไทยเกินดุลด้านการค้าสัตว์น้ำประมาณ 187,487 ล้านบาท มีการส่งออกภาคการประมง (กุ้ง ปลา หมึก ทั้งสดและแปรรูปแช่เย็นแช่แข็ง) ทั้งปี 2554 มีปริมาณ 1,974,555 เมตริกตัน ลดลงจากปี 2553 ร้อยละ 4.07% แต่ปี 2554 ยังมีมูลค่า 272,401 ล้านบาท ซึ่งมูลค่าดังกล่าวกลับเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.98 ส่วนการนำเข้าสินค้าประมง ในปี 2554 ไทยนำเข้าสินค้าประมงคิดเป็นมูลค่า 84,914 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2553 (69,241 ล้านบาท) คิดเป็นร้อยละ 22.64 ทำให้ไทยเกินดุลการค้าสินค้าประมงประมาณ 187,487 ล้านบาท (ชวนพิศ สิทธิมังค์, 2555)

1) การจัดการประมงไทย

การอภิบาลประมง (Fisheries Governance) เป็นแนวคิดในการจัดการประมงยุคต้นๆ เพื่อที่จะรักษาสัตว์น้ำให้อยู่ในระดับสมดุลที่อัตราการตายจากธรรมชาติและจากการทำการ

ประมงเท่ากับอัตราเติบโตและการทดแทนที่ การจัดการแบบนี้มุ่งเน้นการควบคุมการลงแรงทำการประมงให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ด้วยการใช้มาตรการต่างๆ อาทิ การควบคุมเครื่องมือประมง การควบคุมจำนวนเรือประมง การห้ามทำประมงในบางพื้นที่หรือบางฤดูกาล และการกำหนดปริมาณการจับสัตว์น้ำ เป็นต้น ในประเทศตะวันตก ซึ่งมีสัตว์น้ำไม่กี่ชนิด การจัดการก็จะใช้วิธีการประเมินหาค่าผลการจับถาวรสูงสุด (Maximum Sustainable Yield: MSY) ด้วยการใช้โมเดลทางคณิตศาสตร์มาหาค่านี้ แต่การประมงในเขตร้อนแตกต่างกันสิ้นเชิงกับตะวันตก เนื่องจากมีสัตว์น้ำที่หลากหลาย มีเครื่องมือประมงที่จับสัตว์น้ำได้หลายชนิดในเวลาเดียวกัน และเมื่อประมงเขตร้อน(ประเทศไทยด้วย) นำ MSY มาใช้ซึ่งในความเป็นจริงทำไม่ได้ การจัดการประมงก็ล้มเหลว จึงมีนักวิชาการได้มีการนำแนวคิดการจัดการประมงแบบมีส่วนร่วม (Fisheries Co-management) การจัดการประมงโดยชุมชน (Community Based Fisheries Management) และการจัดการโดยชาวประมงเอง (Self Regulations) มาใช้ซึ่งทำให้ปัญหาการจัดการประมงลดลงในระดับหนึ่ง (กังวาลย์ จันทโรชิต, 2541)

2) สภาพปัญหาประมงไทย

(1) การทำประมงแบบเกินศักยภาพการผลิตโดยธรรมชาติคือสาเหตุการเสื่อมโทรมลงของทรัพยากรสัตว์น้ำ และเกิดการแย่งชิงทรัพยากรระหว่างกลุ่มการทำประมง ตลอดจนปัจจัยการผลิตต่างๆ มีราคาสูงขึ้น เช่น น้ำมัน และแม้ว่าในช่วงปลายปี 2551 น้ำมันจะเริ่มมีราคาลดลงก็ตาม แต่การขาดแคลนทรัพยากรทำให้ชาวประมงประสบกับภาวะการณ์ขาดทุน รวมทั้งการที่เศรษฐกิจโลกชะลอตัว ทำให้มีการชะลอปริมาณการสั่งซื้อลง ส่งผลให้ราคาสัตว์น้ำที่จับได้ลดลง ซึ่งเป็นการซ้ำเติมชาวประมงเพิ่มขึ้น

(2) ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน/แรงงานทาส ในภาคประมงของไทยมีอยู่ในระดับหนึ่ง เช่น การประมงพาณิชย์และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง และส่วนหนึ่งเป็นแรงงานต่างด้าวที่ยังไม่ขึ้นทะเบียน และรอการประกาศรับขึ้นทะเบียนจากภาครัฐ

(3) การประมงนอกน่านน้ำ นอกจากปัญหาปัจจัยการผลิตมีราคาสูง และขาดแคลนแรงงานแล้ว ยังมีปัญหาเกี่ยวกับสัญญาการทำประมงร่วมที่อาจเป็นสัญญาที่ปฏิบัติไม่ได้ เพราะกระทำโดยเจ้าหน้าที่ที่ไม่มีความรู้ความชำนาญด้านประมง และปรากฏว่าเรือไทยยังถูกทางการต่างประเทศจับกุม เนื่องจากลักลอบทำประมงในเขตน่านน้ำประเทศเพื่อนบ้าน อาจโดยความจงใจหรือความเข้าใจผิดเกี่ยวกับเขตพื้นที่ทับซ้อน

(4) ปัญหาอุตสาหกรรมแปรรูปและการส่งออก และการค้าสินค้าประมงระหว่างประเทศ การขาดแคลนวัตถุดิบ ทำให้โรงงานมีกำลังผลิตส่วนเกิน และการขาดประสิทธิภาพในการควบคุมคุณภาพวัตถุดิบเป็นปัญหาในอุตสาหกรรมแปรรูปสำหรับโรงงานขนาดเล็ก การพัฒนาสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ยังอยู่ในวงจำกัด เนื่องจากการขาดเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม ตลอดจนการขาดแหล่งสินเชื่อ นอกจากนี้ การกีดกันทางการค้าที่มีใช้ภาษี เป็นปัญหาหลักที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าสินค้าประมงระหว่างประเทศ

(5) กฎหมายประมงที่มีข้อบกพร่อง ปัญหาและการแก้ไขปัญหานั้น รวมไปถึงการบริหารจัดการที่ไม่หยุดนิ่ง กรณีของการออก พ.ร.บ.ประมง พ.ศ. 2558 ซึ่งมีข้อกฎหมายหลายข้อที่เป็นโอกาสของชาวประมงพื้นบ้านในการออกทำประมง และช่วยควบคุมการทำประมงผิดประเภท

แจ้งการเข้า-ออกในการทำประมงตามกฎหมายของ IUU Fishing ที่ประเทศไทยได้รับใบเหลืองเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันและจัดการทำประมงที่ผิดกฎหมาย (IUU) ซึ่งสหภาพยุโรปมีมาตรการมุ่งให้ไทยเปลี่ยนนโยบายในการจัดการกับปัญหาการทำประมงโดยผิดกฎหมาย และปัญหาขาดการควบคุมในการทำประมง มิฉะนั้นอาจมีคำสั่งห้ามนำเข้าสินค้าประมงจากไทยในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปภายในสิ้นปี 2558 โดยไทยจะต้องเร่งแก้ปัญหภายใน 180 วันหรือ 6 เดือน และหากไม่สามารถแก้ปัญหาได้จะถูกให้ใบแดง ซึ่งจะมีผลต่อการส่งออกสินค้าทางทะเลไปยังยุโรปในปลายปี 2558

สืบเนื่องจากสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น รัฐบาลไทยจึงกำหนดมาตรการการรักษาทรัพยากรทางทะเลและกำหนดให้การแก้ปัญหาการประมงแบบ IUU เป็นปัญหาสำคัญระดับชาติที่ต้องแก้ไขโดยความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในฐานะหน่วยงานหลักได้เป็นผู้นำในการบูรณาการกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อเร่งดำเนินการตามแผนงานหลัก 6 แผนงาน ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ (1) การปรับปรุงพระราชบัญญัติการประมงและกฎหมายลำดับรอง (2) การจัดทำแผนระดับชาติในการป้องกัน ยับยั้งและจัดการทำประมง IUU (3) การเร่งจดทะเบียนเรือประมงและออกใบอนุญาตทำการประมง (4) การพัฒนาระบบควบคุมและเฝ้าระวังการทำประมง โดยเฉพาะการควบคุมการเข้าออกท่าของเรือประมง (5) การจัดทำระบบติดตามตำแหน่งเรือ (Vessel Monitoring System - VMS) และ (6) การปรับปรุงระบบการตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) (หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์, วันที่ 14 พฤศจิกายน 2558)

ในเดือนพฤศจิกายน 2558 มีการออก พ.ร.ก.ประมง พ.ศ. 2558 เพื่อยกเลิก พ.ร.บ.ประมง พ.ศ. 2558 ทำให้ปัจจัยที่เป็นโอกาสสำหรับชาวประมงพื้นบ้านกลับกลายเป็นข้อจำกัดไปทันที อาทิ มาตรา 34 ใน พ.ร.ก. ประมง พ.ศ. 2558 “ห้ามมิให้ผู้ได้รับใบอนุญาตทำการประมงพื้นบ้าน ทำการประมงในเขตทะเลนอกชายฝั่ง” ซึ่งถือเป็นการจำกัดสิทธิพื้นที่ทำกินของชาวประมงพื้นบ้าน กรณีนี้จึงเป็นปัญหาของสังคมที่ผู้ออกกฎหมายควรพิจารณา (กรุงเทพธุรกิจ, 2559)

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สถานการณ์การประมงมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทั้งเรื่องของทรัพยากรทะเลที่ลดน้อยลง การใช้เครื่องมือผิดกฎหมาย และกฎหมายที่ใช้ควบคุมการประมง อย่างไรก็ตามการประมงมีความสำคัญอย่างมากสำหรับประเทศไทย เพราะเป็นแหล่งรายได้สำคัญของประเทศ และเป็นแหล่งอาหารของประชากร

2.1.2 ประมงพื้นบ้าน

การทำประมงพื้นบ้านอาจมีความหมายและขอบเขตแตกต่างกัน ตามสภาพท้องถิ่นหรือปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น แบบพื้นบ้าน (Artisanal) แบบขนาดเล็ก (Small-scale) แบบดั้งเดิม (Traditional) หรือแบบยังชีพ (Subsistence) เป็นต้น (บุญเลิศ ผาสุก, 2530)

ส่วนคำว่า “ชาวประมงพื้นบ้าน” กังวาลย์ จันทโรชิต (2541) ได้ให้คำจำกัดความไว้คือ กลุ่มที่ใช้แรงงานเป็นชาวบ้าน สมรรถภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการจับสัตว์น้ำต่ำ ทำให้ได้ผลผลิตน้อย และจะออกทำการประมงในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งชาวประมงไม่สามารถกำหนดรายได้ของตนเองได้ ต้องขึ้นอยู่กับผู้รับซื้อผลผลิตของตน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าคนกลางหรือเจ้าแก้ม รวมทั้งกรมประมง (2542) ได้ให้ความหมายของประมงพื้นบ้าน ว่า เป็นการทำการประมงโดยใช้เครื่องมือขนาดเล็กไม่

ทันสมัย ทำประมงพื้นที่ไม่เกิน 3 กิโลเมตร จากชายฝั่ง โดยอาศัยแรงงานในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปของกองเลขาการสหพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ (2545) ซึ่งกล่าวว่า ชาวประมงพื้นบ้านเป็นกลุ่มคนที่ดำรงชีวิตและทำมาหากินด้วยการทำประมงชายฝั่งทะเลและแม่น้ำลำคลองต่างๆ โดยใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อนและเลือกจับสัตว์น้ำเฉพาะอย่าง เช่น แห เบ็ด ลอบ ไซ อวนลอยปลา อวนลอยกุ้ง อวนจมปู เป็นต้น ชาวประมงพื้นบ้านประเทศไทยมีพัฒนาการมาับร้อยปี จึงมีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมง ทะเล และแม่น้ำลำคลองอย่างลึกซึ้ง

ในปัจจุบันอาจจำแนกชาวประมงพื้นบ้านได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

- 1) ชาวประมงพื้นบ้านไม่มีเรือและเครื่องยนต์ จะใช้ความสามารถของตัวเอง และเครื่องมือจับสัตว์น้ำแบบง่ายๆ ทำการประมงจับสัตว์น้ำอยู่ริมฝั่งทะเล ริมคลอง แนวป่าชายเลน เช่น สุ่ม แห หรือการใช้มือมกั้ง ฆมหอย เป็นต้น
- 2) ชาวประมงพื้นบ้านที่มีเรือแต่ไม่มีเครื่องยนต์จับสัตว์น้ำอยู่ตามแนวป่าชายเลน ในคลอง แม่น้ำ ใช้เครื่องมือแบบง่ายๆ เช่น ใช้แร้วจับปู
- 3) ชาวประมงพื้นบ้านที่มีเรือและเครื่องยนต์ ขนาดความยาวเรือไม่เกิน 10 เมตร เครื่องยนต์ที่ใช้มีกำลังไม่เกิน 30 แรงม้า ออกจับสัตว์น้ำห่างจากฝั่งไม่เกิน 7 กิโลเมตร ในประเทศไทยเรือที่ใช้มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิโนทัศน์ เช่น ฝั่งทะเลอันดามัน จะใช้เรือหัวโทง ฝั่งอ่าวไทยใช้เรือกอและ หรือเรือท้ายตัด

การทำประมงพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครอบครัวและเป็นการทำประมงเพื่อยังชีพเป็นหลัก ซึ่งแตกต่างจากการทำประมงพาณิชย์ที่ทำการประมงเพื่อแสวงหากำไร การทำประมงพื้นบ้านมีหลักการผลิตเป็นเศรษฐกิจแบบครอบครัวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อประกันการบริโภคไม่ใช้กำไร เป็นการดำรงอยู่ให้สอดคล้องกับธรรมชาติและระบบนิเวศน์มากที่สุด อีกทั้งชุมชนประมงพื้นบ้านมักเป็นชาวมุสลิม ส่วนใหญ่มีการสร้างที่พักชั่วคราวซึ่งชาวประมงพื้นบ้าน เรียกว่า ทับ หรือ หน้า เพื่อหาสัตว์น้ำชั่วคราวตามฤดูกาล ประมาณ 2-3 เดือน เนื่องจากการหาสัตว์น้ำทำได้ง่ายโดยไม่ต้องใช้เครื่องมืออะไรที่ซับซ้อน เป็นการหาสัตว์น้ำตามชายฝั่งน้ำตื้น ซึ่งในอดีตสัตว์น้ำมีความอุดมสมบูรณ์ ชาวประมงพื้นบ้านจับสัตว์น้ำเพื่อยังชีพ โดยออกทะเลเกือบทุกวัน ลำหนึ่ง 2-3 คน (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร และฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2542: 58)

กรมประมงได้แบ่งเครื่องมือประมงพื้นบ้านออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ (กรมประมง 2542)

- 1) ประเภทอวนลอย ประกอบด้วยอวนลอยจะละเมียด อวนลอยกุ้ง อวนลอยปู อวนลอยปลากระบอก อวนลอยปลาทุ อวนลอยปลากะพง อวนลอยปลากูเรอ อวนลอยปลาตาบ อวนลอยหมึก และอวนลอยปลาอื่นๆ ซึ่งเครื่องมือประมงประเภทอวนลอย หมายถึง เครื่องมือที่มีลักษณะเป็นผืนอวนคล้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้า วิธีการใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำ วางขวางหรือปิดล้อมสัตว์น้ำให้ว่ายมาชน แล้วติดหรือพันตาอวน เครื่องมือประเภทนี้มีการวางอวน 2 แบบคือ แบบที่หนึ่งวางอวนเป็นแนวตรงหรือโค้งเล็กน้อย ปล่อยผืนอวนทั้ง แบบที่สองวางอวนเป็นวงกลมปิดล้อมฝูงสัตว์ การทำประมงด้วยเครื่องมือประเภทนี้ชาวประมงพื้นบ้านนิยมใช้มากที่สุด เนื่องจากลงทุนไม่สูงมากนัก และสัตว์น้ำที่จับได้มีราคาค่อนข้างสูง

- 2) ประเภทเครื่องมือเคลื่อนที่ ประกอบด้วย แหหมึกที่ใช้ไฟล่อ ซ้อน แหอื่นๆ

3) ประเภทเบ็ด ประกอบด้วย เบ็ดราว เบ็ดตก สำหรับเบ็ดราวนั้นใช้ตัวเบ็ดเป็นจำนวนมาก ต่อเชื่อมกับสายคร่าวเบ็ด ท่างเท่ากันมีทั้งแบบใช้เหยื่อล่อ และแบบไม่ใช้เหยื่อล่อ การใช้เบ็ดตกส่วนใหญ่เรือจะทอดสมออยู่กับที่ หรือปล่อยเรือลอยลำตามน้ำ หรือตามลม สายเบ็ดหนึ่งอาจมีตัวเบ็ดตั้งแต่ 1 ตัวขึ้นไป ชนิดของเบ็ดตกถ้าจำแนกตามชนิดของสัตว์น้ำจะเป็นเบ็ดตกปลา กับเบ็ดตกหมึก

4) ประเภทเครื่องมือประจําที่ คือ เครื่องมือที่ติดตั้งอยู่กับที่อย่างชั่วคราว หรือถาวรในแหล่งประมงเพื่อจับสัตว์น้ำ เช่น โป๊ะ โพงพาง ลอบปู ลอบปลา ไซ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ประมงพื้นบ้านเป็นการประมงขนาดเล็ก ที่ใช้เรือขนาดความยาวไม่เกิน 10 เมตร ขนาดเครื่องยนต์ไม่เกิน 30 แรงม้า ทำการประมงไม่ไกลจากฝั่งมากนัก ระยะไม่เกิน 3 กิโลเมตร ซึ่งกรมประมงได้จำแนกประเภทเครื่องมือพื้นบ้าน เป็น 4 ประเภท ประกอบด้วย เครื่องมือประมงพื้นบ้านประเภทอวนลอย ประเภทเบ็ด ประเภทเครื่องมือเคลื่อนที่ และประเภทเครื่องมือประจําที่

2.1.3 พัฒนาการของสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย

การรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นองค์กรของชาวประมงพื้นบ้านมีพัฒนาการที่ยาวนาน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและระบบนิเวศ รวมทั้งทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน ตลอดจนผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของสังคมไทย ซึ่งแบ่งได้เป็นช่วงต่างๆ ดังนี้ (สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้, 2550)

ช่วงที่ 1 พ.ศ. 2520 – 2525

การลุกขึ้นมาต่อสู้ของชาวประมงพื้นบ้านในช่วงแรกๆ เป็นการต่อสู้เพื่อปกป้องปากท้องของตนเองจากการรุกรานของประมงอวนรุน อวนลาก ที่ทำลายเครื่องมือประมงและทำการประมงของชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงเมื่ออับจนทางออก เมื่ออำนาจรัฐ กฎหมายไม่สามารถจัดการได้ เช่น ใช้วิธีการตั้งแต่การพูดคุย ขอร้อง ทำกติการ่วมกัน ไปจนถึงการปล้น ฆ่า เผาเรือ ทำร้ายร่างกาย ดังเช่น การต่อสู้ทำร้ายระหว่างเรือประมงพื้นบ้านกับเรืออวนรุน อวนลาก หรือเรือปั่นไฟจับปลากะตักที่ละเมิดกฎหมายเข้ามาหากินในเขตชายฝั่ง 3,000 เมตร ทั้งที่มีกฎหมายประมงของประเทศไทยที่ออกในปี 2515 กำหนดให้แนวเขต 3,000 เมตรใกล้ฝั่งห้ามประกอบการประมงด้วยเครื่องมือดังกล่าว เนื่องจากความอ่อนแอและความล้มเหลวของการบังคับใช้กฎหมาย และการสนับสนุนจากนักธุรกิจภายในและภายนอกท้องถิ่น นักการเมือง ผู้มีอิทธิพล เป็นต้น ซึ่งการใช้วิธีต่อสู้ด้วยวิธีการรุนแรงทำให้เกิดการบาดเจ็บสูญเสียชีวิตทั้งสองฝ่าย

ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่ได้ตระหนักต่อปัญหาดังกล่าว จึงเริ่มปรับเปลี่ยนวิธีการ นอกเหนือจากการปกป้องแหล่งทำมาหากินจากการถูกทำลายแล้ว ยังหันมาดูแลรักษา พื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งในชุมชนและทะเลบริเวณใกล้เคียงด้วย

ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2525 – 2536 การรวมตัวก่อนการก่อตั้ง

ชุมชนประมงพื้นบ้านหลายชุมชนเริ่มต้นตัวเห็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันนั้นองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ซึ่งเห็นปัญหาดังกล่าวได้เริ่มเข้ามาทำงานในหมู่บ้านประมงพื้นบ้าน โดยมีเป้าหมายหลักๆ เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตชุมชนชาวประมงพื้นบ้านให้ดีขึ้น เป็นระยะของการริเริ่มกิจกรรมในพื้นที่ เช่น การเพาะเลี้ยง การศึกษาชุมชน การระดมทุนในชุมชน การแก้ไขปัญหาคือที่เกิดขึ้นเฉพาะที่ เช่น การทำลายป่าชายเลน การใช้ระเบิดปลา การทำประมงที่ใช้เครื่องมือทำลายล้าง การอนุรักษ์ห้วยทะเล เต่าทะเล เป็นต้น

ชาวประมงพื้นบ้านที่มีกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนลงไปทำงานฝั่งตัวนั้น ได้สั่งสมประสบการณ์ และรวมกลุ่มรวมตัวกัน เพื่อดำเนินกิจกรรมรูปแบบต่างๆ ต่อมาเริ่มก่อตัวกันเป็นรูปองค์กรของชาวประมงพื้นบ้านในบางพื้นที่

เมื่อเกิดกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ต่างๆ ได้ระยะหนึ่ง ด้วยความคิดที่จะขยายแนวคิดในการทำงานไปสู่หมู่บ้านอื่นๆ ใกล้เคียง ก่อนการก่อตั้งสมาพันธ์ฯ แขนงนำในเครือข่ายบางส่วน เช่น ในจังหวัดตรัง สงขลา พัทลุง มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่กันอยู่เสมอ ใช้เวลานานนับเป็นสิบปี เริ่มตั้งแต่ช่วงเริ่มการเรียนรู้ และขยายพื้นที่ทางความคิดไปอย่างต่อเนื่องของกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านจากหลายพื้นที่ ค่อยๆ รวมตัวและรู้จักกัน

มีการแลกเปลี่ยนแนวคิดเรื่องการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายแกนนำชาวประมงในพื้นที่ภาคใต้ได้มีการจัดสัมมนาของกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านหลายครั้ง นักพัฒนาเอกชนที่ทำงานกับชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่จึงได้สนับสนุนและผลักดันแนวคิดนี้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยนักพัฒนาเอกชนเข้ามาทำหน้าที่ประสานงานกับกลุ่มชาวประมงในพื้นที่ต่างๆ จนในที่สุดองค์กรเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ได้ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2536 ณ ห้องประชุมคณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ภายใต้ชื่อ “สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้” ประกอบด้วย จังหวัดตรัง สงขลา พัทลุง กระบี่ ภูเก็ต ปัตตานี และสุราษฎร์ธานี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันในแต่ละพื้นที่ร่วมแก้ไขปัญหาของชาวประมงพื้นบ้าน

ต่อมาปี 2537 องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานกับชุมชนชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายเช่นกัน เรียกว่า “เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนประมงพื้นบ้านภาคใต้ (NGOs)” เพื่อหนุนเสริมการดำเนินงานของสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้

ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2536 - 2543

กิจกรรมในช่วงนี้ คือ การประชุมสัญจรในพื้นที่ต่างๆ แลกเปลี่ยนปัญหา วิธีการแก้ไขแต่ละพื้นที่ เพื่อเป็นบทเรียนซึ่งกันและกัน สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับชาวบ้านเช่น จัดการประชุมคณะกรรมการ การประชุมสมาชิกเครือข่ายสัมพันธ์

นอกจากนั้น สมาพันธ์ฯ ได้ขยายพื้นที่ มีสมาชิกเพิ่มจากชาวประมงพื้นบ้านจากจังหวัดพังงา ชุมพร และนครศรีธรรมราช รวมเป็น 10 จังหวัด (พ.ศ.2536-2537)

ปี 2538 สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ ได้เข้าร่วมการระดมความคิดเห็นยกร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) เพื่อกำหนดทิศทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง และแสดงตัวตนของชาวประมงพื้นบ้าน

ในปีเดียวกัน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เข้ามาสนับสนุนงบประมาณในการทำกิจกรรมของสมาพันธ์ฯ เช่น การประชุมสมัชชาชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ การศึกษาดูงาน เป็นต้น

ปี 2539 สมาพันธ์ฯ มีสมาชิกครบ 13 จังหวัด ชายฝั่งทะเลภาคใต้ มีจังหวัดระนอง สตูล และนราธิวาส เพิ่มเข้ามา ทำให้โครงสร้างการบริหารจัดการองค์กรและคณะกรรมการชัดเจนขึ้น พร้อมทั้งมีการกำหนดยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี ตลอดจนแผนการดำเนินงาน

เมื่อการดำเนินงานของสมาพันธ์ฯ เป็นที่รู้จักมากขึ้น และได้รับงบประมาณโดยตรงจากรัฐบาลเดนมาร์ก ภายใต้กองทุนเพื่อสิ่งแวดล้อม DANCED เป็นงบประมาณแบบให้เปล่าไม่มีเงื่อนไขผูกพัน ผ่านทางกระทรวงการต่างประเทศของรัฐบาลไทย ซึ่งสมาพันธ์ฯ และเครือข่าย NGOs เล ได้รับพัฒนาโครงการการดูแลรักษา พันธุ์ทรัพยากรชายฝั่ง พัฒนาศักยภาพและความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรชาวบ้าน งานรณรงค์เผยแพร่ พร้อมทั้งมีการประชุมพบปะกันอย่างต่อเนื่อง เช่น กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ กิจกรรมอาชีพเสริมและรายได้ กิจกรรมเสริมสร้างความรู้และทักษะการทำงาน การอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง (ป่าชายเลนชุมชน แหล่งหญ้าทะเล ปะการังธรรมชาติ พะยูง โลมา เต่าทะเล ฯลฯ) งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น

นับตั้งแต่ปี 2539 สมาพันธ์ฯ มุ่งเน้นประเด็นการยกเลิกการทำประมงอวนรุน ในการเคลื่อนไหวแก้ไขปัญหา เนื่องด้วยในปี 2539 ประเทศไทยมีการเปลี่ยนรัฐบาล ซึ่งมีนโยบายมุ่งเน้นผลผลิตประมงสูงสุด มีการออกประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หลายฉบับ และเปิดโอกาสให้เครื่องมือทำลายล้างหลายชนิดสามารถทำประมงได้ถูกกฎหมาย เช่น ประกาศให้เรืออวนรุนไปจดทะเบียนผู้ทำประมงอวนรุนเพื่อออกอาชญาบัตรใหม่, ประกาศอนุญาตให้เรือประมงจับปลากะตักโดยใช้แสงไฟล่อทำการประมงได้ หลังจากมีการประกาศกระทรวงเกษตรฯ ห้ามใช้มาตั้งแต่ปี 2526 เป็นต้น

ปี 2540 สมาพันธ์ฯ มีโอกาสพบกับอธิบดีกรมประมง และรัฐมนตรีช่วยว่าการเกษตรและสหกรณ์ สมัยนั้น เพื่อเรียกร้องให้มึนโยบายที่ชัดเจนในการแก้ปัญหาทรัพยากรชายฝั่งเสื่อมโทรม และเสนอให้ยกเลิกประกาศกระทรวงเกษตรฯ เรื่องการจดทะเบียนอวนรุน เสนอให้มึนโยบายรักษาป่าชายเลน ปราบปรามการบุกรุกป่าชายเลน

ปี 2542 - 2543 สมาพันธ์ฯ ได้ต่อสู้ “กรณีให้ยกเลิกเรือปั่นไฟจับปลากะตักโดยใช้ตาอวนขนาดเล็ก” เกิดการชุมนุมครั้งใหญ่ของชาวประมงพื้นบ้านทั้งภาคใต้ในเดือนมิถุนายน เช่น ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล จ. สงขลา ได้ชุมนุมประท้วงโดยใช้เรือท้ายตัด 500 ลำ ลอยลำบริเวณปากอ่าวท่าเรือน้ำลึก จ. สงขลา โดยไม่ขึ้นฝั่งนับเป็นเวลา 15 วัน (13 - 27 มิถุนายน 2542) ชมรมชาวประมงพื้นบ้าน จ. สตูล ตรัง พังงา มีการรวมตัวกันชุมนุมในพื้นที่ของตน จนทั้งสี่จังหวัดนี้มีการประกาศกระทรวงห้ามทำการประมงปลากะตักโดยใช้ไฟล่อฯ แต่สุดท้ายก็ถูกยกเลิกทั้งหมด เป็นต้น ทำให้เกิดการรับรู้สู่สังคมอย่างกว้างขวาง รวมไปถึงการนำกระบวนการรณรงค์ของชาวประมงพื้นบ้านสู่ทำเนียบรัฐบาล ทำให้มีกลุ่มนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศผนึกกำลังกันในนาม “กลุ่มวิชาการเพื่ออนาคตไทย” เพื่อสนับสนุนการเคลื่อนไหวของชาวประมงพื้นบ้านในช่วงเวลาดังกล่าว

การเติบโตของชาวประมงพื้นบ้านในเครือข่ายของสมาพันธ์ประมงพื้นบ้านภาคใต้ แสดงให้เห็นศักยภาพของผู้นำ การจัดการองค์กรและเครือข่าย เช่น การลุกขึ้นต่อสู้กับโลกร่มนายทุน ที่บุกรุกป่าชายเลนในชุมชนเพื่อทำนากุ้งของชมรมชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดภูเก็ต จนได้รับชัยชนะ การบุกกรุกยึดศาลากลางจังหวัดปัตตานีของชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 2-3 พฤษภาคม 2543 เพื่อกดดันให้หน่วยงานราชการปฏิบัติตามกฎหมายในการปราบปรามเรืออวนรุนที่เข้ามาสร้างความเดือดร้อนให้กับชาวประมงพื้นบ้าน รวมทั้งการร่วมมือกับหน่วยงานราชการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง เช่น การร่วมกันทำเขตอนุรักษ์ในพื้นที่รอบทะเลสาบสงขลา กิจกรรมปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ การปลูกป่าชายเลน การทำปะการังเทียม ฯลฯ

ช่วงที่ 4 พ.ศ. 2544 - 2559

สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทยยังคงขับเคลื่อนงานด้านการคัดค้านประมงอวนลาก และการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่ง โดยใช้วิธีการที่มีความหลากหลาย ไม่เพียงแต่การประท้วงเรียกร้อง การจดเรื่องปิดอ่าว และการยื่นหนังสือเรียกร้องต่อรัฐบาลเท่านั้น สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทยได้เข้าถึงประชาชนคนรุ่นใหม่โดยอาศัยเทคโนโลยีในการสื่อสาร เพื่อให้ประชาชนสนใจประเด็นอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลและร่วมเป็นพลังในการขับเคลื่อนสังคมต่อไป โดยการรณรงค์ให้ประชาชนทั่วไปร่วมลงชื่อผ่าน webilaw.or.th ในประเด็นร่วมแก้ไข ไม่ว่าจะเป็พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 โดยมีประมงพื้นบ้านที่มีมากกว่า 20 จังหวัดในประเทศไทย ซึ่งรวมตัวกันเป็นสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย โดยรวบรวมรายชื่อ 10,000 รายชื่อ เพื่อยื่นเสนอกฎหมายประมงฉบับประชาชน (ศูนย์สื่อสังคมภาคใต้, 2555)

ปี 2554 สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ได้จดทะเบียนเป็นสมาคมอย่างเป็นทางการ ภายใต้ชื่อ “สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย”

ตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมา สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ได้ร่วมมือกับสมาคมรักษ์ทะเลไทย และองค์กร Oxfam ขับเคลื่อนการดำเนินกิจการร้านคนจับปลา เพื่อแก้ปัญหาราคาสัตว์น้ำและส่งเสริมให้ชาวประมงมีรายได้เพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งขับเคลื่อนมาตรฐานผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำชาวประมงพื้นบ้าน (Blue Brand) อย่างเต็มรูปแบบในเดือนเมษายน 2558 ในโครงการ GRAISEA เพื่อหนุนเสริมความเข้มแข็งขององค์กรและการรณรงค์เผยแพร่

อนึ่ง ในปี 2558 ประเทศไทยถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่ได้รับการเตือน(ใบเหลือง) โดยต้องแก้ไขการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (IUU Fishing) ภายในระยะเวลา 6 เดือน นับตั้งแต่เดือนเมษายน 2558 เนื่องจากสหภาพยุโรป หรือ EU ได้กล่าวหาประเทศไทยว่า สินค้าอาหารทะเลของประเทศไทยที่ส่งออกไปยังตลาดในกลุ่มประเทศ EU นั้นเข้าข่ายการประมงผิดกฎหมายดังกล่าว โดยประเด็นที่ถูกจับตามองเป็นพิเศษ คือ การทำประมงโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย และปัญหาการใช้แรงงานทาส การได้รับใบเหลืองครั้งนี้กระตุ้นให้รัฐบาลไทยต้องเร่งแก้ไขปัญหาในอุตสาหกรรมประมง มิฉะนั้นอาจต้องเผชิญกับการถูก EU ระงับการนำเข้าอาหารทะเลของไทย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมประมงไทยสูญเสียรายได้จากการส่งออกประมาณ 3,285 ล้านยูโร หรือประมาณ 1.15 แสนล้านบาท (114,975 ล้านบาท)

ในกรณีดังกล่าว สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทยแสดงความเห็นด้วยอย่างยิ่งที่ประเทศไทยได้รับใบเหลือง เนื่องจากต้องการให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาการทำประมงทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง เพราะที่ผ่านมากฎหมายประมงและการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ได้ละเลยการทำงาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ในขณะที่ทางสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ได้ขับเคลื่อนงานฟื้นฟู ดูแล อนุรักษ์ รวมทั้งการใช้เครื่องมือประมงที่ถูกต้องตามกฎหมาย เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และพยายามผลักดันรัฐบาลให้ยกเลิกเครื่องมือประมงทำลายล้าง 4 ประเภท คือ อวนลาก อวนรุน อวนล้อมปลากะตักกลางวัน อวนล้อมปลากะตักแสงไฟล่อกลางคืน มามากกว่า 20 ปี โดยในวันที่ 29 พฤษภาคม 2558 สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย สมาคมรักษ์ทะเลไทย มูลนิธิสายใยแผ่นดิน องค์การอ็อกแฟม ประเทศไทย และกรีนพีซเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมจำนวน 80 คน ร่วมยื่นจดหมายต่อ ผู้แทนคณะกรรมการสหภาพยุโรป ชี้แจงสหภาพยุโรปให้มีการตรวจสอบมาตรการต่อต้านประมงผิดกฎหมาย (IUU Fishing) ให้รอบด้าน มีการรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งประมงพื้นบ้านและภาคประชาชน และคำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรทางทะเลและวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านในระยะยาว (กรีนพีซ, 2558)

นอกจากปัญหา IUU Fishing แล้ว สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทยยังได้รับผลกระทบจากพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ที่รัฐบาลตราขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหา IUU Fishing โดยการติดตาม ควบคุม และเฝ้าระวังการทำประมงในน่านน้ำไทยและน่านน้ำไทย และเพื่อป้องกันมิให้มีการทำการประมงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย รวมทั้งยังขาดการบริหารจัดการการทำประมงให้สอดคล้องกับการผลิตสูงสุดของธรรมชาติให้สามารถทำการประมงได้อย่างยั่งยืน ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล (ไทยโพสต์, 2558)

สำหรับเนื้อหา พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 (พ.ร.ก. ประมง) ดังกล่าวมี 176 มาตรา จำนวน 12 หมวด ซึ่งสาระสำคัญได้กระจายตามหมวดต่างๆ เริ่มตั้งแต่หมวดบททั่วไป ในมาตรา 8 ที่ระบุว่า การกระทำความผิดตาม พ.ร.ก. นี้ หรือตามกฎหมายของรัฐชายฝั่ง หรือตามหลักเกณฑ์หรือมาตรการตามกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง หรือหลักเกณฑ์หรือมาตรการขององค์การระหว่างประเทศ บรรดาที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และบริหารจัดการการประมง ไม่ว่าจะกระทำในน่านน้ำไทยหรือน่านน้ำไทย และไม่ว่ากระทำโดยใช้เรือประมงไทย เรือประมงที่มีเชือประมงไทย หรือเรือไร้สัญชาติ เป็นการกระทำความผิดในราชอาณาจักรและต้องรับโทษตามที่กำหนดไว้ใน พ.ร.ก. นี้ และให้ศาลไทยมีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีได้ องค์กรชาวประมงพื้นบ้านเห็นพ้องกันว่า พ.ร.ก. ดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและด้านลบต่อชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นประเด็นการต่อสู้สำคัญที่ภาคประชาสังคมและองค์กรประมงพื้นบ้านจะต้องร่วมกันผลักดันต่อไป (ไทยโพสต์, 2558)

วันที่ 14 พฤศจิกายน 2558 รัฐบาลได้มีการประกาศใช้พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 แทนพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2558 ด้วยความเร่งรีบออกกฎหมายไม่มีการรับฟังข้อเท็จจริง ทำให้มีผลกระทบต่อผู้ประกอบการประมงพื้นบ้านหลายประเด็น และที่มีผลกระทบมากที่สุด คือ กรณี “มาตรา 34 ของพระราชกำหนดฯ ให้ห้ามชาวประมงพื้นบ้าน ออกทำการประมงนอกเขตประมงชายฝั่ง เต็ดขาด” พร้อมกำหนดโทษหนัก ซึ่งในความเป็นจริงชาวประมงพื้นบ้าน (เรือเล็ก

กว่า 10 ตันกรอส) แม้เป็นเรือขนาดเล็ก แต่สามารถออกทำประมงนอกเขตชายฝั่งได้โดยไม่ได้มีปัญหาเกิดผลกระทบต่อทรัพยากร หรือทำให้รัฐเสียหายแต่อย่างใด อีกทั้งชาวประมงพื้นบ้านที่ปฏิบัติตามกฎหมายประมงอย่างเคร่งครัด ย่อมไม่เข้าข่ายเป็นประมงแบบ IUU อยู่แล้ว เมื่อถูกห้ามออกนอกชายฝั่งเท่ากับตัดสิทธิการประกอบสัมมาอาชีพที่เคยมีไป (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2559)

จากเหตุดังกล่าว สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทยเห็นว่า บทกำหนดดังกล่าวเกินความจำเป็น และจะทำให้ชาวประมงพื้นบ้านชายฝั่งทะเลทั้งประเทศได้รับความเดือดร้อน เห็นควรนำเสนอให้รัฐบาล ได้ปรับปรุงแก้ไขพระราชกำหนดการประมงใหม่ ด้วยการยกเลิกมาตรา 34 ดังกล่าวออกเสีย โดยสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทยได้ประกาศมาถึงพี่น้องสมาชิกชาวประมงพื้นบ้านชายฝั่งทะเลทั้งประเทศไทย ที่ต้องการยกเลิกมาตรา 34 ของพระราชกำหนดการประมง พ.ศ.2558 ให้เข้าร่วมเสนอความเห็นต่อรัฐบาลโดยพร้อมเพรียงกัน ในวันที่ 18 มกราคม 2559 ณ ศาลากลางจังหวัดชายฝั่งทะเลไทย ทุกจังหวัด (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2559)

วันที่ 18 มกราคม 2559 เครือข่ายประมงพื้นบ้าน 23 จังหวัดติดชายฝั่งออกมายื่นข้อเรียกร้องยกเลิกมาตรา 34 ห้ามทำการประมงเกิน 3 ไมล์ทะเล อย่างพร้อมเพรียงกันหน้าศาลากลางจังหวัด พร้อมทั้งชูแผ่นป้ายข้อความประท้วงการบังคับใช้มาตรา 34 ชาวประมงพื้นบ้านเชื่อว่าเอื้อประโยชน์ประมงพาณิชย์อย่างเห็นได้ชัดและหากยังไม่มีความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหา เครือข่ายทั้ง 22 จังหวัด จะมีการเคลื่อนไหวเพื่อกดดันให้แก้ไขกฎหมายไม่มีความเป็นธรรมต่อชาวประมงพื้นบ้าน (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2559)

จากการกดดันดังกล่าว รัฐบาลยังเพิกเฉย สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทยจึงต้องยกระดับในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2559 โดยตัวแทนของชาวประมงพื้นบ้าน 22 จังหวัดตามแนวชายฝั่งทะเล ได้ยื่นหนังสือต่อพลเอกฉัตรชัย สาริกัลยะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อขอให้มีการแก้ไข พ.ร.ก. การประมง พ.ศ. 2558 มาตรา 34 โดยหลังจากยื่นหนังสือแล้ว ได้เดินออกไปรวมกลุ่มบริเวณถนนราชดำเนิน (กรุงเทพฯ, 2559)

นายสมมะแอ เจ่มมุดอ นายกสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทยเปิดเผยหลังยื่นหนังสือต่อพลเอกฉัตรชัย สาริกัลยะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ว่า จากกรณีที่รัฐบาลต้องการแก้ไขปัญหการทำประมงผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน ไร้การควบคุม หรือ IUU โดยได้ออก พ.ร.ก. การประมง พ.ศ. 2558 ขึ้น มีหลายมาตราที่ส่งผลกระทบต่อการทำประมงพื้นบ้าน ประกอบด้วยมาตรา 34 ที่กำหนดให้การทำประมงชายฝั่งอยู่ในเขต 3 ไมล์ทะเล มาตรา 10 ที่มีผลให้เรือเล็กของชาวประมงรายย่อยไม่สามารถประกอบอาชีพทำการประมงได้อีก ทั้งหมดได้สร้างความเดือดร้อนและจำกัดสิทธิชาวประมงขนาดเล็กในประเทศไทย ที่มีจำนวนมากกว่า 80% ของชาวประมงทั้งหมด 23 จังหวัด ตามแนวชายฝั่ง พร้อมทั้งการประมงพื้นบ้านเป็นการประมงที่เป็นเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชน สร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร สร้างรายได้ให้กับชาวประมงรายย่อยเหล่านี้ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เป็นการประมงที่ส่งผลดีต่อประเทศ ที่ผลิตสินค้าประมงขึ้นดีและรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ, 2559)

หากชาวประมงพื้นบ้านทั้งหมดถูกบังคับให้ทำการประมงเฉพาะในพื้นที่แคบๆ ชายฝั่งทะเล จะเกิดการแย่งชิงทรัพยากรสัตว์น้ำ เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกันเอง อีกทั้งยังไม่เป็นผลดีต่อการประมงที่ยั่งยืน เพราะเขตชายฝั่งทะเลควรเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ ขยายพันธุ์สัตว์

น้ำ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ทะเลหายาก การกำหนดมาตรา 34 เพื่อบังคับให้ชาวประมงจำนวนมากให้ทำประมงได้ในเขตชายฝั่งอย่างเดียว จะทำให้เกิดการทำลายพื้นที่อนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนมากยิ่งขึ้น และที่สำคัญในขณะที่จำกัดพื้นที่ทำการประมงพื้นบ้าน แต่ พ.ร.ก. การประมง พ.ศ. 2558 ได้ให้สิทธิกับชาวประมงพาณิชย์เชิงอุตสาหกรรม โดยเฉพาะเรืออวนลาก เรือปั่นไฟจับปลา ซึ่งเป็นเครื่องมือทำลายล้างให้ได้สิทธิทำการประมงในพื้นที่ตั้งแต่เขตชายฝั่งไปจนถึงเขตเศรษฐกิจจำเพาะ หรือ 200 ไมล์ทะเล หรือจนสุดสิทธิทำการประมงของประเทศ (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2559)

ทั้งนี้ที่ผ่านมาชาวประมงพื้นบ้านจาก 23 จังหวัดชายฝั่งทะเล ได้ยื่นหนังสือร้องเรียนถึงรัฐบาลขอให้ยกเลิกมาตรา 34 นี้ และทบทวน พ.ร.ก.การประมง พ.ศ. 2558 แต่ยังไม่ได้รับการพิจารณา ทางสมาคมสมาพันธ์ฯ จึงขอรับทราบความคืบหน้าดังกล่าว รวมทั้งเห็นว่าปัญหาการประมงของไทยนี้มีต้นเหตุจากการประมงแบบทำลายล้างที่ทำให้ประมงทะเลไทยเสียหายเสื่อมโทรมมาเป็นเวลานานแล้ว ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหานี้ให้ถาวร รัฐบาลควรประกาศยกเลิกเครื่องมือที่มีสภาพทำลายล้างอย่างรุนแรง คืออวนลาก และเรือปั่นไฟจับปลาที่ใช้อวนช่องตาเล็กในเวลากลางคืน โดยเด็ดขาดทันทีที่ไม่มีเงื่อนไข (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2559)

วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2559 สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ยื่นหนังสือต่อคณะอนุกรรมการสิทธิชุมชนและฐานทรัพยากร ให้ตรวจสอบ พ.ร.ก. การประมง พ.ศ. 2558 ในการละเมิดสิทธิชุมชน

วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2559 เวลา 13.30 น. พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีเป็นประธานการประชุมคณะกรรมการนโยบายการประมงแห่งชาติ ครั้งที่ 1/2559 ณ ห้องสีเขียว ตึกไทยคู่ฟ้า ทำเนียบรัฐบาล โดยมี พลเอก ฉัตรชัย สาริกัลยะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พลเอก วิลาศ อรุณศรี เลขาธิการนายกรัฐมนตรี พลเรือเอก ณะ อารีนิจ ผู้บัญชาการทหารเรือ พลเรือเอก พัลลภ ตมิศานนท์ เสนาธิการทหารเรือ นายสมะแอ เจมมุดอ นายกสมาคมสมาพันธ์ประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย และผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งที่ประชุมมีมติรับทราบอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการนโยบายประมงแห่งชาติ ที่จะทำหน้าที่กำหนดปริมาณการจับสัตว์น้ำสูงสุดในปี 2559 เนื่องจาก พ.ร.ก. การประมง พ.ศ. 2558 กำหนดการจัดสรรในเรื่องการจับสัตว์น้ำที่จะมีการควบคุมการจับสัตว์น้ำให้อยู่ในระดับที่ยั่งยืน ซึ่งแตกต่างจากเดิมที่สามารถจับสัตว์น้ำได้อย่างเสรี โดยที่ประชุมวันนี้ได้เห็นชอบตัวเลขปริมาณสัตว์น้ำสูงสุดที่จับได้ในฝั่งอ่าวไทยกับฝั่งอันดามัน ดังนี้ สัตว์น้ำหน้าดินในอ่าวไทย 715,294 ตัน ฝั่งอันดามัน 216,467 ตัน ปลาผิวน้ำในอ่าวไทย 230,803 ตัน ฝั่งอันดามัน 110,156 ตัน ปลากระตักในอ่าวไทย 172,607 ตัน และฝั่งอันดามัน 29,650 ตัน โดยมีเกณฑ์การจัดสรรปริมาณสัตว์น้ำไว้ 3 แนวทางคือ 1) เรือที่ถูกต้องตามกฎหมายที่มีอาชญาบัตร มีใบอนุญาตทำการประมงในปีที่ผ่านมาจะได้สิทธิเข้าไปรับการจัดสรรเป็นอันดับแรก 2) เรือประมงที่ถูกต้องตามกฎหมายแต่เครื่องมืออาจจะยังไม่เหมาะสมกับสัตว์น้ำประเภทนั้น ก็ต้องไปปรับเปลี่ยนเครื่องมือแล้วเข้าสู่ระบบ 3) เรือประมงที่ยังไม่เคยเข้าสู่ระบบ ถ้ามีสัตว์น้ำเหลืออยู่ก็ให้มาเข้าสู่ระบบ โดยการจัดสรรในลักษณะแบบนี้จะเป็นการจัดสรรวันทำการประมง และปริมาณโดยภาพรวมหลังจากที่จัดสรรแล้วปริมาณสัตว์น้ำโดยรวมที่จับไป จะอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าปริมาณสัตว์น้ำสูงสุดที่จะจับได้ ซึ่งการจัดสรรลักษณะดังกล่าวจะมีเหมือนกันทุกปี ที่เมื่อครบ 1 ปี ก็จะมีการคำนวณแล้วจัดสรร อันจะทำให้เกิดความยั่งยืนของทะเลไทย (กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์ สำนักโฆษก, 2559)

พร้อมกันนี้ ที่ประชุมได้พิจารณาเรื่องความเดือดร้อนของชาวประมงพื้นบ้าน ที่พยายามเรียกร้องให้ยกเลิกมาตรา 34 ใน พ.ร.ก. การประมง พ.ศ. 2558 ซึ่งได้ระบุว่า “ห้ามมิให้ผู้ได้รับใบอนุญาตทำการประมงพื้นบ้าน ทำการประมงในเขตทะเลนอกชายฝั่ง” ที่หมายความว่าพี่น้องชาวประมงพื้นบ้านไม่สามารถจะออกไปทำการประมงนอกเขต 3 ไมล์ทะเลได้ ซึ่งที่ประชุมได้พิจารณาว่าการที่จะยกเลิกมาตรา 34 เพียงมาตราเดียวในขณะนี้อาจจะส่งผลกระทบต่อในภาพรวมของ พ.ร.ก. การประมง พ.ศ. 2558 ทั้งฉบับ (กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์ สำนักโฆษก, 2559) สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ยังคงดำเนินการเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการแก้ไข มาตรา 34 นี้ต่อไป

นอกจากนี้ ที่ประชุมยังพิจารณากรอบเบื้องต้นของนโยบายการพัฒนาการประมงของประเทศ ฉบับที่ 1 รวม 4 ด้าน และกำหนดระยะเวลาของนโยบายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2562 ประกอบด้วย 1) นโยบายการพัฒนาการประมงในน่านน้ำไทย 2) นโยบายการส่งเสริม พัฒนา และแก้ไขปัญหาการประมงน่านน้ำไทย 3) นโยบายการพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของประเทศ 4) นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่องด้านการประมงประเทศ ซึ่งในที่ประชุมได้มีการเสนอกรอบกว้าง ๆ ว่าจะมีหัวข้อในการกำหนดนโยบายอย่างไร ซึ่งเมื่อคณะกรรมการนโยบายประมงแห่งชาติพิจารณาเห็นชอบแล้ว จะให้ไปจัดตั้งคณะกรรมการในแต่ละด้านเพื่อไปดำเนินการยกร่างนโยบายทั้ง 4 ด้านให้แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน แล้วนำมาเสนอให้คณะกรรมการนโยบายประมงแห่งชาติให้ความเห็นชอบ ก่อนนำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อวางเป็นกรอบนโยบายของประเทศต่อไป (กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์ สำนักโฆษก, 2559)

การต่อสู้ของสมาคมสมาพันธ์ประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทยนอกจากเรื่องการจัดสัตว์น้ำ การดูแลฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรแล้ว เรื่องนโยบายกฎหมายของประเทศที่เข้ามาควบคุมก็มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต การต่อสู้เหล่านี้จึงไม่มีวันสิ้นสุด

ในการศึกษานี้ ใช้แนวคิดเกี่ยวกับประมงพื้นบ้าน เป็นแนวคิดพื้นฐานในการศึกษา กลุ่มประมงพื้นบ้านที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

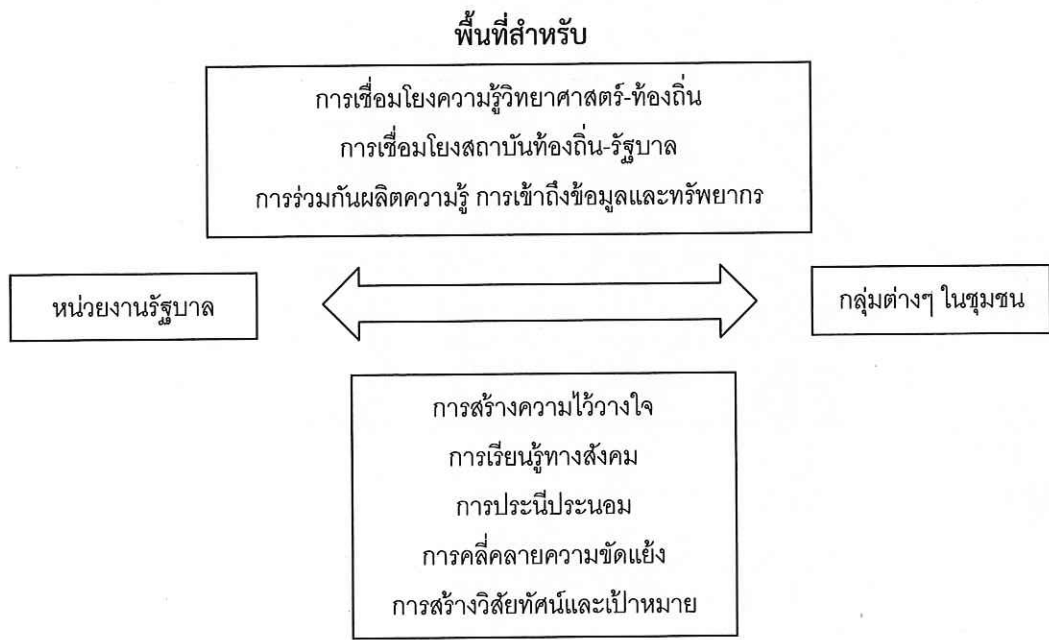
ในการขับเคลื่อนงานสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทยดังกล่าวข้างต้นนั้น ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำหน้าที่สนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น การกำหนดนโยบาย การส่งเสริมความรู้ งบประมาณ เป็นต้น แนวทางการทำงานดังกล่าวนี้เชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่อง องค์กรที่เป็นสะพานเชื่อม ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

2.2 องค์กรสะพานเชื่อม (Bridging organization)

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา สังคมโลกได้ให้การยอมรับแนวคิดเรื่อง “การจัดการร่วม” (Co-management) สำหรับทรัพยากรที่สังคมใช้ร่วมกัน เช่น น้ำ ป่า ประมง ฯลฯ ซึ่งเป็นการแบ่งอำนาจและความรับผิดชอบระหว่างรัฐบาลกับผู้ใช้ทรัพยากรระดับท้องถิ่น เนื่องจากต่างยอมรับถึงความล้มเหลวของแนวทางการบังคับใช้อำนาจแบบจากบนลงล่างโดยหน่วยงานเดียว องค์กรประกอบสำคัญส่วนหนึ่งของแนวคิดนี้ คือ การร่วมกันสร้างความรู้ (Co-production of knowledge) ซึ่งเชื่อมโยงกับบทบาทขององค์กรที่เป็นสะพานเชื่อม ในฐานะผู้มีบทบาทเชื่อมโยง

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์กับท้องถิ่นเข้าด้วยกัน โดยจัดสรรพื้นที่เพื่อการร่วมกันสร้างความรู้ สร้างความไว้วางใจ การให้เหตุผล การเรียนรู้ การประสานความร่วมมือทั้งในระดับแนวนอนและแนวตั้ง และการคลี่คลายความขัดแย้ง โดยองค์กรที่เป็นสะพานเชื่อมเป็นตัวเร่ง (Catalyst) และผู้เอื้ออำนวย (Facilitator) ระหว่างหน่วยบริหาร (Governance) ที่แตกต่างกัน และระหว่างระบบความรู้และทรัพยากรที่แตกต่างกัน (Berkes, 2009 อ้างใน เยาวนิจ กิตติธรรกุล และคณะ, 2556)

ในระบบการจัดการร่วมที่ประสบความสำเร็จหลายแห่ง พบว่า องค์กรที่เป็นสะพานเชื่อมและภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้ระบบจัดการกับประเด็นความรู้ได้ ในความเป็นจริงแล้วหน่วยงานที่เป็นสะพานเชื่อมมักจะทำหน้าที่สร้างทุนสังคมและจัดการกับประเด็นที่หลากหลาย ไม่เพียงเฉพาะความรู้ การสร้างเครือข่ายขององค์กรที่เป็นสะพานเชื่อมจะช่วยระบุมุมมองที่ขัดแย้ง สร้างความไว้วางใจ เข้าถึงทรัพยากรที่ต้องการ สร้างวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วม รวมทั้งปฏิบัติงานด้านอื่นๆ ด้วย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 บทบาทที่หลากหลายขององค์กรที่เป็นสะพานเชื่อมในการจัดการร่วม องค์กรฯ หนึ่งๆ ไม่ได้ทำหน้าที่ทั้งหมด ในบางกรณี องค์กรต่างๆ อาจมีบทบาทร่วมกันในฐานะองค์กรที่เป็นสะพานเชื่อม
 ที่มา: Berkes (2009: 1696. อ้างใน เยาวนิจ กิตติธรรกุล และคณะ, 2556)

องค์กรที่เป็นสะพานเชื่อมมีความสำคัญมากเพราะเป็นผู้ให้บริการและอำนวยความสะดวกต่อสายสัมพันธ์ (Linkages) อื่นๆ ในกรณีที่ไม่มีองค์กรฯ ดังกล่าว การจัดการร่วมอาจเป็นการเชื่อมโยงองค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานรัฐบาล หน่วยงานวิจัย และส่วนอื่นๆ มาตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลาย ในกรณีนี้ก็จะเป็เครือข่ายที่มีหลายด้าน (Multi-faceted networks) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ทางสังคม (Berkes, 2009 อ้างใน เยาวนิจ กิตติธรรกุล และคณะ, 2556)

อนึ่ง เครือข่ายทางสังคม (Social networks) มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม โดยแบ่งบทบาทได้เป็น 3 ด้าน คือ (Juhola & Westerhoff, 2010 อ้างใน เขาวนิจ กิตติธรกุล และคณะ, 2556)

- การแลกเปลี่ยนความรู้และข้อมูล
- การขับเคลื่อนทรัพยากร
- การสร้างพันธะสัญญา (Commitment) ความไว้วางใจ และฉันทามติ (Consensus)

ในการศึกษานี้ ไซมโนทัศน์ดังกล่าวข้างต้นในการศึกษากระบวนการทำงานและบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนหรือหน่วยงานในพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่ขับเคลื่อนธุรกิจการขายสัตว์น้ำ

Yuffee และ Lippman (1997) ได้กล่าวสรุปถึงปัจจัยและข้อจำกัดในการทำงานขององค์กรสะพานเชื่อม แบ่งได้เป็น 2 ปัจจัย คือ

1) ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดการทำงานขององค์กรสะพานเชื่อม

A. สถานการณ์

- (1) ผู้มีส่วนได้เสียมองว่าเป็นปัญหาร่วม
- (2) มีการช่วยเหลือกันและต้องมีเป้าหมายร่วมเป็นจุดสำคัญ
- (3) มีความรู้สึกว่าเป็นวิกฤติร่วม หากไม่ร่วมมือกันแก้ปัญหาก็จะยิ่งมี

มากกว่าเดิม

- (4) ความรู้สึกเกี่ยวกับสถานที่ ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ถือเป็นจุดแรกในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรสะพานเชื่อมกับบุคคลหรือองค์กรอื่นๆ และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานดำเนินต่อไปได้ ซึ่งต้องเป็นความสัมพันธ์ที่ทำให้คนสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้

- (5) มีความไว้วางใจและมีความเชื่อถือ ซึ่งก่อนเริ่มการดำเนินงานอาจยังไม่มี แต่เมื่อมีการดำเนินไปแล้วองค์กรสะพานเชื่อมต้องสร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา

- (6) ความสนใจและความกดดันจากสังคมเป็นส่วนผลักดันที่ทำให้เกิดการ

ทำงานร่วมกันของฝ่ายต่างๆ

B. กระบวนการ

- (1) การใช้กระบวนการแก้ปัญหาโดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคิด การตัดสินใจ การเลือกเวลาที่เหมาะสม ทั้งนี้คนที่ทำให้เกิดการรวมตัวต้องมีอำนาจพอสมควร เป็นคนกลางน่าเชื่อถือ ซึ่งในการแก้ปัญหาส่วนใหญ่คนในพื้นที่เองไม่สามารถทำได้

- (2) มีการหาข้อมูลร่วมกันเพื่อให้เกิดการไว้วางใจกันมากขึ้น

- (3) กระบวนการจัดการและทักษะสำคัญของบุคคล ความรู้ ความสามารถ เข้าใจในกระบวนการทำให้เกิดการพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูล ซึ่งกระบวนการและทักษะเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการ

- (4) ความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์และความเสียสละของบุคคลที่สามารถประสานผลประโยชน์ร่วมได้

(5) การสร้างเป้าหมายเล็กขึ้นก่อนในกระบวนการครั้งแรกๆ เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จเล็กๆ น้อยๆ ให้เกิดขึ้น เพื่อผู้เข้าร่วมมีกำลังใจ

(6) การทำให้ทุกคนมีความรู้สึกที่ทุกคนเสมอภาคกัน ได้รับความยุติธรรม และมีการจัดสรรบทบาทในการทำงานร่วมกัน

C. บริบทในเงื่อนไขเชิงสถาบัน

(1) โอกาสในการปฏิสัมพันธ์ จัดให้คนมาพบ พูดคุย แลกเปลี่ยนกัน สร้างให้เกิดความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดความไว้วางใจ เชื่อถือ ความเคารพ ฯลฯ ซึ่งต้องมีเงื่อนไข (necessary condition) และเงื่อนไขเสริม (Sufficient condition) เข้ามาช่วย เพื่อให้องค์กรสะพานเชื่อมประสบความสำเร็จ

(2) แรงจูงใจมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการร่วมมือ อาทิ แรงจูงใจทางเศรษฐกิจ โครงสร้างทางสังคม เงื่อนไขทางการเมือง ทูตทางสังคม ฯลฯ

(3) ทรัพยากร อาทิ เงินตรา ความรู้ ทรัพยากรบุคคล ฯลฯ มีส่วนสำคัญที่ทำให้การจัดการร่วมประสบความสำเร็จ

(4) เทคโนโลยี มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนงานได้รวดเร็วยิ่งขึ้น อาทิ เทคโนโลยีภูมิศาสตร์สารสนเทศ (GIS) ช่วยให้คนเห็นภาพรวมของพื้นที่ในการจัดการ ตัดสินใจ และเกิดเป็นฐานข้อมูล

2) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการทำงานขององค์กรสะพานเชื่อม

A. สถานการณ์

- (1) ความไม่สมดุลของอำนาจ
- (2) ไม่มีการติดต่อสื่อสาร ไม่ชอบหน้ากัน ไม่มีความเข้าใจกัน
- (3) ตรงข้ามกับความต้องการสาธารณะ รัฐ ทั้งนี้อาจเกิดจากความไม่เชื่อมั่นในหน่วยงาน
- (4) มีความแตกต่างขั้นพื้นฐานสูง อาทิ อุดมการณ์ ความเชื่อ ฯลฯ

B. กระบวนการ

- (1) ประเด็นหรือจุดมุ่งหมายไม่ชัดเจน
- (2) ไม่มีทักษะในการจัดการ หรือก่อให้เกิดความร่วมมือได้
- (3) มีผู้ต่อต้านในประเด็นมุมมอง ทศนคติ ในการทำงานร่วมกัน
- (4) ความยากที่จะทำให้การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียมีความมั่นคงอย่างต่อเนื่อง

C. บริบททางสังคม

- (1) บรรทัดฐานทางสังคม/วัฒนธรรม
- (2) การแบ่งพรรคแบ่งพวกจากกระบวนการเดิมที่มีอยู่แล้ว
- (3) การต่อต้านจากกลุ่มผลประโยชน์
- (4) การเมือง

D. บริบทในทางสถาบัน

- (1) องค์กรแต่ละองค์กรมีพันธกิจที่แตกต่างกัน
- (2) วัฒนธรรมและกฎเกณฑ์ขององค์กร
- (3) ไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานระดับบน
- (4) ข้อจำกัดของทรัพยากร
- (5) นโยบายของรัฐ และ ขั้นตอนการทำงาน อาจขัดแย้งกัน
- (6) ความแตกต่างของอำนาจในการมีส่วนร่วม
- (7) โอกาสในการปฏิสัมพันธ์ไม่เพียงพอ

ในการศึกษานี้ ใช้แนวคิดองค์กรสะพานเชื่อม ในการศึกษาการทำงานขององค์กรภาคประชาชนกับองค์กรชาวประมงพื้นบ้าน ในการพัฒนาชุมชนและการทำร้านคนจับปลา ในพื้นที่บ้านคั่นกระได จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

การดำเนินงานของร้านคนจับปลาในรูปแบบธุรกิจ ที่มุ่งหวังยกระดับคุณภาพชีวิตชาวประมงพื้นบ้านด้วยการให้ชาวประมงมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการรับซื้อสัตว์น้ำในราคาสูงกว่าแปปลาท้องถิ่น และป็นผลกำไรสู่การทำกิจกรรมอนุรักษ์ชุมชน ซึ่งเป้าหมายการทำธุรกิจดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดกิจการเพื่อสังคมที่จะกล่าวต่อไป

2.3 แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise: SE)

แนวคิดกิจการเพื่อสังคมเป็นแนวคิดที่สำคัญในการศึกษาครั้งนี้

2.3.1 ความหมายและลักษณะของกิจการเพื่อสังคม

ในที่นี้ได้อธิบายความหมายของกิจการเพื่อสังคม ซึ่งมีความหมายคล้ายคลึงและสัมพันธ์กันได้ดังนี้

กิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise: SE) หมายถึง กิจการที่มีรายได้จากการขายการผลิตสินค้า และ/หรือการให้บริการที่มีเป้าหมายในการก่อตั้งอย่างชัดเจน หรือมีการกำหนดเพิ่มเติม หรือปรับเปลี่ยนเป้าหมาย ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก โดยมุ่งหวังเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมหรือชุมชน (Drayton 2006, พสุ เดชะรินทร์, 2552) มากกว่าการสร้างผลกำไรเชิงธุรกิจคืนสู่ผู้ถือหุ้น แต่มุ่งเน้นการสร้างความมั่งคั่งอย่างยั่งยืนสู่สังคมซึ่งความเป็นเจ้าของกิจการนั้นไม่ได้ผูกขาด หากกระจายกันไปในกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย (Harding 2006, Zahra et al, 2009) กิจการเพื่อสังคมจึงเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่อาศัยทักษะทางธุรกิจของผู้ประกอบการผสมผสานกับเป้าหมายในการแก้ไขปัญหา โดยเห็นคุณค่าในตัวมนุษย์แต่ละบุคคลมากกว่าฐานะรายได้ ซึ่งศักยภาพในการผลิตของแต่ละบุคคลจะถูกนำมาใช้งานในฐานะผู้เป็นเจ้าของหน่วยผลิตของสังคม (บริษัทโซเซียลเอ็นเตอร์ไพรส์, 2551) กิจการเพื่อสังคมจึงสามารถก่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองและการพัฒนาสังคมที่ควบคู่ไปกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ (Martin and Novicevic, 2010)

อาจกล่าวได้ว่า กิจกรรมเพื่อสังคมมีจุดมุ่งหมายเดียวกันทั้งกับองค์กรการกุศลที่มุ่งช่วยเหลือสังคมเพียงอย่างเดียว และองค์กรธุรกิจที่มีเป้าหมายหลักอยู่ที่การสร้างผลกำไร โดยกิจกรรมเพื่อสังคมนั้น จะมุ่งเน้นทั้งในด้านการพัฒนาสร้างสรรค์เชิงสังคมและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการทำกำไรเพื่อนำไปใช้ในกิจกรรมเพื่อสังคมต่อไป (พสุ เดชะรินทร์, 2552; นิตยา ฐานิตธนกร, 2553)

กิจกรรมเพื่อสังคมมีลักษณะพิเศษ ดังนี้

(1) กระบวนการผลิต การดำเนินกิจการ รวมถึงผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคม สุขภาวะ และสิ่งแวดล้อม

(2) มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี

(3) มีความยั่งยืนทางการเงินได้ด้วยตนเอง

(4) ผลกำไรส่วนใหญ่ถูกนำไปลงทุนขยายผลเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ หรือคืนผลประโยชน์ให้แก่สังคม หรือผู้ใช้บริการ

(5) สามารถมีรูปแบบองค์กรที่หลากหลาย

กิจกรรมเพื่อสังคมจึงเป็นการประสานความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจ ผลตอบแทนในด้านสังคมหรือสิ่งแวดล้อม และผลตอบแทนทางการเงิน โดยผู้ประกอบการเพื่อสังคมเป็นบุคคลที่มีวิธีการใหม่ในการแก้ปัญหาสังคม มีความมุ่งมั่นและยึดมั่นในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญ และเสนอแนวคิดใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมในวงกว้าง แทนที่จะปล่อยให้การแก้ปัญหาเป็นหน้าที่ของรัฐบาลหรือภาคธุรกิจเท่านั้น ผู้ประกอบการเพื่อสังคมจึงทำหน้าที่เปลี่ยนแปลงสังคม ด้วยการมองหาโอกาสที่คนอื่นมองไม่เห็น และพัฒนาระบบพร้อมกับวิธีคิดใหม่ในการแก้ไขปัญหาเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมที่ดีขึ้น โดยการสร้างผลตอบแทนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยใช้รูปแบบการบริหารจัดการของธุรกิจและการทำประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม โดยกิจกรรมเพื่อสังคมมีวัตถุประสงค์ 3 ประการที่มีการทำร่วมกัน คือ (1) สร้างกำไร (2) มุ่งสร้างสรรค์สังคม (3) สนับสนุนสิ่งแวดล้อม หรือที่เรียกว่า Triple Bottom Line Social Enterprise ไม่มุ่งกำไรสูงสุดหากมุ่งกำไรเพื่อนำไปใช้ประโยชน์และการให้สู่สังคม กิจกรรมเพื่อสังคมจึงเป็นองค์กร “ Not-For-Profit ” (กรุงเทพธุรกิจ, 2553, นิตยา ฐานิตธนกร, 2553)

อนึ่ง ไม่เหมือนกับการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility : CSR) เนื่องจาก SE ทำกิจกรรมเพื่อสังคมไม่ใช่เพียงรับผิดชอบต่อสังคม โดย SE มีความเชื่อว่า บริบทของสังคมเปลี่ยน สมมติฐานเปลี่ยน วิธีการแก้ปัญหาก็ต้องเปลี่ยน เราไม่สามารถแก้ปัญหาด้วยวิธีการเดียวกันกับวิธีที่ทำให้เกิดปัญหาได้ หรือภายใต้บริบทที่สร้างปัญหา การบริจาคหรือการพึ่งพารัฐไม่ใช่คำตอบ SE จึงเท่ากับ NGO (Social mind) + Business (Motivation) + Government (Public benefit) กล่าวคือ SE ใช้ผลรวมของจุดเด่นของรูปแบบองค์กรทั้งสามอย่างที่มีอยู่ เป็นธุรกิจที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมหรือสภาพแวดล้อมโดยไม่หวังผลกำไรแต่มีกำไร SE จึงมีสังคมเป็นเจ้าของ เพื่อเป้าหมายทางสังคมและการขายสินค้า(กรุงเทพธุรกิจ, 2553, นิตยา ฐานิตธนกร, 2553)

กล่าวโดยสรุป ก็คือ SE เป็นธุรกิจที่ผลิตหรือขายโดยแสวงหากำไร แต่กำไรนั้นเป็นไปเพื่อสังคม ถึงแม้ว่าบางครั้งอาจต้องจัดสรรกำไรให้ผู้ลงทุนบ้าง ซึ่งต่างจาก CSR ที่เป็นโครงการเพื่อสังคมของธุรกิจที่แสวงหากำไรสูงสุด

2.3.2 รูปแบบของกิจการเพื่อสังคม

ลักษณะของ SE เป็นการประสานความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจและผลตอบแทนในด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และผลตอบแทนทางการเงิน โดยตัวของผู้ที่เป็นเจ้าของกิจการ (Social Entrepreneur) มีความสนใจที่จะสร้างผลตอบแทนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยใช้รูปแบบการบริหารจัดการของธุรกิจและคุณธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งเชื่อมโยงกันระหว่างการทำธุรกิจและการทำเพื่อสังคมอย่างมีความรับผิดชอบ เช่น การทำธุรกิจที่ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุขและธุรกิจที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นต้น รวมถึงมีการตั้งเป้าหมายหลักของธุรกิจเพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคม/สิ่งแวดล้อมอย่างมีนวัตกรรม (Innovation) และธุรกิจนั้นสามารถดำเนินกิจการได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน พร้อมกับการเจริญเติบโต มีกำไรเหมือนองค์กรธุรกิจทั่วไป (Martin & Novicevic, 2010)

SE เป็นการนำโมเดลธุรกิจมาใช้กับเป้าหมายทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อม เป็นการรวมโมเดลธุรกิจแบบไม่หวังผลกำไร พร้อมกับการทำประโยชน์เพื่อสังคม รวมเข้ากับธุรกิจหลักของบริษัท ซึ่งจะทำให้บริษัทไม่เพียงแต่ยังคงสามารถสร้างรายได้ แต่ยังสามารถคืนกำไรสู่สังคม รวมทั้งคืนผลกำไรที่ได้รับกลับคืนสู่ชุมชนที่บริษัทดำเนินกิจการอยู่ (Martin & Novicevic, 2010)

โมเดลของ SE แบ่งออกเป็น 3 แบบ ตามระดับของการผสมกันระหว่างกิจกรรมทางธุรกิจ และโครงการทางสังคม (Martin & Novicevic, 2010)

1) Embedded Social Enterprise: กิจกรรมของธุรกิจและโครงการเพื่อสังคมเป็นสิ่งเดียวกัน กิจกรรมทางธุรกิจถูกฝังอยู่ในกิจกรรมขององค์กรและโครงการต่างๆ ด้านสังคมโครงการทางสังคมเป็นโครงการที่สามารถทำเงินได้ด้วยตัวเอง ทำให้สามารถเป็นโมเดลที่ยั่งยืน

2) Integrated Social Enterprise: กิจกรรมทั้งสองประเภทจะมีส่วนที่ทับซ้อนอยู่ โดยมากมักเป็นการแบ่งปันต้นทุนและสินทรัพย์ กิจกรรมต่างๆ ของบริษัทจะถูกรวมเข้ากับการปฏิบัติงาน องค์กรไม่แสวงหากำไรตั้งกิจกรรมเพื่อสังคมเหล่านี้ขึ้น เพื่อเป็นกลไกสนับสนุนการดำเนินงานและกิจการด้านสังคมในระยะหลังประสบความสำเร็จกับการทำการบริการทางสังคม (Social Service) ที่มีจุดประสงค์เพื่อหารายได้กับตลาดใหม่ๆ หรือ การออกบริการใหม่ๆ ให้กับตลาดเดิม ลูกค้าน้ององค์กรไม่แสวงหากำไรเหล่านี้ ได้ผลประโยชน์จากการลงทุนในกิจการเพื่อสังคม โมเดลนี้มักใช้การหารายได้จากสินทรัพย์ที่มีในการสร้างธุรกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมทางธุรกิจกับโครงการด้านสังคมเป็นแบบที่ทำงานร่วมกัน เพิ่มคุณค่าให้กัน

3) External Social Enterprises: กิจกรรมทางธุรกิจจะอยู่นอกการจัดการขององค์กรไม่แสวงหากำไร เป็นความสัมพันธ์ไม่ตายตัวในการสนับสนุนและจัดหาแหล่งทุนระหว่างผู้ประกอบการเพื่อสังคมกับองค์กรไม่แสวงหากำไร

การจำแนกประเภทของ Social Enterprise นั้น อาจแบ่งตามลักษณะของการประกอบธุรกิจได้ 3 ประเภท คือ ธุรกิจที่เน้นด้านสินค้า ธุรกิจเน้นด้านบริหาร และธุรกิจผสม เช่น Ebannok.com ธุรกิจที่เน้นด้านสินค้าเป็นหนึ่งในโครงการที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดของ มิเรอร์อาร์ต กรุ๊ป (Mirror Art Group) ซึ่งเป็นธุรกิจเพื่อสังคมที่สร้างฐานการค้าออนไลน์ให้ชาวเขาทางภาคเหนือของประเทศไทยสามารถขายสินค้าหัตถกรรมที่พวกเขาผลิตได้ช่วงฤดูเก็บเกี่ยว ซึ่งช่วยลดอัตราการว่างงานและช่วยให้ชุมชนมีรายได้ต่อปีเพิ่มขึ้น และยังเพิ่มเงินในกองทุนสำหรับการพัฒนาด้านต่างๆ อีกด้วย (คณะผู้จัดทำรวมกิจการเพื่อสังคมในไทย, 2555)

Digital Divide Data (DDD) เป็นธุรกิจเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จธุรกิจหนึ่ง ที่ให้บริการด้านข้อมูลและการแปลงข้อมูลต่างๆ ที่ได้รับไปอยู่ในรูปแบบของข้อมูลบนคอมพิวเตอร์ ให้กับลูกค้า เช่น การจ้างงานเด็กวัยรุ่นด้วยโอกาส โคนเน้นนโยบายการพัฒนาบุคลากรด้วยการให้ ค่าจ้างที่เป็นธรรม การดูแลด้านสุขภาพ การศึกษา และโอกาสความก้าวหน้าในอาชีพ และ Change Fusion ธุรกิจแบบผสม ก่อนหน้าที่เป็นที่รู้จักในนามสถาบัน TRN เป็นผู้ให้บริการทางด้านการ ออกแบบนวัตกรรมเพื่อสังคม การลงทุน และบริการบ่มเพาะธุรกิจ ทางองค์กรได้เปิดตัวโครงการ นวัตกรรมเพื่อสังคมมากมาย นอกจากนี้ยังให้การสนับสนุนธุรกิจเพื่อสังคมที่ดำเนินงานโดยคนรุ่นใหม่ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างต่อเนื่อง (คณะผู้จัดทำรวมกิจการเพื่อสังคมในไทย, 2555)

2.3.4 เป้าหมายของกิจการเพื่อสังคม (ใจมานัส พลอยดี, 2540)

- 1) เพื่อมุ่งหวังผลกำไร กำไรเป็นผลตอบแทนกลับคืนให้กับกลุ่มชุมชน
- 2) เพื่อมุ่งหวังที่จะทำให้กิจการอยู่รอด เมื่อได้ลงทุนดำเนินการต่างมุ่งหวังให้ กิจการดำเนินงานต่อไปอย่างต่อเนื่องไม่หยุดชะงัก สามารถผลิตสินค้าใหม่ ๆ ออกสู่ตลาด ขยายสาขา เพิ่มการลงทุนในธุรกิจใหม่ ทำให้กิจการมีฐานะและสินทรัพย์เพิ่มมากขึ้น เป็นต้น
- 3) เพื่อมุ่งหวังสนองความรับผิดชอบต่อสังคม องค์กรธุรกิจชุมชนต้องมีความ รับผิดชอบต่อสังคมทั้งภายในและภายนอกกิจการ เช่น มีความรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้น พนักงาน ลูกค้า สิ่งแวดล้อม และชุมชน ไม่เอา راحتเอาเปรียบ หรือสร้างปัญหาให้กับสังคม

ในประเทศที่มีคนยากจนมาก รัฐบาลได้พยายามที่จะให้ประชาชนกินดีอยู่ดี ด้วยการ นำเครื่องมือมาพัฒนาชุมชน โดยมีกระบวนการที่สำคัญ ๒ ประการ คือ

- 1) ความร่วมมือของประชาชนด้วยศรัทธา เพื่อจะสร้างเสริมระดับความเป็นอยู่ของ ตนให้ดีขึ้น โดยอาศัยความริเริ่มของตนเองเป็นสำคัญ
- 2) การกำหนดให้มีหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคและวิธีการ เพื่อให้ความคิดริเริ่มการช่วยตนเองและความช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3.5 วิธีการรวมกลุ่มของกิจการเพื่อสังคม (สมพันธ์ เตชะอธิก, 2540)

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการนำหลักการไปปฏิบัติในธุรกิจ ควรมี การรวมกลุ่มดังต่อไปนี้

- 1) รวมคน คือรวมคนที่มีปัญหาเหมือนกันหรือคล้ายกัน มีความต้องการ จุดมุ่งหมาย หรือ เป้าหมายที่เหมือนกัน คนที่มารวมกันจะต้องมีความพร้อมและสมัครใจที่จะร่วมแรง ร่วมมือ และไม่ใช้เป็นคนเข้ามาหวังประโยชน์ส่วนตน โดยไม่คำนึงถึงคนอื่น
- 2) รวมเงิน คือ การรวมเงินจากสมาชิกเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนในการแก้ไขปัญหา กับ สมาชิกที่เดือดร้อนในรูปการบริการเงินกู้ เงินที่สมาชิกร่วมกันเรียกว่า “เงินค่าหุ้น” สมาชิกจะนำ เงินลงทุนหรือเงินฝากเท่าไรก็ได้ ขึ้นอยู่กับข้อตกลงในกลุ่ม

3) รวมความคิด คือ ในการทำงานกลุ่มองค์กรธุรกิจชุมชนต้องกำหนดจากความคิดของสมาชิกทุกคน เพื่อนำไปใช้ในการบริหารงาน ซึ่งสมาชิกทุกคนจะต้องร่วมกันคิด มาร่วมกันทำงาน กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ตลอดจนวางแผนเพื่อพัฒนากลุ่มร่วมกัน

4) รวมใจ คือ เป็นการรวมคนที่ค่อนข้างมีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้านทั้งความคิด จิตใจ ฐานะทางการเงิน การศึกษา คุณวุฒิ และวัยวุฒิ สิ่งต่างๆ เหล่านี้โดยทั่วไปมักเป็นอุปสรรค จำเป็นต้องสลายความแตกต่างเหล่านี้ออกไปให้หมด โดยอาศัยความช่วยเหลือของสมาชิกทุกคนเพื่อให้เกิดพลังที่เข้มแข็ง ความร่วมมือคงเป็นไปได้ยากหากไม่เริ่มที่การ “รวมใจ” เข้าด้วยกันก่อน และการทำให้เกิดการรวมใจได้ คนที่มารวมกันคงต้องหาก่อนว่าอะไรคือ “จุดมุ่งหมายสูงสุดร่วมกัน”

2.3.6 คุณธรรมกลุ่มของกิจการเพื่อสังคม (สมพันธ์ เตชะอธิก, 2540)

กลุ่มธุรกิจเป็นองค์กรที่รวมเอาคนที่รู้จักกันเพื่อแสวงหาแนวทางในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำธุรกิจร่วมกัน สิ่งที่สำคัญที่จะทำให้การรวมตัวกันของสมาชิกแน่นเหนียว สามารถทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ก็คือ คุณธรรมของมวลสมาชิกนั่นเอง คุณธรรมดังกล่าว ได้แก่

- 1) ความซื่อสัตย์ ยึดหลักความจริง เปิดเผยข้อมูล ไม่ขโมยผลงานหรือลิขสิทธิ์ ยึดหลักกฎระเบียบ ความถูกต้อง ปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา ไม่หลอกลวงฉ้อฉล
- 2) ความรับผิดชอบ ให้ความร่วมมือกับกลุ่ม เช่น การเข้าร่วมประชุม การแสดงความคิดเห็นข้อเสนอต่อการบริหารงานกลุ่มก็ควรเป็นความรับผิดชอบที่สำคัญของสมาชิกกลุ่มด้วย
- 3) ความสามัคคี ให้ความร่วมมือร่วมใจกันทำงานเพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จในกิจการ ความสามัคคีก่อให้เกิดพลัง การแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนให้สำเร็จจะต้องอาศัยพลังอันเกิดมาจากความสามัคคี
- 4) ความมีวินัย การอยู่ร่วมกันจำเป็นต้องมีการกำหนดกติกาซึ่งจากสมาชิกเอง การปฏิบัติตามกติกาที่ร่วมกันวางไว้อย่างเคร่งครัด จึงจะเรียกได้ว่าการมีวินัย อันเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มก้าวไปสู่ความสำเร็จ
- 5) ความยุติธรรม คำนึงถึงความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบ ไม่ฉวยโอกาสตรงไปตรงมา

2.3.7 แนวทางการบริหารจัดการกิจการเพื่อสังคม

Martin & Osberg (2007) ได้กล่าวถึงความหมายของการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนเพื่อพัฒนาสังคม ดังนี้

- 1) ความสามารถในการแยกแยะความยุติธรรมที่ซ่อนอยู่ในความเสมอภาค ซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งแยก การลดความสำคัญ หรือความทุกข์ยากในภาคส่วนสังคมมนุษย์ที่ขาดแคลนช่องทางทางการเงินหรือนโยบายทางการเงินเพื่อที่จะได้มาซึ่งผลประโยชน์ด้วยตัวเอง
- 2) ความสามารถในการมองเห็นโอกาสในความยุติธรรม ซึ่งจะนำไปสู่โอกาสในการเสนอแนวทางการพัฒนาซึ่งเพิ่มพูนคุณค่าทางสังคม และ นำแรงบันดาลใจมาก่อให้เกิดสิ่งที่เป็นประโยชน์ ซึ่งมีความคิดสร้างสรรค์ ตรงไปตรงมา กล้าหาญ และกล้าท้าทายกับผู้มีอำนาจเหนือกว่า

3) ความสามารถในการหลอมรวมความเสมอภาคที่มั่นคงแบบใหม่ ซึ่งเปิดโอกาส หรือ บรรเทาความทุกข์ของกลุ่มเป้าหมายด้วยการสร้างระบบความสัมพันธ์ ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับ สิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และความเสมอภาคแบบใหม่นี้เอง ที่ช่วยสร้างอนาคตที่ดีกว่าของกลุ่มเป้าหมาย และแม้แต่สังคมโดยรวม

2.3.8 ลักษณะการบริหารงานแบบกิจการเพื่อสังคม

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะการดำเนินธุรกิจของ SE กับธุรกิจแบบทุนนิยม พบว่า ทั้ง สองไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญจนต้องอยู่ปากตรงข้ามกัน สิ่งที่ต่างกันคือ ธุรกิจตาม แนวทาง SE จะเน้นเรื่องการกระจายผลตอบแทนสู่สมาชิกในกลุ่มใกล้เคียงกับระบบสหกรณ์ มีทั้ง การซื้อขายระหว่างธุรกิจในกลุ่มเดียวกัน เช่น ระหว่างผู้ผลิตกับซัพพลายเออร์ และระหว่างผู้บริโภค กับผู้ผลิตมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์โดยอาศัยภาพลักษณ์ด้านบวกทางสังคม และนำเสนอข้อมูลเชิง คุณค่าของสินค้าหรือบริการ ขณะที่ธุรกิจในแนวทุนนิยมจะเน้นการใช้โฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ ต่างๆมีการกระตุ้นอารมณ์ สร้างความตื่นตาตื่นใจให้คนอยากซื้อหาสินค้าหรือบริการ (พลุ เดชะรินทร์, 2552)

การเจริญเติบโตของธุรกิจแนวทาง SE นั้นจะเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป เน้น ด้านการควบคุมต้นทุนและค่าใช้จ่าย ตั้งแต่เริ่มต้นกิจการ และสร้างกำไรเพื่อกระจายรายได้ ขณะที่ ธุรกิจตามแนวทางทุนนิยมนั้นจะเน้นการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว นำทุนมาเป็นอาวุธสำคัญในการ ต่อสู้แย่งชิงตลาดเพื่อให้ได้กำไรสูงสุดให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เนื่องจากเชื่อว่า การได้ปริมาณ ยอดขายจำนวนมากๆ ในเร็ววัน จะทำให้ธุรกิจคืนทุนได้เร็ว และสร้างกำไรสูงสุดได้เร็วเช่นกัน (กรุงเทพธุรกิจ, 2553)

อนึ่ง ความแตกต่างในแนวทางนั้นไม่ได้หมายความว่าไม่มีแนวทางใดถูกหรือผิด ทั้ง สองแนวทางสามารถดำเนินไปด้วยกันได้ และในบางโอกาสก็จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน SE เองก็จำเป็นต้องนำกลยุทธ์ทางการตลาดของแนวทุนนิยมมาใช้เช่นเดียวกัน ในสถานการณ์ที่ธุรกิจ ในการแข่งขันอย่างรุนแรง อย่างไรก็ตาม แนวทางหลักคือ “การกระจายรายได้” ไปยังหน่วยผลิต ของกลุ่มสังคมนั้นๆ และการเน้นเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมก็ยังเป็นจุดยืนของธุรกิจตามแนวทาง นี้ (อาศิรา พนาราม, 2553; นิตยา ฐานิตถนกร, 2553)

2.3.9 ความสำเร็จและความล้มเหลวของกิจการเพื่อสังคม

1) ความสำเร็จของกิจการเพื่อสังคม

ข้อคิด 9 ประการในการทำธุรกิจเพื่อความอยู่รอดจากบทความเรื่อง Organization Management Systems and Process โดย Earl F. Lundgren 1974 (อ้างใน ดำรงค์ศักดิ์ ชัยสนธิ, 2538: 11)

(1) ต้องรู้จักปรับเป้าหมายของธุรกิจให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจที่ เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพื่อให้ธุรกิจอยู่รอด ดีกว่าที่จะให้ธุรกิจต้องหยุดชะงัก

(2) รู้จักหรือใช้วิธีการปรึกษาหารือกับผู้รู้เพื่อหาทางออกและการตัดสินใจ ที่ถูกต้อง

- (3) รู้จักปรับแผนงานให้เหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคม
- (4) ไม่ควรยึดรูปแบบหรือขั้นตอนการทำงานให้เคร่งครัดเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานที่มีขั้นตอนมากเกินไป
- (5) พยายามสร้างความเชื่อถือ ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบให้มาก ๆ ซึ่งจะสร้างศรัทธาของลูกค้าเป็นอย่างดี
- (6) ต้องรู้จักวิธีการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีในการทำงานร่วมกัน โดยการให้ทุกคนมีส่วนร่วมรับรู้ ออกความคิดเห็น และมีส่วนร่วมรับผิดชอบ
- (7) ต้องรู้จักการยอมรับ การให้อภัยและการให้เกียรติซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารกิจการต้องสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีอยู่เสมอ
- (8) ระมัดระวังเรื่องการวางแผนการลงทุน การใช้เงินควรขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ และนักบริหารมืออาชีพอยู่เสมอ
- (9) ต้องรู้จักทำธุรกิจให้เหมือนกระแสน้ำก็เหมือนกับการผันแปรของธุรกิจ คือต้องรู้จักปรับปรุงและพัฒนาให้ทันต่อเหตุการณ์ ก่อนที่ทุกอย่างจะสายเกินไป

2) ความล้มเหลวของกิจการเพื่อสังคม

ดำรงศักดิ์ ชัยสนิท (2538) ได้กล่าวถึงปัจจัยแห่งความล้มเหลวของธุรกิจไว้ดังนี้

- (1) บุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารมีคุณสมบัติส่วนตัวที่ไม่เหมาะสม เช่น ขาดความรู้ในการดำเนินการ ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ชอบทำงานหนักหรือไม่ทำงานล่วงเวลา ไม่มีการยืดหยุ่นมักจะต่อต้านการเปลี่ยนแปลง นำเงินทุนของกิจการไปใช้จ่ายในกิจกรรมส่วนตัว ไม่มีความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม ไม่รู้หน้าที่ของตน
- (2) ผู้บริหารกิจการไม่มีลักษณะความเป็นผู้นำ ขาดการวางแผน เนื่องจากผู้ประกอบการมีความสามารถเฉพาะทางด้านเทคนิควิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ไม่มีความรู้ในด้านการจัดการ
- (3) มีเงินทุนไม่เพียงพอ
- (4) ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ
- (5) ขาดข้อมูลเกี่ยวกับภาวะตลาดที่เป็นปัจจุบัน
- (6) ไม่ได้ทำการศึกษาวิจัยด้านเทคนิค
- (7) ปัญหาเกี่ยวกับคู่แข่ง

2.3.10 กระแสของกิจการเพื่อสังคม

SE เกิดขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1978 โดย Freer Spreckley และในปี ค.ศ. 1997 เกิดองค์กร Social Enterprise Partnership ขึ้น ซึ่งในปี พ.ศ. 2553 มี SE ในประเทศอังกฤษ มากกว่า 55,000 แห่ง คิดเป็นเงินหมุนเวียนนอกกระบบของรัฐหลายพันล้านปอนด์ต่อปี โดยการใช้จิตสำนึกทางสังคม (Social mind) ผสานกับการจัดการที่ทันสมัย (Modern management) ที่ทำให้เกิดพลังของประชาสังคมในระบบทุนนิยม (People power in capitalism) SE ในประเทศอังกฤษ จึงครอบคลุมธุรกิจของชุมชน เศรษฐกิจนโยเนน การค้าขายขององค์กรการกุศล สหกรณ์ เงินกองทุนเพื่อ

การพัฒนา บริษัทตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นสาธารณประโยชน์ ความคิดเรื่อง SE ได้ขยายแนวคิดไปสู่ประเทศอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย แคนาดา อิตาลี รัสเซีย สหรัฐเช็ก โกลโลวา เกีย ฟินแลนด์ อินเดีย ฮองกง ยูเครน ฯลฯ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552)

ตัวอย่างของ SE ที่สามารถช่วยเหลือสังคมและสร้างผลตอบแทนให้ธุรกิจอย่างยั่งยืน ได้แก่ ท่านโมฮัมหมัด ยานูส ซึ่งเป็นนายธนาคารและนักเศรษฐศาสตร์ชาวบังคลาเทศ ท่านได้ก่อตั้งและบริหารธนาคารเพื่อคนจน โดยริเริ่มและพัฒนาแนวคิด “ไมโครเครดิต” หรือการให้กู้เงินโดยไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน ซึ่งมีผลทำให้ประชาชนผู้ยากจนในชนบทจำนวนมาก ได้มีโอกาสกู้ยืมเงินดอกเบี้ยต่ำเพื่อการประกอบอาชีพ ทำให้มีสภาพความเป็นอยู่และฐานะที่ดีขึ้น ในขณะเดียวกัน ธุรกิจของท่านยานูสได้ขยายสาขาเติบโตอย่างต่อเนื่องและมีฐานลูกค้ามากกว่า 25 ล้านคนทั่วโลก ทำให้ท่านยานูสได้รับรางวัลโนเบลในปี ค.ศ. 2006 (Martin & Osberg, 2007)

สำหรับ SE ในประเทศไทยมีมากมาย อาทิ กรณีของร้านกาแฟที่มีเป้าหมายการดำเนินงานที่มุ่งสร้างตลาดระหว่างชุมชนในชนบทกับผู้บริโภค พร้อมทั้งส่งเสริมพัฒนาผลิตภัณฑ์และพัฒนาอาชีพให้ชาวบ้านในชนบท เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (พสุ เดชะรินทร์, 2552) รวมทั้งนิตยสาร BE Magazine ซึ่งเป็นนิตยสารเพื่อสังคมแรกของประเทศไทยที่มุ่งช่วยเหลือคนขาดโอกาสในสังคม โดยการสร้างอาชีพให้คนจนไร้ที่อยู่อาศัยสามารถรับนิตยสารไปขาย เพื่อเป็นการแก้ปัญหาคนขอทาน คนเร่ร่อนไร้อาชีพ ทั้งนี้ผู้ก่อตั้งนิตยสารดังกล่าวได้สังเกตเห็นความเป็นไปได้ในการทำกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย เพราะคนไทยมีเมตตา นิยมช่วยเหลือเกื้อกูล และเขามีความเชื่อว่า ธุรกิจเป็นระบบที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาสังคมได้รวดเร็วที่สุด (อาศิรา พนาราม, 2553)

สำหรับธุรกิจด้านการประมงในประเทศไทย กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านหลายกลุ่มได้เห็นความสำคัญของการทำธุรกิจ จึงได้รวมตัวกันทำธุรกิจชุมชนเพื่อพัฒนาสังคมขึ้นในหลายพื้นที่ อาทิ

1) แพลลาชุมชนบ้านคูขุด อ.สทิงพระ จ.สงขลา และแพลลาชุมชนบ้านช่องพิน ม. 2 ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง

แพลลาชุมชนบ้านคูขุด อ.สทิงพระ จ.สงขลา และแพลลาชุมชนบ้านช่องพิน ม. 2 ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง ที่ก่อตั้งเมื่อปี 2548 ผลจากโครงการฟื้นฟูทรัพยากรประมงในทะเลสาบสงขลา ปี 2548 ในกิจกรรมฟาร์มทะเลที่กลุ่มชาวประมงอาสาต้องการให้ชุมชนสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางในการขายสัตว์น้ำที่ชาวประมงหามาได้ ก่อให้เกิดการรวมตัวเพื่อคิดหาทางแก้ร่วมกันของแกนนำชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากสมาคมนักประมงไทย โดยการบริหารงานของกลุ่มประมงพื้นบ้านที่ให้สมาชิกร่วมลงทุน และมีการปันผลคืนกำไรให้กับสมาชิก ในสัดส่วนดังนี้ สมาชิก 70% คณะกรรมการรับซื้อ(คณะทำงาน) 15 % นำมาซื้อพันธุ์กุ้งปล่อยเพื่อฟื้นฟูสัตว์น้ำ 10% และตอบแทนสังคม 5 % (สถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง, 2548; ผู้จัดการออนไลน์, 2555; ไทยโพสต์, 2556)

2) โครงการประมงพื้นบ้าน – สัตว์น้ำอินทรีย์

โครงการประมงพื้นบ้าน-สัตว์น้ำอินทรีย์ ของเครือข่ายรักษ์ปลา-รักษ์ทะเล มูลนิธิสายใยแผ่นดิน สมาคมรักษ์ทะเลไทย และมูลนิธินโยบายสุขภาวะ ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสหภาพยุโรป เริ่มโครงการฯ ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2556 ซึ่งปี 2557 ได้เข้าสู่ปีที่ 2 โดยมีชุมชนประมงพื้นบ้านเข้าร่วม 6 พื้นที่ คือ พัทลุง สงขลา พังงา เพชรบุรี กระบี่ และประจวบคีรีขันธ์ (ได้มีการรวมกลุ่มและก่อตั้งร้านแยกจากโครงการฯ แล้วในปี 2557)

โครงการฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือชาวประมงพื้นบ้านให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการพัฒนา และส่งเสริมการรับรองมาตรฐานสินค้าสัตว์น้ำอินทรีย์ให้กับชาวประมงพื้นบ้าน พร้อมทั้งประสานงานจัดจำหน่าย และจัดหาระบบขนส่งและพัฒนาตลาดทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับสินค้าสัตว์น้ำอินทรีย์ เพื่อสร้างแหล่งอาหารทะเลที่ปลอดภัยและมีคุณภาพดี ราคาเป็นธรรมให้กับผู้บริโภค สร้างโอกาสทางการตลาดและรายได้ที่มั่นคงให้กับชาวประมงพื้นบ้าน โดยการเปิดตลาดที่กรุงเทพมหานคร Farmer Market และการสั่งซื้อสินค้าผ่านทาง Facebook นอกจากนั้นเป็นการเปิดช่องทางการสื่อสารให้กับสังคมรับรู้เรื่องการทำประมงถูกกฎหมาย สินค้าปลอดภัย และสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติ จากกิจกรรมของโครงการฯ เช่น การสร้างเครือข่ายรักษ์ปลา-รักษ์ทะเล(Save our Fish – Save our Sea) จัดทัวร์เที่ยวทะเลเรียนรู้วิถีและวิถีประมง สื่อกลิตวิดีโอเผยแพร่ทาง www.youtube.com ฯลฯ (ศุภวรรณ ชนะสงคราม, สัมภาษณ์ 16 กันยายน 2557)

3) โครงการอาหารปันรัก: ตลาดอาหาร...เพื่อคนรักสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

โครงการอาหารปันรัก : ตลาดอาหาร...เพื่อคนรักสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มออสมอทรัพย์นักพัฒนาภาคใต้ สมาคมผู้บริโภคสงขลา ร่วมกับมหาวิทยาลัยชาวบ้านลานหอยเสียบ อ.จะนะ จ.สงขลา เนื่องจากชาวประมงไม่มีความแน่นอนในรายได้ และไม่สามารรถกำหนดราคาขายสินค้าได้ด้วยตนเองได้ต้องขึ้นกับพ่อค้าคนกลาง เจ้าของแพที่รับซื้อเท่านั้น ดังนั้นเมื่อนางสาวศุภวรรณ ชนะสงคราม ซึ่งเป็นนักพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่ และมีประสบการณ์ในการทำโครงการประมงพื้นบ้าน – สัตว์น้ำอินทรีย์ ได้พูดคุยกับชาวประมง จึงเกิดการรวมกลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับประทานอาหารตามฤดูกาลที่สด ปลอดภัย และไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ในราคายุติธรรม จากเกษตรกรและชาวประมงรายย่อย พร้อมทั้งให้ผู้บริโภคได้เรียนรู้และเข้าใจกระบวนการผลิตอาหารของเกษตรกรและชาวประมงรายย่อยที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และมีความรับผิดชอบต่อผู้บริโภคและสังคม รวมถึงการให้ผู้บริโภคเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งโครงการฯ ได้กำหนดมาตรฐานสินค้าไว้คือ ต้องเป็นสินค้าด้านการเกษตรและการประมงที่ไม่ใช้สารเคมีทุกขั้นตอนทั้งการผลิตและการเก็บรักษา ผู้ผลิตต้องเป็นผู้ที่ทำกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และต้องใช้เครื่องมือประมงที่มีความรับผิดชอบต่อไม่ทำลายสัตว์น้ำวัยอ่อน

ในการดำเนินการทางโครงการฯ จะรับซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงในราคาที่พ่อค้าคนกลางรับซื้อ แล้วนำมาขายให้ผู้บริโภคในตลาด โดยกำไรส่วนต่างที่ได้จากการขายทางโครงการฯ นำเงินหักค่าบริหารจัดการ และนำเข้ามาหาวิทยาลัยชาวบ้านลานหอยเสียบฯ เพื่อนำเงินไปทำโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลและชายฝั่งในพื้นที่ อาทิ โครงการธนาคารปู การจัดเสวนาชุมชน ฯลฯ

ปัจจุบันโครงการอาหารปันรักฯ อยู่ในช่วงเริ่มต้นในการจัดระบบบริหารจัดการทั้งในกลุ่มของชาวประมงที่ร่วมโครงการฯ และทางโครงการฯ เอง มีผู้บริโภคจำนวน 20 คน ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงสินค้าได้โดยการสั่งซื้อทาง Facebook : โครงการอาหารปันรักฯ ซึ่งการดำเนินธุรกิจโดยการรับรายการซื้อก่อนที่ชาวประมงออกทะเลนั้น ทำให้บางครั้งผู้บริโภคไม่ได้สินค้าตามที่สั่งไว้ เนื่องจากการทำการประมงต้องอาศัยปัจจัยทางธรรมชาติที่ไม่สามารถควบคุมได้ และมีการรับสินค้าได้ตามจุดนัดหมายในอำเภอหาดใหญ่ จำนวน 2 จุด คือ ตลาดเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และ ตลาดกิมหยง ซึ่งมีการนัดหมายรับสินค้าสัปดาห์ละ 1 ครั้ง (วิทยาลัยวันศุกร์, วันที่ 17 ตุลาคม 2557)

2.3.11 ประโยชน์ของกิจการเพื่อสังคมต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (คณะผู้จัดทำรวมกิจการเพื่อสังคมในไทย, 2555)

ประโยชน์ของกิจการเพื่อสังคมต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศและเป็นนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจที่มีผลระยะยาว มีดังนี้

- 1) การพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
 - (1) โดยใช้ธุรกิจเป็นเครื่องมือแก้ไขและพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
 - (2) ไม่จำกัดด้วยทุนให้เปล่า
 - (3) มุ่งเน้นการกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชนและผู้ด้อยโอกาส
- 2) การสร้างเสริมกลไกตลาดที่มีคุณธรรมและยั่งยืนเชื่อมโยงกับการขับเคลื่อนกลไกตลาดที่สำคัญ เช่น
 - (1) การบริโภคที่ยั่งยืน
 - (2) การผลิตที่ยั่งยืน
 - (3) การลงทุนที่รับผิดชอบต่อสังคม
- 3) การพัฒนาคุณภาพบริการสาธารณะ
 - (1) โดยการสร้างนวัตกรรมและรูปแบบใหม่ของบริษัทสาธารณะ ทั้งบริการโดยตรงต่อสังคม และการประมูลจากรัฐบาล เช่น การจัดการของเสีย พลังงานทดแทนระดับชุมชน และการพัฒนาอาชีพ/ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส หรือ ผู้สูงอายุ
- 4) การสร้างเศรษฐกิจใหม่แห่งคุณธรรมและความยั่งยืน ได้แก่
 - (1) สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจที่มีคุณธรรมและคุณค่าเชิงสังคม
 - (2) เป็นเครื่องมือกระตุ้นเศรษฐกิจได้
 - (3) ดึงดูดคนรุ่นใหม่เพื่อมาเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม

ในการศึกษานี้ ใช้แนวคิดกิจการเพื่อสังคมมาเป็นพื้นฐานในการศึกษากระบวนการทำธุรกิจ และวิเคราะห์ผลลัพธ์ในการทำธุรกิจส่วนตัวน้ำเป้าหมาย

ในการดำเนินกิจการเพื่อสังคมร้านคนจับปลาต้องอาศัยความร่วมมือการทำงานของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน และชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งในการทำกิจการเพื่อสังคมที่ดีจำเป็นต้องวิเคราะห์ความเข้มแข็ง เพื่อให้ผู้วิจัยจะสามารถเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาร้านคนจับปลาได้ ซึ่งจะกล่าวต่อไป

2.4 แนวคิด SWOT Analysis

อภิชาติ ทองอยู่ (2527) ได้สรุปหลักการวิเคราะห์ชุมชนและองค์กรชุมชนไว้ว่า การที่จะเข้าใจสถานภาพของชุมชนได้อย่างดีนั้น จำเป็นต้องลงไปวิเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่ การวางแผนการศึกษาข้อมูล การสังเกต อดีต ปัจจุบัน ตลอดจนคาดการณ์แผนในอนาคตของชุมชน แล้วนำมาวิเคราะห์ตามกระบวนการวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์ชุมชน องค์กรชุมชน ธุรกิจชุมชน ผู้วิจัยมุ่งเน้นหลักการวิเคราะห์แบบ SWOT Analysis ในการวิเคราะห์สภาพภายใน และภายนอกชุมชน องค์กรชุมชน ธุรกิจชุมชน เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสทางสภาพแวดล้อม และอุปสรรคทางสภาพแวดล้อมของชุมชน องค์กรชุมชน และธุรกิจชุมชน เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วในปัจจุบันและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ตลอดจนผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่มีต่อชุมชน องค์กรชุมชน และธุรกิจชุมชน ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเข้าใจ และวิเคราะห์ความเข้มแข็งชุมชน องค์กรชุมชน และธุรกิจชุมชนได้ครอบคลุมทุกประเด็น ถูกต้อง และชัดเจนยิ่งขึ้น

1) ความหมายและหลักการสำคัญ

เอกวินิต พรหมรักษา (2555) ได้สรุปว่า SWOT เป็นเทคนิคการวิเคราะห์ อัลเบิร์ต ฮัมฟรี (Albert Humphrey) เป็นผู้เริ่มแนวคิดนี้โดยนำเทคนิคนี้มาแสดงในงานสัมมนาที่มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด

หลักการสำคัญของ SWOT คือ การวิเคราะห์โดยการสำรวจจากสภาพการณ์ 2 ด้าน คือ สภาพการณ์ภายในและสภาพการณ์ภายนอก ดังนั้นการวิเคราะห์ SWOT จึงเรียกได้ว่าเป็นการวิเคราะห์สภาพการณ์ (situation analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน เพื่อให้รู้ตนเอง (รู้เรา) รู้จักสภาพแวดล้อม (รู้เขา) ชัดเจน และวิเคราะห์โอกาส-อุปสรรค การวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กร ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารขององค์กรทราบถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายนอกองค์กร ทั้งสิ่งที่ได้เกิดขึ้นแล้วและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต รวมทั้งผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ที่มีต่อองค์กรธุรกิจ และจุดแข็ง จุดอ่อน และความสามารถด้านต่างๆ ที่องค์กรมีอยู่ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกลยุทธ์ และการดำเนินตามกลยุทธ์ขององค์กร

2) องค์ประกอบของ SWOT Analysis

SWOT มีองค์ประกอบดังนี้

S = Strengths หมายถึง จุดเด่นหรือจุดแข็งหรือข้อได้เปรียบ เป็นข้อดีที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในองค์กร เช่น จุดแข็งด้านการเงิน จุดแข็งด้านการผลิต จุดแข็งด้านทรัพยากรบุคคล องค์กรจะต้องใช้ประโยชน์จากจุดแข็งในการกำหนดกลยุทธ์

W = Weaknesses หมายถึง จุดด้อยหรือจุดอ่อนหรือข้อเสียเปรียบ ที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในต่างๆ ขององค์กร ซึ่งองค์กรจะต้องหาวิธีในการแก้ปัญหา

O = Opportunities หมายถึง โอกาส การที่สภาพแวดล้อมนอกขององค์กรเอื้อประโยชน์หรือส่งเสริมการดำเนินงานขององค์กร โอกาสแตกต่างจากจุดแข็งตรงที่โอกาสนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมนอก แต่จุดแข็งนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายใน นักการตลาดที่ดีจะต้องเสาะแสวงหาโอกาสอยู่เสมอและใช้ประโยชน์จากโอกาสนั้น เช่น การเมือง การปกครอง กฎหมาย ราคาน้ำมัน ค่าเงินบาท คู่แข่ง เป็นต้น

T = Threats หมายถึง อุปสรรค ข้อจำกัด ซึ่งเกิด จากสภาพแวดล้อมนอก บางครั้งการจำแนกโอกาสและอุปสรรคเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะทั้งสองสิ่งนี้สามารถเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจทำให้สถานการณ์ที่เคยเป็นโอกาสกลับกลายเป็นอุปสรรคได้ เช่น ค่าเงินบาท คู่แข่ง เป็นต้น

SWOT จึงเป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์ สำหรับองค์กร หรือโครงการ ซึ่งช่วยผู้บริหารกำหนดจุดแข็งและจุดอ่อนจากสภาพแวดล้อมภายใน โอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก

3) ข้อดีและข้อเสีย ของ SWOT Analysis

ข้อดี :

(1) ใช้ประเมินสภาวะแวดล้อมและสถานภาพขององค์กรโดยเน้นศักยภาพและความพร้อมที่องค์กรมีอยู่ และพยายามหลีกเลี่ยงภัยคุกคามหรือความเสี่ยงจากสภาพแวดล้อมภายนอก รวมทั้งแก้ไขจุดอ่อนขององค์กรด้วย เนื่องจากปัจจัยเหล่านี้มีโอกาที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ได้เพิ่มมากขึ้น

(2) นำไปใช้ปรับปรุงแนวคิดและแนวปฏิบัติของการจัดทำแผนงานหรือโครงการของหน่วยงานให้มีโอกาสสร้างความสำเร็จมากขึ้น

(3) ทำให้ทราบถึงกลยุทธ์ในการปรับปรุงการทำงาน ความก้าวหน้า และขีดจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณ และระบบงาน เป็นการป้องกันการแทรกแซงการทำงานจากปัจจัยภายนอกได้มากขึ้น

ข้อเสีย:

(1) องค์กรต้องกำหนดก่อนว่า องค์กรต้องการที่จะทำอะไร
 (2) การวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคต้องกระทำในช่วงเวลาขณะนั้น
 (3) องค์กรต้องกำหนดปัจจัยหลัก (Key success factors) ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานให้ถูกต้อง

(4) องค์กรต้องประเมินความสามารถของตนให้ถูกต้อง

4) ขั้นตอน/วิธีการดำเนินการทำ SWOT Analysis

การวิเคราะห์ SWOT จะครอบคลุมขอบเขตของปัจจัยที่กว้าง ด้วยการระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคขององค์กร ทำให้มีข้อมูล ในการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายที่จะถูก สร้างขึ้นมาบนจุดแข็งขององค์กร และแสวงหาประโยชน์จากโอกาสทางสภาพแวดล้อม และสามารถ กำหนดกลยุทธ์ที่มุ่งเอาชนะอุปสรรคทางสภาพแวดล้อมหรือลดจุดอ่อนขององค์กรให้มึน้อยที่สุดได้ ภายใต้การวิเคราะห์ SWOT นั้น จะต้องวิเคราะห์ทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร โดยมี ขั้นตอนดังนี้

(1) การประเมินสภาพแวดล้อมภายในองค์กร

การประเมินสภาพแวดล้อมภายในองค์กร จะเกี่ยวกับการวิเคราะห์และพิจารณา ทรัพยากรและความสามารถต่างๆ ด้านภายในองค์กร เพื่อที่จะระบุจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กร แหล่งที่มาเบื้องต้นของข้อมูลเพื่อการประเมินสภาพแวดล้อมภายใน คือระบบข้อมูลเพื่อการบริหารที่ ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในด้านโครงสร้าง ระบบ ระเบียบ วิธีปฏิบัติงาน บรรยากาศในการทำงานและ ทรัพยากรในการบริหาร (คน เงิน วัสดุ การจัดการ) รวมถึงการพิจารณาผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ขององค์กร เพื่อที่จะเข้าใจสถานการณ์และผลกลยุทธ์ก่อนหน้าด้วย

- จุดแข็งขององค์กร (S-Strengths) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ ที่อยู่ภายในองค์กรนั่นเองว่า ปัจจัยใดภายในองค์กรที่เป็นข้อได้เปรียบหรือจุดเด่นขององค์กรที่องค์กร ควรนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรได้ และควรดำรงไว้เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร

- จุดอ่อนขององค์กร (W-Weaknesses) เป็นการวิเคราะห์ ปัจจัยภายในจากมุมมอง ของผู้ที่อยู่ภายในองค์กรนั่นเองว่า ปัจจัยภายในองค์กรที่เป็นจุดด้อย ข้อเสียเปรียบขององค์กรที่ควร ปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือจัดให้หมดไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กร

(2) การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก

ภายใต้การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรนั้น สามารถค้นหาโอกาสและ อุปสรรคทางการดำเนินงานขององค์กร ที่ได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจทั้งในและ ระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กร เช่น อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นโยบาย การเงิน การงบประมาณ สภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น ระดับการศึกษาและอัตรารู้หนังสือของ ประชาชน การตั้งถิ่นฐานและการอพยพของประชาชน ลักษณะชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางการเมือง เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา มติคณะรัฐมนตรี และสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี หมายถึงกรรมวิธีใหม่ๆ และพัฒนาการทางด้าน เครื่องมือ และอุปกรณ์ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและให้บริการ

- โอกาสทางสภาพแวดล้อม (O-Opportunities) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัย ภายนอกองค์กร ปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบที่เป็นประโยชน์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการ ดำเนินการขององค์กรในระดับมหภาค และองค์กรสามารถฉกฉวยข้อดีเหล่านี้มาเสริมสร้างให้ หน่วยงานเข้มแข็งขึ้นได้

- อุปสรรคทางสภาพแวดล้อม (T-Threats) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอก องค์กรปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบในระดับมหภาค ในทางที่จะก่อให้เกิดความเสียหายทั้งทางตรง

และทางอ้อม ซึ่งองค์กรจำต้องหลีกเลี่ยง หรือปรับสภาพองค์กรให้มีความแข็งแกร่งพร้อมที่จะเผชิญแรงกระทบดังกล่าวได้

(3) ระบุสถานการณ์จากการประเมินสภาพแวดล้อม

เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับ จุดแข็ง-จุดอ่อน โอกาส-อุปสรรค จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกด้วยการประเมินสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกแล้วให้นำจุดแข็ง-จุดอ่อนภายในมาเปรียบเทียบกับ โอกาส-อุปสรรคจากภายนอก เพื่อดูว่าองค์กร กำลังเผชิญสถานการณ์เช่นใด และภายใต้สถานการณ์เช่นนั้น องค์กรควรจะทำอย่างไร โดยทั่วไป ในการวิเคราะห์ SWOT ดังกล่าวนี้ องค์กร จะอยู่ในสถานการณ์ 4 รูปแบบ ดังนี้

(3.1) สถานการณ์จุดแข็ง-โอกาส สถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่พึงปรารถนาที่สุด ผู้บริหารขององค์กรจึงควรกำหนดกลยุทธ์ในเชิงรุก (Aggressive - strategy) เพื่อดึงเอาจุดแข็งที่มีอยู่มาเสริมสร้างและปรับใช้และฉกฉวยโอกาสต่างๆ เพื่อหาประโยชน์อย่างเต็มที่

(3.2) สถานการณ์จุดอ่อน-ภัยอุปสรรค สถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่เลวร้ายที่สุด เนื่องจากองค์กรกำลังเผชิญอยู่กับอุปสรรคจากภายนอก และมีปัญหาจุดอ่อนภายในหลายประการ ดังนั้น ทางเลือกที่ดีที่สุดคือกลยุทธ์ การตั้งรับหรือป้องกันตัว (Defensive strategy) เพื่อพยายามลดหรือหลบหลีกภัยอุปสรรค ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ตลอดจนหามาตรการที่จะทำให้องค์กรเกิดความสูญเสียที่น้อยที่สุด

(3.3) สถานการณ์จุดอ่อน-โอกาส สถานการณ์องค์กรมีโอกาเป็นข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันอยู่หลายประการ แต่ติดขัดอยู่ตรงที่มีปัญหาอุปสรรคที่เป็นจุดอ่อนอยู่หลายอย่างเช่นกัน ดังนั้น ทางออกคือกลยุทธ์การพลิกตัว (Turnaround-oriented strategy) เพื่อแก้ไขจุดอ่อนภายในต่างๆ ให้พร้อมที่จะฉกฉวยโอกาสต่างๆ ที่เปิดให้

(3.4) สถานการณ์จุดแข็ง-อุปสรรค สถานการณ์นี้เกิดขึ้นจากการที่สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงาน แต่ตัวองค์กรมีข้อได้เปรียบที่เป็นจุดแข็งหลายประการ ดังนั้น แทนที่จะระจอนกระทั่งสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ก็สามารถที่จะเลือกกลยุทธ์การแตกตัวหรือขยายขอบข่ายกิจการ (Diversification strategy) เพื่อใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่มีสร้างโอกาสในระยะยาวด้านอื่นๆ แทน

ในการศึกษาใช้แนวคิด SWOT Analysis เป็นกรอบวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ธุรกิจส่วนตัวของกลุ่มประมงพื้นบ้านที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 โครงการพลังแผ่นดิน : กรณีศึกษาด้านธุรกิจชุมชน(ศิริวรรณ เจนการ และคณะ, 2545 : 93) ได้ทำการศึกษา กลุ่มแม่บ้านทำทอผ้า กลุ่มบ้านสมุนไพรศิริวง กลุ่มชุมชนไม้เรียง และกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ โดยจากการศึกษาพบว่า

1) ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็นสิ่งกำหนดลักษณะทิศทาง รูปแบบ ลักษณะของกลุ่ม

2) ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน คือ ความรู้สึกการเป็นเจ้าของร่วม รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม จะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้น อีกทั้งแกนนำของกลุ่มยังมีผลกระทบต่อความเชื่อมั่นทั้งภายในกลุ่ม และต่อบุคคลที่มาติดต่อกับเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นการบริหารจัดการก็เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้กลุ่มดำเนินการประสบความสำเร็จจนเป็นกลุ่มชุมชนที่มีความเข้มแข็งมากขึ้น

3) ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาองค์กรธุรกิจชุมชน คือ สมาชิกทุกคนต้องมีความรู้ ดังนั้นทางองค์กรธุรกิจชุมชนทั้งหลายจึงได้พร้อมใจกันจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขึ้น นอกจากนี้ยังทำการจัดตั้งเครือข่ายแห่งการพัฒนาซึ่งมีหน้าที่ทำกิจกรรมต่างๆ ตามลักษณะของกลุ่มต่างๆ เช่น ในกลุ่มออมทรัพย์คลองเปี้ยะ จะมีเครือข่ายการออมทรัพย์ เป็นต้น

4) แผนชุมชน สามารถกำหนดแนวทางและสร้างความชัดเจนในการดำเนินงานของกลุ่ม โดยสำหรับการเชื่อมแผนของชุมชนกับองค์กรภายนอกในการสนับสนุนการพัฒนาของกลุ่มนั้น องค์กรที่มีแผนชุมชนชัดเจนค่อนข้างได้เปรียบ กล่าวคือ องค์กรที่มีแผนชัดเจนสามารถระบุได้ว่า จะดำเนินองค์กรไปในทิศทางใด แนวทางใด และจะทำอะไรกันบ้าง ซึ่งทั้งหมดนั้นสามารถระบุถึงกิจกรรมหรือส่วนที่ต้องการการสนับสนุนได้อย่างชัดเจน

5) การสนับสนุนจากองค์กรรัฐและเอกชน มีบทบาทสำคัญเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม ทั้งทางด้านองค์ความรู้ และเงินทุน

6) ผลการพัฒนาของธุรกิจชุมชน โดยการศึกษาพบว่าการพัฒนาของธุรกิจชุมชน ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในกลุ่มดีขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ คือ รายได้เพิ่มขึ้น และความสัมพันธ์ภายในกลุ่มยังดีขึ้นอีกด้วย

2.5.2 โครงการ “การพัฒนาแพชุมชน กรณีศึกษาของชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดสตูล” (จารุณี เขียววารีสัจจะ และคณะ, 2554) ได้ศึกษาปริมาณการลงแรงทำการประมง ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ ส่วนเหลือการตลาด และวิธีการตลาดสัตว์น้ำของชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดสตูล รวมทั้งศึกษาปริมาณความต้องการสัตว์น้ำของผู้บริโภค และโรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการ โดยทำการศึกษาแพชุมชนของชาวประมงพื้นบ้าน ที่เป็นสมาชิกกลุ่มแพชุมชน 4 กลุ่มแพ ได้แก่ กลุ่มแพปลาขนคลาน กลุ่มแพชุมชนคนละ 2,000 กลุ่มแพคลองดุกัง และกลุ่มบ้านต้นหยงกลิง จังหวัดสตูล โดยมีชาวประมงพื้นบ้านในชุมชนเป็นส่วนหลักของการวิจัย การดำเนินการวิจัยทำการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ และการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีทั้งชาวประมงพื้นบ้าน ผู้ประกอบการธุรกิจสัตว์น้ำ (พ่อค้า แม่ค้า แพปลา) โรงงานอุตสาหกรรม และผู้ค้าปลีกลงแหล่งตลาดสัตว์น้ำ สำคัญในจังหวัดสตูล และจังหวัดสงขลา

ผลการศึกษาพบว่า จังหวัดสตูลมีพื้นที่ที่มีการทำประมงพื้นบ้าน รวม 77 หมู่บ้าน และ 6 ชุมชน จำนวนครัวเรือนประมงพื้นบ้าน 7,937 ครัวเรือน การรวบรวมข้อมูลผลการจับสัตว์น้ำของสมาชิกแพชุมชนและแพเอกชนในพื้นที่ศึกษา (5 กลุ่มแพ 71 คน) ในช่วงการเก็บข้อมูล 60 วัน (ตุลาคม - พฤศจิกายน พ.ศ. 2553) โดยการบันทึกรายวัน พบว่าสัตว์น้ำที่จับเพื่อขายได้รวม 15,807.25 กิโลกรัม (มูลค่า 823,837.67 บาท) มีปลาทุเป็นสัตว์น้ำหลักที่จับได้ รองลงมาคือกุ้ง แซบวีย การขายผลผลิตที่จับได้มีทั้งขายให้กับแพชุมชน แพเอกชนและกลุ่มแปรูปขนาดเล็ก รวมทั้งขายให้กับผู้บริโภคโดยตรงตามวิธีการตลาด ส่วนเครื่องมือประมงที่ใช้ในแต่ละพื้นที่ทำประมงพื้นบ้านในจังหวัดสตูล พบว่าแต่ละครัวเรือนมีการใช้เครื่องมือหลายชนิด โดยมีการหมุนเวียนเปลี่ยนชนิดของเครื่องมือประมงให้เหมาะสมกับชนิดของทรัพยากรสัตว์น้ำในแต่ละฤดูกาล

จากการทบทวนผลการประกอบการของแพชุมชนพบว่า ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินการของแพชุมชนประกอบด้วย 1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ระบบการบริหารแพชุมชนไม่ชัดเจน การขาดประสบการณ์ในการทำธุรกิจของสมาชิก และกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นไม่ยืดหยุ่น 2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ สัตว์น้ำมีปริมาณน้อย ปัจจัยด้านราคาตลาด และการไม่มีเครือข่ายทางการตลาด อย่างไรก็ตามกิจการแพชุมชนยังพอมีสักยภาพโดยเฉพาะแพขนาดเล็กที่ไม่มีภาระต้นทุนคงที่มากนัก โดยภาระในการบริหารจัดการแพชุมชน การบริหารงานบุคคลของชาวประมงเองที่ขาดประสบการณ์ ยังเป็นอุปสรรคที่ต้องได้รับการพัฒนาต่อไปเพื่อความสำเร็จของธุรกิจแพชุมชน

2.5.3 กิจการทางสังคม ธุรกิจที่มีเหตุผลทางสังคม (Duff, R. R., 2008). ได้ทำการศึกษา สหกรณ์มอนดรากอน (Mondragon) ในประเทศสเปน ที่เกิดจากผู้สำเร็จอาชีวศึกษา 5 คน ได้จัดตั้ง สหกรณ์ผู้ผลิตเตาเผาน้ำมันก๊าดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1957 ในปี ค.ศ. 2008 สหกรณ์แห่งนี้ได้เติบโตเป็น สหพันธ์สหกรณ์ที่มีเครือข่ายมากกว่า 150 แห่ง เป็นสหกรณ์การผลิตสินค้าอุตสาหกรรม สหกรณ์ สินเชื้อ กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ผู้บริโภค ฯลฯ ในหลายสาขา รวมทั้งธนาคารและมหาวิทยาลัยของตนเอง มีพนักงานที่เป็นสมาชิกคือเป็นเจ้าของสหกรณ์ด้วยรวมทั้งหมด 70,000 คน เป็นองค์กรธุรกิจที่ใหญ่ที่สุดในแคว้นบาสก์ และมีเครือข่ายร้านค้าปลีกที่ใหญ่เป็นอันดับ 4 ของประเทศสเปน เป็น สหพันธ์สหกรณ์ที่มียอดขายสูงเป็นอันดับ 10 ของสหพันธ์สหกรณ์ทั่วโลกปีละกว่า 14,000 ล้าน ดอลลาร์

การจะทำให้ระบบสหกรณ์ประสบความสำเร็จได้ ต้องมีการปลูกฝังแนวคิด อุดมการณ์ให้ประชาชนเห็นว่า แนวทางการพัฒนาธุรกิจแบบสหกรณ์เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของ สมาชิกดีกว่าระบบทุนนิยมอย่างไร และต้องมีการฝึกอบรมด้านการเป็นบริหารจัดการและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพโดยยึดหลักประชาธิปไตย พร้อมทั้งสมาชิกสหกรณ์ต้องสนใจดูแลเลือก และตรวจสอบผู้บริหาร

2.5.4 ปัจจัยที่เป็นผลสำเร็จของผู้ประกอบการทางสังคมในบริบทประเทศกำลังพัฒนา (Mair, J. & Schoen, O., 2007) ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบองค์กรผู้ประกอบการทางสังคม 3 หน่วยงาน ในประเทศบังคลาเทศ ประเทศอียิปต์ และประเทศสเปน ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าประสบความสำเร็จ ในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมของกิจการเพื่อสังคม พบว่า องค์กรมีรูปแบบธุรกิจที่วิสัยทัศน์ไปทิศทางเดียวกับสังคม และใช้กลยุทธ์ในการพัฒนาทรัพยากรขององค์กร เพื่อการสร้างเครือข่ายทางสังคมของผู้มีส่วนได้เสีย จึงเกิดเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีค่านิยมเดียวกับองค์กร และสร้างมูลค่าให้กลับคืนองค์กร ทั้งนี้้องค์กรคืนผลกำไรสู่การพัฒนาสังคม ทำให้องค์เหล่านี้ประสบความสำเร็จ

2.5.5 การศึกษาห่วงโซ่อุปทานของกิจการเพื่อสังคมสำหรับคนยากจน (Sodhi, S.M. & Tang, S.C., 2011) กล่าวถึงสาเหตุของความสำเร็จและความล้มเหลวของผู้ประกอบการทางสังคม โดยศึกษาผู้ดำเนินกิจการเพื่อสังคมจำนวนมากใช้แรงงานจากผู้ยากไร้ให้เปรียบเสมือนผู้ผลิต เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ผู้วิจัยค้นหาซึ่งคำตอบว่ากิจการเพื่อสังคมทำได้อย่างไรจากมุมมองห่วงโซ่อุปทาน โดยศึกษากิจการเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จในประเทศอัฟกานิสถาน แอฟริกา บังกลาเทศ อินเดีย มาเลเซีย เม็กซิโก เนปาล ฟิลิปปินส์ และศรีลังกา โดยค้นหาข้อมูลข้อเท็จจริงจาก วัตถุประสงค์, ข้อมูล และการหมุนเวียนการเงินของผู้ประกอบการรายย่อย จากกิจการเพื่อสังคมที่กล่าวมาข้างต้น

การศึกษานี้แสดงถึงกิจการเพื่อสังคมช่วยเหลือผู้ประกอบการรายย่อยโดยการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานขั้นสุดท้าย ซึ่งมีวิธีการดำเนินการดังนี้

- 1) สภาพคล่องทางการเงิน (Financial flow) การเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่ง่ายขึ้น
- 2) การเข้าถึงข้อมูล (Information flows) การเข้าถึงข้อมูลทางการตลาดเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพในการทำงาน
- 3) การเข้าถึงความต้องการ (Demand flows) การเข้าถึงตลาดและการขายที่ดำเนินงานเพื่อกระตุ้นความต้องการของลูกค้า
- 4) การเข้าถึงสินค้า/วัตถุดิบหลัก (Supply Flow) การเข้าถึงวัสดุพื้นฐาน, อุปกรณ์, ฯลฯ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและการดำเนินงานเป็นเลิศในการลดต้นทุนการดำเนินงาน และ / หรือปรับปรุงราคาขาย

นอกจากนั้นกิจการเพื่อสังคมทั่วโลกก็ประสบปัญหาไม่ต่างกัน ซึ่งมีปัญหาด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) การขาดเงินทุนจากภาครัฐ
- 2) ความต้องการของตลาดที่ไม่แน่นอน

3) ต้นทุนการดำเนินงานที่สูง

2.6.6 การศึกษาชาวประมงพื้นบ้าน การค้าที่เป็นธรรม และการค้นหาผู้ค้าคนกลาง (Bailey et al, 2015) ได้ศึกษาประเด็นผู้ผลิตรายย่อยกับการสร้างตลาด ในประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งโครงการการค้าที่เป็นธรรมจะรับซื้อสินค้าอาหารทะเลจากชาวประมงพื้นบ้านแล้วส่งจำหน่ายที่ประเทศอเมริกา ซึ่งโครงการสามารถรับซื้อสัตว์น้ำได้ไม่จำกัด เนื่องจากมีตลาดรองรับ

แนวคิด การค้าที่เป็นธรรม (Fair Trade) เป็นระบบการค้าที่สร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตั้งแต่ ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย ผู้บริโภค รวมทั้งแรงงานที่อยู่ในระบบ โดยผู้ผลิต และผู้จัดจำหน่ายสามารถขายสินค้าได้ในราคาที่มีกำไร ในขณะที่ผู้บริโภคสามารถซื้อสินค้าที่มีคุณภาพได้ในราคาที่เหมาะสม โดยพยายามเปิดตลาดให้ชาวประมงพื้นบ้าน โดยส่งเสริมทักษะ ความรู้ และความเข้มแข็งให้องค์กรชาวประมง

สำหรับบางกรณี แนวคิดการค้าที่เป็นธรรม พยายามตัดผู้ค้าคนกลางออกจากระบบตลาด ซึ่งบุคคลทั่วไปอาจคิดว่าดี เพราะผู้ค้าคนกลางเอาเปรียบผู้ผลิตรายย่อย เช่น การผูกขาดสินค้า การให้ทุนในการผลิต ฯลฯ นอกจากนั้นผู้ค้าคนกลางมีบทบาทสำคัญต่อชุมชน ทั้งเป็นที่พึ่งให้ชาวประมงยามขัดสนไม่มีเงินในการลงทุนเครื่องมือและค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

ก่อนหน้านี้มีการทำการค้าที่เป็นธรรมในหลายสินค้าซึ่งได้รับผลสำเร็จอย่างดี อาทิ กาแฟ งานหัตถกรรม ข้าว เป็นต้น แต่ไม่มีการทำเกี่ยวกับอาหารทะเลมาก่อน ซึ่งอาหารทะเลมีข้อจำกัดมากมาย ดังนี้

- 1) ลักษณะตามธรรมชาติของอาหารทะเล ที่มีลักษณะที่แตกต่างจากทรัพยากรอื่นๆ จึงมีปัญหา เพราะ ทรัพยากรประมงเป็นทรัพยากรสาธารณะทำให้ชาวประมงต้องแข่งขันในการจับ จึงเป็นการยากที่จะทำการค้าที่เป็นธรรม เพราะไม่สามารถมั่นใจได้ว่า ชาวประมงทำตามมาตรฐานหรือไม่
- 2) ความเชื่อมโยงที่เหนียวแน่น ทั้งการเงิน เทคโนโลยี และการตลาด ทำให้การจัดการการพัฒนาที่จะสร้างความเข้มแข็งของผู้ผลิตเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะต้องขึ้นอยู่กับการต้องการของตลาด ซึ่งต้องทำเรื่องการเงิน เทคโนโลยี และการตลาดพร้อมกัน
- 3) อาหารทะเลสด เป็นอาหารที่เน่าเสียได้ง่าย และมีระยะเวลาของตัวสินค้าที่จำกัด ดังนั้นอาหารทะเลต้องทำการแปรรูปและการขายที่รวดเร็ว ซึ่งหมายความว่า ผู้ผลิตต้องสนใจและเข้าใจรายละเอียดของอาหารทะเลเป็นอย่างดี จึงจะสามารถทำตามมาตรฐานได้
- 4) ความซับซ้อนของประเภทของสัตว์น้ำ เครื่องมือประมง และแหล่งการจับสัตว์น้ำที่หลากหลาย ส่งผลให้การสร้างมาตรฐานอาหารทะเลเป็นเรื่องที่ยาก

5) การจัดการองค์กรของชุมชนประมง ต้องลงทุนลงแรงใช้ระยะเวลายาวนาน เพราะชุมชนมีบรรทัดฐาน วัฒนธรรม และสังคมที่เหนียวแน่นอยู่แล้ว เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างชาวประมงกับผู้ค้าคนกลาง ความสัมพันธ์เครือญาติ เป็นต้น อีกทั้ง ชาวประมงมีความหลากหลาย ความผูกพันในระบบอุปถัมภ์ที่สืบเนื่องจากบรรพบุรุษ จึงทำให้การค้าที่เป็นธรรมเป็นเรื่องยากที่จะทำสำเร็จ

6) แนวคิดที่เห็นว่าการตัดผู้ค้าคนกลางออกจากระบบตลาดของชาวประมงพื้นบ้าน เป็นเรื่องที่ไม่จัดการได้ง่ายนัก ไม่เป็นความจริง เพราะการมีผู้ค้าคนกลางมีทั้งข้อดี ข้อเสีย เจกเช่นตาบที่มีสองคม เพราะผู้ค้าคนกลางมีบทบาททั้งการอุปถัมภ์ช่วยเหลือ และการเอาเปรียบชาวประมงพื้นบ้านในเวลาเดียวกัน

กล่าวได้ว่า บทบาทของผู้ค้าคนกลางที่ย้อนแย้งกันเอง คือ ความสัมพันธ์ที่ขูดรีดชาวประมงพื้นบ้านโดยการผูกขาดผลผลิตจากทรัพยากรที่ชาวประมงจับได้ ซึ่งกล่าวคือ การกดราคา การรับซื้อ การผูกขาดการขาย แต่ชาวประมงมีตลาดรองรับที่แน่นอนจากผู้ค้าคนกลาง ซึ่งหากผู้ค้าคนกลางจำหน่ายสินค้าได้ราคาดี ชาวประมงก็จะได้มีรายได้ที่สูงขึ้น นอกจากนั้นผู้ค้าคนกลางยังช่วยในการลงทุนเครื่องมือ หรือการยืมเงินเพื่อใช้จ่าย แม้จะเป็นการผูกขาดการขายสัตว์น้ำของชาวประมงก็ตาม การที่ผู้ค้าคนกลางให้นำเงินมาลงทุน หรือใช้จ่าย พร้อมทั้งสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนนับเป็นการช่วยเหลือในระบบอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นวิถีของประมงพื้นบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ดำรงอยู่มายาวนาน ดังนั้นการทำการค้าที่เป็นธรรมจึงเป็นเรื่องที่ทำหาย

จากงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น จะนำมาใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบผลลัพธ์และผลกระทบจากการดำเนินกิจการเพื่อสังคมร้านคนจับปลา ในงานวิจัยครั้งนี้

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการและผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคม: กรณีศึกษาร้านคนจับปลา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษากระบวนการ ผลลัพธ์ในมิติเศรษฐกิจ และสังคมของการขับเคลื่อนร้านคนจับปลา พร้อมทั้งศึกษาปัจจัยที่เอื้อ และเป็นอุปสรรคในการดำเนินร้านฯ เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาร้านฯ ในอนาคตให้เกิดความยั่งยืน ในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนไว้ดังนี้

- 3.1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในภาคสนาม
- 3.2 การกำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้เป็นแหล่งข้อมูล
- 3.3 การเลือกใช้เครื่องมือวิจัยและการเก็บข้อมูล
- 3.4 การสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลาและชุมชนบ้านคั่นกระได
- 3.5 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.7 จริยธรรมในการวิจัย
- 3.8 ข้อจำกัดในการวิจัย

3.1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในภาคสนาม

ผู้วิจัยได้เข้าไปสำรวจร้านคนจับปลาและชุมชนในอ่าวประจวบคีรีขันธ์ และสังเกตการณ์ในฐานะของนักศึกษาปริญญาโทของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เพื่อบันทึกข้อมูลทั้งกระบวนการทำงานของร้านคนจับปลา พื้นที่รับซื้อสินค้า ข้อมูลทางกายภาพของชุมชน และกิจกรรมต่างๆ ในรอบปีของชุมชน โดยใช้เวลาในช่วงเดือนกันยายน 2557 ถึงเดือนพฤศจิกายน 2557

จากการกำหนดกรอบแนวคิดประเด็นการวิจัยที่ผู้วิจัยสนใจเบื้องต้น ก่อนการลงพื้นที่วิจัยเก็บข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาหาข้อมูลโครงการอาหารทะเลปลอดภัยและมาตรฐานอาหารทะเลในประเทศไทย จากการค้นคว้าพบว่า มีโครงการประมงพื้นบ้าน-สัตว์น้ำอินทรีย์ ซึ่งเริ่มต้นเมื่อปี 2556 โดยมูลนิธิสายใยแผ่นดินร่วมมือกับมูลนิธินโยบายสุขภาพ และสมาคมรักษ์ทะเลไทย ซึ่งโครงการดำเนินงานในพื้นที่การทำงานของสมาคมรักษ์ทะเลไทยในจังหวัดเพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ พังงา กระบี่ พัทลุง และสงขลา หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูล และสอบถามนักพัฒนาเอกชนที่สนิทกันซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในโครงการฯ นี้ว่า นอกจากโครงการฯ ส่งเสริมให้ชาวประมงทำประมงอย่างรับผิดชอบ การจำหน่ายอาหารทะเลปลอดภัยให้ผู้บริโภค จัดการท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีประมงให้แก่ผู้บริโภคแล้วนั้น โครงการฯ ได้มีการดำเนินการเรื่องมาตรฐานอาหารทะเลหรือไม่ ซึ่งตอนนั้นผู้วิจัยได้คำตอบว่า โครงการฯ ไม่มีหน้าร้านถาวรแต่จะจัดจำหน่ายอาหารทะเลปลอดภัยที่กรุงเทพฯ เดือนละ

1 ครั้ง และมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีประมงสำหรับผู้บริโภค 2 เดือนต่อ 1 ครั้ง ส่วนเรื่องมาตรฐานยังไม่มีการทำงาน

นักพัฒนาเอกชนได้แนะนำให้ผู้วิจัยติดต่อนักพัฒนาเอกชนอีกท่านหนึ่งที่กระปีเนื่องจากทราบข่าวว่า เขากำลังเริ่มทำงานเรื่องมาตรฐานปูม้าและหอยชักตีน เมื่อผู้วิจัยติดต่อไป ได้ทราบว่า เขาต้องการทำมาตรฐานปูม้าและหอยชักตีน แต่ไม่มีทุนสนับสนุนจึงไม่ได้เริ่มโครงการ หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงพยายามหาข้อมูลเพิ่มเติม และคิดทบทวนถึงการทำให้วิจัยเรื่องเกี่ยวกับประมงพื้นบ้านจังหวัดสตูลช่วงศึกษาปริญญาตรีของตนเอง เมื่อปี 2554-2556 ซึ่งจำได้ว่า ช่วงงานตกปลา “หัวโพง พิซซิง 2556” ชุมชนปากบารา ตำบลปากน้ำ อำเภอละงู จังหวัดสตูลนั้น มีการจำหน่ายสินค้าอาหารทะเลแปรรูปจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยใช้ตราสินค้าว่า “คันกระได” พร้อมทั้งผู้วิจัยได้เคยพูดคุยถึงที่มาของสินค้าตราคันกระไดกับนายวิโชคศักดิ์ รมรงค์ไพรี (แท้บ) ผู้จัดการสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ซึ่งนายแท้บเคยพูดให้ฟังว่า ต้องการให้สินค้าของชาวประมงพื้นบ้านที่มีความสด ปลอดภัย และเป็นผลผลิตจากการทำการประมงแบบอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีราคาสูงขึ้น เพื่อให้ชาวประมงพื้นบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากราคาสินค้าที่สูงขึ้น ในขณะเดียวกันผู้บริโภคได้รับอาหารปลอดภัย มีมาตรฐานบลูแบรนด์ (Blue Brand Standard) มารองรับ

ผู้วิจัยจึงค้นหาข้อมูลในอินเทอร์เน็ต แต่ไม่พบข้อมูลใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานบลูแบรนด์ ผู้วิจัยจึงตัดสินใจติดต่อนายแท้บเพื่อสอบถามข้อมูลเรื่องมาตรฐานฯ ดังกล่าว จนได้ทราบว่า เดือนมิถุนายน 2557 สมาคมรักษ์ทะเลไทยได้เปิดร้านคนจับปลาให้เป็นศูนย์กลางการจำหน่ายอาหารทะเลปลอดภัยจากชาวประมงพื้นบ้านสู่ผู้บริโภค โดยมีหน้าร้านอยู่ที่ตำบลบ่อนอก อำเภอเมืองจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมุ่งหวังให้ร้านฯ เป็นพื้นที่พัฒนาการใช้มาตรฐานฯ ด้วย เนื่องจากตามเงื่อนไขการรับซื้อสัตว์น้ำ การแปรรูป จนสินค้าถึงมือผู้บริโภค ทางร้านฯ ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของมาตรฐานบลูแบรนด์อย่างครบครัน

หลังจากนั้นนายแท้บจึงให้เบอร์โทรศัพท์ติดต่อนางสาวลักษณ์ ประทุมทอง (ตุ๊ก) ผู้จัดการร้านคนจับปลา เจ้าหน้าที่สมาคมรักษ์ทะเลไทยประจำพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ต่อมาผู้วิจัยได้ติดต่อนางตุ๊กและแนะนำตัวว่าเป็นนักศึกษาที่เคยทำกิจกรรมที่บ้านปากบาราเพื่อคัดค้านทำเรื่อน้ำลึกกับนักพัฒนาเอกชน และเคยพบนางฉัจฉพร ลอยปลิว (แต้ว) ซึ่งเป็นนักพัฒนาในพื้นที่ประจวบคีรีขันธ์ ในงานหัวโพงพิซซิงด้วย สนใจศึกษาการทำร้านอาหารทะเลปลอดภัย อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และมาตรฐานอาหารทะเล ได้นัดหมายวันลงพื้นที่ครั้งแรก เพื่อผู้วิจัยได้ทำความรู้จักพื้นที่และนำข้อมูลเบื้องต้นมาเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์

การเดินทางไปร้านคนจับปลาครั้งแรกในวันที่ 18 กันยายน 2557 ผู้วิจัยไปกับอาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสองท่าน คือ ผศ. ดร. เยาวนิจ กิตติธรรกุล และผศ. ดร. จารุณี เชี่ยววารีย์สัจจะ ซึ่งทำงานร่วมกับภาคประชาชนมากกว่าสามสิบปี พร้อมทั้งเป็นอุปนายกสมาคมรักษ์ทะเลไทย และที่ปรึกษาสมาคมสตรีประมงพื้นบ้านภาคใต้ การไปครั้งนี้ผู้วิจัยได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี และได้พูดคุยกับนางตุ๊ก นางแต้ว นางสุ นางหนู (เจ้าหน้าที่พัฒนาเอกชน) ที่ดูแลร้านคนจับปลา และทำงานภาคสนามกับชาวบ้านเรียบบร้อย

เจ้าหน้าที่พัฒนาเอกชนได้นำทางอาจารย์และผู้วิจัยเข้าหมู่บ้านคั่นกระได หมู่บ้านชายทะเลบนที่ดินสาธารณะ 29 ไร่ ช้างศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีสมาชิกชุมชนประมาณ 60 ครอบครัว ประกอบอาชีพประมง และรับจ้าง นักพัฒนาได้แนะนำผู้วิจัยให้รู้จักแกนนำชาวประมงกลุ่มสมาคมประมงพื้นบ้านคั่นกระได ซึ่งสมาคมรักษ์ทะเลไทยให้การสนับสนุนการก่อตั้งและดำเนินงานอนุรักษ์มาตั้งแต่ปี 2551 จนถึงปัจจุบัน และพูดคุยถึงสถานการณ์ของร้านที่ประสบปัญหาการขาดทุนในช่วงเดือนสิงหาคม 2557 เนื่องจากร้านฯ รับซื้อกุ้งแชบ๊วยจากชาวประมงจำนวนมากเกินไปจนจำหน่ายสินค้าไม่ทัน ทำให้สินค้าค้างสต็อกเป็นจำนวนมาก และต้องจำหน่ายสินค้าขาดทุนในงานแสดงสินค้า สาเหตุเบื้องต้นของการประสบปัญหาขาดทุนเกิดจากเจ้าหน้าที่ร้านฯ ยังไม่มีการวิเคราะห์ตลาด พร้อมทั้งตลาดสินค้ายังจำกัด ไม่มีลูกค้าในท้องถิ่น ลูกค้ามีจำนวนน้อย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นร้านอาหารและผู้บริโภคจากกรุงเทพฯ ซึ่งสั่งซื้อสินค้า หรือทางร้านฯ ไปเปิดร้านขายสินค้าในงานแสดงสินค้าเท่านั้น

ต่อมาในวันที่ 11-12 ตุลาคม 2557 ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการประชุมสรุปงานประจำปี 2557 ของสมาคมรักษ์ทะเลไทยกับองค์กรอ็อกแฟม ว่าผลการดำเนินงานเป็นอย่างไร ซึ่งร้านคนจับปลาได้รายงานปัญหา อุปสรรคที่พบในการดำเนินกิจการช่วงที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็น การรับซื้อสัตว์น้ำในราคาที่สูงกว่าแพปลาเอกชน 50% และราคาไม่ขึ้นลงตามกลไกตลาด ทำให้ต้นทุนและค่าใช้จ่ายสูงมาก จนตกอยู่ในสถานะขาดทุน

วันที่ 27 ตุลาคม 2557 ผู้วิจัยได้เข้าร่วมประชุมและสังเกตการณ์งานสัมมนาหลักตันยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเล ณ โรงแรมหาดใหญ่ราม่า จัดโดยสมาคมรักษ์ทะเลไทยร่วมกับสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย เวทีการประชุมนี้ผู้วิจัยได้รับฟังนักพัฒนาเอกชนและชาวประมงพื้นบ้านจากหลายพื้นที่แสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของร้านคนจับปลา ซึ่งนอกจากเป็นการแก้ปัญหาราคาสัตว์น้ำที่ตกต่ำจากการที่ชาวประมงไม่สามารถขายสัตว์น้ำได้โดยตรงสู่ผู้บริโภคแล้วนั้น ร้านฯ ยังคงเป็นความหวังของชาวประมงพื้นบ้าน นักพัฒนาเอกชน และสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

หลังจากนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลทั้งเอกสารและข้อมูลภาคสนามเบื้องต้นเพื่อวางแผนกำหนดขอบเขตพื้นที่ และเครื่องมือที่จะใช้ในการวิจัยต่อไป ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่วิจัยโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยมีเหตุผล 3 ประการ ดังนี้

3.1.1 เป็นพื้นที่ชุมชนประมงพื้นบ้านที่มีการรวมตัวเป็นองค์กรชุมชน ที่ทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง ซึ่งเป็นกลุ่มที่ริเริ่มแนวคิดและร่วมกระบวนการพัฒนาร้านคนจับปลา

3.1.2 เป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับ “ร้านคนจับปลา” ทั้งนักพัฒนาเอกชน ชาวประมงพื้นบ้านทั่วไป และผู้บริโภค

3.1.3 พื้นที่ที่ผู้บริโภคเข้าถึงสินค้า ในที่นี้หมายถึง หน้าร้านคนจับปลา การออกขายสินค้าตามงานขายของต่างๆ รวมทั้งลูกค้าที่สั่งซื้อสินค้าทางโทรศัพท์และสื่อออนไลน์ผ่านโซเชียลมีเดีย (Social media)

3.2 การกำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้เป็นแหล่งข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มุ่งทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนากิจการเพื่อสังคมของร้านคนจับปลา ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่สามารถเป็นแหล่งข้อมูลได้ จำนวน 59 คน ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

- 3.2.1 นักพัฒนาเอกชน (8 คน)
- 3.2.2 ผู้นำชุมชน
 - 1) ผู้นำเป็นทางการ ได้แก่ กำนัน (1 คน)
 - 2) ผู้นำอาสา (4 คน)
- 3.2.3 หน่วยงานราชการในชุมชน ได้แก่ ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อนอก และตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวน้อย (2 คน)
- 3.2.4 กลุ่มในชุมชน
 - 1) ตัวแทนของสมาคมชาวประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระได (10 คน)
 - 2) ตัวแทนกลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำบ้านคั่นกระได (4 คน)
- 3.2.5 ตัวแทนชาวประมงพื้นบ้านที่ได้ประโยชน์จากร้านคนจับปลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวประมงพื้นบ้านในหมู่บ้านคั่นกระได (10 คน)
- 3.2.6 ตัวแทนผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าร้านคนจับปลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริโภคในกรุงเทพฯ (20 คน)

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในชุมชน (Informants) เหล่านี้ออกเป็น 3 กลุ่มอายุ เนื่องจากชุมชนเกี่ยวข้องกับร้านคนจับปลาในฐานะผู้ผลิตสินค้า สมาชิกผู้ถือหุ้น และผู้ได้รับประโยชน์ ได้แก่

1) ผู้อาวุโสในชุมชน ผู้รับรู้พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน สามารถลำดับเหตุการณ์หรือสามารถบอกเล่าประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ลำดับเครือญาติ การเปรียบเทียบการจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรสัตว์น้ำระหว่างอดีตกับปัจจุบันได้ โดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มอายุของกลุ่มผู้อาวุโสไว้ตั้งแต่อายุประมาณ 60 ปี ขึ้นไป

2) กลุ่มวัยกลางคน ผู้ได้รับการถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ จากบรรพบุรุษ หรือเห็นเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา และที่สำคัญที่สุดเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทในการเป็นแกนนำองค์กรกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน หรือนักพัฒนาเอกชนที่ดำเนินงานต่างๆ ในชุมชนยุคปัจจุบัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับร้านคนจับปลาในฐานะกลุ่มริเริ่มทางความคิด และขับเคลื่อนการดำเนินการร้านคนจับปลา ในฐานะสมาชิก ผู้ถือหุ้นร้านคนจับปลา ผู้จับสัตว์น้ำขายร้านคนจับปลา แรงงานในการแปรรูปสัตว์น้ำ และผู้ทำกิจกรรมการอนุรักษ์ โดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มอายุของกลุ่มวัยกลางคนไว้ตั้งแต่อายุประมาณ 35 - 60 ปี

3) กลุ่มคนหนุ่มสาว ผู้มีโอกาสได้รับความรู้จากระบบการศึกษาสมัยใหม่ส่วนหนึ่ง และได้รับความรู้จากคนรุ่นพ่อรุ่นแม่อีกส่วนหนึ่ง เพื่อเป็นผู้สืบทอดการทำประมงพื้นบ้าน ซึ่งเกี่ยวข้องกับร้านคนจับปลาในฐานะผู้จับสัตว์น้ำขายร้านคนจับปลา และเป็นแรงงานในการผลิตสินค้าร้านคนจับปลา โดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มอายุของกลุ่มคนหนุ่มสาวไว้ตั้งแต่อายุประมาณ 15 - 34 ปี

3.3 การเลือกใช้เครื่องมือวิจัยและการเก็บข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ นอกจากผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งข้อมูลเบื้องต้นและสภาพทั่วไปของร้านคนจับปลา และชุมชนเป้าหมายแล้ว ผู้วิจัยพบว่าการศึกษาระบบการร้านคนจับปลานั้นมี 3 องค์การที่ทำงานร่วมกัน คือ นักพัฒนาเอกชน ชาวประมงพื้นบ้าน และผู้ประกอบการ การได้มาซึ่งข้อมูลวิจัยที่น่าเชื่อถือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น คงจะเป็นการยากและไม่เพียงพอ หากจะเลือกใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการหลากหลาย เพื่อสามารถนำมาใช้ได้อย่างผสมผสานและสอดคล้องกับช่วงเวลาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่วิจัยขณะที่ทำการวิจัยภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบโครงสร้าง กึ่งโครงสร้างและไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ในช่วงเดือนมีนาคม ถึงเดือนกันยายน 2558 ดังนี้

3.3.1 การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม (Participant and non-participant observations) ผู้วิจัยได้ใช้โอกาสตามความเหมาะสมในการเข้าร่วมสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมของร้านคนจับปลา และของชุมชน เช่น การรับซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงพื้นบ้าน ขั้นตอนการแปรรูปสินค้า การขายสินค้า การจัดร้าน การออกทำการประมง การประชุมสมาคมรักษ์ทะเลไทย การประชุมประจำปีของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับร้านคนจับปลา การประชุมเครือข่ายประมงพื้นบ้าน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ การประชุมสมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระได กิจกรรมปีใหม่ กิจกรรมสงกรานต์ กิจกรรมพัฒนาชุมชนเนื่องในโอกาสวันพ่อและวันแม่ การประชุมเตรียมกิจกรรมต่างๆระหว่างร้านๆ กับชาวประมงพื้นบ้าน หรือระหว่างชาวประมงพื้นบ้านด้วยกันเองในการเข้ามาศึกษาดูงานของบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก ให้ได้มากที่สุด เพราะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถทำความเข้าใจกระบวนการของร้านคนจับปลาและวิถีชุมชนได้อย่างชัดเจน และได้รวบรวมรายละเอียดต่างๆ ของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วย

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม นอกจากทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยตนเองแล้ว การสอบถามแลกเปลี่ยนกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือการประชุมต่างๆ ในชุมชน ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ชัดเจนเพิ่มขึ้นด้วย ทั้งนี้หมายความว่าผู้วิจัยต้องได้รับการยอมรับและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ให้ข้อมูล ทั้งจากเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลา สมาชิกชุมชน และผู้ให้ข้อมูลหลายๆ คน รวมทั้งแกนนำชุมชนก็มีความกระตือรือร้นในการถ่ายทอดข้อมูลต่างๆ ให้ผู้วิจัยรับทราบ ผู้วิจัยมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งทำให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือและถูกต้องทุกครั้งด้วยเช่นกัน

3.3.2 การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ใช้เมื่อมีการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในภาคสนาม 1-2 ครั้งแล้วผู้วิจัยนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับคำถามวิจัยเพื่อตรวจสอบดูว่า ควรรวบรวมข้อมูลอะไรบ้างที่สามารถตอบคำถามการวิจัยดังกล่าวได้ครอบคลุมทั้งหมด หลังจากนั้นจึงได้กำหนดกรอบหรือโครงสร้างคำถามในการสัมภาษณ์กว้างๆ โดยเป็นคำถามปลายเปิด ให้เป็นแนวทางในการนำไปแลกเปลี่ยนพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้พูดคุยรายละเอียดแลกเปลี่ยนกับผู้วิจัยอย่างเป็นธรรมชาติ และได้ข้อมูลระดับลึกจากการซักถามรายละเอียดในประเด็นที่กำหนดไว้เช่น ระบบโครงสร้างและกระบวนการทำงานของร้านคนจับปลา ระบบโครงสร้างขององค์กรชาวประมงพื้นบ้าน ความคิดเห็นต่อร้านคนจับ

ปลา การเปลี่ยนแปลงทรัพยากรสัตว์น้ำในอ่าวคันทันกระโด ความคิดเห็นจากเจ้าของแพปลาเอกชนในท้องถิ่น เป็นต้น

สำหรับการพูดคุยนั้น ผู้วิจัยใช้เทคนิคการจดจำคำถามที่ได้ตั้งประเด็นเพื่อสอบถามผู้ให้ข้อมูล แล้วดำเนินการสัมภาษณ์โดยเริ่มคำถามแรกแล้วรับฟังคำตอบที่ได้รับ แล้วจึงเชื่อมโยงไปสู่คำถามที่เกี่ยวข้องต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้การสนทนามีความสันทัดตามธรรมชาติ ในบางครั้งผู้ให้ข้อมูลมีการแสดงความคิดเห็นที่ออกนอกประเด็นไป เพราะผู้ให้ข้อมูลมีประสบการณ์ชีวิตมายาวนาน ประกอบกับมีความรู้ความชำนาญในประเด็นที่สอบถาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวประมงพื้นบ้านผู้อาวุโส ซึ่งหากมีผู้ให้ความสนใจและตั้งใจฟังเรื่องราวที่บอกเล่า ก็มีความตั้งใจและกระตือรือร้นในการถ่ายทอด ผู้วิจัยเองจึงต้องพยายามถามคำถามนำไปสู่ประเด็นที่ต้องการให้ได้ ประสพการณ์ที่น่าสนใจครั้งที่ผู้วิจัยแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล คือ ครั้งหนึ่ง ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ นายมนัส ปานน้อย อายุ 57 ปี ชาวประมงพื้นบ้านผู้อาวุโสคนหนึ่งของชุมชนบ้านคันทันกระโดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนและทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง เนื่องจากท่านเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นและมีความสามารถในการถ่ายทอดเรื่องราว ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกเพลิดเพลินไปกับเรื่องราวที่เล่าเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งความเพลิดเพลินมีผลทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถควบคุมประเด็นและเนื้อหาของสนทนาได้ จากประสบการณ์นี้ ผู้วิจัยเห็นว่าควรระวังเป็นอย่างยิ่งในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มิฉะนั้นจะได้ข้อมูลที่มากมายเกินไป ดังนั้นจึงควรหาเวลาสัมภาษณ์เพื่อเรียบเรียงข้อมูลให้ชัดเจนก่อนแล้วจึงสัมภาษณ์ใหม่ พร้อมกับการตั้งประเด็นคำถามต่อเนื่องจากข้อมูลที่ได้รับไว้ด้วยหากมีข้อสงสัยหรือข้อมูลบางอย่างไม่ชัดเจน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลอื่นอีก 2-3 คน เพื่อเป็นการยืนยันข้อมูลที่ได้รับในประเด็นเดียวกันให้ชัดเจนและรอบด้านมากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เจ้าของแพปลาเอกชนท้องถิ่น จำนวน 5 ราย เพื่อพูดคุยประเด็นการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรสัตว์น้ำในอ่าวคันทันกระโด การรับซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงพื้นบ้าน และผลกระทบของร้านคนจับปลาต่อแพปลาเอกชนในท้องถิ่น ซึ่งเจ้าของแพปลาฯ ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการสัมภาษณ์ แต่บัญชีการรับซื้อสัตว์น้ำนั้นเจ้าของแพปลาฯ จำนวน 4 ใน 5 แพ ไม่ได้มีการจดบันทึกข้อมูลไว้ มีเฉพาะใบเสร็จรายวันที่ให้กับชาวประมงเพื่อเป็นหลักฐาน ซึ่งเจ้าของแพปลาฯ ได้ทำลายทิ้งปีต่อปี ส่วนอีกจำนวน 1 แพปลาฯ มีการจดบันทึกบัญชีการรับซื้อไว้เป็นอย่างดี แต่ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลเหล่านั้นได้ เนื่องจากได้รับการปฏิเสธทางอ้อมถึง 3 ครั้ง ผู้วิจัยจึงต้องสัมภาษณ์เจ้าของแพปลาฯ ทั้ง 5 แพ เกี่ยวกับปริมาณการรับซื้อสัตว์น้ำของตนเองและแพอื่นๆ ซึ่งหมายรวมถึงร้านคนจับปลาด้วย คิดเป็นร้อยละเท่าไร เพื่อนำข้อมูลส่วนนี้ไปวิเคราะห์ปริมาณสัตว์น้ำทั้งอ่าวคันทันกระโดในรอบ 1 ปี

3.3.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นและตัวบุคคลผู้ให้ข้อมูลที่ต้องการให้ “ถก” และ “อภิปราย” ไว้ล่วงหน้า ภายใต้กรอบการดำเนินการของผู้วิจัย ซึ่งในกระบวนการทำสนทนากลุ่มนั้น ผู้วิจัยเป็นเพียงผู้เสนอประเด็นการสนทนาให้กลุ่มคนที่คัดเลือกมาพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นกัน ทั้งนี้ประเด็นที่นำมาสนทนากลุ่มเกือบทั้งหมดนั้นได้ผ่านการเก็บข้อมูลเบื้องต้นด้วยการสังเกต และ/หรือการสัมภาษณ์มาก่อน การสนทนากลุ่มจึงเหมือนกับการทวนสอบข้อมูล (Verify) นอกจากนั้นการสนทนากลุ่มเป็นการได้มาซึ่งข้อมูลของชุมชนในมุมมองที่หลากหลายและคลุ้มลึกในเวลาเดียวกัน โดยผู้ให้ข้อมูลจะมีการคิดเตรียมข้อมูลมาอย่างดี

ก่อนการแลกเปลี่ยน เนื่องจากการสนทนากลุ่มประกอบด้วยสมาชิกไม่เกิน 10 คน ซึ่งเป็นคนที่ผู้ให้ข้อมูลรู้จักกันมาก่อน ผู้ร่วมในการสนทนากลุ่มจึงไม่รู้สึกระหิวหรือเกร็ง จึงมีความมั่นใจที่จะแสดงความรู้และความคิดเห็น รวมทั้งมีโอกาสได้ฟังและตอบโต้กับคนอื่นด้วย บรรยากาศจึงสนุกกว่าการสัมภาษณ์เดี่ยว

สำหรับการสนทนา ในบางประเด็นจำเป็นต้องทำการสนทนากลุ่ม 2 ครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และทรัพยากรทะเลและชายฝั่งของชุมชนในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นกลางกับทุกฝ่าย เนื่องด้วยบ้านคั่นกระได มีองค์กรชาวประมงพื้นบ้าน 2 กลุ่ม คือ สมาคมประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระได ที่ได้รับการสนับสนุนการก่อตั้งโดยนักพัฒนาเอกชนบ้านคั่นกระได และกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่สนับสนุนการทำงานโดยกรมประมง ซึ่งก่อนปี 2551 บ้านคั่นกระไดไม่ได้มีองค์กรชาวประมงพื้นบ้าน

เมื่อมีการทำงานร่วมกันของชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่และเกิดความขัดแย้งทางด้านแนวคิด จึงทำให้สมาชิกในชุมชนแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ สมาคมประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระไดที่สนับสนุนการทำงานโดยนักพัฒนาเอกชน และกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สนับสนุนการทำงานโดยกรมประมง ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องเก็บข้อมูลทั้ง 2 ฝ่าย โดยการสนทนากลุ่มในประเด็นที่ 1 และ 2 เท่านั้น ส่วนประเด็นอื่นๆ ใช้วิธีการสัมภาษณ์รายบุคคล เพื่อไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนมากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยได้ใช้การสนทนากลุ่มในการเก็บข้อมูลในประเด็น (1) ประวัติและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน (2) การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรทะเลและชายฝั่งของชุมชนในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา (3) ประวัติและการทำงานของสมาคมประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระได (4) ความเป็นมาและความคิดเห็นต่อร้านคนจับปลา และ (5) การถอดบทเรียนร้านคนจับปลา ซึ่งผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่มเป็นจำนวน 5 ครั้ง ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการจัดสนทนากลุ่มจำนวน 5 ครั้ง ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในชุมชนบ้านคันทะไศ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ประเด็น/ผู้ให้ข้อมูล	ผู้อาวุโส สมาคม ประมง พื้นบ้าน บ้านคันทะ ไศ	ตัวแทน สมาคม ประมง พื้นบ้าน บ้านคันทะ ไศ	ผู้อาวุโส กลุ่มการ ท่องเที่ยว เชิง อนุรักษ์	ตัวแทน ชาวประมง พื้นบ้าน กลุ่มการ ท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์	สมาชิก ร้านคนจับ ปลาทั้ง 7 หมู่บ้าน	ตัวแทน องค์การ บริหารส่วน ตำบลบ่อน อก	นักพัฒนา เอกชนสมาคม รักษ์ทะเลไทย	นักพัฒนา เอกชนองค์กร อ็อกแฟมแห่ง ประเทศไทย
(1) ประวัติและการเปลี่ยนแปลงของ ชุมชน	✓	✓	✓	✓				
(2) การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรทะเล และชายฝั่งของชุมชนในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา	✓	✓	✓	✓				
(3) ประวัติและการทำงานของสมาคม ประมงพื้นบ้านบ้านคันทะไศ		✓					✓	
(4) ที่มาและความคิดเห็นต่อร้านคนจับ ปลา	✓	✓						
(5) ถอดบทเรียนร้านคนจับปลา	✓	✓			✓	✓	✓	✓

3.3.4 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) ด้วยการกำหนดหัวข้อที่ต้องการศึกษาไว้ล่วงหน้า โดยเป็นคำถามปลายปิด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้พูดคุยรายละเอียดแลกเปลี่ยนกับผู้วิจัยจนได้ข้อมูลครบถ้วนตามแบบสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้บริโภค ร้านคนจับปลาเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อร้านคนจับปลาในประเด็นต่างๆ อาทิ ข้อมูลทั่วไปของผู้บริโภค พฤติกรรม แนวโน้มและการรับรู้ ปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกบริโภคอาหารทะเลร้านคนจับปลา และข้อเสนอ เป็นต้น โดยผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคสามารถแสดงความคิดเห็นอื่นๆ เพิ่มเติมจากคำถามที่กำหนดไว้สัมภาษณ์ได้

การสัมภาษณ์ผู้บริโภคร้านคนจับปลาจำนวน 20 คนในกรุงเทพฯ ถือเป็นการเก็บข้อมูลที่ยากที่สุดของผู้วิจัย เนื่องด้วยข้อจำกัดของเวลาของผู้บริโภคที่มีเพียงน้อยนิดในการมาซื้อสินค้าที่สวนสาธารณะใจกลางย่านทองหล่อถนนสุขุมวิท 55 ซึ่งใกล้กับสถาบันปรีดี พนมยงค์ หรือที่เรียกว่า “Root Garden” (โครงการสวนต้นแบบ เพื่อแสดงการพลิกฟื้นผืนดินที่รกร้างว่างเปล่าให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง เพื่อให้สังคมเมืองได้ตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับที่ดินในประเทศไทย ดำเนินโครงการโดยองค์กรออกแคมเปญแห่งประเทศไทย ซึ่งได้รับงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและองค์กรภาคีอื่นๆ) เนื่องจากสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เศรษฐกิจของกรุงเทพฯ การจราจรคับคั่ง มีที่จอดรถจำนวนน้อยมาก ผู้บริโภคจึงจำเป็นต้องรีบซื้อสินค้าและเดินทางกลับทันที ผู้วิจัยจึงไม่สามารถสัมภาษณ์ผู้บริโภคได้ในทันที ผู้วิจัยจึงขอรายชื่อและเบอร์โทรศัพท์ของผู้บริโภคจากเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลา เพื่อติดต่อและขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลให้การสัมภาษณ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ทั้งเฟซบุ๊ก (Facebook) และไลน์ (Line) โดยการเปิดกล่องสนทนาเพื่อให้เห็นสีหน้าและแววตาทั้งสองฝ่ายอย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์อารมณ์ของผู้ให้ข้อมูลขณะสัมภาษณ์ได้ เพราะผู้วิจัยเชื่อว่า การได้ข้อมูลที่ดียิ่งที่สุดต้องเคารพความเป็นมนุษย์ของผู้ให้ข้อมูลโดยไม่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกอึดอัด ทั้งนี้ก่อนการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้สอบถามความสมัครใจของผู้ให้ข้อมูล และได้แจ้งเสมอว่า ข้อมูลที่ได้จะเป็นความลับโดยไม่มีการเปิดเผยชื่อผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด

3.4 การสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลาและชุมชนบ้านคันกระได

การสร้างควมไว้วางใจในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะการได้มาซึ่งข้อมูลขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูล ทั้งร้านคนจับปลา กลุ่มประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และองค์กรอื่นๆ ซึ่งผู้วิจัยจะต้องมีการพัฒนาความไว้วางใจและมิตรภาพระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เริ่มตั้งแต่การสำรวจพื้นที่วิจัยในเดือนกันยายน - พฤศจิกายน 2557 ถึงการเก็บข้อมูลภาคสนาม ในเดือนธันวาคม 2557 - กันยายน 2558 โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 3 ส่วน ดังนี้

3.4.1 ร้านคนจับปลา

ในช่วงสำรวจพื้นที่การวิจัย ผู้วิจัยได้เข้าไปทำความรู้จักร้านคนจับปลาผ่านการแนะนำจากนักพัฒนาเอกชนที่ผู้วิจัยเคยร่วมงานสมัยเรียนปริญญาตรี ซึ่งผู้วิจัยได้ติดต่อนางตุ๊ก (เสาวลักษณ์ ประทุมทอง) นักพัฒนาเอกชนสมาคมรักษ์ทะเลไทยซึ่งรับผิดชอบโครงการร้านคนจับ

ปลาผ่านการโทรศัพท์โดยผู้วิจัยได้พูดคุยรายละเอียดเบื้องต้นที่สนใจเกี่ยวกับร้านคนจับปลา และขอ นัดลงพื้นที่ครั้งแรกพร้อมกับอาจารย์ที่ปรึกษา

การเดินทางไปร้านคนจับปลาครั้งแรกในวันที่ 18 กันยายน 2557 ผู้วิจัยไปกับ อาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสองท่าน หลังจากนั้นอาจารย์ที่ปรึกษาผู้วิจัยก็สอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ ที่มาของการก่อตั้งร้าน วัตถุประสงค์ กลุ่มลูกค้า สถานการณ์ของร้าน ฯลฯ กับนางตุ๊ก ในช่วงการ สนทนานั้นผู้วิจัยได้เดินสำรวจร้าน และไปพูดคุยกับนางแต้ว นางหนู และแนะนำตัวกับนางสุ เจ้าหน้าทีอีกคนที่ผู้วิจัยไม่เคยรู้จักมาก่อน แล้วผู้วิจัยจึงช่วยทำกาแฟ ล้างแก้ว แพ็คสินค้า ฯลฯ หลังจากพูดคุยกับนางตุ๊ก นางแต้ว นางสุ นางหนู (เจ้าหน้าที่พัฒนาเอกชน) ที่ดูแลร้านคนจับปลา และ ทำงานภาคสนามกับชาวบ้าน

ช่วงค่ำวันนั้น เจ้าหน้าที่พัฒนาเอกชนได้นำทางผู้วิจัยและอาจารย์เข้าหมู่บ้านคัน กระได เพื่อแนะนำให้ผู้วิจัยรู้จักแกนนำชาวประมงในหมู่บ้าน ครั้งนั้นผู้วิจัยได้พบนายน้อย(โกศล จิตร จำลอง นายกสมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระได) นายโต้ง (ภูษิต จิตรจำลอง) นางพิณ (กรพิณ จิตร จำลอง หัวหน้ากลุ่มแปรรูปอาหารทะเลส่งขายร้านคนจับปลา และผู้รับซื้อสัตว์น้ำให้ร้านคนจับปลา) นางเรียม ภรรยา นายโต้ง น้องบ๊วย ลูกสาว นายโต้ง และน้องพริก ลูกชาย นายโต้ง มีการรับประทานอาหาร มือเย็นร่วมกัน ซึ่งเต็มไปด้วยอาหารทะเล ทั้งปลาทอด ปูม้าต้ม กุ้งแชบ๊วยต้ม และอีกมากมาย ผู้วิจัยมีความสุขในการทานอาหารมื้อนี้ และทานอาหารทะเลอย่างชำนาญ จนทำให้ทุกคนที่ร่วม รับประทานอาหารทั้งในความสามารถแกะปูและกินปลาทอดอย่างรวดเร็ว บรรยากาศที่เป็นกันเองทำให้ ผู้วิจัยทำตัวสนิทสนมกับสมาชิกในวงสนทนาได้อย่างรวดเร็ว

ในการไปชุมชนครั้งนี้ผู้วิจัยได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี เนื่องจากผู้วิจัยได้เคยพบ และรู้จักนักพัฒนาเอกชนคนหนึ่งในเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลามาก่อนหน้านี้แล้ว นับว่าเป็นการเริ่มต้น ปฏิสัมพันธ์ที่ดี

ในการพบปะครั้งแรกระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล ฤกษ์แจสำคัญ คือ ผู้พาเข้าพื้นที่ เนื่องจากเมื่อเราเข้าไปชุมชนกับใครในครั้งแรก สถานะของเราในสายตาของชุมชนมีลักษณะเช่นนั้น ในกรณีของผู้วิจัยซึ่งเข้าไปกับนักพัฒนาเอกชน ชาวบ้านคิดว่าผู้วิจัยคือนักพัฒนาเอกชนที่เข้ามา ทำงานร้านคนจับปลา ซึ่งส่วนนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสีย คือ หากชาวบ้านเห็นด้วยกับการทำงาน ผู้วิจัยก็ สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย แต่ถ้าไม่เห็นด้วยหรือขัดแย้ง ผู้วิจัยต้องประสบความสำเร็จลำบากในการ เข้าถึงข้อมูลด้วยเช่นกัน ซึ่งตัวผู้วิจัยเองได้พบปัญหาดังกล่าว จนในช่วงสุดท้ายของการเก็บข้อมูล ภาคสนาม ผู้วิจัยต้องปรับบทบาทของตนเองเสียใหม่

นอกจากนั้น สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การสร้างความประทับใจครั้งแรก จะทำ อย่างไรให้กลุ่มเป้าหมายจดจำและสนใจผู้วิจัยได้ ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องมีสัมมาคารวะ รู้จักกาลเทศะในการ พูด โดยมีความเป็นตัวของตัวเอง ที่มีความง่าย ๆ สบาย ๆ มองมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งมีความ เข้าใจมนุษย์ในฐานะมนุษย์ด้วยกัน และผู้วิจัยต้องเตรียมข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมายพอสมควร เพื่อให้สามารถเข้าใจและตั้งคำถามให้เข้าประเด็นและน่าสนใจ

ในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยกลับมามหาวิทยาลัยเพื่อเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยได้ติดต่อนางตุ๊ก และนางแต่ว่างอย่างสม่ำเสมอ ทำให้รับทราบข่าวสารการดำเนินกิจการของร้านฯ อย่างสม่ำเสมอ ผู้วิจัยได้กลับไปที่ประจวบฯ อีกครั้ง และได้เข้าร่วมการประชุมสรุปงานสมาคมรักทะเลไทย ปี 2557 เมื่อวันที่ 11-12 ตุลาคม 2557 เพื่อติดตามผลการดำเนินงานของร้านคนจับปลาประจวบฯ ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้ปรึกษาเพื่อนๆ นักพัฒนาเอกชนว่า การรับซื้อสัตว์น้ำที่ราคาสูงเกินกว่าแพปลาถึง 50% และกำหนดราคาโดยไม่ขึ้นลงตามสภาวะตลาด ทำให้ร้านรับภาระต้นทุนและค่าใช้จ่ายสูงมาก ควรจะอย่างไร ทุกสายตาทันทีมาอยู่ที่ผู้วิจัย เนื่องด้วยทุกๆ คนคาดหวังว่า ผู้วิจัยอาจช่วยแก้ไขปัญหาร้านฯ ได้ ผู้วิจัยจึงทำได้เพียงยิ้ม และกล่าวว่า ผู้วิจัยเชื่อว่าร้านสามารถดำเนินการไปได้โดยไม่ขาดทุนในปีแรก แต่ผลกำไรอาจแทบไม่มี ทั้งนี้เนื่องการซื้อสัตว์น้ำที่ราคาสูงกว่าแพ 50% นั้นราคาสินค้าที่ปลายทางตลาดก็จะสูงจนกลุ่มผู้บริโภคเข้าถึงยาก กำไรของร้านก็จะน้อย ทางที่ดีที่สุดคือการลดราคาการรับซื้อให้สูงกว่าแพไม่เกิน 20% และขยับราคาขึ้นลงตามตลาด และที่สำคัญชาวประมงต้องรับรู้ในเรื่องนี้ด้วย เพราะเขาคือผู้รับผลประโยชน์และเป็นเจ้าของกิจการ หลังจากนั้นรอยยิ้มของนักพัฒนาเอกชนก็ส่งเข้ามาเช่นกัน ผู้วิจัยมีความรู้สึกเหมือนได้รับคำชมผ่านสายตา และมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักพัฒนาเอกชนอื่นๆ มากขึ้นเหมือนเป็นสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่ม

จนกระทั่งวันที่ 27 ตุลาคม 2557 ผู้วิจัยได้เข้าร่วมและสังเกตการณ์งานสัมมนาผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเล ณ โรงแรมหาดใหญ่ราม่า จัดโดยสมาคมรักทะเลไทยร่วมกับสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย จากการเข้าร่วมรับฟังนักพัฒนาเอกชนและชาวประมงพื้นบ้านจากหลายพื้นที่แสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานร้านคนจับปลาจากหลากหลายมุมมอง นักวิจัยต้องตั้งสติในการรับฟัง สังเกตสีหน้าของผู้เข้าร่วม และจดบันทึก พร้อมขออนุญาตบันทึกเสียงเพื่อใช้ทบทวนข้อมูล

จากการเข้าร่วมงานสัมมนาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เปิดมุมมองใหม่ต่อร้านคนจับปลา จากเดิมที่ผู้วิจัยเห็นว่าร้านคนจับปลาไม่ใช่เป็นเพียงร้านค้าที่สร้างรายได้ที่สูงขึ้น แต่เป็นความหวังของชาวประมง นักพัฒนาเอกชน และสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

จนกระทั่ง วันที่ 10 พฤศจิกายน 2557 ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทุนเสริมทักษะทางการตลาดให้กับเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลา สาขาประจวบคีรีขันธ์ และสาขานครศรีธรรมราช ในหัวข้อการวางแผนธุรกิจ อบรมโดย อาจารย์แพรวา สาธุธรรม จากศูนย์นวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตั้งแต่เวลา 09.00 น. – 16.30 น. ณ บางกอกคริสเตียน เกสต์เฮ้าส์ โดยการสนับสนุนจากองค์กรอ็อกแฟม ผู้วิจัยได้รับฟังความคิดเห็นจากทั้งสองสาขา สาขาประจวบฯ เป็นการทำธุรกิจแบบเต็มตัวคือมีการจ้างงานทุกขั้นตอน แต่สาขานครศรีธรรมราชในช่วงนั้นเป็นการดำเนินร้านแบบอาสาสมัคร ไม่มีการจ้างงานให้กับแรงงานที่เข้ามาช่วย ทั้งสองสาขาประสบปัญหาที่คล้ายกันคือ จำนวนคนทำงานมีไม่เพียงพอ ในการสัมมนาครั้งนี้ผู้วิจัยรู้สึกตนเองเป็นส่วนหนึ่งของร้านคนจับปลามากขึ้น เนื่องจากได้ร่วมแสดงความคิดเห็น และสามารถสังเกตการอบรมฯ อย่างใกล้ชิด โดยที่เจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลาได้พูดคุยกับผู้วิจัยมากขึ้น ไม่เพียงเฉพาะเรื่องร้านฯ เท่านั้น แต่ยังรวมถึงเรื่องอื่นๆ ด้วย

ในเดือนพฤศจิกายน 2557 ผู้วิจัยได้มีโอกาสกลับไปช่วยพี่ๆ ที่ร้านคนจับปลาเตรียมสินค้าเพื่อไปจำหน่ายที่งาน “รวมพลคนกินปลา” ครั้งที่ 3 ตอนเรือเล็กในทะเลใหญ่ ณ สวนสันติไชยปราการ กรุงเทพฯ ช่วงวันที่ 22-23 พฤศจิกายน 2557 ช่วงการเตรียมสินค้าหนึ่งสัปดาห์ก่อนงานฯ ผู้วิจัยรู้สึกว่าคุณเองเหนื่อยที่สุดเท่าที่เคยใช้ชีวิตมา สิ่งใดที่ไม่เคยทำก็ต้องทำ ทั้งนั่งควักไส้ปลาทุกกลางแดดจำนวนมากกว่า 100 กิโลกรัม พร้อมทั้งแลปลา ตากปลา ทำความสะอาดร้าน ฯลฯ เพราะผู้วิจัยคิดเสมอว่าการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงของผู้ให้ข้อมูล คือ การรับรู้ความรู้สึกของความเป็นเขา ผู้วิจัยจึงร่วมทำงานจริงจังก่อน

ในงานรวมพลคนกินปลา ผู้วิจัยสังเกตได้ว่า ผู้บริโภคของร้านฯ ส่วนใหญ่คือ ผู้ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมจากการบริโภค และรักษาสุขภาพเป็นหลัก และผู้วิจัยได้พบกับผู้ประสานงานโครงการประมงพื้นบ้าน-สัตว์น้ำอินทรีย์ เป็นโครงการส่งเสริมคุณค่าของชาวประมงพื้นบ้านให้เป็นที่รับรู้ในสังคมไทยที่ได้สร้างสรรค์ในการผลิตอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัย ด้วยการทำประมงอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีบทบาทที่สำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งให้เกิดความยั่งยืนมีใช้ไปถึงลูกหลาน และเพื่อเชิญชวนสาธารณชนที่เป็นทั้งผู้บริโภคอาหารทะเลและผู้ที่ชอบท่องเที่ยวทะเลให้มีส่วนร่วมในการผลักดันให้เกิดนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืน คือ ดร.สุภาภรณ์ อนุชิราชีวะ (นุช) มุลนิธิสายใยแผ่นดิน ซึ่งผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยเพียงเล็กน้อย

คืนสุดท้ายของการจำหน่ายสินค้าในงานนี้ นักพัฒนาเอกชนและชาวประมงพื้นบ้านประชุมสรุปผลการจำหน่ายสินค้าและปัญหา ทั้งนี้ที่การพูดคุยได้เริ่มขึ้นทันทีหลังเสร็จงานนั้น เพื่อแสดงความโปร่งใสในการทำงานของนักพัฒนาเอกชนต่อชาวบ้าน เพราะหากเว้นช่วงเวลานานจะก่อให้เกิดการเข้าใจผิดกันได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องเงิน หากพูดคุยด้วยความไม่เข้าใจแล้ว บางครั้งข่าวโคมลอยที่เกิดจากการคาดคะเน การเข้าใจผิด จะนำไปสู่ความขัดแย้งได้ง่าย

บรรยากาศในวงประชุมครั้งนี้สนุกสนาน มีการแลกเปลี่ยนและถกเถียงกันพอสมควร ผู้วิจัยจึงต้องรวบรวมสมาธิในการฟังเพื่อจับใจความสำคัญของการสนทนาและสังเกตการณ์ร่วมด้วย เนื่องจากไม่คุ้นชินกับสำเนียงท้องถิ่นจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

เดือน ธันวาคม 2557 ร้านคนจับปลา มีแนวทางการประชาสัมพันธ์ให้ร้านเป็นที่รู้จักของคนท้องถิ่น และคนผู้ใช้ถนนผ่านไปมาให้เข้ามาแวะซื้อสินค้า โดยการเปิดตลาดให้ชาวบ้านในท้องถิ่นมาจำหน่ายสินค้าที่ผลิตขึ้นเองทั้งผักและอาหารทะเล ในนาม “บลูมาร์เก็ต (Blue Market)” ตามสไตล์แกนที่ว่า สด ใหม่ ไร้ พอร์มาลิน ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมตั้งแต่วันที่ 21 ธันวาคม 2557 ซึ่งเป็นวันเปิดตลาด

กล่าวได้ว่าช่วงเดือนกันยายน – ธันวาคม 2557 เป็นช่วงของการทำความรู้จักระหว่างผู้วิจัยกับเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลา ผู้วิจัยมีบทบาทเป็นนักศึกษาปริญญาโทที่เข้ามาศึกษาเรื่องร้านคนจับปลาและได้มีโอกาสเข้าร่วมสังเกตการณ์ประชุมสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ประชุมสมาคมรักษ์ทะเลไทย อบรมความรู้ทางธุรกิจต่างๆ ที่จัดโดยองค์กรอ็อกแฟม

และร่วมจำหน่ายสินค้าในงานรวมพลคนกินปลาครั้งที่ 3 อย่างไรก็ตามผู้วิจัยถูกทุกคนมองว่าเป็นคนนอก และไม่น่าจะทำอะไรเป็น เมื่อถูกมองเช่นนั้น ผู้วิจัยจึงไม่ได้รับความไว้วางใจให้มีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจในการจัดการร้าน ผู้วิจัยจึงต้องพิสูจน์ตัวเองในช่วงพฤศจิกายนตั้งแต่งานรวมพลคนกินปลา ครั้งที่ 3 จนถึงเดือนธันวาคม 2557 โดยใช้ร่างกายและความจริงใจที่มีทั้งหมดร่วมใช้ชีวิตกับเจ้าหน้าที่ร้านฯ ตั้งแต่ตื่นนอนตอนเช้า ทำงานทุกอย่างตลอดทั้งวันจนถึงเข้านอนตอนดึก ทั้งทำอาหารล้างจาน ล้างอุปกรณ์ ทำความสะอาดร้าน รับซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงพื้นบ้าน แปรรูปสัตว์น้ำ และจำหน่ายสินค้า

จากการพิสูจน์ตนเองของผู้วิจัย เจ้าหน้าที่ร้านจึงเกิดความไว้วางใจและเชื่อใจผู้วิจัยมากขึ้น เริ่มต้นจากการเป็นคนรู้จัก ต่อมาความสัมพันธ์ได้พัฒนามากขึ้นจนกลายเป็นเพื่อนและพี่น้อง มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น ไม่เพียงเฉพาะเรื่องร้านเท่านั้นแต่ยังรวมถึงเรื่องส่วนตัวด้วย

แม้การเข้าพื้นที่ในช่วงเริ่มต้นดำเนินการไปได้ด้วยดี แต่สุขภาพของผู้วิจัยไม่เอื้ออำนวย ต้องกลับมารักษาตัวเป็นระยะเวลา 2 เดือน ตั้งแต่เดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ 2558 ซึ่งร้านได้มีการเปลี่ยนแปลงภายใน คือ การย้ายที่ผลิตอาหารแปรรูปจากกลุ่มผู้หญิงบ้านคันกระโต มาผลิตที่ร้านคนจับปลาที่บ่อนอกแทน โดยนางพิณย้ายมาเป็นเจ้าหน้าที่แปรรูปของร้านเต็มตัว ทำให้กลุ่มแปรรูปยุติการดำเนินการ นอกจากนั้นการสนับสนุนทุนดำเนินการและจ้างเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลาขององค์กรอีกแถมสิ้นสุดโครงการในเดือนธันวาคม 2557 ทำให้ร้านต้องจ้างนักพัฒนาเอกชนและบริหารจัดการด้วยเงินกำไรของร้านเอง อาทิตยา ยี่สาร (หนู) เจ้าหน้าที่สมาคมรักษ์ทะเลไทยจึงตัดสินใจลาออกด้วยเหตุผลที่คิดว่า ตนเองไม่มีความรู้ในเรื่องสัตว์น้ำ แต่มีความถนัดในเรื่องการเข้าชุมชนที่มีการสร้างสัมพันธ์กับชาวบ้าน และการขับเคลื่อนงานภาคประชาสังคมมากกว่างานด้านธุรกิจ เธอจึงตัดสินใจไปศึกษาปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง ทำให้เจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลาจากเดิมจำนวน 5 คน เหลือเพียง 4 คน

ต่อมาในช่วงเดือนมีนาคม 2558 ผู้วิจัยได้กลับเข้ามาในพื้นที่อีกอีกครั้ง คราวนี้พบว่าความสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ทุกคนให้ความเป็นกันเองกับผู้วิจัยมาก ผู้วิจัยรู้สึกเหมือนน้องสาวที่กลับมาบ้าน

ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2558 เป็นต้นมา บรรยากาศในร้านคนจับปลามีการพัฒนาขึ้น การตกแต่งภายในร้านเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก มีการจัดระบบห้องครัว ชั้นวางอุปกรณ์ต่างๆ ค่อนข้างเป็นระเบียบ รูปแบบการจัดวางสินค้าดีขึ้น แต่พื้นที่การแปรรูปยังคงเป็นลานกลางแจ้งฝั่งซ้ายที่ต้องใช้เก้าอี้พลาสติกตัวเล็ก หรือแคร่ไม้ไผ่ นั่งทำงานบริเวณข้างๆ ร้านเช่นเคย แต่ข้างร้านคนจับปลาฝั่งขวามีเพื่อนบ้านใหม่เป็นร้านอาหาร “ครัวชมวาฬ” ทำให้ผู้วิจัยต้องทำความรู้จักและปฏิสัมพันธ์กับคนใหม่ๆ ที่ต่อมามีผลต่อร้านคนจับปลา อาทิ นางกระรอก (เจ้าของร้านครัวชมวาฬ ภรรยา นายเจริญ วัตอักษร นักสู้ของชาวบ้านบ่อนอก) นางตี๋ (หุ้นส่วนร้านคนจับปลา) นางหญิง (ลูกจ้างร้านคนจับปลา) นางวรรณ (แม่ครัวครัวชมวาฬ ทำกับข้าวอร่อยมาก) นายตอง (สามีนางหญิง ชอบมานั่งคุยและดื่มกับนางพิณ) เจ้าอาวาสวัดสี่แยกบ่อนอก (ท่านมาฉันทาแพทุกเช้าตั้งแต่ 06.30 น. ซึ่งเป็นสาเหตุที่นางสุดต้องเปิดร้านแต่เช้าตรู่) นายหลง (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อนอก นายอำนาจ สูงยิ่ง มา

นั่งตีหมากแพ่ทุกวันช่วงสายๆ และช่วงเย็นๆ ของวัน จนบางครั้งผู้วิจัยคิดว่า ร้านคนจับปลา คือสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล แต่การที่มีนายหลงมานั่งในร้านส่งผลให้เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้สึกอึดใจ เพราะเจ้าหน้าที่ทุกคนของร้านคนจับปลาเป็นผู้หญิง)

ผู้วิจัยยังคงใช้ชีวิตปฏิบัติหน้าที่ในร้านเหมือนเจ้าหน้าที่คนอื่นๆ โดยได้เดินทางไปรับซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงในพื้นที่ต่างๆ ทั้ง บ้านคังโดนด (พื้นที่รับซื้อกะปิ) บ้านทุ่งน้อย บ้านคลองวาฬ บ้านโพธิ์เรียง บ้านปากคลองเกลียว บ้านคลองเก่า บ้านบ่อนอก และบ้านคั่นกระได ผู้วิจัยได้เรียนรู้วิธีการรับซื้อ การคัดเลือก การตั้งราคา และวิธีการรักษาคุณภาพสัตว์น้ำ พร้อมทั้งได้พูดคุยกับชาวประมงพื้นบ้านและติดต่อขอสัมภาษณ์ในช่วงถัดไปด้วย

นอกจากการรับซื้อสัตว์น้ำแล้ว ผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนการแปรรูปสัตว์น้ำทั้งเป็นอาหารสดแบบแช่แข็ง และแปรรูปเป็นปลาเค็ม ปลาแห้ง ปลาหวานด้วย ซึ่งการแปรรูปเหล่านี้เจ้าหน้าที่ต้องใช้เวลาในการทำงานต่อวันมากกว่า 8 ชั่วโมง โดยเริ่มงานตั้งแต่ 06.30 น. – 20.00 น. บางครั้งก็ทำงานจนถึงเที่ยงคืน แล้วรอรับสินค้าจากพื้นที่นครศรีธรรมราชที่จะส่งถึงหน้าร้านเวลา 02.00 น. จึงกล่าวได้ว่า เจ้าหน้าที่แทบไม่มีเวลาพักผ่อนเลย ซึ่งผู้วิจัยก็ได้ร่วมทำงานในรูปแบบนี้เช่นกัน

ในทุกๆ วันศุกร์เวลา 10.00 น. นางสุกับนางพิมและผู้วิจัยต้องเดินทางไปกรุงเทพฯ เพื่อไปจำหน่ายสินค้าที่สวนรุกขารุณ ในซอยทองหล่อ ถนนสุขุมวิท 55 ในวันศุกร์-อาทิตย์ ผู้วิจัยจึงได้ไปร่วมจำหน่ายสินค้า และพบผู้บริโภค ในช่วงต้นผู้วิจัยทำหน้าที่ช่วยงานอยู่เบื้องหลัง ไม่ได้ช่วยจำหน่ายหน้าร้าน เนื่องจากผู้วิจัยต้องการสังเกตวิธีการพูดคุยจำหน่ายสินค้าของเจ้าหน้าที่และปฏิกิริยาที่ลูกค้าแสดงขณะเลือกซื้อสินค้า รวมไปถึงพฤติกรรมผู้บริโภคด้านอื่นๆ และหลังจากนั้นผู้วิจัยจึงมาช่วยจำหน่าย แล้วพบว่า “การพูดกับลูกค้าในฐานะชาวบ้านไม่ใช่เรื่องง่าย” ทั้งนี้ลูกค้าส่วนใหญ่ของร้านคนจับปลาคือ ผู้บริโภคชนชั้นกลางระดับสูงในกรุงเทพฯ ที่ไม่มีเวลามากที่จะรับฟังข้อมูลแต่ให้ความสนใจเฉพาะความสด และความปลอดภัยของสินค้าเท่านั้น

ต่อมาสำนักงานกิจการเพื่อสังคมเปิดรับสมัครกิจการเพื่อสังคมดีเด่นแห่งประเทศไทย ประจำปี 2558 ร้านคนจับปลาได้ส่งรายละเอียดของร้านฯ เพื่อเข้าประกวด จนผ่านเข้ารอบคัดเลือกในวันที่ 9 มีนาคม 2558 ซึ่งผู้วิจัยได้ร่วมรับฟังการนำเสนอโครงการ ณ ห้อง 413 อาคารศูนย์เรียนรู้ สำนักงาน สสส. ซอยงามดูพลี ถนนพระราม 4 สาทร ในการนำเสนอ นางตุ๊กทำหน้าที่นำเสนอใจความได้อย่างครบถ้วน จนผู้เข้าร่วมรับฟังกว่าสามสิบท่านปรบมือแสดงความชื่นชมรูปแบบของกิจการเพื่อสังคมทางด้านอาหารทะเลนี้

วันที่ 13 มีนาคม 2558 ซึ่งเป็นวันประกาศผลรางวัลปรากฏว่า ร้านคนจับปลา ได้รับรางวัล ชนะเลิศ SE Award ประเภท Change Do It จากสำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งประเทศไทย ได้รับเงินรางวัล 200,000 บาท เพื่อนำไปลงทุนกิจการต่อไป ตั้งแต่นั้นร้านฯ จึงเป็นที่สนใจของสังคม สำนักข่าวและนิตยสารหลายแห่งขอสัมภาษณ์นางตุ๊ก และไปเยี่ยมชมหมู่บ้านคั่นกระไดเพื่อถ่ายทำวิถีการอนุรักษ์และการทำประมง

ใหญ่เลือกซื้อเป็นอาหารปรุงสุกพร้อมรับประทานแล้วเท่านั้น ในงานนี้ขนมจีนน้ำยาปลาหูของร้านคนจับปลาขายดีมาก

วันที่ 9 มิถุนายน 2558 เจ้าหน้าที่จากสำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมเข้ามาดูพื้นที่ และประชุมกับเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลา ในเรื่องงบประมาณที่จะเข้ามาสนับสนุนในการทำโรงแปรรูป สัตว์น้ำซึ่งจากการประชุม จะเริ่มก่อสร้างภายในสิ้นปี 2558

หลังจากการประชุม เจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลาและผู้วิจัยเดินทางไปรับซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงบ้านอ่าวน้อย เพื่อส่งสินค้าให้ร้านเลมอนฟาร์ม ซึ่งคิดเป็นปริมาณมาก เจ้าหน้าที่และผู้วิจัยจึงต้องทำงานตลอดทั้งคืน จนถึงเวลา 04.00 น. นางแต้วกับนายน้อยต้องเดินทางนำสินค้าไปส่งที่ร้านๆ ในกรุงเทพฯ

ช่วงเดือนกรกฎาคม – กันยายน 2558 ผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมดำเนินงานในร้านในฐานะเจ้าหน้าที่เช่นเดิม แต่ผู้วิจัยได้ปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น เพราะร้านคนจับปลาที่บ้านบ่อนอกได้ปิดทำการลง ร้านๆ ย้ายมาทำการผลิตที่ศาลารวมใจในบ้านคันกระโด ผู้วิจัยจึงได้เก็บข้อมูลภาคสนามในประเด็นชุมชนกับเพื่อนนักศึกษาปริญญาโท จากมหาวิทยาลัยออตตาวา ประเทศแคนาดามากขึ้น ซึ่งเข้ามาศึกษาในหัวข้อการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรกับวิถีประมงพื้นบ้าน ผู้วิจัยจึงควบบทบาทนักพัฒนาเอกชน ผู้วิจัย ครูสอนภาษาอังกฤษและล่ามแปลภาษาในเวลาเดียวกัน

วันที่ 17 สิงหาคม 2558 ผู้วิจัยเข้าร่วมประชุมสรุปผลการดำเนินกิจการร้านคนจับปลาให้กับสมาชิกผู้ถือหุ้น องค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่องค์กรอีกแห่ง โดยผู้วิจัยได้ร่วมประชุมสังเกตการณ์และแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่ร้านคนจับปลาควรปรับปรุง

โดยสรุปในช่วงเวลา 1 ปี ของการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำหน้าที่ทุกอย่าง ทั้งการรับซื้อสัตว์น้ำ แปรรูป บรรจุภัณฑ์ ดูแลทำความสะอาดร้าน จัดหน้าร้าน ขายสินค้าทั้งหน้าร้านที่ประจวบฯ สวนรุกทาร์เดน ย่านทองหล่อ กรุงเทพฯ และงานแสดงสินค้าที่ต่างๆ ผู้วิจัยได้มีส่วนในการร่วมคิดและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในร้าน รวมทั้งมีส่วนในกระบวนการบริหารจัดการของร้าน ตั้งแต่ขั้นเริ่มต้นจนสินค้าถึงมือผู้บริโภค ซึ่งบทบาทหน้าที่ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลา และชาวประมงที่เกี่ยวข้อง และสามารถพูดคุยกับทุกคนได้อย่างเต็มที่

สืบเนื่องจากบทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์แบบญาติพี่น้องกับเจ้าหน้าที่ร้านๆ ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลทุกอย่างเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจของร้านคนจับปลา รวมทั้งปริมาณสัตว์น้ำที่ร้านๆ รับซื้อในช่วงเวลาประมาณ 1 ปี และบัญชีรายรับ-รายจ่ายทั้งหมดของร้าน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำหน้าที่รวบรวมและวิเคราะห์ตัวเลขรายรับ-รายจ่าย-ผลกำไรทั้งหมดของร้านๆ ให้ผู้จัดการร้านๆ เจ้าหน้าที่ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสรุปบทเรียนการทำงานร่วมกัน รวมทั้ง นำไปสู่การระดมความคิดเห็นในการพัฒนาการทำงานของร้านๆ ในช่วงต่อไปด้วย

3.4.2 ชุมชนบ้านคั่นกระได

ดังได้กล่าวไว้แล้วว่า ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับทางร้านคนจับปลาในฐานะเจ้าหน้าที่คนหนึ่งของร้าน ผู้วิจัยจึงได้มีโอกาสพบปะและร่วมงานกับชาวบ้านตั้งแต่งานรวมพลคนกินปลา ครั้งที่ 3 เดือนพฤศจิกายน 2557 ชาวบ้านจึงได้รู้จักในเบื้องต้นว่าผู้วิจัยมาศึกษาเรื่องร้านคนจับปลาและจะเข้ามาในพื้นที่เพื่อศึกษาการประมงพื้นบ้านและการอนุรักษ์บ้านคั่นกระได ซึ่งชาวบ้านก็ตั้งคำถามว่า “จะมาศึกษาทำไม แล้วจะช่วยเหลืออะไรชาวบ้านได้บ้าง” สาเหตุที่ชาวบ้านคิดเช่นนี้ ก็เพราะบ้านคั่นกระไดเป็นพื้นที่ที่ทำกิจกรรมการอนุรักษ์และขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมมาอย่างยาวนาน ทั้งประเด็นการค้านโรงไฟฟ้าบ้านกรูด การยกเลิกเรือคราดหอยในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ การประกาศเขตพื้นที่อนุรักษ์ การสร้างบ่อขยะในเขาทุ่งกระต่ายขัง การทำซั้งกอ ธนาคารูป ฯลฯ จึงทำให้ชาวบ้านบ้านคั่นกระไดได้พบปะผู้คนภายนอกมากมาย ทั้งที่เข้ามาสร้างประโยชน์ต่อชุมชน และเพื่อหวังประโยชน์จากชุมชน ดังนั้นการยอมรับและเชื่อใจคนแปลกหน้าที่เพิ่งรู้จักภายในช่วงเวลาสั้นๆ นั้นจึงไม่ใช่เรื่องง่ายนัก แม้ว่าผู้วิจัยได้เข้าพื้นที่ครั้งแรกกับนักพัฒนาเอกชนและอาจารย์ที่ปรึกษาของผู้วิจัยทั้งสองท่านแล้วก็ตาม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเริ่มต้นการเข้าชุมชนหลังจากที่เข้าไปมีส่วนร่วมและได้รับการยอมรับในฐานะเจ้าหน้าที่จากร้านคนจับปลา ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าชาวบ้านในชุมชนให้ความสำคัญกับร้านๆ เพราะร้านคือความหวังทางเศรษฐกิจและการดำรงอยู่ของชาวประมงพื้นบ้าน

ผู้วิจัยและเจ้าหน้าที่ร้านๆ เข้าไปรับซื้อสัตว์น้ำจากชุมชนบ้านคั่นกระไดบ่อยครั้งในเดือนมีนาคม 2558 ทุกครั้งผู้วิจัยได้พูดคุยกับชาวประมงโดยการถามไถ่ทุกข์สุขและสถานการณ์การทำประมงเพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี นอกจากนั้นผู้วิจัยมักจะได้พบปะเพชร หญิงสูงวัย โบริหน้าของเธอมีริ้วรอยจำนวนมากแต่ยังคงงามไปด้วยรอยยิ้ม เธอเป็นแม่ของนางพิณ และเป็นแกนนำกลุ่มสมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคั่นกระได เธอนั่งหันแลปลาหลังเขียวจำนวนมากในกะละมังใบโตอยู่ข้างบ้าน ผู้วิจัยจึงได้มีโอกาสช่วยงานและพูดคุยถามความเป็นมาของชุมชนและการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านกับเธอทุกๆ ครั้ง จนเธอถามผู้วิจัยว่าเมื่อไรจะเข้ามาอยู่ในชุมชน ถ้ามาเมื่อไรมานอนบ้านเธอได้ทันที

หลังจากนั้นช่วงเดือนเมษายน 2558 ผู้วิจัยได้เริ่มเข้าชุมชนกับนางพิณ ซึ่งทำงานแปรรูปให้กับร้านคนจับปลา ผู้วิจัยจึงสนิทสนมกับเธอเหมือนญาติพี่น้อง ผู้วิจัยจึงไปพักกับเธอที่บ้าน เป็นครั้งคราวสลับกับการพักที่บ้านพักเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลาที่บ้านบ่อนอก อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนและเรียนรู้วิถีชีวิตประมงพื้นบ้านอย่างต่อเนื่อง

วันที่ 14 -15 เมษายน 2558 สมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคั่นกระได จัดงานประเพณีร่วมทำบุญกลางอ่าวและเปิดสนามกีฬาชุมชนชายทะเลคั่นกระได ผู้วิจัยกับนางพิณเข้าชุมชนตั้งแต่เช้า ผู้วิจัยเลือกเข้าไปในชุมชนพร้อมนางพิณ เนื่องจากนางพิณมีพี่น้องและหลานๆ ในชุมชนเป็นจำนวนมากจนแทบจะครอบคลุมจำนวนสมาชิกทั้งหมดบ้าน การไปกับนางพิณจึงช่วยให้ได้ทำความรู้จักกับทุกคนไปด้วย

ในช่วงเช้าของวันที่ 14 เมษายน หมู่บ้านได้ทำบุญเลี้ยงพระ ที่ศาลารวมใจของหมู่บ้าน พร้อมทั้งจัดพิธีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุของชุมชน ผู้วิจัยจึงใช้โอกาสนี้เข้าพื้นที่ไปทำความรู้จักกับทุกๆ คนในชุมชน โดยร่วมพิธีฯ ใหวผู้สูงอายุทุกๆ คน เพื่อขอเป็นลูกหลาน เมื่อไปไหนมาไหนในชุมชนทุกคนจะได้รู้จัก ผู้วิจัยจะได้มีความปลอดภัย และคนในชุมชนจะได้ไม่เห็นว่าเป็นคนแปลกหน้าอีกต่อไป

พอช่วงบ่าย ณ สนามกีฬาากลางแจ้ง ได้มีการแข่งขันกีฬาระหว่างหมู่บ้านคั่นกระไดบ้านอ่าวน้อย และบ้านหนองหญ้าปล้อง ทั้งการแข่งขันฟุตบอลของผู้ชายและวอลเลย์บอลหญิง นักกีฬาทุกคนได้รับการสนับสนุนจากเจ้าของเรือ เช่น ทีมเม็ตพริกกับแซบวัย โชคน้องนนท์ แพ้เจ็ทกิ้ง เป็นต้น ซึ่งการมีชื่อบนเสื้อกีฬาบ่งบอกถึงฐานะของเจ้าของชื่อและแสดงถึงการมีความสำคัญต่อชุมชน

ในช่วงค่ำของวันนี้ หมู่บ้านคั่นกระไดมีงานเลี้ยงโต๊ะจีน โดยผู้จำหน่ายบัตรราคา 250 บาทต่อคน เพื่อนำเงินไปทำกิจกรรมของชุมชนต่อไป โดยชาวบ้านได้เรียนเชิญนายพันธ์ศักดิ์ ใจใหญ่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวน้อย และนายสฤทธ์ ใจใหญ่ กำนันตำบลอ่าวน้อย เป็นประธานเปิดงานในงานเลี้ยงดังกล่าว

ในช่วงงานเลี้ยงนางตุ๊ก และนางสุมางานเลี้ยงโต๊ะจีน ผู้วิจัยร่วมนั่งโต๊ะเดียวกับพี่ๆ ชาวบ้านหลายคนเดินมาทักทายนางตุ๊กด้วยใบหน้ายิ้มแย้ม งานเลี้ยงวันนี้ไม่ได้มีเพียงอาหารการกินหรือนักร้อง แต่เต็มไปด้วยคนในชุมชน และเครือข่ายพี่น้องประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นี่จึงเป็นโอกาสดีที่น้องบ้านคั่นกระไดเลือกนำเสนอผลงานความก้าวหน้าในการทำอนุรักษ์และร้านคนจับปลาของกลุ่มตนให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้รับรู้กัน มีการฉายวีดีโอบอกเล่าเรื่องราวร้านคนจับปลาตั้งแต่เริ่มต้นจนได้รับรางวัล SE Ward ให้ทุกคนรับชม โดยมีนายปิยะ เทศแย้ม เป็นผู้พูดเกริ่นนำ แต่สิ่งที่ไม่คาดคิดก็เกิดขึ้น เมื่อเครื่องเสียงบนเวทีไม่รองรับกับระบบคอมพิวเตอร์และเครื่องฉายโปรเจ็กเตอร์ที่เตรียมมา นายปิยะจึงจำเป็นต้องพูดโดยไม่ได้มีการเตรียมเนื้อหาไว้ แต่ก็สามารถพูดได้ดี นางตุ๊กที่นั่งข้างล่างหน้าเวทีกับผู้วิจัยได้กล่าวว่า “ระดับนายปิยะ เทศแย้ม ไม่ต้องเตรียมก็พูดได้ เพราะแกทำมาเยอะ” ผู้วิจัยจึงไม่แปลกใจต่อการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเช่นนี้

ในช่วงงานเลี้ยง ผู้วิจัยได้พบนายกองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวน้อย และกำนันตำบลอ่าวน้อย พร้อมทั้งนางกัญ ภรรยา นายเกียรติเจ้าของแพปลาเอกชนรายใหญ่ของชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอีกมากมาย แต่การที่ผู้วิจัยนั่งร่วมโต๊ะกับนักพัฒนาเอกชน และใส่เสื้อร้านคนจับปลา ส่งผลให้ทุกคนในหมู่บ้านคิดว่า ผู้วิจัยคือนักพัฒนาเอกชนคนใหม่ที่มาทำงานแทนนางหนูที่ลาออกไปเรียนต่อปริญญาโท

วันที่ 20 - 26 เมษายน 2558 ผู้วิจัยไปช่วยชาวบ้านร่วมกับสมาชิกและอาสาสมัครองค์กรกรีนพีซแห่งประเทศไทยเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ในการทำบ้านปลา และซ่อมแซมธนาคารปูที่จะจัดกิจกรรมในวันที่ 25 - 26 เมษายน 2558

ทั้งนี้วันที่ 20-23 เมษายน 2558 ชาวบ้าน เด็กวัยรุ่น และเจ้าหน้าที่กรีนพีซ หล่อแห่งปุนที่หน้าพระรูปกรมหลวงชุมพร ที่หน้าหาดข้างวัดเขาถ้ำคั่นกระได ซึ่งใช้เวลาทั้งวัน

วันที่ 24 เมษายน 2558 ทีมคนทำงานชุดเดิมไปช่วยกันตัดไม้ไผ่ และนำทางมะพร้าวมาถักเป็นเปียก ในสวนที่ได้ติดต่อกันไว้ในหมู่บ้านใกล้เคียง หลังจากนั้นก็ช่วยกันขนไม้ไผ่ใส่รถบรรทุก และนำทางมะพร้าวใส่รถกระบะที่มีเหล็กกันข้าง ไปวางไว้ที่ริมทะเลฝั่งวัดเขาถ้ำคันกระได แล้วเจาะรูไม้ไผ่สำหรับร้อยเชือกผูกกับแท่นปูนที่หล่อตั้งในยางรถมอเตอร์ และผูกกับทางมะพร้าวไว้ เป็นสัญลักษณ์ในสวนบน เพื่อใช้ซ่อมแซมธนาคารปู พอดักบ่าวระหว่างพักมีเจ้าหน้าที่กรมประมงมาขอยืมเงินกลุ่มเพื่อพาไปรักษาลูกอายุ 8 ขวบที่ป่วย ชาวประมงรู้สึกแปลกใจที่หน่วยงานของกรมประมงอยู่ไกลถึงปากน้ำปราณบุรี แต่ต้องขับรถมายืมเงินกลุ่มชาวบ้านถึงคันกระได จึงขอผู้วิจัยช่วยตรวจสอบข้อเท็จจริง เพราะเงินที่ให้ยืมคือเงินของกลุ่ม ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องรับบทเจ้าหน้าที่ตรวจสอบถามผู้ต้องการยืมว่าจะนำเงินไปใช้ทำอะไร แล้วจะคืนชาวบ้านเมื่อไร รวมทั้งนัดวันคืนเงิน

วันที่ 25 เมษายน 2558 อาสาสมัครกรีนพีซจำนวน 60 คน ที่มาร่วมกิจกรรม “ชุมชนปลาชุม” สร้างบ้านปลา ธนาคารปู มาถึงบ้านคันกระไดในช่วงสาย ทุกคนรวมทั้งผู้วิจัยก็ช่วยกันขนวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ไปไว้บนเรือ ทั้งนี้ผู้วิจัยรับหน้าที่เป็นช่างภาพของหมู่บ้าน พร้อมทั้งช่วยกลุ่มผู้หญิงทำอาหาร และล้างอุปกรณ์ต่างๆ

ในช่วงเดือนพฤษภาคม – กันยายน 2558 เพื่อนชาวแคนาดาได้เข้าศึกษาชุมชนบ้านคันกระไดกับผู้วิจัย ซึ่งเราทั้งสองคนไปไหนมาไหนด้วยกันตลอดเวลา จนกลายเป็นคู่แฝดคนละฝา

ชีวิตในชุมชนประมงพื้นบ้านคือความไม่แน่นอน ทุกๆ วันที่ผู้วิจัยตื่นเช้าขึ้นมาท่ามกลางท้องฟ้าเปลี่ยวเปลี่ยว เปิดหน้าต่างออกไปสิ่งแรกที่เห็นดอกไม้สีชมพูบานสะพรั่งในสนามหญ้าหน้าบ้านของนางพิน มองไปอีกนิดก็จะเป็นถนนที่กั้นระหว่างไร่สับปะรดแปลงใหญ่ของบ้านฝั่งตรงข้าม ใกล้ๆ แปลงสับปะรดคือหาดทรายสีขาว หากผู้วิจัยเดินไปตรงนั้นก็จะมีมองเห็นเรือที่จอดเรียงรายอยู่ริมหาดโค้งเว้าของอ่าวคันกระได ซึ่งช่วงเช้าของบางวันแทบไม่มีเรือจอดที่ชายหาดเลย หากเป็นเช่นนั้นก็หมายความว่าชาวประมงได้ออกทะเลไปหาสัตว์น้ำ ส่วนจะได้หรือไม่ก็ต้องรอลุ้นผลตอนเรือกลับเข้าฝั่งในช่วงสายของวัน

ผู้วิจัยกับเพื่อนชาวแคนาดาเคยออกไปทำประมงปลาทุและปูม้ากับครอบครัวนายโด่ง ซึ่งการทำประมงสัตว์น้ำสองชนิดนี้จะออกไปในช่วงวันและเวลาที่แตกต่างกัน หากออกอวนลอยปลาทุ ชาวประมงจะออกจากฝั่งตั้งแต่เวลา 20.00 น. แล้วแล่นเรือไปเรื่อยๆ เพื่อหาฝูงปลา ซึ่งระยะห่างจากฝั่งประมาณ 5 ไมล์ทะเล ขึ้นไป เมื่อเจอฝูงปลาภรรยาและหลานชายจะปล่อยอวนลงน้ำ โดยที่เรือยังแล่นไปเรื่อยๆ จนอวนหมดท่อ แล้วค่อยแล่นเรือไล่ฝูงปลาให้มาติดกับดักของอวน หลังจากนั้นก็สาวอวนขึ้นมาบนเรือจนหมด แล้วแล่นเรือเข้าฝั่งเพื่อปลดปลาทุออกจากอวน ซึ่งการออกทำประมงแต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 8 - 12 ชั่วโมง

ส่วนการออกอวนจมปู ชาวประมงต้องออกไปวางอวนปูก่อนการสาวอวนปูขึ้นอย่างน้อย 1 วัน แล้วรุ่งเช้าของวันถัดไปตั้งแต่เวลา 05.00 น. ชาวประมงก็จะแล่นเรือออกไปสาวอวนปูแล้วทำการปลดปูออกจากอวนตั้งแต่บนเรือ แต่การทำประมงปูม้ามักจะติดสัตว์น้ำอื่นๆ มาด้วย ซึ่งไม่

สามารถนำมาปรุงอาหารได้ เนื่องจากสัตว์น้ำเหล่านั้นเฝ้าเปื่อยเสียแล้ว ยกเว้นประเภทหอยที่สามารถนำมาปรุงอาหารได้

โดยปกติการออกทะเลเป็นสิ่งที่คุณวิชัยชอบเป็นอย่างยิ่ง เพราะการนั่งเรือไปเจอพื้นน้ำ และแผ่นฟ้าที่กว้างใหญ่นั้นคือความสุขที่สุดของชีวิต แต่การออกเรือทำประมงไม่ใช่อย่างนั้น เรือต้องหยุดแล่นกลางทะเลท่ามกลางคลื่นที่ซัดเข้ามาเป็นระลอกจนทำให้คุณวิชัยเกิดอาการเมาเรือ จากเดิมนั่ง ยิ้มพูดคุยหัวเราะซักถามอยู่ดีๆ โลกทั้งใบของคุณวิชัยต้องขึ้นอยู่กับเสาเรือทันที คุณวิชัยต้องเฝ้ามองเพื่อน ชาวแคนาดาช่วยนายไต้ นางเรียม และหลานชายทำงานจนเรือเข้าฝั่ง ซึ่งเป็นเช่นนี้ทั้งสองครั้ง จนชื่อเสียงของคุณวิชัยเป็นที่เลื่องลือไปทั่วหมู่บ้านว่าเป็นเด็กเมาเรือ ทุกคนต่างพากันหัวเราะชอบใจจน เรื่องคุณวิชัยเป็นเรื่องสนุกสนานประจำหมู่บ้าน ซึ่งคุณวิชัยคิดว่าเป็นเรื่องที่ดีที่ทุกคนจำคุณวิชัยได้

เมื่อได้สัตว์น้ำมาสิ่งที่ชาวประมงทำทุกครั้งคือขายสัตว์น้ำให้กับแพปลาเอกชน ท้องถิ่น หรือตลาดท้องถิ่น หรือร้านคนจับปลา ซึ่งหากเป็นสองอย่างหลังกลุ่มผู้หญิงจะมารวมกลุ่มกัน เพื่อช่วยแปรรูปสัตว์น้ำ ทุกคนจะได้รับค่าจ้าง แต่ระหว่างการทำงานนั้นมีการสนทนาถึงเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งลมฟ้าอากาศ ใครเป็นแฟนกับใคร ลูกใครเรียนที่ไหน ใครได้ปลา และมีการบ่นเรื่อง ลูกและสามี รวมทั้งการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม เป็นต้น ทำให้คุณวิชัยได้รับรู้ข่าวสารในชุมชนจากวงสนทนา คล้ายกับการที่คุณวิชัยไปนั่งกินอาหารที่ร้านขายอาหารตามสั่งและของชำของนางกบที่ตั้งอยู่ใจกลางชุมชนบ้านคันกระโดฝั่งชายทะเล ที่ไม่ว่าใครผ่านไปผ่านมาก็จะแวะพูดคุยเล่าเรื่องนั้นเรื่องนี้ ซึ่งคุณวิชัยทำหน้าที่เป็นผู้ฟังที่ดี ไม่แสดงความคิดเห็นหากไม่จำเป็นจริงๆ หรือตอบเมื่อมีคนสอบถามเท่านั้น นอกจากการรับฟังข่าวสารแล้วคุณวิชัยได้เรียนรู้และสังเกตขั้นตอนการแปรรูปสัตว์น้ำ รวมทั้งเทคนิคที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ไปด้วย คุณวิชัยและเพื่อนชาวแคนาดาต่างพอมิ่ทักษะการทำครัวอยู่บ้าง จึงเป็นที่ถูกใจของบรรดากลุ่มผู้หญิง

นอกจากการขายสัตว์น้ำให้ร้านคนจับปลา และแพปลาเอกชนท้องถิ่นแล้ว ผู้หญิงชาวประมงอย่างนางพิน นางเทือง นางเรียม หรือนางน้ำจะนำไปขายที่ตลาดสดนิคมอุตสาหกรรม กิโลเมตรที่ 5 ตลาดบ้านบึง และตลาดอ่าวน้อย สัตว์น้ำส่วนใหญ่เป็นปลาหลังเขียวหวาน ปลาจวดแดดเดียว หอยแมลงภู่ทั้งนี้จากฟาร์มหอยในหมู่บ้าน หอยนางรม เป็นต้น ผู้วิชัยเคยไปช่วยขายของที่ตลาดเหล่านี้ พี่ๆ ผู้หญิงชื่นชอบให้เราไปช่วยเรียกลูกค้าและช่วยยกของ ซึ่งผู้วิชัยรู้สึกประทับใจของตลาดท้องถิ่นแบบดั้งเดิม ผู้วิชัยได้สังเกตการจับจ่ายใช้สอยในท้องถิ่น ซึ่งสินค้ามีราคาถูกกว่าเมืองเศรษฐกิจอย่างกรุงเทพฯ และหาดใหญ่มาก อีกทั้งได้สำรวจราคาอาหารทะเลในท้องถิ่นซึ่งราคาถูกเนื่องจากจังหวัดประจวบฯ เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดชายทะเลและผู้คนประกอบอาชีพประมงจำนวนมาก

นอกจากการจับสัตว์น้ำแล้ว การดำรงอยู่ได้ของอาชีพประมงพื้นบ้านคือ การจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำ ซึ่งชาวประมงบ้านคันกระโดใช้วิธีการสร้างซั้งกอ (ซั้งกอ หรือบ้านปลา หมายถึง ภูมิปัญญาชาวประมงที่เกิดจากการสังเคราะห์ธรรมชาติของสัตว์น้ำ ที่ต้องมีแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนเพื่อหลบภัยจากผู้ล่า ซั้งกอจึงทำหน้าที่คล้ายปะการัง แต่สร้างด้วยวัสดุที่หาได้ง่ายในหมู่บ้าน ประกอบไปด้วยทางมะพร้าว สำหรับทำเป็นกึ่งก้านของซั้งกอ เพื่อให้สัตว์น้ำได้เข้ามาหลบภัย) และกิจกรรม

ซ่อมแซมธนาคารปู (ธนาคารปู คือ การบริจาคปูม้าไข่นอกกระดอง ที่ติดมากับอวนหรือเครื่องมือประมงอื่นๆ ของสมาชิกชุมชน และนำมาปล่อยในกระชังที่สร้างไว้ในบริเวณชายฝั่ง เพื่อให้แม่ปูม้าได้วางไข่ก่อนถูกนำไปขายหรือบริโภค) ในช่วงการเก็บข้อมูลภาคสนามของผู้วิจัย บ้านคั่นกระไดมีการสร้างซึ่งก่อกถึง 2 ครั้ง คือ (1) วันที่ 26 เมษายน 2558 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรกรีนพีซแห่งประเทศไทย (2) วันที่ 30 กรกฎาคม 2558 โครงการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ 60 พรรษา สร้างบ้านปลาถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ อ่าวคั่นกระได ตำบลอ่าวน้อย อำเภอมือ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวน้อย และธนาคารออมสิน สาขาประจวบคีรีขันธ์

ในการสร้างซึ่งกอและซ่อมแซมธนาคารปู ชาวบ้านต้องเตรียมงานมากกว่าหนึ่งสัปดาห์ ทั้งยืมอุปกรณ์เครื่องครัวจากวัดเขาถ้ำคั่นกระไดหรือวัดคั่นกระได ตัดไม้ไผ่ ทางมะพร้าว หล่อแท่งปูน ฯลฯ ซึ่งต้องใช้เวลาและแรงกายมาทำงานอนุรักษ์ส่วนนี้ ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งผู้วิจัยจะเป็นผู้ช่วยประสานงาน ยกของ ช่วยงานด้านเอกสาร และเป็นช่างภาพบันทึกกิจกรรมต่างๆ ทุกๆ ครั้งทุกคนจะพบผู้วิจัยเสมอ ทุกๆ คนจึงจดจำภาพการทำงานของผู้วิจัยได้เป็นอย่างดี

นอกจากงานอนุรักษ์แล้ว กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน เนื่องในวันแม่แห่งชาติ วันที่ 12 สิงหาคม 2558 แคนนำชุมชนให้ความสำคัญโดยการนำเด็กๆ ปลูกต้นไม้ เก็บขยะ ลอกคูน้ำ รอบๆ หมู่บ้าน แล้วพอดตอนคำก็จุดเทียนถวายพระพรสมเด็จพระราชินีนาถ ซึ่งในกิจกรรมช่วงกลางวันผู้วิจัยและเพื่อนชาวแคนาดาเป็นที่เลี้ยงดูแลเด็กๆ ในการปลูกต้นไม้และเก็บขยะรอบๆ สนามกีฬา ส่วนกิจกรรมช่วงกลางคืนผู้วิจัยได้รับหน้าที่ตัดต่อวิดีโอที่พี่น้องประมงพื้นบ้านร่วมต่อสู้คัดค้านเรือดำน้ำหอยจอบในช่วงที่ผ่านมาด้วย เพื่อเป็นกำลังใจให้กับพี่น้องชาวประมงทุกคนที่ต้องร่วมสู้ต่อไปในอนาคต ซึ่งวิดีโอที่ผู้วิจัยได้ตัดต่อ ชาวบ้านชื่นชอบเป็นอย่างมากจนผู้วิจัยต้องอัปโหลดลงในเว็บไซต์ youtube.com ซึ่งทุกคนสามารถไปเปิดชมย้อนหลัง และแชร์ในโซเชียลมีเดียได้ด้วย

ในเรื่องงานอนุรักษ์ต่างๆ ผู้วิจัยยังได้มีส่วนร่วมในขบวนการทั้งเป็นผู้ชุมนุม ช่างภาพเขียนป้ายรณรงค์ และเจ้าหน้าที่เอกสารความรู้และจดหมายแจ้งไปยังหน่วยงานราชการให้กับเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบฯ ในการขับเคลื่อนการรณรงค์ประเด็นความขัดแย้งเรื่องหอยจอบระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับประมงหอยจอบ การเก็บภาษีเครื่องมือประมง ตาม พ.ร.บ.ประมง พ.ศ. 2558 ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งไม่ว่าจะออกไปกลางทะเล เดินขบวนรอบเมือง แจกใบปลิวที่สี่แยกประจวบฯ เข้าประชุมกับจังหวัด

ในการชุมนุมทุกๆ ครั้ง ชาวประมงพื้นบ้านจะเรียกร้องให้ทางจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จัดประชุมเสนอแนวทางแก้ไขและรายงานความก้าวหน้าการจัดการเรื่องเรือประมงหอยจอบ และเขตพื้นที่การทำประมง ซึ่งในเดือนกันยายน 2558 ได้มีประกาศจังหวัดอนุรักษ์หอยจอบในเขต 5 ไมล์ทะเล แต่ประกาศจังหวัดดังกล่าวไม่มีบทลงโทษ ทำให้กลุ่มประมงหอยจอบไม่ปฏิบัติ กลุ่มประมงพื้นบ้านจึงต้องรวมตัวเคลื่อนไหวหลายๆ รอบหลายๆ แนวทาง จนในที่สุดในที่ประชุมของจังหวัด เห็นด้วยกับข้อเสนอของประมงพื้นบ้านที่ต้องวางหุ่นแนวเขต จำนวน 9 จุด ตามแนวชายฝั่งตั้งแต่ อ.

ปราณบุรี อ. สามร้อยยอด อ. กุยบุรี และ อ. เมืองประจวบฯ เพื่อเป็นจุดชี้แนวเขตในกรณีเรือประมงไทยจอดบรรทุกเข้ามา

เครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบฯ เป็นสมาชิกของสมาคมสมาพันธ์ประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ดังนั้นชาวประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระไดไปเข้าร่วมแสดงพลังในการแก้ไขปัญหาประมงระดับประเทศทุกครั้ง ผู้วิจัยจึงได้ติดตามเข้าร่วมกิจกรรมเช่นกัน

วันที่ 28 พฤษภาคม 2558 สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย, ชาวประมงพื้นบ้านจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ระยอง สมุทรสงคราม สงขลา และเครือข่ายภาคประชาสังคมรวมกว่า 80 คน เข้ายื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี ที่ศูนย์รับเรื่องร้องเรียน ทำเนียบรัฐบาล และศูนย์บัญชาการแก้ไขปัญหาการทำประมงผิดกฎหมาย (ศปมผ.) เพื่อทักท้วงกรณีที่รัฐบาลมีแผนที่จะนิรโทษกรรมเรือประมงอวนลากเถื่อน เพื่อปลดล็อกใบเหลืองจากคณะกรรมการยุโรป (EU) อันเป็นการแจ้งเตือนต่อรัฐบาลไทยที่ปล่อยปะละเลยการทำประมงผิดกฎหมาย ไม่รายงาน และไร้การควบคุม (Illegal Unreported and Unregulated Fishing : IUU Fishing) โดยให้เวลา 6 เดือนเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

จากที่กล่าวข้างต้น กิจกรรมของชาวประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระไดไม่เคยหยุดนิ่ง ชีวิตของผู้วิจัยไม่เคยหยุดนิ่งในการเรียนรู้เช่นกัน แต่การทำกิจกรรมขับเคลื่อนงานอนุรักษ์ที่เป็นแกนนำหลักจะเป็นผู้ชาย ส่วนผู้หญิงเป็นกำลังเสริมเท่านั้น ดังนั้นเพื่อให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงผู้หญิงในชุมชนได้ ผู้วิจัยจึงต้องจัดสรรเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมทุกๆ ภาคส่วน อาทิ กิจกรรมทำซังกอและซ่อมแซมธนาคารปู ผู้วิจัยช่วยทำซังกอและธนาคารปู พร้อมทั้งทำหน้าที่ช่างภาพให้แก่กลุ่มชาวประมงผู้ชาย ส่วนช่วงที่ว่างผู้วิจัยได้ไปช่วยกลุ่มผู้หญิงทำอาหาร นั่งสนทนา จัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับการรับประทานอาหาร เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้พยายามเข้าถึงกลุ่มผู้หญิงในช่วงการแปรรูปสัตว์น้ำ ทั้งที่เป็นการทำงานให้ร้านคนจับปลาและงานส่วนตัว เพื่อสร้างความสนิทสนม และก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือ ผู้ให้ข้อมูลมีคนที่ช่วยทำงานเพิ่มขึ้น ส่วนผู้วิจัยได้สังเกตการณ์และซักถามข้อมูลที่ตัวเองสนใจ

นอกจากนั้น ผู้วิจัย และเพื่อนนักศึกษาระดับปริญญาโทชาวแคนาดา ได้เป็นครูสอนภาษาอังกฤษและทำกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็กๆ หมู่บ้านคั่นกระไดและหมู่บ้านใกล้เคียง ในทุกวันเสาร์-อาทิตย์ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน 2558

ในการสอนภาษาอังกฤษให้เด็กๆ นั้น ผู้วิจัยและเพื่อนชาวแคนาดาต้องเตรียมการสอนล่วงหน้า รวมทั้งเตรียมน้ำและขนมให้เด็กๆ รับประทานอาหารทุกสัปดาห์ โดยใช้ในการสอนในรูปแบบการเล่นเกมกลางแจ้ง อาทิ มอญซ่อนผ้า เล่นซ่อนหา วอลเลย์บอล ฟุตบอล เป็นต้น มีการจัดกิจกรรมการทดลองทางวิทยาศาสตร์อย่างง่ายให้เด็กทดลองทำ อาทิ การประดิษฐ์ภูเขาไฟจากผงฟู การรวมแสงจากเลนส์จุดกำเนิดไฟ ลูกโป่งน้ำ เป็นต้น งานประดิษฐ์ของเล่นจากวัสดุที่หาได้ในชุมชน อาทิ ตัวการ์ตูน กระดาษทรายใจ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำเด็กๆ เดินสำรวจชุมชน ไม่ว่าจะเป็นหาดบ้านคั่นกระได สรรวจวัดเขาถ้ำคั่นกระได ไหว้พระ ธนาคารปู เพื่อให้เด็กๆ เรียนรู้คำศัพท์ใน

ชีวิตประจำวันจากสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวพวกเขา ดังนั้นการเรียนจึงไม่เป็นเรื่องน่าเครียดกับเด็กๆ แต่กลับส่งผลให้เด็กๆ รักภาษาอังกฤษ ไม่ติดเกมโทรศัพท์มือถือ และไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติด รวมทั้งเกิดการรวมกลุ่มและรักในความเป็นชุมชนของพวกเขา

การสอนภาษาอังกฤษและทำกิจกรรม ช่วยให้ผู้วิจัยมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับชุมชน เนื่องจากได้เปลี่ยนบทบาทตัวเองจากนักพัฒนาเอกชน สู่บทบาทนักวิจัย ล่าม และครู ซึ่งมีสถานะทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง และได้รับการยอมรับนับถือจากคนในชุมชน นอกจากนี้ยังส่งผลให้ภาพลักษณ์ของผู้วิจัยเป็นผู้ที่ไม่เอนเอียงเข้าข้างกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในชุมชนมากนัก เพราะผู้วิจัยและเพื่อนได้สอนภาษาอังกฤษให้ลูกหลานของสมาชิกทั้งกลุ่มอนุรักษ์ และกลุ่มการท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงทุกกลุ่มในชุมชน แม้ว่าจะมีความขัดแย้งภายในของชุมชนก็ตาม

เมื่อระยะเวลาในการเก็บข้อมูลภาคสนามใกล้สิ้นสุดลงในเดือนกันยายน 2558 ผู้วิจัยได้แจ้งต่อทุกคนในชุมชนว่า อีกไม่กี่วันผู้วิจัยและเพื่อนต้องกลับมหาวิทยาลัยแล้ว เพื่อมาทำการศึกษาต่อ เมื่อได้ยินเช่นนั้นทุกคนมีคำถามเดียวกันว่า “จะกลับมาอยู่ที่นี้อีกเมื่อไหร่” ผู้วิจัยไม่เคยตอบคำถามคำว่า “อยู่” ได้เลย ตอบได้เพียงว่าจะกลับไปเยี่ยมตามโอกาสส่วนข้างหน้าที่จะมาถึงในช่วงนั้นเด็กๆ พยายามให้มีการสอนภาษาอังกฤษหรือเล่นทำกิจกรรมในทุกๆ ตอนเย็น เพื่อที่จะได้มีเวลาอยู่ด้วยกันมากที่สุด ผู้วิจัยไม่เคยคิดว่าการกระทำของผู้วิจัยและเพื่อนในช่วงที่ผ่านมา จะเป็นที่จดจำและได้รับความรักจากทุกคนในชุมชน จนแกนนำชุมชนขอจัดงานเลี้ยงส่งให้พวกเราในคืนวันที่ 10 กันยายน 2558 ณ ศาลารวมใจ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นวันนั้นที่แกนนำผู้หญิงทำอาหารให้ทุกคนรับประทาน พี่แกนนำชาวประมงผู้ชาย และชาวบ้านอีกมากมายมานั่งร่วมวงดื่มเบียร์ ปิ้งย่างปลา พูดคุยอย่างสนุกสนาน เด็กๆ ทุกคนมาพร้อมกันที่นั่นมีการแสดงร้องเพลงให้ผู้วิจัยและเพื่อนรับชม นอกจากนั้นเด็กๆ และพี่ๆ ก็ร่วมกันเขียนความรู้สึกที่มีต่อผู้วิจัยและเพื่อนชาวแคนาดาลงในกระดาษแผ่นใหญ่ จำนวน 3 แผ่นติดต่อกันในรูปแบบจิกซอว์ แล้วหลังจากนั้นก็แบ่งกระดาษให้ผู้วิจัยและเพื่อน เก็บไว้คนละ 1 แผ่น นายหนองตัวแทนชุมชนอีก 1 แผ่น ไว้เป็นสัญญาณว่าวันหนึ่งเราจะมาพบกัน และร่วมทำสิ่งดีๆ ด้วยกันอีก

การเก็บข้อมูลภาคสนามในช่วงเดือนมีนาคม ถึงเดือนกันยายน 2558 นั้น มีเหตุการณ์สำคัญที่ผู้วิจัยและเพื่อนชาวแคนาดาได้เรียนรู้หลักการทำวิจัย โดยการใช้เครื่องมือสนทนากลุ่มกับพี่ๆ ชาวประมงพื้นบ้าน ในช่วงเวลาที่เหน็ดเหนื่อยจากการต่อสู้เรื่องสิ่งแวดล้อมในยามเย็น ความท้าทายความสามารถของผู้วิจัยและเพื่อนต่างชาติได้เกิดขึ้นแล้ว ผู้วิจัยพยายามชวนพูดคุยอย่างสนุกสนานใช้ทุกวิถีทาง เหตุที่ต้องพยายามกันมากเช่นนี้ ก็เพราะเวลาบีบบังคับ ผู้วิจัยจึงเริ่มต้นอธิบายประเด็นที่จะชวนคิด ว่าเกี่ยวข้องกับการทำประมงในรอบปีว่าจับสัตว์น้ำอะไรบ้าง จับได้ครั้งละประมาณกี่กิโลกรัม การประมงชนิดใดที่ลงทุนมากที่สุด สัตว์น้ำชนิดไหนขายได้ราคาดีที่สุด และเรื่องการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศทรัพยากรในอ่าวคันกระโตเป็นอย่างไร ซึ่งในประเด็นต่างๆ พี่ชาวประมงพื้นบ้านยังพอมีกำลังเหลือในการให้ข้อมูลอย่างเต็มที่ จนกระทั่งหัวข้อการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศทรัพยากรที่ต้องนั่งรำลึกย้อนเวลากลับไป 20 ปี ที่ผ่านมานับจากปี 2558 พี่ชาวประมงพื้นบ้านทุกคนทำหน้าที่วิฆมาตคิดว่าคิดอย่างหนัก ผู้วิจัยจึงพยายามเล่าเหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้นใน

แต่ละช่วงเพื่อช่วยกระตุ้นความทรงจำ แต่ทุกอย่างยังคงดำเนินอย่างช้าๆ เสียงของทุกคนเริ่มแผ่วๆ ลง ผู้วิจัยจึงหันไปปรึกษากับเพื่อนชาวแคนาดาว่า หากเราทำให้พี่ๆ เขาผ่อนคลายด้วยการดื่มเครื่องดื่มเย็นๆ ผสมแอลกอฮอล์น่าจะช่วยให้ทุกอย่างดีขึ้น เนื่องจากผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าเมื่อพี่ชาวประมงกลับมาจากทำงานหนักหรือไปต่อสู้อะไรบางอย่างแล้ว ทุกๆ ครั้งจะกลับมาตั้งวงดื่มเบียร์แล้วการพูดคุยปรึกษาปัญหาก็คงเกิดขึ้น ผู้วิจัยจึงคิดว่าวิธีการนี้น่าจะทำให้การสนทนากลุ่มคงดำเนินการได้ แต่ก็แอบกังวลว่าจะผิดหลักการทางงานวิชาการและหลักจริยธรรมการวิจัยหรือไม่ แต่เพื่อนต่างชาติกลับเห็นด้วย ผู้วิจัยจึงดำเนินการตามที่ตกลงกันได้ หลังจากนั้นวงสนทนาของเราก็เริ่มมีเสียงการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่างๆ นานาอย่างล้นหลาม เรื่องนี้จึงเป็นเกร็ดเล็กๆ ที่แสดงให้เห็นว่าการดำเนินการวิจัยแบบคุณภาพต้องยืดหยุ่นตามสถานการณ์

นอกจากนั้น การเลือกบุคคลที่จะพาเข้าชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ผู้วิจัยเข้าชุมชนในช่วงต้นกับนักพัฒนาเอกชน โดยที่ผู้วิจัยไม่ทราบว่า ภายในชุมชนมีกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่แยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอนุรักษ์ และกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เดิมบุคคลเหล่านี้เคยทำงานร่วมกัน แต่ต่อมามีความคิดเห็นและฐานแนวคิดการทำงานแตกต่างกันมากจนนำไปสู่ความขัดแย้งภายในกลุ่ม ในที่สุดจึงแยกตัวเป็นสองกลุ่ม และไม่เข้าร่วมหรือเกี่ยวข้องกันอีกเลย จึงเป็นเรื่องยากสำหรับผู้วิจัยในการเข้าถึงทั้งสองกลุ่มได้ในเวลาเดียว เพราะการเข้าพื้นที่กับนักพัฒนาเอกชนมีทั้งข้อดีและข้อเสีย กล่าวในส่วนของข้อดีคือ ผู้วิจัยเข้ากับชาวประมงกลุ่มสมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระได (กลุ่มอนุรักษ์) ที่ทำงานกับนักพัฒนาเอกชนได้ง่าย ส่วนข้อเสียคือ ชาวบ้านไม่กล้าพูดคุยให้ข้อมูลบางส่วนที่เป็นเชิงลบต่อนักพัฒนาเอกชน และผู้วิจัยเข้าไม่ถึงชาวประมงกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ทำงานกับประมงจังหวัด และไม่เข้าร่วมกิจกรรมกับนักพัฒนา ผู้วิจัยได้ใช้เวลาอธิบายและแสดงออกโดยการปฏิบัติตนให้เห็นว่า ในการวิจัยที่ดีผู้วิจัยจะต้องได้รับข้อมูลจากทุกฝ่ายเพื่อได้ข้อมูลที่รอบด้านเกี่ยวกับชุมชน อีกทั้งผู้วิจัยคือผู้วิจัยไม่ใช่นักพัฒนา ข้อมูลทุกอย่างที่ผู้วิจัยได้รับจะไม่มีการบอกต่อนักพัฒนา หรือในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านด้วยตัวเอง หรือกลุ่มตรงข้ามได้รับทราบอย่างแน่นอน เหตุการณ์ที่พิสูจน์ผู้วิจัย คือ ในงานเลี้ยงส่งท้ายผู้วิจัยและเพื่อนต่างชาติ เมื่องานวิจัยภาคสนามเสร็จสิ้น เย็นวันนั้น เพื่อนต่างชาติและผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่มกับกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรในอ่าวคันกระไดและการอนุรักษ์ ในขณะที่ดำเนินการวิจัยชาวประมงกลุ่มอนุรักษ์ผ่านมาเห็นพอดี ต่อมาในช่วงงานเลี้ยงส่งวันที่ 10 กันยายน 2558 ใกล้เลิกงาน ชาวประมงท่านหนึ่ง ถามผู้วิจัยและเพื่อนต่างชาติว่า ไปทำอะไรในกลุ่มการท่องเที่ยวฯ ผู้วิจัยจึงตอบไปตามความจริง แล้วชาวประมงท่านนั้นก็ถามต่อว่า กลุ่มโน้นว่าอย่างไรบ้าง แล้วการอนุรักษ์พวกนั้นทำอะไร พวกนั้นพูดถึงกลุ่มเราอย่างไรบ้าง ผู้วิจัยจึงตอบว่า ผู้วิจัยไม่สามารถกล่าวถึงข้อมูลในส่วนนี้ได้ เนื่องจากเป็นจรรยาบรรณของนักวิจัยที่ดี และในทุกๆ ครั้งที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ชาวประมง ผู้วิจัยก็จะบอกก่อนสัมภาษณ์เสมอว่า ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นความลับระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบทางลบกับใคร ซึ่งชาวประมงทุกคนก็เข้าใจและเห็นด้วยที่ผู้วิจัยพูดอย่างตรงไปตรงมาเช่นนี้

การทำวิจัยไม่ได้สิ้นสุดเพียงการได้ข้อมูล แต่หมายถึงการได้หัวใจของชาวบ้านด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้หัวใจในการทำงานภาคสนามที่เข้าไปคลุกคลีและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ผู้วิจัยเข้าร่วมทุกสถานการณ์และสถานที่โดยที่มีความตระหนักถึงบทบาทของตนเองในฐานะนักวิจัย อะไรที่สามารถช่วยชุมชนได้ก็ทำอย่างเต็มความสามารถ โดยไม่เคยปฏิเสธการขอความช่วยเหลือจากคนกลุ่มใด ไม่ว่าจะด้วยเหตุนี้หรือเหตุใดก็ตาม จึงได้มีการจัดงานเลี้ยงส่งที่อบอุ่นดังได้กล่าวไว้ข้างต้น

การเข้าไปคลุกคลีและเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตในชุมชนในระยะเวลามากกว่า 6 เดือน ส่งผลให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้และเข้าถึงข้อมูลที่ผู้วิจัยคิดว่า หากไม่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนแล้ว จะไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้เลย

3.4.3 องค์กรภาคอื่นๆ

ผลสืบเนื่องจากบทบาทการเป็นเจ้าหน้าที่คนหนึ่งของร้านคนจับปลา ทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าไปทำความรู้จักและสร้างความสนิทสนมกับเจ้าหน้าที่ขององค์กรอื่นๆ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้อง ในฐานะภาคีที่สนับสนุนการทำงานของร้านคนจับปลา ได้แก่ องค์กรออกแฟม (Oxfam) ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เลมอนฟาร์ม เป็นต้น ซึ่งทัศนคติและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทำงานของร้านคนจับปลาของเจ้าหน้าที่จากองค์กรภาคีเหล่านี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัย

นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้ร่วมประชุมรายงานความก้าวหน้ากิจการร้านคนจับปลาที่ องค์กรออกแฟม ที่กรุงเทพฯ ทุกครั้งที่มีการประชุม ไม่ว่าจะเป็นเพื่อวางแผนและหาแนวทางพัฒนา ร้าน การอบรมเรื่องธุรกิจ การส่งร้านคนจับปลาเข้าประกวดกิจการเพื่อสังคมดีเด่น การร่างมาตรฐานบลูแบนด์ เป็นต้น ซึ่งในการประชุมแต่ละครั้งผู้วิจัยคือส่วนหนึ่งของทีม ทำหน้าที่รับผิดชอบเก็บข้อมูลร้านและข้อมูลในพื้นที่แล้วส่งข้อมูลต่อให้ผู้ดูแลเพจเฟซบุ๊ก เพื่อการประชาสัมพันธ์ร้านคนจับปลา ซึ่งข้อมูลพื้นที่ส่วนใหญ่ คือ รูปภาพปลา เครื่องมือประมง บรรยากาศท้องทะเล เนื้อหาขั้นตอนการทำประมง เป็นต้น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องอื่นๆ อีกด้วย

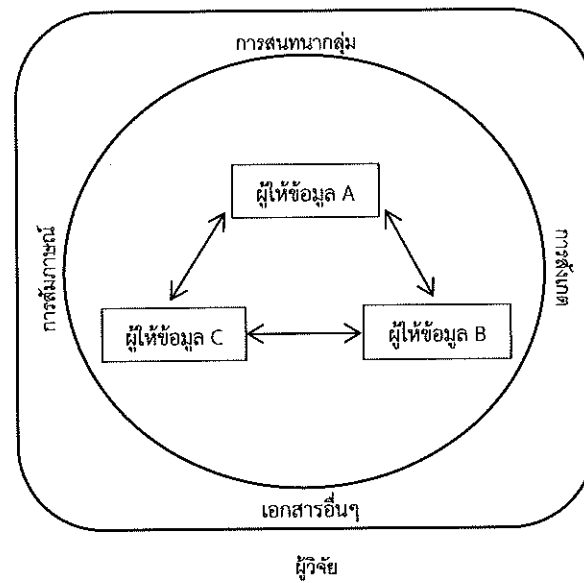
จนต่อมาองค์กรออกแฟมขอให้ผู้วิจัยช่วยทำงานด้านข้อมูลร้านคนจับปลาให้ องค์กรออกแฟม ในฐานะเจ้าหน้าที่วิจัยในโครงการการลงทุนในภาคธุรกิจการเกษตรที่รับผิดชอบและเสริมสร้างความเสมอภาคทางเพศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Gender Transformative & Responsible Agribusiness Investments in South East Asia : GRAISEA) ตั้งแต่เดือนเมษายน 2558 – เดือนมีนาคม 2559 ซึ่งถือว่าเป็นโอกาสที่ดีที่ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลการสนับสนุนโครงการร้านคนจับปลา และแนวโน้มนร้านคนจับปลาในอนาคตได้เช่นกัน

นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากเจ้าของธุรกิจแพปลาเอกชน เนื่องจากต้องการข้อมูลปริมาณการรับซื้อสัตว์น้ำทั้งหมดของแพปลาเอกชนท้องถิ่น เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับปริมาณสัตว์น้ำที่ร้านคนจับปลารับซื้อ ผู้วิจัยจึงเข้าไปพูดคุยและสัมภาษณ์กับเจ้าของแพจำนวน 5 แห่งในพื้นที่ แต่พบว่าแพปลาแทบทุกแห่งไม่ได้บันทึกจำนวนการรับซื้อสัตว์น้ำไว้ มีเพียงการจดข้อมูลการซื้อขายสัตว์น้ำทั้งประเภทและราคาลงในใบเสร็จ แล้วฉีกสำเนาใบเสร็จให้

ชาวประมงพื้นบ้านผู้ขายไป ส่วนเจ้าของแพปลาที่ไม่ได้มีการเก็บรวบรวมใบเสร็จดังกล่าวไว้ จึงไม่สามารถเก็บข้อมูลส่วนนี้ได้ จนกระทั่งผู้ช่วยวิจัยได้เข้าไปพูดคุยกับเจ้าของแพปลาเอกชนรายใหญ่รายหนึ่งที่ผู้วิจัยมีความสนิทสนม เนื่องจากเป็นสมาชิกกลุ่มสมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระโดที่ผู้วิจัยร่วมทำกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเจ้าของแพปลารายนี้ได้ทำการบันทึกข้อมูลการรับซื้อไว้ ผู้วิจัยจึงขออนุญาตรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาศึกษา โดยผู้วิจัยได้แจ้งไว้เบื้องต้นแล้วว่า จะไม่มีการระบุชื่อของแพปลาผู้ให้ข้อมูล เพื่อป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดกับเจ้าของแพ ในขั้นต้นเจ้าของแพปลาตอบตกลง แต่เมื่อถึงกำหนดวันรับข้อมูล ผู้วิจัยกลับถูกปฏิเสธทางอ้อมถึงสามครั้ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่ไว้วางใจในการให้ข้อมูลของเจ้าของแพปลา แม้ว่าผู้วิจัยได้สร้างความสนิทสนมไว้พอสมควรแล้วตามผู้วิจัยจำเป็นต้องใช้วิธีการถามข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณสัตว์น้ำที่แพปลาดังกล่าวรับซื้อ รวมทั้งประมาณการปริมาณการรับซื้อสัตว์น้ำของแพปลาอื่นๆ จำนวน 5 แพ และร้านคนจับปลา ในชุมชนรับซื้อจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแกนนำชาวประมงพื้นบ้านและแกนนำชุมชน แล้วจึงอนุมานตัวเลขที่เทียบเคียงกันจากหลายฝ่าย เพื่อรวบรวมเป็นตัวเลขโดยประมาณเกี่ยวกับปริมาณสัตว์น้ำทั้งหมดที่แพปลาในชุมชนรับซื้อ ซึ่งการอนุมานนั้น ผู้วิจัยใช้การคำถามว่า “แพปลาของพี่ แพปลาอื่นๆ รวมทั้งร้านคนจับปลารับซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงพื้นบ้านทั้งอ่าวคันกระโดคิดเป็นจำนวนร้อยละเท่าไร” แล้วนำข้อมูลที่ได้ออกมาอนุมานกับจำนวนการรับซื้อสัตว์น้ำของร้านคนจับปลาในรอบ 1 ปี ตามข้อมูลอัตราร้อยละที่ได้จากการสัมภาษณ์

3.5 การตรวจสอบข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยพิจารณาจาก 3 ด้าน คือ (1) เวลา สถานที่ และบุคคลผู้ให้ข้อมูล (2) การเปลี่ยนแปลงของตัวผู้วิจัย (3) วิธีการรวบรวมข้อมูล เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม ฯลฯ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ดังภาพประกอบที่ 2

ภาพที่ 2 การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการพูดคุยสัมภาษณ์ในประเด็นเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูล A B และ C เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง หากพบว่าข้อมูลมีความแตกต่างกัน ผู้วิจัยจะสอบถามผู้ให้ข้อมูลคนอื่นๆ ต่อไป หรือใช้วิธีการอื่นๆ หรือช่วงเวลาอื่นที่ไม่มีคนอื่น ๆ นั่งร่วมอยู่ด้วย ทั้งนี้ในการเก็บข้อมูลแต่ละครั้งผู้วิจัยต้องรู้เท่าทันความรู้สึกของตัวเองว่าคิดหรือสนองตอบรับข้อมูลอย่างไร เพราะภูมิหลังของผู้วิจัยมีผลต่อข้อมูลที่ได้รับ เพราะบางครั้งผู้วิจัยมักคิดว่าสิ่งที่ตนเองคิดนั้นถูกต้อง แต่ในความเป็นจริงแล้วคำว่าถูกต้องของผู้วิจัยอาจไม่สอดคล้องกับมุมมองของผู้ให้ข้อมูลก็เป็นได้ ดังนั้นข้อมูลที่ได้อาจอยู่บนฐานคิดของผู้ให้ข้อมูล อาทิ เริ่มต้นการวิจัยผู้วิจัยได้รับข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ว่า ชาวประมงพื้นบ้านไม่ช่วยเรื่องการแปรรูปสัตว์น้ำของร้านคนจับปลา ทำหน้าที่แค่จับสัตว์น้ำแล้วขายให้ทางร้านฯ ซึ่งตอนนั้นผู้วิจัยยอมรับว่ารู้สึกไม่ติดต่อชาวประมงพื้นบ้านมาก เพราะผู้วิจัยอยู่ในการทดลองสวมบทบาทเจ้าหน้าที่ที่ต้องทำงานอย่างหนักจนแทบไม่มีเวลาพักผ่อน แต่เมื่อผู้วิจัยได้สัมผัสและพูดคุยสังเกตชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านแล้ว ผู้วิจัยจึงได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อจำกัดของอาชีพชาวประมงที่ไม่เอื้อต่อการเข้ามาทำงานช่วยเหลืองานในร้านได้ ดังนั้นปัญหาเรื่องแรงงานของร้าน ต้องใช้วิธีการอื่นในการแก้ไข

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยการตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม แล้วจึงสรุปเชิงนามธรรมโดยพิจารณาจากลักษณะร่วมที่พบโดยการบันทึกเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ ใคร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร อะไร มีความหมายอย่างไรในการทำสิ่งเหล่านี้ และสร้างเป็นข้อสรุป โดยผู้วิจัยได้เลือกเหตุการณ์ที่เป็นกุญแจสำคัญขึ้นมา แล้วเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเหตุการณ์นั้นกับเหตุการณ์ทั้งหมด ตลอดจนสรุปโครงสร้างของเหตุการณ์นั้น ไปประยุกต์อธิบายโครงสร้างของปรากฏการณ์หรือระบบ

โดยส่วนรวม ทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการใส่ความหมายหรือตีความข้อมูล ซึ่งเป็นหัวใจของการวิเคราะห์ นอกจากนั้นผู้วิจัยตรวจสอบความแม่นยำ และความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลร่วมด้วย ซึ่งผู้วิจัยต้องปรับและเปลี่ยนสมมุติฐานอยู่เสมอโดยการตรวจสอบและยืนยันสมมุติฐานโดยข้อมูล แล้วจึงจัดทำเป็นข้อสรุป (ชาย โพธิ์สิตา, 2547)

นอกจากนั้นในส่วนของข้อมูลแบบสัมภาษณ์ผู้บริโภคร้านคนจับปลา ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อใช้บรรยาย และหาข้อสรุปจากข้อมูลความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อร้านคนจับปลาในประเด็นต่างๆ อาทิ ข้อมูลทั่วไปของผู้บริโภค พฤติกรรม แนวโน้มและการรับรู้ ปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกบริโภคอาหารทะเลร้านคนจับปลา ฯลฯ โดยแสดงเป็นคำร้อยละ เพื่อใช้บรรยายร่วมกับข้อมูลภาคสนามอื่นๆ

จากหลักการข้างต้น ผู้วิจัยได้แยกแยะจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่ตั้งคำถามการวิจัยและผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน โดยการจดบันทึกในสมุดอย่างย่อ แล้วนำข้อมูลมาบันทึกในคอมพิวเตอร์อย่างละเอียด แล้วมาวิเคราะห์โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ช่วง คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นในภาคสนามจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม โดยเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับด้วย แล้วทำการวิเคราะห์อีกครั้ง โดยนำข้อมูลภาคสนามและข้อมูลเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยมาวิเคราะห์รวมกันถึงความสัมพันธ์และระบบโครงสร้างต่างๆ ทั้งภายในร้านคนจับปลาและภายในชุมชนกับปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการกระบวนการพัฒนาร้านคนจับปลา โดยวิเคราะห์ให้เห็นภาพรวมเป็นรูปธรรมที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้

3.7 จริยธรรมในการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพที่ดีต้องอยู่บนบรรทัดฐานจริยธรรมที่ดี ที่เคารพความเป็นมนุษย์ของกันและกันอย่างเสมอภาค ผู้วิจัยจักต้องแสดงความเป็นตัวตน และเจตนาในการทำวิจัยต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วนดังนี้

3.7.1 ตัวตนของผู้วิจัย

ผู้วิจัยเป็นผู้หญิง ปัจจุบัน พ.ศ. 2559 อายุ 25 ปี เป็นนักศึกษาปริญญาโท สาขาการจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง รูปร่างอวบอ้วน ผิวสีน้ำตาลเข้ม ลักษณะภายนอกเป็นผู้หญิงหัว

ผู้วิจัยเกิดในครอบครัวราชการ มีพี่น้อง 2 คน เป็นน้องสาวคนสุดท้อง มีพี่ชายหนึ่งคน ชีวิตวัยเด็กเติบโตท่ามกลางผู้คนทำงานเทศบาลทั้งระดับหัวหน้าและแรงงาน ผู้วิจัยชอบติดตามพ่อไปทำงานและร่วมงานต่างๆ จึงทำให้รู้จักคนจำนวนมาก ได้เรียนรู้การเข้าสังคมและสิ่งใหม่ๆ เสมอชีวิตด้านการศึกษาช่วงมัธยมต้น-มัธยมปลาย ผู้วิจัยศึกษาที่โรงเรียนมหาวชิราวุธจังหวัดสงขลา ผู้วิจัยไม่สนใจการเรียนหนังสือมากนัก เป็นคนมีสังคมมีเพื่อนมากและชอบทำกิจกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงเรียนมัธยมปลาย ผู้วิจัยเรียนสาขาภาษาต่างประเทศ โดยเลือกภาษาฝรั่งเศสเป็นวิชาหลัก แต่ผู้วิจัยรักการเรียนวิชาสังคมมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นการเมืองการปกครอง กฎหมาย ประวัติศาสตร์ และศาสนาเปรียบเทียบ จึงส่งผลให้ผลการเรียนของผู้วิจัยในด้านสังคมดีเยี่ยมตลอดจนได้เป็นตัวแทนโรงเรียนไปแข่งขันตอบปัญหาหลักสูตรวิชาการ ปี 2550 ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ

หนึ่ง แต่ผลการเรียนวิชาเอกอย่างภาษาฝรั่งเศสของผู้วิจัยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อผลการเรียนเช่นนี้ทำให้ผู้วิจัยตัดสินใจเรียนปริญญาตรีในสาขาสังคมศาสตร์

ผู้วิจัยชอบช่วยงานของชุมชนที่ผู้วิจัยอาศัยอยู่เสมอ ทั้งงานพัฒนา ทำเรือพระ การเป็นผู้นำเด็ก ฯลฯ ผู้วิจัยจึงได้เป็นตัวแทนชุมชน และรับคัดเลือกเป็นประธานสภาเด็กและเยาวชนเทศบาลตำบลเขาสูงคนแรก และเลขาธิการสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดสงขลา จนกระทั่งเรียนปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2

ช่วงปริญญาตรี ผู้วิจัยศึกษาสาขาวิชาชุมชนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เนื่องด้วยผู้วิจัยคิดว่าการเรียนทางด้านชุมชนศึกษาคือการเรียนรู้และเข้าใจสังคม การเข้าใจ และเข้าถึงชีวิตของผู้คน อย่างน้อยทำให้ผู้วิจัยได้รับรู้ว่า “เราไม่ได้เป็นคนที่มีปัญหาในชีวิตคนเดียว คนอื่นก็มีปัญหาไม่ต่างจากเราหรือมากกว่าเราเสียด้วยซ้ำ”

ผู้วิจัยศึกษาชุมชนครั้งแรก ชั้นปีที่ 1 ที่หมู่บ้านบ่อน้ำซับ ตำบลขุนทะเล อำเภอเกาะสาข จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นช่วงเวลาที่ตื่นเต้นมากที่สุดที่ได้เรียนรู้ชุมชนอื่นๆ ว่าผู้คนมีวิถีชีวิตอย่างไร มีปัญหาอะไรบ้าง ซึ่งผู้วิจัยมักตั้งคำถามกับตนเองเสมอว่า “การที่เรารับรู้เรื่องราวชีวิตว่าเรามีปัญหาอะไรแล้วนั้น เราจะสามารถช่วยอะไรเขาได้บ้าง?” คำถามนี้ยังอยู่ในชีวิตเสมอมา หลังจากนั้นก็ได้ศึกษาชุมชนอื่นๆ จนกระทั่งชั้นปีที่ 4 ผู้วิจัยทำการศึกษาชุมชนปากบารา ตำบลปากน้ำ อำเภอลงขัน จังหวัดสตูล ในเรื่องการคัดค้านท่าเรือลิเกปากบารา ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าพื้นที่กับนักพัฒนาเอกชนสมาคมรักษ์ทะเลไทยจนจบภาคการศึกษา และร่วมทำกิจกรรมการอนุรักษ์เสมอมาเท่าที่ผู้วิจัยมีโอกาส

ชีวิตในช่วงมหาวิทยาลัยของผู้วิจัยไม่ได้มีเพียงการเรียนเท่านั้น ผู้วิจัยเป็นนักกิจกรรม ตั้งแต่ปีที่ 1-3 เป็นคณะกรรมการสโมสรนักศึกษา คณะศิลปศาสตร์ และปีที่ 4 อุปนายกองค์การบริหารองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ การทำกิจกรรมสอนให้ผู้วิจัยมีเพื่อน รู้จักการทำงานเพื่อส่วนร่วม การบริหารจัดการเวลา การทำงานเป็นทีม และการเป็นผู้นำที่ดี

ด้วยการใช้ชีวิตที่กล่าวมาข้างต้น พร้อมทั้งมีพื้นฐานความสนใจการขับเคลื่อนภาคประชาชน และมีประสบการณ์ในงานรณรงค์ ผู้วิจัยจึงสามารถใช้ทักษะเหล่านี้สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและส่งผลให้เป็นผู้วิจัยไม่ตกใจหรือแปลกประหลาดใจในการเข้าร่วมสังคมของชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่วิจัยมากนัก แต่ผู้วิจัยกลับรู้สึกว่าการทำประมงพื้นบ้านแล้วจำหน่ายอาหารทะเลในรูปแบบร้านค้าคนจับปลา คือ ความท้าทายใหม่ของนักพัฒนาเอกชนและชาวประมงพื้นบ้านที่ต้องก้าวไปด้วยกัน และผู้วิจัยสามารถใช้ทักษะที่สั่งสมมาจากการเรียนรู้อื่นๆ มาใช้ในการเข้าพื้นที่และการได้มาซึ่งข้อมูลได้อย่างมาก

ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เรียนรู้สังคมประมงพื้นบ้านที่มีการพัฒนาต่อไปข้างหน้า ทั้งรูปแบบการทำประมง และวิถีชีวิตที่ต้องก้าวไปให้ทันกับระบบสังคมแบบทุนนิยม สังคมชุมชนหาใช้สังคมที่หยุดอยู่กับที่อย่างที่ใครคิดไม่ นอกจากนั้นผู้วิจัยกับเพื่อนชาวแคนาดาได้ร่วมกันสอนภาษาอังกฤษและจัดกิจกรรมให้เด็กๆ ในหมู่บ้านทุกวันเสาร์อาทิตย์ซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยเติมเต็มจิตใจวัยเด็กที่ขาดหายไปของผู้วิจัยด้วยเช่นกัน

3.7.2 ผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นชาวประมงพื้นบ้าน นักพัฒนาเอกชน และผู้บริโภครวม ชาวประมงพื้นบ้าน ทำอาชีพประมงตั้งแต่บรรพบุรุษ หากเพียงมีการปรับเปลี่ยนเครื่องมือ วิธีการทำประมงล้างผลาญสู่การทำประมงแบบรับผิดชอบ และก่อตั้งองค์กรสมาคมสมาพันธ์ประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย สมาคมประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และสมาคมประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระได

อาชีพประมงพื้นบ้าน เป็นอาชีพที่ต้องใช้ภูมิปัญญา พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก และต่อสู้เรื่องการอนุรักษ์ สิทธิทำกิน ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลจึงมีเวลาไม่แน่นอนในการให้ข้อมูล

นักพัฒนาเอกชน ในการวิจัยครั้งนี้ นักพัฒนาเอกชนหมายถึงนักพัฒนาเอกชนสมาคมรักษ์ทะเลไทย นักพัฒนาเอกชนองค์กรออกแพมแห่งประเทศไทย และองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องกับร้านคนจับปลาและสมาคมประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระได ด้วยความเป็นนักพัฒนาเอกชนที่มีภาระงานจำนวนมาก ต้องเดินทางประชุมไปหลายพื้นที่ การเข้าถึงและพูดคุยจึงต้องใช้โอกาสในการทำงานร่วมกันเท่านั้น

ผู้บริโภครวม คือ ผู้ให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยเข้าถึงได้ยากที่สุด เนื่องด้วยผู้บริโภครวมมีเวลาจำกัดในการซื้อสินค้า ประกอบกับไม่มีที่จอดรถในที่จำหน่ายสินค้า ผู้วิจัยจึงขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้บริโภครวมทางโซเชียลมีเดีย (Social Media) หรือ ทางโทรศัพท์ ตามที่ผู้บริโภครวมสะดวกและสบายใจในการพูดคุยมากที่สุด

ผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มล้วนมีอัตลักษณ์ บทบาท และหน้าที่ที่แตกต่างกันมาก ผู้วิจัยต้องศึกษาและทำความเข้าใจบทบาทของแต่ละฝ่ายตลอดเวลา เพื่อให้เข้าใจและเข้าใจถึงความจริงจากจุดยืนของผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มมากที่สุด

3.7.3 ข้อมูล

การได้มาซึ่งข้อมูลต้องอยู่บนบรรทัดฐานจริยธรรมการวิจัย ที่เคารพสิทธิความเป็นมนุษย์ เคารพความเป็นส่วนตัว ให้เกียรติ และไม่เปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับของผู้ให้ข้อมูลต่อสาธารณชน ที่สำคัญกว่านั้นผู้วิจัยมองมนุษย์อย่างมนุษย์ไม่ใช่มองอย่าลิ้นชักข้อมูลเคลื่อนที่

ก่อนเริ่มการวิจัยผู้วิจัยได้เข้าไปคุยกับนักพัฒนาเอกชนในพื้นที่และแกนนำชุมชนเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ในการวิจัยให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรับทราบก่อนเริ่มการวิจัย

ในการสัมภาษณ์ หรือสนทนากลุ่มแต่ละครั้ง ผู้วิจัยซักสอบถามความสมัครใจของผู้ให้ข้อมูลทุกครั้งพร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูล และแจ้งให้ทราบว่า ข้อมูลจักเป็นความลับระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น หากเผยแพร่จักใช้นามสมมติเพื่อไม่ให้ผู้ให้ข้อมูลได้รับความเดือดร้อน

ประเด็นที่สำคัญกว่าการได้ข้อมูลมา คือ ความซื่อสัตย์ต่อข้อมูลที่ได้แม้ว่าข้อมูลอาจจะไม่เป็นดังที่ผู้วิจัยคาดการณ์ไว้ตั้งแต่ต้น พร้อมกันนั้นผู้วิจัยจำเป็นต้องตรวจสอบข้อมูลเสมอเพื่อความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือของข้อมูล

3.8 ข้อจำกัดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าข้อจำกัดในการวิจัยที่สำคัญหลายประการ คือ

3.8.1 การดำเนินการวิจัยที่ไม่ต่อเนื่องของผู้วิจัย เนื่องจากผู้วิจัยมีปัญหาสุขภาพส่งผลให้การวิจัยล่าช้ากว่าที่กำหนด ทำให้การประมวลและการวิเคราะห์ข้อมูลไม่มีความต่อเนื่องและส่งผลให้การวิจัยใช้เวลายาวนานขึ้น

3.8.2 ในขณะที่ผู้วิจัยต้องพักการวิจัยชั่วคราวนั้น เหตุการณ์และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในร้านคนจับปลาและชุมชนยังคงดำเนินต่อไปตามพลวัต ทำให้ผู้วิจัยอาจจะพลาดข้อมูลบางส่วน

3.8.3 เพศสภาพเป็นข้อจำกัดในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นชาวประมงพื้นบ้านผู้ชาย จึงทำให้บางกิจกรรมผู้วิจัยไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้

โดยสรุป ในกระบวนการการวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง กระบวนการและผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคม: กรณีศึกษาร้านคนจับปลา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งผู้วิจัยต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาตั้งแต่การกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยถึงขั้นวิเคราะห์ข้อมูล และได้ค้นพบความท้าทายและข้อจำกัดบางประการในการวิจัย และการวิเคราะห์ผลการศึกษา ซึ่งเป็นการพัฒนาตัวผู้วิจัยด้วยเช่นกัน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

บทนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการศึกษาระบบการและผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคม : กรณีศึกษาร้านคนจับปลา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึงเดือนกันยายน 2558 ซึ่งมีประเด็นดังต่อไปนี้

- 4.1 วิธีประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระไดจากงานพัฒนาสู่ร้านคนจับปลา
- 4.2 พัฒนาการและกระบวนการทำงานของร้านคนจับปลา
- 4.3 บทเรียนจากการดำเนินงานร้านคนจับปลา
- 4.4 ผลลัพธ์จากกระบวนการทำงานร้านคนจับปลา
- 4.5 แนวทางพัฒนาร้านคนจับปลาในอนาคต

4.1 วิธีประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระไดจากงานพัฒนาสู่ร้านคนจับปลา

เสียงคลื่นลูกโตน้ำสีขุ่นๆ และลมกรรโชกแรงพัดพาเข้าสู่ชายฝั่งในช่วงเช้าของปลายเดือนกันยายน สภาพอากาศเช่นนี้คงไม่เหมาะสมกับการออกทำประมงยิ่งนัก แต่นี่คือความคิดของผู้วิจัยซึ่งมองจากสายตาค้นนอก แต่สภาพอากาศและกระแสน้ำเช่นนี้ สำหรับชาวประมงพื้นบ้านบ้านคันกระไดแล้วนั้นคือสัญญาณที่ดีของฤดูกาลกุ้งแซ่บวัย สัตว์น้ำเศรษฐกิจราคาดีกำลังเข้ามาให้พวกเขาได้จับกัน

อย่าได้รอช้าที่จะออกไปทำประมงบนความท้าทาย นายโต้ง นางเรียม และหลานชาย รีบนำเอาอวนจมูกุ้ง 3 ชั้น ขนาดตาอวน 4.5 เซนติเมตร ที่เก็บใส่ห่อไว้อย่างดีตั้งแต่ปีที่แล้ว พร้อมกับกระตักบรรจุน้ำแข็ง และของกินเล็กๆ น้อยๆ ขึ้นลงเรือไม้สี่เหลี่ยม ที่มีขนาด 8 x 2.5 เมตร พร้อมด้วยเครื่องยนต์ 140 แรงม้าที่พร้อมสูบลูกคลื่น และกว้าน (เครื่องมือสำหรับดึงอวนขึ้นจากน้ำซึ่งประกอบด้วยเครื่องยนต์ขนาด 4 แรงม้า) ทันที

นายโต้งติดเครื่องเรือและแล่นออกสู่ท้องทะเลที่เต็มไปด้วยคลื่นชีวิตของเขา และนี่คือชาวประมงพื้นบ้านบ้านคันกระได

เบื้องหลังของชาวประมงที่มุ่งหน้าสู่ท้องทะเลใหญ่ คือ ชายหาดสีขาวยาวโค้งเว้าทอดยาวจากเขาลูกหนึ่งสู่อีกลูกหนึ่ง มีเรือประมงขนาดเล็กนับร้อยที่จอดเรียงรายทอดสมออยู่ริมชายฝั่ง ในตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มองไกลๆ จากยอดเขาคันกระได จะจินตนาการได้ว่าที่นี่คือสนามรบของพรานทะเล หมู่บ้านคันกระไดชายทะเลในคำเรียกขานของชาวบ้านบ้านคันกระไดบก (ชาวบ้านในหมู่บ้านส่วนที่ห่างทะเล ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรม) (ภาพที่ 3) ได้ตั้งขึ้นบน

ที่ดินสาธารณะ เมื่อ 70 ปีก่อน มีประชากรประมาณ 200 ครัวเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก (100 ครัวเรือนทั้งเจ้าของเรือและลูกจ้าง) เน้นการจับปลาหู ปลาหลังเขียว ปลาอินทรี ปลาเห็ดโคน กุ้งแชบ๊วย ปูม้า และหมึก ตามฤดูกาลที่สัตว์น้ำนั้นๆ จะมาถึง (ภาคผนวก ก) ส่วนครัวเรือนอื่นๆ ประกอบอาชีพรับจ้างสลับกับทำการประมง

ภาพที่ 3 ชายหาดอ่าวคันทันกระโด ปี 2558, ถ่ายเมื่อ 8 สิงหาคม 2558

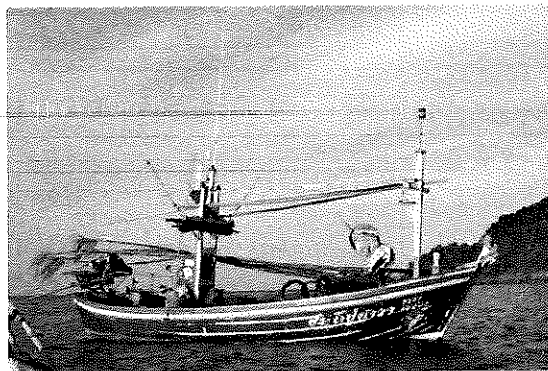
4.1.1 การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านบ้านคันทันกระโดในช่วง 70 ปีที่ผ่านมา

ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการรวมกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านแห่งบ้านคันทันกระโดในตอนนี้ เป็นการสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์แกนนำชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่บ้านคันทันกระโด นักพัฒนาเอกชนจากสมาคมรักษ์ทะเลไทย และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวน้อย รวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ตลอดจนการสนทนากลุ่ม (เล็ก ปานน้อย, สัมภาษณ์ 23 กรกฎาคม 2558) (มนัญ ปานน้อย, สัมภาษณ์ 25 พฤษภาคม 2558) (สนทนากลุ่ม ครั้งที่ 2, 5 กันยายน 2558) (นิตยา ยี่สาร, 11 พฤศจิกายน 2557, สุพรรณนา น้อยอิม 10 มีนาคม 2558, ประสาร มีฤทธิ์ สัมภาษณ์ 18 สิงหาคม 2558, สนทนากลุ่มครั้งที่ 1, 17 สิงหาคม 2558 และ สนทนากลุ่ม ครั้งที่ 2, 5 กันยายน 2558) (สุพรรณนา น้อยอิม, สัมภาษณ์ 12 ธันวาคม 2557)

ปี 2500 ชาวประมงบ้านคันทันกระโดทำประมงโดยใช้เพียงเรือไร้เครื่องยนต์ เป็นเรือแจวมีใบเรือกับอวนเข็น ซึ่งเป็นเครื่องมือในการทำประมงหนึ่งผืน โดยวางอวนรูปตัวซี (C) ขนานชายฝั่งแล้วลากอวนเข้าฝั่งเรื่อยๆ เพื่อจับปลา ช่วงนั้นสัตว์น้ำมีจำนวนมาก ไม่ต้องออกเรือไปไกลๆ เพียงทำการประมงในอ่าวบริเวณชายฝั่งก็ได้ปลาแล้ว ทรัพยากรในอ่าวคันทันกระโดมีความอุดมสมบูรณ์มาก มีหูก้าทะเลเต็มอ่าว เต่าทะเลเข้ามาหากินจำนวนมาก ในปี 2510 เรือแจวมีใบเรือมีจำนวน 5 ลำ ใช้เครื่องมืออวนเข็น เบ็ด และอวนติดตา

ปี 2530 เรือประมงอวนลากคู่จากตำบลมหาชัย และตำบลแม่กลอง จังหวัดสมุทรสาครจำนวน 40-50 คู่ (เรือ 80-100 ลำ) เข้ามาทำการประมงบริเวณชายฝั่งบ้านคั่นกระได ส่งผลให้จำนวนสัตว์น้ำลดลง รวมถึงหญ้าทะเลถูกทำลาย และจำนวนเต่าทะเลลดน้อยลงไปด้วย

ปี 2535 เรือประมงในพื้นที่เปลี่ยนมาใช้เครื่องยนต์ และชาวประมงบางคนเปลี่ยนมาใช้เรือขนาดใหญ่ขึ้น ใช้อวนในล่อนขนาดตาอวน 2 เซนติเมตร (ภาพที่ 4) ส่งผลให้หญ้าทะเล และเต่าทะเลหายไปจากอ่าวบ้านคั่นกระได

ภาพที่ 4 เรือหางมีเครื่องยนต์ ขนาดยาว 8.5 เมตร กว้าง 3 เมตร,

ถ่ายเมื่อ 30 กรกฎาคม 2558

ปี 2538 ทรัพยากรสัตว์น้ำในอ่าวลดลงเหลือ 80% จากมุมมองของลุงเล็ก ชาวประมงวัย 62 ปี ที่มีลูกหลานเป็นชาวประมงทั้งหมดที่บ้าน แต่ในมุมมองของแกนนำชาวประมงกลุ่มสมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคั่นกระได มองว่าปี 2538 ทรัพยากรในอ่าวยังสมบูรณ์มีสัตว์น้ำจำนวนมาก และหลากหลาย ในการออกทะเลแต่ละครั้งสามารถจับสัตว์น้ำได้มากถึง 2,000 กิโลกรัม ซึ่งสัตว์น้ำที่พบได้ในขณะนั้น ได้แก่ ปลาทุบ ปลาหลังเขียว ปลาตุ้มทะเล หมึกตะเกา หมึกกล้วย หมึกกระดอง แมงดาทะเล ปลาเก๋า กุ้งมังกร ปลาตุ๊กตา กระเบนหนาม หอยมวนพลู ปลิงทะเลดำ ปูลม ปลานกแก้ว กัลปังหาพุ่ม ปลาริวกิว โลมาปากขวด ม้าน้ำ โรนันจุดขาว ฉลามค้อน ปลานวลจันทร์ ปลาตาบลาว เป็นต้น

ปี 2540-2548 ผลจากการทำประมงเรือหางยาวติดเครื่องยนต์ และเครื่องมือที่ทันสมัยขึ้น ทำให้สัตว์น้ำบางชนิดเริ่มสูญหายไปจากอ่าวคั่นกระได เช่น ปลิงทะเลดำ ปลานกแก้ว ม้าน้ำ ปลาริวกิว โรนันจุดขาว ฉลามค้อน ปลานวลจันทร์ ปลาตาบลาว ปลาตุ๊กตา กุ้งมังกร เป็นต้น

ปี 2545 สภาพเศรษฐกิจในหมู่บ้านคั่นกระไดตกต่ำมาก เพราะทรัพยากรประมงเสื่อมโทรมอย่างหนัก สัตว์น้ำลดจำนวนลงจนชาวประมงไม่สามารถจับสัตว์น้ำได้ เนื่องจากก่อนหน้านี้ชาวประมงทำประมงด้วยเครื่องมือประมงแบบลั้งผลาญ กล่าวคือ ใช้อวนตาถี่ ขนาดตาอวน 2 เซนติเมตร หรือเล็กกว่านั้นในการจับสัตว์น้ำ ซึ่งอวนตาถี่สามารถจับสัตว์น้ำทุกชนิดและทุกขนาดได้

รวมถึงสัตว์น้ำวัยอ่อน จากผลดังกล่าว ชาวประมงพื้นบ้านจำนวน 30 ลำ ที่ทำการประมงเป็นอาชีพหลักได้อพยพไปทำการประมงนอกพื้นที่ ไปไกลจนถึงอำเภอบางสะพาน และจังหวัดชุมพร จนถูกชาวประมงในพื้นที่เหล่านั้นขับไล่ให้ออกจากพื้นที่ และมีชาวบ้านบางส่วนที่เป็นลูกจ้างเรือได้เปลี่ยนอาชีพไปทำงานก่อสร้าง ซึ่งเหตุการณ์ปัญหาเหล่านี้ดำรงอยู่มาเป็นเวลายาวนาน

ปี 2547-2550 ทรัพยากรประมงในชุมชนลดจำนวนลงจนเหลือ 20% และลดลงต่อเนื่องจนเหลือเพียงประมาณ 10% หมู่บ้านคั่นกระโดมีสภาพไม่ต่างจากหมู่บ้านร้าง เนื่องจากชาวประมงพื้นบ้านต้องออกไปทำการประมงต่างถิ่น บางคนก็ไปรับจ้างเรือประมงพาณิชย์ทางภาคใต้ บางส่วนก็ไปทำงานก่อสร้างในเมืองหลวง ซึ่งเป็นความเดือดร้อนอย่างหนักของชาวประมงพื้นบ้านที่เคยประสบมา

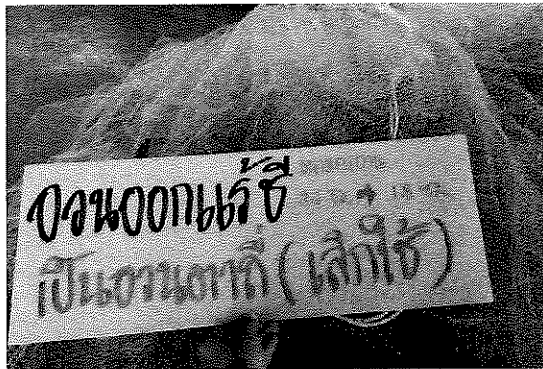
ปี 2551 สมาคมรักษ์ทะเลไทยเข้ามาเปิดพื้นที่และทำกิจกรรมฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลในจังหวัดเพชรบุรี โดยการทำแพปลาชุมชน ที่บ้านแหลมผักเบี้ย ส่วนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เริ่มงานพื้นที่แรกที่บ้านตาหม่องถ่าย ในอ่าวประจวบฯ อำเภอเมืองประจวบฯ ในขณะนั้นบ้านตาหม่องถ่ายชาวบ้านประกอบอาชีพวางอวนปูเป็นหลัก อีกทั้งการเข้ามาของเรือประมงพาณิชย์วางลอบปูม้า ซึ่งจัดเป็นเครื่องมือทำลายล้างทรัพยากร (ลอบปูม้าสามารถจับได้ทั้งปูที่มีขนาดใหญ่และลูกปูขนาดเล็ก เป็นการตัดวงจรการเจริญเติบโตและขยายพันธุ์ของปูม้า) บ้านตาหม่องถ่ายจึงประสบปัญหาปูม้าใกล้สูญพันธุ์ (เสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 13 เมษายน 2558)

สมาคมรักษ์ทะเลไทยได้สนับสนุนให้ชาวบ้านรวมกลุ่มเพื่อระดมความร่วมมือในการฟื้นฟูทรัพยากร จนนำไปสู่การจัดตั้ง “กลุ่มประมง 3 อ่าว” ประกอบด้วย อ่าวประจวบฯ อ่าวน้อย และอ่าวคั่นกระโด ซึ่งเป็นพื้นที่ติดต่อกัน มีการจัดทำธนาคารปูที่ชุมชนบ้านตาหม่องถ่าย จัดตั้งธนาคารข้าวสาร กลุ่มออมทรัพย์ และมีการเคลื่อนไหวยุทธศาสตร์ให้สำนักงานประมงยกเลิกการใช้ลอบปูม้า เป็นต้น ในตอนนั้นชาวประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระโดเห็นการทำงานของนักพัฒนาเอกชนที่บ้านตาหม่องถ่ายซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้เคียง จึงเข้าไปร่วมกิจกรรม และช่วยเขาทำงานอย่างสม่ำเสมอ จนต่อมาในช่วงหลังๆ เริ่มมองเห็นว่าชาวบ้านที่เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านบ้านคั่นกระโดเอง ในขณะที่ชาวประมงบ้านคั่นกระโดก็แทบไม่มีสัตว์น้ำให้จับกันอยู่แล้ว เพราะมีจำนวนเหลือไม่ถึง 10% กล่าวคือออกไปหนึ่งรอบได้ปลาหลังเขียวกลับมาไม่เกิน 50 กิโลกรัม ขายได้กิโลกรัมละ 5 บาท รายได้ต่อวันไม่เกิน 250 บาท ค่าจ้างลูกน้องเรือก็ไม่เพียงพอ ชาวประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระโดกลุ่มดังกล่าวจึงพูดคุยและชักชวนนักพัฒนาเอกชนเข้าไปประชุมหมู่บ้าน และจัดตั้งกลุ่มในนามว่า “กลุ่มประมงเรือเล็กอ่าวคั่นกระโด” โดยโครงการแรกๆ ที่เริ่มจัดทำคือ โครงการอยู่ดีมีสุข บัมน้ำมันชุมชน และร้านค้าชุมชน

การแก้ปัญหาเศรษฐกิจด้วยการลดต้นทุนน้ำมัน หรือการสนับสนุนเงินทุนต่างๆ ไม่ได้ช่วยให้ทำการประมงดีขึ้น แต่เนื่องจากปริมาณสัตว์น้ำที่ลดน้อยลงอย่างมากจนเหลือเพียง 10% (สนทนากลุ่มครั้งที่ 2, 5 กันยายน 2558) ชาวประมงพื้นบ้านก็คงใช้วิธีการเดิมๆ คือไปทำการประมงในพื้นที่อื่นๆ แล้วถูกขับไล่จนต้องกลับมาเช่นเคย แต่ครั้งนี้ไม่เหมือนทุกครั้ง เมื่อหันหน้าเข้ามาพูดคุยกันปรึกษาหารือเพื่อแสวงหาทางออกที่แท้จริง

“เหตุใดปลาจึงหมด และมีหนทางใดบ้างที่จะทำให้ทรัพยากรดีขึ้น” เป็นคำถามที่เกิดขึ้นในวงประชุมและมติประชุมได้ข้อสรุปว่า สิ่งสำคัญที่ทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรม คือ การใช้เครื่องมือประมงแบบล้างผลาญอย่างอวนอวกาแรซี ที่มีขนาดตาอวนเพียง 2 เซนติเมตร นักพัฒนาเอกชนจึงแนะนำว่า “ลองหยุดใช้เครื่องมือนี้สักระยะหนึ่งไหม แล้วมาดูว่าสถานการณ์จะดีขึ้นรึเปล่า” (เสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 14 กันยายน 2558, สนทนากลุ่มครั้งที่ 1 , 17 สิงหาคม 2558)

หลังจากนั้นจึงมีการพูดคุยกันในหมู่บ้านว่าให้ยุติการทำประมงแบบทำลายล้าง นายหน่องเป็นชาวประมงคนแรกในบ้านคั่นกระไดที่หยุดใช้อวนอวกาแรซี โดยตัดสินใจทิ้งเงินที่ลงทุนไปกับอวนชนิดนี้ถึงแปดหมื่นบาท เพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่พี่น้องชาวประมงในหมู่บ้าน (ภาพที่ 5) ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงานอนุรักษ์ของชาวประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระไดที่เกิดขึ้นเมื่อชุมชนตระหนักร่วมกันว่า จะต้องลงมือแก้ไขเพื่อให้ทรัพยากรสัตว์น้ำกลับมา

ภาพที่ 5 อวนอวกาแรซีที่บ้านคั่นกระไดเลิกใช้, ถ่ายเมื่อ 20 สิงหาคม 2558

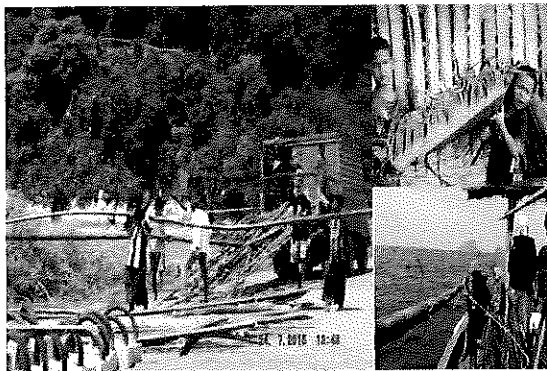
หลังจากนั้นนักพัฒนาเอกชนได้นำชาวบ้านไปศึกษาดูงานการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำที่ อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งชาวบ้านมีการทำ “บ้านปลา” ทำให้ทรัพยากรหน้าบ้านสมบูรณ์ขึ้น ชาวบ้านบ้านคั่นกระไดได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงของชาวประมงในพื้นที่อื่น จึงเกิดแรงบันดาลใจในการอนุรักษ์ (เสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 20 พฤษภาคม 2558) ซึ่งการทำบ้านปลานั้นเป็นภูมิปัญญาของชาวประมง ที่ใช้ซั้งเพื่อล่อปลาให้มารวมกันแล้วล้อมจับ จึงมีแนวคิดนำซั้งมาประยุกต์ให้เป็นที่อยู่อาศัย หลบภัย ให้บรรดาเหล่าสัตว์น้ำได้เจริญเติบโต แต่ต้องมีกติการ่วมกันว่า ห้ามจับสัตว์น้ำในบริเวณซั้ง (ชาติรี กำลังแรง, สัมภาษณ์ 25 พฤษภาคม 2558)

“ซั้งกอ” หรือบ้านปลา เป็นภูมิปัญญาชาวประมงที่เกิดจากการสังเกตธรรมชาติของสัตว์น้ำ ที่ต้องมีแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนเพื่อหลบภัยจากผู้ล่า ซั้งกอจึงทำหน้าที่คล้ายปะการัง แต่สร้างด้วยวัสดุที่หาได้ง่ายในหมู่บ้าน ประกอบไปด้วยทางมะพร้าว สำหรับทำเป็นกิ่งก้านของซั้งกอ เพื่อให้สัตว์น้ำได้เข้ามาหลบภัยโดยทางมะพร้าวที่ใช้ นั้น ต้องเป็นทางมะพร้าวสด เพราะจะมีกลิ่นหอมที่ปลาชอบ ซั้งกอ 1 ต้น ใช้ทางมะพร้าวราว 3-4 ทาง ขึ้นอยู่กับความลึกของน้ำ ไม่ใ้ผ่ยาว 8-10 เมตร

ใช้สำหรับทำเป็นต้นซั้งกอ แท่งซีเมนต์หล่อหนักประมาณ 80 กิโลกรัม ใช้สำหรับถ่วงต้นซั้งไว้ให้อยู่กับที่เมื่อทิ้งซั้งกลงสู่ทะเล (โกศล จิตรจำลอง, จิตรศักดิ์ มีฤทธิ์, สมพงษ์ ปานน้อย, ประสาร มีฤทธิ์ และชาติร กำลั้งแรง, สัมภาษณ์ 18 สิงหาคม 2558) ดังภาพที่ 6

ครั้งแรกชาวบ้านทดลองทิ้งซั้งกอจำนวน 3 กอแยกจากกัน แต่ชาวประมงอาวุโสไม่เห็นด้วยและจัดการลากซั้ง 3 กอ มารวมกันเป็นกระจุกเดียว เมื่อเวลาผ่านไป 3 วัน ปลาฝูงใหญ่ก็เข้ามาบริเวณซั้ง ทำให้จับปลาได้เป็นปริมาณมาก รวมทั้งสังเกตเห็นลูกปลาทูมาอาศัยอยู่ที่ซั้งกออย่างชุกชุมจนน้ำเปลี่ยนสี หลังจากนั้นเป็นต้นมาชาวประมงอาวุโสก็เข้ามาช่วยทางกลุ่มทิ้งซั้งกอเสมอ

กล่าวได้ว่า จุดเริ่มต้นของการทำงานอนุรักษ์ของชาวประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระไดเกิดขึ้นจากปัญหาความเดือดร้อนเรื่องปากท้องที่มีร่วมกัน และมีความพยายามแก้ไขปัญหาเพื่อให้ทรัพยากรสัตว์น้ำกลับฟื้นคืนมาสู่สภาพอุดมสมบูรณ์เช่นในอดีต

ภาพที่ 6 การสร้างซั้งกอ(บ้านปลา), ถ่ายเมื่อ 24 กรกฎาคม 2558

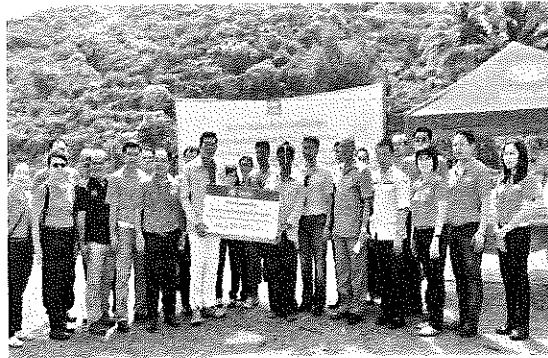
นอกจากซั้งกอแล้ว บ้านคั่นกระไดยังมีกระชังปูไข่ หรือ “ธนาคารปู” ที่ปัจจุบัน (ปี 2558) ชุมชนประมงพื้นบ้านในหลายจังหวัดเริ่มทำกันแพร่หลายมากขึ้น เพราะเป็นวิธีการขยายพันธุ์ปูม้าให้เพิ่มขึ้นอย่างได้ผล ซึ่งเด็กๆ ในหมู่บ้านรับผิดชอบดูแลธนาคารปู โดยมีลูกชายแกนนำกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านเป็นผู้ดูแลหลัก (ภาพที่ 7) นอกจากจะช่วยการขยายพันธุ์ปูม้าแล้ว ธนาคารปูยังเป็นแหล่งรายได้ให้กับกลุ่มเด็กๆ ซึ่งรวบรวมเงินเพื่อใช้ทำกิจกรรมของกลุ่มต่อไป

ภาพที่ 7 ธนาคารปูของกลุ่มเด็กเลี้ยงปูบ้านคันกระไค, ถ่ายเมื่อ 7 มิถุนายน 2558

ทุกวันนี้ บ้านคันกระไคทิ้งซังกันปีละ 2-3 ครั้ง โดยร่วมออกเงินเองบ้างและมืองค์กรภายนอกมาสนับสนุนบ้าง ไม่ว่าจะเป็นสมาคมรักษ์ทะเลไทย องค์กรกรีนพีซแห่งประเทศไทย (เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2558 ด้วยงบประมาณ 120,000 บาท) มหาวิทยาลัยต่างๆ องค์กรการบริหารส่วนตำบลอ่าวน้อย ปีละ 50,000 บาท ธนาคารอมสิน (เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2558 ด้วยจำนวนเงิน 20,000 บาท) ฯลฯ (ภาพประกอบที่ 8) ซังกอกทำหน้าที่เหมือนปะการังเทียม แต่ชาวบ้านคิดว่าซังกอกมีความหมายมากกว่า เพราะปะการังเทียมต้องใช้งบประมาณมาก และต้องติดต่อประสานขอความช่วยเหลือจากประมงจังหวัด แต่การทำซังกอกไม่ยุ่งยาก ชาวบ้านสามารถทำเองได้ เพียงแต่ช่วยกันหาวัสดุและใช้งบประมาณไม่มาก อีกทั้งซังกอกยังเป็นเครื่องมือที่ทำให้คนในหมู่บ้านได้มีส่วนร่วม มีกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของซัง และมีการร่วมกันดูแลรักษาอย่างต่อเนื่องอีกด้วย (โกศล จิตรจำลอง, สมพงษ์ ปานน้อย และเสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 31 กรกฎาคม 2558)

ในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ ทำซังกอก และธนาคารปู ทุกๆ คนในชุมชนมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน โดยผู้ชายจะดูแลเรื่องการเงิน การติดต่อหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้มาร่วมงาน หรือการยืมสิ่งของมาใช้จัดงาน อาทิ เครื่องครัวจากวัดเขาถ้ำคันกระไค เสื้อชูชีพ จากตรีชวา รีสอร์ท บ้านคลองวาฬ ฯลฯ พร้อมทั้งมีการเตรียมอุปกรณ์ทั้งแท่นปูน ทางมะพร้าว ไม้ไผ่ เชือก ตาข่าย เป็นต้น โดยผู้รับผิดชอบหลักๆ คือ คณะกรรมการสมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระไค ซึ่งนายน้อย รับผิดชอบดูแลเรื่องการเงินที่ใช้จ่ายในกิจกรรม นายบุษ ฝ้ายติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการและเอกชนต่างๆ ในจังหวัด หรือ องค์กรภายนอกที่ต้องการเข้าร่วม นายโต้ง นายหน่อง นายเปี้ยว และผู้ชายคนอื่นๆ รวมทั้งวัยรุ่น และเด็กๆ ช่วยกันเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ ส่วนผู้หญิงดูแลเรื่องอาหารการกิน

ภาพที่ 8 องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวน้อยและธนาคารออมสินร่วมสนับสนุนงบประมาณในการทำ
ซังกอกและซ่อมแซมธนาคารปู ครั้งที่ 3 ของปี 2558, ถ่ายเมื่อ 30 กรกฎาคม 2558

เมื่อความสมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำกลับคืนมา ก็ส่งผลให้เกิดปัญหาเรืออวนล้อม และเรือปั่นไฟลักลอบเข้ามาล้อมจับลูกปลาในแนวซัง จนเกิดเป็นข้อพิพาทกันเสมอในช่วงเวลานั้น แกนนำชาวประมงเล่าให้ฟังว่า “ตอนนั้นพวกพี่ๆออกไปกัน 4 ลำ เพื่อไปพูดคุยกับเรือพาณิชย์ว่า พวกเราทำเขตอนุรักษ์ แต่พวกพี่มาจับลูกปลา มันไม่ถูกนะพี่นะ เรือประมงพาณิชย์ได้สวนกลับมาว่า เอ๊ย ลูกปลาอะไร เขาจับกันมาตั้งแต่สมัยไหนแล้ว ของเราเป็นประมงพื้นบ้าน เรือต่ำกว่า 7 วา” แกนนำจึงตอบโต้กลับไปอีกว่า “ผมรู้ว่าเรือพี่เป็นประมงพื้นบ้าน แต่ไอ้เครื่องมือของพี่นะ มันไม่ใช่ซะ...” การโต้เถียงยังดำเนินต่อไปจนกระทั่งเรือคันกระไดทั้ง 4 ลำแล่นประชิดเข้ารายล้อมเรือประมงพาณิชย์ ลำดังกล่าว ในที่สุด เรืออวนล้อมยอมล่าถอยออกนอกเขตซังแต่โดยดี โชคดีที่วันนั้นไม่มีเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้น (สมพงษ์ ปานน้อย, สัมภาษณ์ 14 กรกฎาคม 2558)

เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นเสมอหลังจากการฟื้นฟูทรัพยากรประมงประสบความสำเร็จ แกนนำชาวประมงได้เรียนรู้ว่า การฟื้นฟูทรัพยากรให้ประสบความสำเร็จได้นั้น นอกจากความรู้แล้ว จะต้องมีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง มีการสร้างกติกาของชุมชนขึ้น รวมทั้งต้องสื่อสารให้ชาวประมงนอกพื้นที่เข้าใจ และเคารพกติกาของชุมชนด้วย เพื่อปกป้องเขตอนุรักษ์จากการทำประมงแบบทำลายล้าง (สมพงษ์ ปานน้อย, โกศล จิตรจำลอง, ขาดิชาย กำลังแรง, ประสาร มีฤทธิ์, จิรศักดิ์ มีฤทธิ์, สัมภาษณ์ 17 กรกฎาคม 2558)

ในปี 2552 บ้านคันทะโดต้องเผชิญปัญหาครั้งใหญ่จากโครงการบ่อบำบัดขยะและโรงไฟฟ้าขยะที่จะเกิดขึ้นในบริเวณช่องเขาทางทิศเหนือของหมู่บ้าน โครงการนี้ถูกชักนำเข้ามาโดยผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นที่ชาวบ้านใน ต.อ่าวน้อย ต่างเกรงกลัวมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย (สุพรรณนา น้อยอิม, สัมภาษณ์ 4 เมษายน 2558)

ภูเขาดังกล่าว ชื่อว่า ทุ่งกระต่ายขัง (ภาพที่ 9) ตั้งอยู่ห่างชายฝั่งประมาณ 500 เมตร และเป็นจุดกำเนิดต้นน้ำที่ใช้สำหรับผลิตน้ำประปาของหมู่บ้านในบริเวณดังกล่าว ส่วนพื้นที่ระหว่างช่องเขาก็ถูกใช้เป็นที่ทิ้งขยะจากเทศบาลเมืองประจวบฯ มาหลายปีแล้ว จนกองขยะเริ่มใหญ่โต ส่งกลิ่นเหม็น และควันไฟจากการเผาขยะก็แพร่ไปไกลถึงเรือประมงที่กำลังวางอวนหาปลา ภายใต้โครงการดังกล่าวนี้ ในอนาคตขยะจากทั้งจังหวัดหรืออาจรวมไปถึงจังหวัดใกล้เคียงด้วย จะถูกขนมา

จัดการที่นี้ ทำให้ชาวบ้านวิตกกังวลกันมาก และกลัวอิทธิพลของผู้ที่ชักนำโครงการโรงไฟฟ้าขยะเข้ามา (สุพรรณนา น้อยอ้อม, สัมภาษณ์ 4 เมษายน 2558; สมพงษ์ ปานน้อย และ ประसार มีฤทธิ์, สัมภาษณ์ 17 สิงหาคม 2558)

แกนนำชาวประมงจึงรวมตัวกันไปปรึกษาแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ในพื้นที่ใกล้เคียงซึ่งมีประสบการณ์การต่อสู้กับโครงการพัฒนามายาวนาน (กรณีอูมา พงษ์น้อย ประธานกลุ่มรักท้องถิ่นบ่อนอก) ว่าควรจะทำอย่างไร ซึ่งได้รับคำแนะนำว่า จะต้องก้าวข้ามความกลัวให้ได้ก่อน (จิรศักดิ์ มีฤทธิ์, สัมภาษณ์ 17 สิงหาคม 2558)

เมื่อแกนนำกลุ่มชาวประมงพูดคุยกันแล้ว จึงมีมติร่วมกันว่า “ถ้ารุ่นเรายังกลัวกันแบบนี้ รุ่นลูกรุ่นหลานเราต้องกลัวมันอีกต่อไป” จากนั้นได้มีการวางแผนภายใต้การช่วยเหลือของพี่น้องจากบ้านทุ่งน้อย บ่อนอก บ้านกรูด ที่มีประสบการณ์ในการต่อสู้กับโรงไฟฟ้าถ่านหินมาก่อน (จิรศักดิ์ มีฤทธิ์, สัมภาษณ์ 17 สิงหาคม 2558)

การ “ก้าวข้ามความกลัว” และหันกลับมา “พึ่งตัวเอง” เป็นบทเรียนและการเปลี่ยนแปลงอันยิ่งใหญ่ของชาวบ้านคันกระโด เรียนรู้ถึงคุณค่าของการเคารพตนเอง เลิกมองตัวเองเป็นผู้ด้อยอ่อนแอ (ประसार มีฤทธิ์, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2558)

ภาพที่ 9 บ่อขยะที่ทุ่งกระต่ายขัง ที่ชาวบ้านรวมตัวกันคัดค้าน, ถ่ายเมื่อ 5 พฤษภาคม 2552

ปี 2553 เกิดเหตุมรสุมพายุพัดเข้าชายฝั่งบ้านคันกระโด ทำให้เรือจำนวน 80 ลำได้รับความเสียหาย ทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวน้อย ให้เงินช่วยเหลือลำละ 5,000 บาท และหลังจากนั้นชาวประมงพื้นบ้านจึงได้จัดตั้งกองทุนหมุนเวียน เพื่อให้สมาชิกกู้เงินเพื่อซ่อมแซมเรือประมงที่ได้รับความเสียหาย (พันธุ์ศักดิ์ ใจใหญ่, สัมภาษณ์ 6 กรกฎาคม 2558)

ปี 2554 กลุ่มประมงเรือเล็กอ่าวคันกระโด ได้ขึ้นทะเบียนกับทางอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ในนาม “สมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระโด” โดยสมาคมรักษ์ทะเลไทยเป็นที่เลี้ยงดูแล การขึ้นทะเบียนหมายถึงการมีตัวตนทางสังคม มีสิทธิมีเสียงที่จะเรียกร้องความเป็นธรรมและปกป้องทรัพยากรบ้านตนเอง ดังภาพประกอบที่ 10 (โกศล จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 11 กันยายน 2558)

ภาพที่ 10 ป้ายสมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระโต หมู่ที่ 3 ตำบลอ่าวน้อย
อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ถ่ายเมื่อ 1 สิงหาคม 2558

ปี 2556 สมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระโต เข้าร่วมโครงการประมงพื้นบ้าน-สัตว์น้ำอินทรีย์ กับมูลนิธิสายใยแผ่นดิน สมาคมรักษ์ทะเลไทย และหน่วยงานอื่นๆ จนก่อให้เกิดแนวความคิดการมีร้านค้าจำหน่ายสัตว์น้ำด้วยตนเอง ผู้ผู้บริโภค โดยไม่ผ่านผู้ค้าคนกลาง

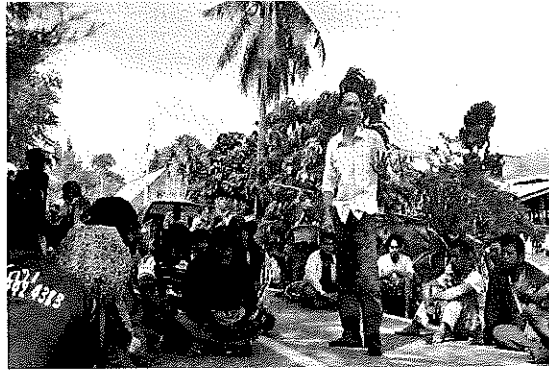
ปี 2557 สมาคมรักษ์ทะเลไทย สนับสนุนให้ชุมชนบ้านคันกระโต และบ้านบ่อนอก จัดตั้งกองทุนภัยพิบัติ เพื่อรับมือเหตุการณ์ภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เนื่องจากชาวประมงพื้นบ้านได้รับบทเรียนจากการเกิดพายุเมื่อปี 2553 แล้วไม่มีทุนในการซ่อมแซมเรือ และอุปกรณ์อย่างอื่น ๆ ที่ได้รับความเสียหาย (เสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม 2558)

นอกจากนั้นในเดือนมกราคม 2557 กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านบ้านคันกระโต ตัดสินใจไม่ดำเนินงานโครงการประมงพื้นบ้าน-สัตว์น้ำอินทรีย์ต่อ แล้วจึงไปปรึกษานักพัฒนาเอกชน สมาคมรักษ์ทะเลไทยที่ทำงานในพื้นที่มาอย่างยาวนาน เรื่องแนวความคิดการจัดตั้งร้านค้าสัตว์น้ำเป็นของตนเอง (โกศล จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 11 กันยายน 2558)

เดือนกุมภาพันธ์ 2557 เริ่มมีการนัดประชุมพูดคุยกับเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่ร้านครัวชมวาฬริมทะเล ตำบลบ่อนอก อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อหารือเรื่องการมีร้าน ควรมีรูปแบบอย่างไร ใช้สถานที่ที่ไหน จากการประชุม นางกระรอก ได้เสนอความคิดเห็นว่า ควรใช้อาคารวิสาหกิจชุมชนบ้านบ่อนอกที่รกร้างให้เกิดประโยชน์ และทำให้สวนสปีซานมีความคึกคัก ผู้คนผ่านไปมาจะได้แวะพัก เพราะพื้นที่ตรงนั้นติดถนนใหญ่ ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก และนี่คือจุดเริ่มต้นของร้านคนจับปลาในปี 2557 (กรพิณ จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 6 มิถุนายน 2558)

ปี 2558 สมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระโตได้เป็นส่วนหนึ่งของร้านคนจับปลา ในฐานะผู้ถือหุ้น และผู้ขายสัตว์น้ำ นอกจากนั้นหน้าที่หลักของสมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระโต คือ ผู้ปกป้องทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง โดยเข้าร่วมกับเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นสมาชิกสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ซึ่งในปี 2558 มีประเด็นสำคัญที่ขับเคลื่อน คือ การรณรงค์ประเด็นความขัดแย้งเรื่องหอยจอบระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับประมง

หอยจอบ (ภาพที่ 11) ที่ยึดเยื่อตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ. 2558 จนกระทั่งเมื่อผู้วิจัยออกจากภาคสนาม ซึ่งทางจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ได้ออกประกาศจังหวัด พื้นที่อนุรักษ์พันธุ์หอยจอบ ในเขต 5 ไมล์ทะเล เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2558 (ภาคผนวก ข) แต่ประกาศจังหวัดไม่มีบทลงโทษตามกฎหมาย ทำให้ความขัดแย้งไม่ลดลง

ภาพที่ 11 เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบฯ ชุมนุมเรื่องเรือประมงหอยจอบ ณ บ้านหนองข้าวเหนียว อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ถ่ายเมื่อ 26 กรกฎาคม 2558

นอกจากนั้นปัญหาการทำประมงผิดกฎหมาย การทำประมงที่ขาดการรายงาน และการทำประมงที่ขาดการควบคุม (Illegal, Unreported and Unregulated fishing หรือ IUU Fishing) ที่ทำให้รัฐบาลไทยออกกฎหมาย พ.ร.บ. ประมง พ.ศ. 2558 ที่ส่งผลกระทบต่อชาวประมงพื้นบ้านในประเด็นการเก็บภาษีเครื่องมือประมง (รายละเอียดเพิ่มเติม ในบทที่ 3) ซึ่งสมาชิกสมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระโด เข้าร่วมขับเคลื่อนเสมอ ทั้งการชุมนุมที่หน้าศาลากลางจังหวัด และหน่วยงานราชการที่กรุงเทพฯ ดังภาพที่ 12

ภาพที่ 12 สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ยื่นหนังสือต่อรัฐบาลในประเด็นการทำประมงผิดกฎหมาย IUU Fishing ณ ทำเนียบรัฐบาล , ถ่ายเมื่อ 28 พฤษภาคม 2558

4.1.2 กลุ่มเล็กๆ แต่ไม่เดียวดาย

กลุ่มประมงเรือเล็กอ่าวคันกระโต (ชื่อเดิมก่อนมีการจดทะเบียนขึ้นเป็นสมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระโต เมื่อปี 2554) มี “เสื่อเขียว” เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม และกลายเป็นส่วนหนึ่งของ “ขบวนการคนเสื่อเขียว” ที่ประกอบไปด้วยชุมชนต่างๆ ใน อ.กุยบุรี อ.เมือง อ.ทับสะแก ไปจนถึง อ.บางสะพาน ชุมชนเหล่านี้ประสานกันเป็นเครือข่ายในนาม “พันธมิตรสิ่งแวดล้อม จ.ประจวบคีรีขันธ์” และเมื่อใดที่ชุมชนประสบปัญหา ก็จะรวมตัวกันเพื่อต่อสู้ แกนนำกลุ่มกล่าวให้ผู้วิจัยฟังเสมอว่า “พี่เจริญ วัตอักษร อดีตประธานบริษัทท้องถิ่นบ่อนอกบอกว่า เราสู้ได้ ถ้าพี่น้องประชาชนรวมตัวกัน” (ประสาร มีฤทธิ์, สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2558)

แต่ปัญหาก็ไม่จบเพียงเท่านั้น ในปี 2554 เครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หลายอำเภอเริ่มรณรงค์เคลื่อนไหวกตตันต่อทางจังหวัดให้แก้ไขปัญหาเรือคราดหอยอย่างจริงจัง โดยมีการเสนอข้อมูลวิชาการและข้อเรียกร้องต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้ปรับปรุงกฎหมาย ขยายเขตห้ามคราดหอยจากระยะ 3,000 เมตร เป็น 12 ไมล์ทะเลจากชายฝั่ง และให้ทางจังหวัดจัดตั้งคณะทำงานร่วมระหว่างชุมชนและราชการเพื่อเฝ้าระวังเรือคราดหอยที่รุกล้ำเขตหวงห้าม (ปิยะ เทศแย้ม, สัมภาษณ์ 10 กรกฎาคม 2558)

สืบเนื่องจากการเกาะติดปัญหาของชาวบ้าน ทำให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลังสามารถ เพียงไม่นานหลังจากนั้น เรือคราดหอยในอ่าวประจวบที่มีอยู่ทั้งสิ้น 7 ลำก็ต้องเปลี่ยนเครื่องมือไปทำประมงอย่างอื่น คงเหลือเพียง 2 ลำ ที่ยังออกคราดหอยลายตามเดิม

ในขณะเดียวกัน การแก้ไขกฎหมายที่ชาวบ้านผลักดันต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ก็มีความก้าวหน้าเป็นลำดับ ทางกระทรวงรับข้อเรียกร้องของชาวบ้านไปศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับระยะแนวเขตที่เหมาะสมในทางวิชาการที่จะกำหนดเป็นเขตหวงห้ามสำหรับเครื่องมือคราดหอย จนในที่สุดเดือนธันวาคม ปี 2555 ก็มีการออกประกาศกระทรวงฯ กำหนดเขตห้ามใช้เครื่องมือคราดหอยจากเดิม 3,000 เมตร เป็น 5,400 เมตร หรือ 3 ไมล์ทะเล ครอบคลุมพื้นที่ชายฝั่ง 5 อำเภอ นับตั้งแต่ อ.หัวหิน อ.ปราณบุรี อ.สามร้อยยอด อ.กุยบุรี และอำเภอเมืองประจวบฯ

แม้ว่าประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดังกล่าวจะกำหนดระยะหวงห้ามไว้เพียง 3 ไมล์ทะเล ไม่ใช่ 12 ไมล์ทะเลตามที่ชาวบ้านเรียกร้อง แต่ก็ถือเป็นความสำเร็จที่น่าพอใจ เพราะถือเป็นครั้งแรกที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ยินยอมออกประกาศขยายเขตห้ามเรือคราดหอยตามคำเรียกร้องของชาวประมงพื้นบ้าน ทำให้ จ.ประจวบคีรีขันธ์ เป็นจังหวัดเดียวของประเทศไทยในขณะนี้ที่มีการขยายเขตอนุรักษ์ชายทะเลออกไปถึง 5,400 เมตร

อย่างไรก็ตาม เรือคราดหอย 2 ลำ ที่เหลือในอ่าวประจวบ ยังคงออกทำการอย่างไม่เกรงใจผู้ใด เมื่อถูกชาวบ้านแจ้งจับหลายครั้งเข้าก็เกิดความโกรธแค้น และสั่งลูกน้องให้มาทำร้าย นายปิยะ เทศแย้ม (ชาวประมงพื้นบ้านบ้านทุ่งน้อย อ.กุยบุรี แกนนำเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้าน จ.ประจวบคีรีขันธ์ ผู้มีบทบาทในการดูแลรักษาทะเลมานานกว่าสิบปี) ที่สะพานปลาเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2556

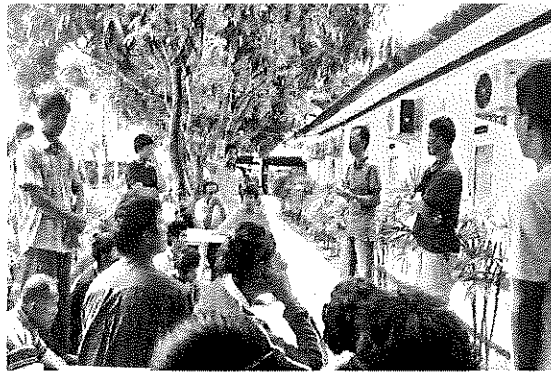
วันรุ่งขึ้นหลังจากที่นายปิยะ ถูกทำร้ายบาดเจ็บ ชาวบ้านร่วมร้อยคนจากหลายหมู่บ้านก็มาประชุมที่ศาลาบ้านโพธิ์เรียง นายปิยะในสภาพหน้าตาบวมช้ำบอกล่าเหตุการณืที่เกิดขึ้นที่สะพานปลาจนกระทั่งไปถึงสถานีตำรวจ ซึ่งผลปรากฏว่าตำรวจสั่งปรับทั้งสองฝ่ายโดยสรุปว่าเป็นเหตุทะเลาะวิวาท ทั้งๆ ที่นายปิยะถูกดักกรุมทำร้ายโดยชายฉกรรจ์ถึง 3 คน และในระหว่างที่ถูกกรุมเขาได้อินฝ่ายตรงข้ามพูดว่า “เสือกแจ้งตีนัก” เขาเล่าให้ฟังถึงเหตุการณ์วันนั้นว่า “พีโทรแจ้งประมงให้ออกไปจับ ก็มีแต่ประมงที่รู้ว่าผมเป็นคนแจ้ง แล้วมันรู้ได้ไงถ้าประมงไม่บอก” ประมงจังหวัดกับเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบฯ จึงไม่ลงรอยกันตั้งแต่นั้นมา (ชุมแพ ปานน้อย, สัมภาษณ์ 22 พฤษภาคม 2558 และ ปิยะ เทศแยม, สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2558)

วันที่ 13 สิงหาคม 2556 ขบวนชาวบ้านจาก 14 หมู่บ้านใน อ.กุยบุรี และ อ.เมืองประจวบฯ ตั้งแถวยาวเหยียดออกเดินรณรงค์รอบเทศบาลเมืองประจวบฯ เพื่อปราศรัยบอกล่าปัญหาของเรือคราดหอยที่ทำลายทรัพยากร และความป่าเถื่อนที่กระทำต่อนายปิยะ เทศแยม ต่อสังคม สุดท้าย ขบวนแถวชาวบ้านก็ไปหยุดตั้งแถวกันอยู่ที่สุดปลายอ่าวประจวบฯ ใกล้บ้านของนายทุนเรือคราดหอยคู่กรณี เรือคราดหอยยังคงลอยลำสงบนิ่งอยู่หน้าหาด(ภูซิด จิตรจำลอง, โทศล จิตรจำลอง และสมพงษ์ ปานน้อย, สัมภาษณ์ 16 กรกฎาคม 2558)

การเจ็บตัวของนายปิยะในครั้งนีไม่สูญเปล่า เพราะพี่น้องชาวประมงไม่ปล่อยให้เขาโดดเดี่ยว หลังจากออกมารณรงค์ปัญหาต่อสาธารณะในครั้งนี ก่อนสิ้นปี 2556 ชาวประมงพื้นบ้านก็ได้รับข่าวดีว่า เรือคราดหอย 2 ลำสุดท้ายของอ่าวประจวบ ได้ยุติอาชีพคราดหอยลงแล้วโดยสิ้นเชิง (เสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2558)

ประวัติศาสตร์การต่อสู้ของพี่น้องประมงพื้นบ้านไม่เคยจบสิ้น นายปิยะไม่ใช่คนสุดท้ายที่ถูกกระทำ นายหนอง (สมพงษ์ ปานน้อย) แห่งบ้านคั่นกระได ก็ถูกกระทำเช่นกัน เมื่อมีหมายเรียกจากสถานีตำรวจสามร้อยยอดในข้อกล่าวหาว่า ในวันที่ 25 กรกฎาคม 2558 เวลา 12.00 น. นายหนอง และพวก รวม 5 คน ยิงเรือดำหอยจอบกลางทะเลบริเวณสามร้อยยอด ซึ่งในวันดังกล่าวนายหนองได้ออกไปจับปลาหลังเขียว และกลับเข้าสู่ฝั่งอ่าวบ้านคั่นกระได ตั้งแต่เวลา 11.30 น. ซึ่งวันดังกล่าวผู้วิจัยได้เข้าไปที่อ่าวบ้านคั่นกระได เพื่อร่วมปลดปลาหลังเขียวออกจากวน ซึ่งมีเรือหลายลำที่ออกไปทำประมงดังกล่าว ทั้งเรือของนายน้อย นายเปี้ยว นายไค้ด นายกุ่ม และนายหนอง ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกภาพเอาไว้ และได้ส่งเป็นหลักฐานเพื่อต่อสู้ในชั้นศาลต่อไป

ในวันที่ 10 สิงหาคม 2558 พี่น้องชาวประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระได บ้านโพธิ์เรียง บ้านสามร้อยยอด รวมตัวกันที่สถานีตำรวจสามร้อยยอด เพื่อให้กำลังใจชาวประมงพื้นบ้านที่ถูกตั้งข้อกล่าวหา ดังภาพที่ 13 ซึ่งหลังจากวันนั้นกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านต้องดำเนินการไปตามขั้นตอนทางกฎหมายต่อไป

ภาพที่ 13 สมาชิกเครือข่ายประมงพื้นบ้าน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ร่วมให้กำลังใจ
นายสมพงษ์ ปานน้อย ณ สถานีตำรวจสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์,
ถ่ายเมื่อ 10 สิงหาคม 2558

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการรวมกลุ่มของชาวประมงพื้นบ้านก่อให้เกิดการขับเคลื่อนงานอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง ซึ่งการอนุรักษ์ตอบโจทยได้ในประเด็นความยั่งยืนของการประกอบอาชีพ แต่เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้คุณภาพชีวิตของชาวประมงดีขึ้นได้ คือ การหลุดพ้นจากการเป็นหนี้สินกับแพปลาท้องถิ่น และมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น ประเด็นนี้ก็คือจุดเริ่มต้นของร้านคนจับปลา ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงในช่วงต่อไป

4.2 พัฒนาการและกระบวนการทำงานของร้านคนจับปลา

ร้านคนจับปลา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เปิดกิจการอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2557 ใช้อาคารวิสาหกิจชุมชนบ้านบ่อนอกที่เคยถูกทิ้งร้างโดยมีการก่อสร้างและตกแต่งเพิ่มเติม ในพื้นที่สวนสี่เหลี่ยมจัตุรัส วัดอักษร บริเวณหน้าวัดสี่แยกบ่อนอก อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ติดกับถนนเพชรเกษม

เมื่อเรานั่งรถจากจังหวัดสงขลาโดยใช้ถนนฝั่งขาขึ้นกรุงเทพฯ บริเวณสี่แยกบ่อนอก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มองไปทางด้านซ้ายมือ เราจะมองเห็นรูปปั้นรูปบุรุษสี่เหลี่ยมโดดเด่นเป็นสง่า รูปปั้นนั้น คือ คุณเจริญ วัดอักษร บุรุษนักสู้ผู้ล่วงลับ มองถัดไปก็จะพบป้ายโฆษณาสี่ฟ้าขาวขนาดใหญ่ ที่มีรูปปลาลายเส้นสีดำไว้เด่น พร้อมคำบรรยายว่า “ร้านคนจับปลา อาหารทะเลไร้สารฟอร์มาลิน” แล้วหากเราย้ายสายตาดูจากป้ายไปทางซ้ายประมาณ 30 องศา จะมองเห็นอาคารยกพื้นแบบชั้นเดียว หลังคาหน้าจั่ว ภายนอกทาสีฟ้าสลับกับสีขาว แม้ว่าสีจะสดใส ไม่ว่าจะเวลาใดก็ตาม ที่นี่มักดูมีครีမ်เสมอ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะส่วนของหลังคาที่ต่อเติมออกมาด้านข้างทั้งสองด้านทำให้ร้านดูไม่โดดเด่น

หากเราเดินเข้าไปภายใน เห็นผนังและฝ้าเพดานทาสีขาวทั้งหมด พื้นในอาคารปูด้วยกระเบื้องสีขาวด้าน บรรยากาศภายในร้านดูโล่งโปร่ง มีลมพัดผ่านช่องประตูทั้งด้านหน้าและด้านข้าง อาจจะมีมองแล้วรู้สึกว่าร้านไม่มีอะไร เห็นเพียงตู้แช่ทำความเย็นสีขาวฝาปิดที่บจำนวน 2 ตู้ และตู้แช่ทำความเย็นเหล็กฝาแก้วจำนวน 1 ตู้ และชั้นไม้สีน้ำตาลที่มีตะกร้าหลากสีบรรจุสินค้าอาหาร

ทะเลแปรรูปให้ลูกค้าเลือกซื้อ ทั้งอาหารทะเลหมักเค็ม และหวาน นอกจากนั้นแล้ว ภายในร้านมีการจัดวางแผ่นป้ายให้ความรู้เกี่ยวกับเส้นทางอาหารทะเลทั่วไปกับร้านคนจับปลา และกิจกรรมการทำงานอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลของสมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระโด ส่วนด้านในสุดตรงข้ามห้องน้ำ 2 ห้องก็เป็นห้องครัวที่มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกและอ่างล้างอุปกรณ์ แต่ว่าที่นี่ไม่ได้เป็นสถานที่แปรรูปสัตว์น้ำ

ส่วนภายนอกร้านได้หลังคาเดียวกันทางด้านซ้ายมือมีมุมนั่งเล่นที่เต็มไปด้วยกล่องโฟมสีขาวตั้งเรียงรายซ้อนๆ กันเป็นอุปกรณ์ในการออกขายสินค้าออกสถานที่ และอุปกรณ์แปรรูปสัตว์น้ำ อาทิ ถาดเหล็ก เขียงไม้ กะละมัง ตะกร้า ตะแกรง ที่ขูดเกล็ดปลา ฯลฯ ส่วนด้านหลังมุมซ้ายนี้มีบันไดให้ลงไปสู่พื้นหญ้าและลานดินสีแดงที่บ่อยครั้งมักเปียกชุ่มด้วยน้ำจากการล้างและแปรรูปสัตว์น้ำบริเวณหญ้านี้มีแคร่ไม้ไผ่ และเก้าอี้มานั่งตัวเล็กๆ ส่วนทางด้านขวามือเป็นมุมร้านกาแฟสดขนาดเล็กไว้สำหรับให้บริการลูกค้า ส่วนด้านหลังมุมกาแฟมีแคร่ไม้ไผ่สำหรับวางอุปกรณ์ทำขนมเพื่อคลายเครียดของเจ้าหน้าที่ ฝั่งด้านมุมกาแฟนี้เป็นอาณาเขตติดกับร้านอาหารครัวชวาของนางกระรอก (กรอมา พงษ์น้อย) ภรรยา นายเจริญ วัดอักษร นักสู้ผู้ล่วงลับ ดังภาพ 14

ภาพที่ 14 ร้านคนจับปลา บ้านบ่อนอก ณ สวนสี่สาน เจริญ วัดอักษร, ถ่ายเมื่อ 13 เมษายน 2557

อย่างไรก็ตามร้านคนจับปลาที่บ้านบ่อนอกได้ยุติการทำงานเมื่อเดือนกรกฎาคม 2558 แล้วย้ายการผลิตไปที่ศาลารวมใจ ของสมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระโด ที่ตั้งอยู่บริเวณใจกลางชุมชนบ้านคันกระโด (ฝั่งชายทะเล) อันเป็นที่อยู่อาศัยของชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งมีการคมนาคมที่สะดวกต่อการขนส่งสินค้าเพราะอยู่ใกล้ทั้งทางหลวงประจวบคีรีขันธ์(ที่รับสินค้าจากต่างจังหวัด) สำนักงานไปรษณีย์ และคิวรถตู้โดยสารประจวบฯ-กรุงเทพฯ

นับถึงปัจจุบัน (ปี 2559) เวลาในการทำงานของร้านก็ล่วงเลยเข้ามาสู่ปีที่ 2 ช่วงเวลาที่ผ่านมามากกว่า คือ การเรียนรู้ก้าวสำคัญของชาวประมงพื้นบ้านและนักพัฒนาเอกชน ที่มุ่งหวังให้เกิดกิจการที่ช่วยให้ชาวประมงพื้นบ้านสามารถทำโครงการใดๆ ในอนาคตได้โดยทุนของตนเองและยืนอยู่ได้ด้วยความสามารถของตนเองอย่างยั่งยืน โดยไม่ต้องรอการสนับสนุนจากภายนอก

ในตอนต่อไปนี้เป็นกรนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน รวมทั้งผลลัพธ์และผลกระทบที่เกิดจากการขับเคลื่อนงานร้านคนจับปลาในช่วงเวลา 2 ปีที่ผ่านมา ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้จัดการร้าน เจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลา และแกนนำกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านบ้านคันกระโด

กระบวนการดำเนินงานและการเรียนรู้การทำงานเพื่อสังคมของร้านคนจับปลา สามารถแบ่งออก ได้ 3 ช่วง ดังนี้

4.2.1 การพัฒนาร้านคนจับปลา ปี 2557 – ต้นปี 2558 ช่วงเริ่มต้นจากความอยากรบนฐานของความไม่รู้

ผู้วิจัยขอใช้คำว่า เริ่มต้นจากความอยากรบนฐานของความไม่รู้ เนื่องจากการก่อเกิดของร้านคนจับปลา เกิดจากชาวประมงพื้นบ้านต้องการมีร้านจำหน่ายสัตว์น้ำเป็นของตนเอง ด้วยมุ่งหวังมีรายได้ที่ดีขึ้น มีตลาดเป็นของตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาเอาใจคนท้องถิ่น หรือพ่อค้าคนกลาง โดยจัดการให้สัตว์น้ำที่จับมาได้ทั้งหมดมาจำหน่ายให้ร้านคนจับปลาที่เดียว (จिरศักดิ์ มีฤทธิ์, สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2558) ทั้งนี้ชาวประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระไดได้เห็นช่องทางการตลาดที่ส่งสินค้าถึงผู้บริโภคโดยตรงซึ่งสร้างรายได้ที่ดีขึ้น พร้อมทั้งผู้บริโภคได้อาหารทะเลที่ปลอดภัยเนื่องจากไม่ต้องผ่านห่วงโซ่อุปทานที่หลายขั้นตอน ซึ่งผู้บริโภคไม่มีทางตรวจสอบได้ว่าแต่ละขั้นตอนที่ผ่านมามีการปนเปื้อนของสารเคมีหรือไม่ นอกจากนั้นผู้บริโภคจะสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำด้วยการสนับสนุนชาวประมงพื้นบ้านที่ทำประมงโดยใช้เครื่องมือไม่ทำลายล้าง (โกศล จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2558)

แนวความคิดที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ชาวประมงบ้านบ้านคั่นกระไดได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมโครงการประมงพื้นบ้าน – สัตว์น้ำอินทรีย์ เมื่อปี 2556 ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาตลาดทางเลือกสำหรับอาหารทะเลที่มีแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน จัดทำโดยมูลนิธิสายใยแผ่นดิน ร่วมกับสมาคมรักษ์ทะเลไทย และองค์กรอื่นๆ ด้วยงบประมาณสนับสนุนจากสหภาพยุโรป ในการเข้าร่วมโครงการฯ ชาวประมงได้เรียนรู้งานขายสินค้าที่กรุงเทพฯ ทุกๆ เดือน ได้พูดคุยกับผู้บริโภค และได้เห็นกลไกของตลาดเบื้องต้น ฯลฯ (สุภาภรณ์ อนุวัชรกุล, สัมภาษณ์ 16 มิถุนายน 2558) ในช่วงการดำเนินโครงการฯ ดังกล่าว ชาวประมงพื้นบ้านได้ข้อสรุปจากประสบการณ์ทำงานด้วยตนเองว่า การที่ชาวประมงพื้นบ้านต้องเดินทางไปขายสินค้าของตัวเองที่กรุงเทพฯ นั้น เป็นสภาพการทำงานที่ไม่เหมาะสมและขัดแย้งกับเงื่อนไขการประกอบอาชีพประมงของตนเองอย่างมาก เพราะอาชีพประมงมีความไม่แน่นอนในการออกทำมาหากิน หากต้องใช้เวลาในการทำประมงไปขายสินค้า รายได้จะหายไป จากประสบการณ์การเรียนรู้ดังกล่าว ชาวประมงพื้นบ้านจึงได้สรุปว่า การที่จะทำกิจการดังกล่าวได้นั้น จำเป็นต้องจ้างคนให้มาทำงานบริหารจัดการกิจการแทน ทั้งการแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ การตลาด การกระจายสินค้าสู่ผู้บริโภค การสื่อสาร และการบริการ เพราะชาวประมงพื้นบ้านไม่มีทักษะหรือความถนัดในการจัดการงานเหล่านี้เลย

ต้นปี 2557 กลุ่มของชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประเทศไทย ได้เริ่มปรึกษาหารือเรื่องการเปิดร้านขายอาหารทะเลที่มีแนวทางสอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนกับสมาคมรักษ์ทะเลไทย (ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ร่วมทำงานด้านอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลในพื้นที่จังหวัดประจวบฯ มา 7-8 ปี โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การเงินทุนจากประเทศอังกฤษชื่อ Oxfam) เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาราคาสัตว์น้ำตกต่ำ และต้องการหลุดพ้นจากระบบเกี่ยว (“ระบบเกี่ยว” หมายถึง ระบบการกักเงินจากพ่อค้าคนกลางเพื่อมาลงทุนในเครื่องมือประมง หรือนำมาใช้ใน

ชีวิตประจำวันอื่นๆ หรือพ่อค้าคนกลางให้เครื่องมือประมงแก่ชาวประมง โดยที่พ่อค้าคนกลางพยายามไม่ให้ชาวประมงคืนเงินที่กู้ยืมจนหมด เนื่องจากต้องการผูกขาดการซื้อขายสัตว์น้ำและการกำหนดราคา ทำให้ชาวประมงไม่สามารถขายสัตว์น้ำให้พ่อค้าคนกลางคนอื่นได้) ชาวประมงพื้นบ้านในเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดประจวบฯ ได้ร่วมกันถือหุ้นเป็นสมาชิกจำนวน 66 คน (ภาคผนวก ค) ร้านคนจับปลาจึงได้เปิดดำเนินกิจการอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2557 ที่บ้านบ่อนอก อำเภอเมือง จังหวัดประจวบฯ

จากการดำเนินการร้านฯ ในช่วงต้น ร้านฯ รับซื้อสัตว์น้ำสดและสัตว์น้ำแปรรูปจากชาวประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระไดเป็นหลัก ซึ่งหมายความว่า ร้านคนจับปลาที่บ้านบ่อนอก ทำหน้าที่เป็นหน้าร้านจำหน่ายสัตว์น้ำเป็นหลัก เจ้าหน้าที่ คือ นางแต้วจะเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อดูคุณภาพสินค้าการแปรรูปสัตว์น้ำ ซึ่งมีนางพิณเป็นหัวหน้ากลุ่มผู้หญิงที่รับผิดชอบเรื่องการแปรรูป ซึ่งในช่วงต้นดูเหมือนว่าทุกอย่างจะดำเนินการไปด้วยดี แต่ผู้หญิงประมงพื้นบ้านมีเวลาไม่แน่นอนว่าเรือของสามีจะเข้าฝั่งตอนไหนซึ่งเธอต้องไปช่วยจัดแจงเรื่องการขายสินค้าสัตว์น้ำ หรือผู้หญิงบางคนต้องออกไปทำประมงกับสามีเนื่องจากแรงงานไม่พอ ประกอบกับการจ้างงานของกลุ่มผู้หญิงให้ค่าจ้างเป็นรายวัน ใครมาทำงานไม่เต็มวันก็ไม่ได้ค่าจ้าง นอกจากนั้นชาวประมงบางคนมองว่าระบบการรับซื้อสัตว์น้ำในหมู่บ้านที่นางพิณดูแลเป็นการรับซื้อเฉพาะในญาติพี่น้องของนางพิณเท่านั้น ไม่มีการหมุนเวียนรับซื้อสัตว์น้ำของคนอื่น ซึ่งเรื่องนี้ทำให้นางพิณหมดกำลังใจในการทำงานในหมู่บ้าน ร้านฯ จึงเสนอทางออกให้นางพิณมาทำงานแปรรูปให้กับทางร้านโดยตรง ไม่ต้องทำในนามของกลุ่มแปรรูป เพราะที่ผ่านมา นางพิณต้องทำงานอยู่คนเดียว ทั้งแปรรูป หั่น แล และตากปลากลางแดด ซึ่งเธอเคยทดสอบน้ำใจผู้หญิงคนอื่นๆ ในหมู่บ้านแล้ว แต่ไม่เป็นผล ไม่มีใครสนใจ เข้ามาช่วยเหลือจึงทำให้กลุ่มแปรรูปต้องยุติในเดือนกันยายน 2557 ส่วนการรับซื้อสัตว์น้ำนั้นให้นางแต้วเป็นผู้เข้ารับซื้อสัตว์น้ำ เนื่องจากชาวประมงเกรงใจนางแต้ว เนื่องจากนางแต้วเป็นคนพูดน้อย แต่การพูดแต่ละครั้งมักมีความเด็ดขาดในการตัดสินใจ

นอกจากนั้น ร้านฯ ได้ก่อตั้งขึ้นมาด้วยเหตุผลสำคัญ คือ ต้องการให้ชาวประมงพื้นบ้านมีรายได้ที่สูงขึ้น ซึ่งหมายถึง ราคาสัตว์น้ำที่รับซื้อจากชาวประมงต้องสูงขึ้นด้วย ดังนั้นช่วงต้นนี้ร้านรับซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงสูงกว่าแพปลาท้องถิ่นมากกว่า 50% และไม่มีการขึ้นลงตามราคาตลาด เป็นราคาตายตัว ทำให้ร้านฯ ต้องแบกรับทุนจำนวนมาก

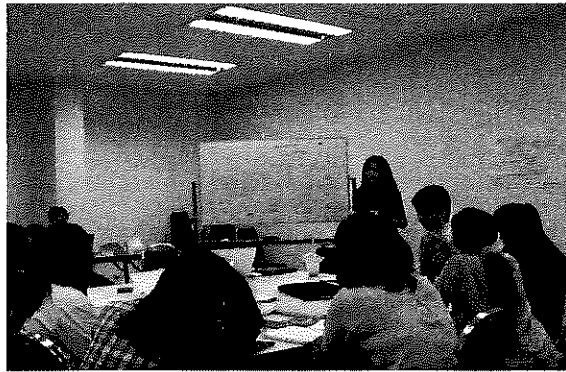
นอกจากนั้น เนื่องจากนักพัฒนาเอกชนต้องการซื้อใจชาวประมงพื้นบ้าน ให้เห็นว่าร้านคนจับปลามีความสำคัญ สามารถรับซื้อสัตว์น้ำได้ในจำนวนมาก ไม่ใช่ครั้งละ 5 – 10 กิโลกรัมเหมือนที่ผ่านมา ช่วงเดือนสิงหาคม 2557 ร้านคนจับปลาจึงรับซื้อกุ้งแชบ๊วยทั้งหมดที่ชาวประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระไดจับได้ ทั้งที่เจ้าหน้าที่ก็ไม่ทราบว่าจะนำกุ้งแชบ๊วยที่รับซื้อนี้ไปขายที่ไหน ทำให้ช่วงเดือนกันยายน 2557 ร้านฯ มีหนี้สินถึง 80,000 บาท แต่ในที่สุดก็สามารถนำกุ้งแชบ๊วยชุดนั้นไปจำหน่ายจนหมดในเดือน พฤศจิกายน 2557 ในงานรวมพลคนกินปลา กรุงเทพฯ

ลูกค้าประจำของร้านฯ ในช่วงปี 2557 คือ ร้านอาหารในกรุงเทพฯ ที่ต้องการสิ่งแวดล้อมที่ดีไปปรุงเป็นอาหารให้ลูกค้าระดับสูงบริโภค ราคาที่ร้านได้รับจากร้านอาหารจึงสูง และมีการสั่งซื้อประจำทุกสัปดาห์ แต่ร้านฯ ไม่สามารถจัดการหาสินค้าตามคำสั่งซื้อได้ทั้งหมด เพราะจำนวนและประเภทของสินค้าต้องขึ้นกับการจับสัตว์น้ำของชาวประมงในพื้นที่ ด้วยเหตุนี้ร้านฯ จึงแก้ไขปัญหาด้วยการรับซื้อสัตว์น้ำจากกลุ่มประมงพื้นบ้านอ่าวท่าศาลา แล้วนำมาบริหารจัดการอุปทานให้ตอบสนองความต้องการ และนี่คือ จุดเริ่มต้นของสภาพกำไรหายเนื่องจากค่าขนส่งต่อหน่วยที่สูงขึ้น

อีกประเด็นที่เจ้าหน้าที่กับชาวประมงพื้นบ้านไม่มีประสบการณ์ คือ การวิเคราะห์ตลาด ว่าใครเป็นผู้บริโภคของตนเอง และพวกเขาอยู่ที่ไหน ฯลฯ ซึ่งส่งผลให้ร้านประเมินงานแสดงสินค้าไม่ออก ว่า งานแสดงสินค้านั้นๆ คือ งานที่มีผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายของร้านฯ อยู่หรือไม่ อาทิ งานสมุนไพรมะพร้าว ปี 2557 ที่ศูนย์ประชุมอิมแพคเมืองทองธานี ที่เจ้าหน้าที่ร้านและชาวประมงคิดว่า คือ งานที่ร้านฯ จะจำหน่ายสินค้าได้ดีเหมือนงานก่อนๆ แต่ในวันจำหน่ายจริงกลับแทบไม่มีผู้บริโภค เพราะคนที่มางานนี้ คือ คนที่รักษาสุขภาพจากการป่วย จึงเน้นการบริโภคพืชสมุนไพรเป็นหลัก อาหารทะเลไม่ใช่สิ่งที่เขาต้องการ งานสมุนไพรมะพร้าวจึงกลายเป็นงานทุนหายกำไรหด เพราะค่าเช่าสถานที่จำหน่ายและค่าจ้างชาวประมงไปขายสินค้า รวมแล้วเป็นจำนวนเงินเกือบแสนบาท

เนื่องจากองค์กรออกแฟมเห็นว่าที่เจ้าหน้าที่ร้านจำเป็นต้องมีความรู้ทางการวางแผนธุรกิจ จึงจัดกิจกรรมอบรมที่กรุงเทพฯ ในวันที่ 10 – 11 พฤศจิกายน 2557 โดยมีอาจารย์แพรวา สาธุธรรม จากองค์การนวัตกรรมเพื่อสังคม (G-Lab) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นวิทยากร มีเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และร้านคนจับปลาจังหวัดนครศรีธรรมราช (ภาพที่ 15) เป็นผู้เข้าร่วม มีการวิเคราะห์และกำหนดแผนการทำธุรกิจ เจ้าหน้าที่ได้เรียนรู้การวางแผนธุรกิจมากขึ้น มีการวางแผนและการทำงาน และระบุพันธกิจของกิจการว่า ในระยะเวลา 2 ปี การทำธุรกิจของร้านคนจับปลาจะส่งผลให้ชาวประมงได้รับประโยชน์ จำนวน 250 ครั้งเรือน มีรายได้เพิ่มขึ้น 50% ซึ่งเป็นเป้าหมายที่เจ้าหน้าที่ร้านฯ และเจ้าหน้าที่องค์กรออกแฟมร่วมกำหนดกัน ส่วนผลสำเร็จจะเป็นจริงหรือไม่ นั่นคือความท้าทาย

เจ้าหน้าที่ร้านฯ เริ่มเข้าใจว่า กลุ่มลูกค้าของร้านฯ อยู่ที่กรุงเทพฯ เป็นคนชั้นกลางขึ้นไป ซึ่งมีความสนใจเรื่องสุขภาพและความปลอดภัยของอาหาร หรือกลุ่มคนที่สนใจประเด็นทางสังคม และส่งเสริมงานอนุรักษ์ มีจำนวนของกลุ่มเป้าหมายมีปริมาณคิดเป็นตลาด 1 ในสี่ของผู้บริโภคทั้งหมดในประเทศไทย เป็นคนวัย 30 ถึง 50 ปี มีครอบครัว และฐานะการเงินมั่นคง เนื่องจากเป็นวัยที่ต้องดูแลสุขภาพ ซึ่งเป้าหมายต่อไป คือ ทำอย่างไรให้ผู้บริโภครู้จักร้านคนจับปลา ชาวประมงพื้นบ้าน และเข้าถึงสินค้าได้ง่ายขึ้น

ภาพที่ 15 การวางแผนธุรกิจ โดยอาจารย์แพรวา สาธุธรรม เป็นวิทยากร ,
ถ่ายเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2557

หลังจากผ่านการอบรม เจ้าหน้าที่ร้านฯ เริ่มเรียนรู้มากยิ่งขึ้นในประเด็นการเข้าถึงลูกค้า และการรับซื้อสัตว์น้ำ โดยเริ่มจากการเตรียมสัตว์น้ำที่จะนำไปขายในงานรวมพลคนกินปลา ครั้งที่ 3 วันที่ 22 - 23 พฤศจิกายน 2557 ร้านคนจับปลารับซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงพื้นบ้านในปริมาณที่เทียบเท่ากับปีที่ผ่านมา โดยวางแผนว่า หากสินค้าจำหน่ายมีปริมาณไม่เพียงพอ จะให้ชาวประมงในหมู่บ้านขับรถกระบะขึ้นไปส่งอีกรอบ และมีการทำความเข้าใจกับชาวประมงพื้นบ้านเกี่ยวกับค่าแรงในการจ้างแรงงานตามอัตราทั่วไป ทั้งนี้ในการขายสินค้าในงานรวมพลฯ เจ้าหน้าที่ร้านฯ ได้ทำแบบสอบถามเพื่อสำรวจข้อมูลจากผู้บริโภคในงานดังกล่าวด้วย เพื่อศึกษากลุ่มเป้าหมาย ความพึงพอใจที่มีต่อสินค้า และความต้องการสินค้าของผู้บริโภค

ในช่วงการเตรียมสินค้าเพื่อไปจำหน่ายงานรวมพลคนกินปลา ครั้งที่ 3 ผู้วิจัยค้นพบว่า การทำงานภายในร้าน มีการแบ่งหน้าที่อย่างเป็นระบบ คือ นางสุดูแลเรื่องร้านและยืมรถกระบะของนางกระรอกขับรถไปรับซื้อสัตว์น้ำตามหมู่บ้านต่างๆ นางแก้วและนางพินแปรรูปสัตว์น้ำ ทั้งควักไส้ปลา หั่น และแล้ ทำปลาหวานและปลาเค็ม ส่วนนางหนูรับหน้าที่เข้าชุมชนติดต่อชาวบ้านและช่วยชาวบ้านเตรียมสินค้าไปขายเป็นอาหารสำเร็จรูปในชุมชนของสมาคมชาวประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระไดนั้นและได้เข้ามาช่วยงานของร้านฯ ด้วย ส่วนนางตุ๊ก เป็นผู้ประสานงานกลางกับทุกพื้นที่ของเครือข่ายประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ดูแลเรื่องเบี้ยเลี้ยง ที่พักให้ชาวบ้านที่มาร่วมงาน นอกจากนั้นนางตุ๊กเป็นผู้ตัดสินใจในการดำเนินงานทุกอย่างของร้านคนจับปลา เนื่องจากนางตุ๊กเป็นนักพัฒนาเอกชนอาวุโสและมีประสบการณ์การทำงานอย่างยาวนาน รวมทั้งเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความไว้วางใจมาก

การทำงานในร้านฯ ของเจ้าหน้าที่เป็นการทำงานด้วยหัวใจล้วนๆ ไม่มี การคิดค่าแรงงานนอกเวลา และทำทุกอย่างโดยไม่คิดต้นทุน ซึ่งหมายรวมถึงราคาของสินค้าด้วย นางแก้วใช้วิธีการคิดต้นทุนเฉพาะราคาสินค้าที่ซื้อมา แล้วลบด้วยน้ำหนักคงเหลือจากการแปรรูป แล้วนำน้ำหนักคงเหลือไปหารกับค่าใช้จ่าย แล้วบวกกำไรเพิ่มอีก 20-30 บาท/กิโลกรัม โดยไม่คิดต้นทุนด้านแรงงานขนส่ง วัสดุ ค่าเสื่อมสภาพอุปกรณ์ ฯลฯ ทั้งนี้นางแก้วกล่าวว่าหากตั้งราคาสินค้าสูงเกินไปจะไม่มีผู้บริโภคซื้อ และสงสารผู้บริโภคหากต้องซื้อสินค้าราคาสูง

วิธีการคิดราคาสินค้าของร้านคนจับปลาในช่วงต้น ยกตัวอย่าง ปลาทุสตุคักไส้ ขาย ในราคา กิโลกรัมละ 100 บาท ซึ่งต้นทุนปลาทุมิดังนี้

- 1) ปลาทุสตุคักไส้ รับซื้อจากชาวประมงพื้นบ้านในราคา 55 บาท/กิโลกรัม (นี้เป็นราคาที่สูงกว่าราคาซื้อของแพปลาเอกชน 20 – 30%) จำนวน 10 กิโลกรัม เท่ากับ 550 บาท
- 2) นำปลาทุสตุคักไส้ไป ล้างทำความสะอาด คั่วไส้ออก ซึ่งน้ำหนักคงเหลือ 7 กิโลกรัม (550 บาท/ 7 กิโลกรัม เท่ากับ 78.57 บาท/กิโลกรัม)
- 3) นำปลาทุสตุคักไส้ผ่านการแปรรูปทำความสะอาด แล้วบรรจุใส่ถุงพลาสติกอย่างดีซึ่งใช้กับระบบสุญญากาศ ทุกราคาใบละ 3 บาท แล้วนำไปทำให้เป็นสุญญากาศกับเครื่องสุญญากาศ หลังจากนั้นก็นำไปแช่ตู้แช่ด้วยอุณหภูมิ -18 องศา
- 4) ทำการขนส่งสินค้าไปจำหน่ายในงานต่างๆ ในกรุงเทพฯ

วิธีคิดคำนวณของร้านฯ เท่ากับ 550 บาท/ 7 กิโลกรัม = 78.57 บาท + 3 บาท = 81.57 + กำไรที่ต้องการประมาณ 20 บาท = 100 บาท/กิโลกรัม

อนึ่ง การคิดต้นทุนด้วยวิธีการคิดดังกล่าวใช้กับการกำหนดราคาสัตว์น้ำทั้งที่ซื้อจากพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดนครศรีธรรมราช

เนื่องจากผู้จัดการตั้งราคาสินค้าด้วยวิธีการเช่นนี้ ซึ่งนอกจากจะส่งผลให้ร้านไม่มีผลกำไรแล้ว ยังมีแต่จะขาดทุน เพราะเจ้าหน้าที่ร้านฯ มีข้อมูลเงินหมุนเวียนเฉพาะเงินสดอยู่ในมือที่ใช้ซื้อสินค้ามาและขายไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยที่ร้านไม่รู้สถานะทางการเงินโดยภาพรวมของตนเอง นอกจากนั้นการที่ร้านฯ ไม่มีการทำบัญชีรายวัน เพื่อติดตามรายรับรายจ่ายยิ่งทำให้ร้านตกอยู่ในสถานะความเสี่ยงโดยที่เจ้าหน้าที่ร้านฯ ไม่รู้ตัว เพราะเจ้าหน้าที่ร้านฯ ซึ่งมีจำนวน 5 คน นั้น จำนวน 4 คน ได้รับค่าจ้างจากโครงการร้านคนจับปลา ที่สนับสนุนโดยองค์กรอ็อกแฟม พร้อมทั้งค่าเช่าอาคารและใช้รถยนต์ส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ไปรับซื้อสินค้า ซึ่งต้นทุนเหล่านี้ร้านฯ ไม่ได้มีการคิดคำนวณเป็นต้นทุนของสินค้าเลย

4.2.2 ต้นปี 2558 จากความไม่รู้ เริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยการลองผิดลองถูก

ในช่วงต้นปี 2558 ร้านคนจับปลายังคงทำงานในลักษณะเช่นเดิม โดยใช้พื้นที่การแปรรูปบริเวณลานกลางแจ้งฝั่งซ้ายของร้านฯ เจ้าหน้าที่ทำงานโดยนั่งบนเก้าอี้พลาสติกตัวเล็ก หรือแคร่ไม้ไผ่ เจ้าหน้าที่ทำงานหั่น แล และบรรจุสินค้า แต่ต้องทำแปรรูปสินค้าในปริมาณที่มากขึ้น นอกจากนั้นร้านคนจับปลา ใช้เวลาทำงานต่อวันมากกว่า 8 ชั่วโมง โดยเริ่มงานตั้งแต่ 06.30 น. – 20.00 น. บางครั้งก็ทำงานจนถึงเที่ยงคืน แล้วรอรับสินค้าจากพื้นที่นครศรีธรรมราชที่จะส่งถึงหน้าร้านเวลา 02.00 น. เจ้าหน้าที่แทบไม่มีเวลาพักผ่อน เพราะนอกจากขายสินค้าหน้าร้านที่บ้านบ่อนอก และส่งสินค้าให้ร้านอาหารที่กรุงเทพฯ แล้ว ยังต้องส่งสินค้าไปจำหน่ายที่สวนรุกขารุทกัณฐ์ (Root Garden : โครงการสวนต้นแบบ เพื่อแสดงการพลิกฟื้นผืนดินที่รกร้างว่างเปล่าให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง เพื่อให้สังคมเมืองได้ตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับดินในประเทศไทย ดำเนินโครงการโดยองค์กรอ็อกแฟม

แห่งประเทศไทย ซึ่งได้รับงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและองค์กรภาคอื่นๆ) ในบริเวณทองหล่อ ซอย 3 กรุงเทพฯ ทุกวันศุกร์-วันอาทิตย์ ในช่วงแรกๆ เจ้าหน้าที่ร้านฯ เขารอดตู้เพื่อไปส่งสินค้าในทุกบ่ายวันพฤหัสบดีในราคาเที่ยวละ 4,000 บาท และขากลับประจวบฯ ราคาคนละ 200 บาท เจ้าหน้าที่ 3 คน คิดเป็นเงินจำนวน 600 บาท พร้อมกับให้เจ้าหน้าที่ร้านฯ คือ นางสาว นงแต้ว และนางพิณไปช่วยเตรียมและขายสินค้าทั้งสดและปรุงสุก ในบริเวณหน้าร้านที่สวน Root Garden โดยนางพิณ นางแต้ว ดูแลเรื่องอาหารทะเลย่าง น้ำจิ้ม นางสุชายอาหารทะเลสด และจัดหน้าร้านพูดคุยกับลูกค้า ซึ่งช่วงแรกนางตุ๊กคิดว่าสามารถหารายได้มาชดเชยต้นทุนได้ แต่เวลา 3 เดือนผ่านไป ลูกค้าที่มาซื้อสินค้าหน้าร้านก็มีจำนวนคงที่ ไม่เพิ่มขึ้น ลูกค้าส่วนใหญ่จะโทรสั่งสินค้าแล้วให้คนขี่รถมอเตอร์รับจ้างไปส่งที่บ้าน นางตุ๊กจึงพูดคุยกับเจ้าหน้าที่คนอื่นๆ ว่า หากยอดขายยังเท่าเดิม แต่มีค่าใช้จ่ายที่ต้องเพิ่มขึ้นทั้งค่าเดินทาง ค่าเช่าสถานที่ ค่าดำเนินการ ค่าน้ำแข็ง ค่าไฟฟ้า และค่าอาหาร ส่วนค่าที่พักนางตุ๊กไม่ได้คิดเพราะให้เจ้าหน้าที่พักที่บ้านพักส่วนตัวของตนเองจึงคิดว่าร้านฯ ไม่น่าจะแบกรับค่าใช้จ่ายส่วนนี้ได้อีกต่อไป นางตุ๊กจึงลดค่าเดินทางที่ต้องจ่ายรถตู้สัปดาห์ละ 4,600 บาท โดยการให้นางสุนารัตน์ส่วนตัวไปใช้ในการเดินทางและขนส่งสินค้าแทน ซึ่งค่าใช้จ่ายเดินทางไปกลับเป็นเงินประมาณ 2,000 บาท และลดจำนวนคนที่ต้องมาขายสินค้าให้เหลือเพียงเจ้าหน้าที่ 2 คน คือ นางสาวและนางพิณ โดยสลับกับนางแต้วในบางครั้ง

ดังนั้นเมื่อเจ้าหน้าที่ต้องขับรถยนต์ส่งสินค้าด้วยตนเองจึงสามารถเลื่อนระยะเวลาออกจากร้านคนจับปลาที่บ่อนอกจากเดิมในทุกวันพฤหัสบดีเป็นวันศุกร์เวลา 10.00 น. และไม่ต้องรีบร้อนในการเดินทางมากนัก รวมทั้งได้มีเวลาทำงานแปรรูปสัตว์น้ำที่ร้านได้มากขึ้น แต่เมื่อมีการแปรรูปสินค้าจำนวนมาก แล้วโรงเรือนการผลิตไม่มีระบบการจัดการน้ำเสีย น้ำเสียจึงส่งกลิ่นเหม็นไปถึงร้านข้างๆ ซึ่งมีอาณาเขตร้านติดกัน จนไม่มีความเป็นส่วนตัว เวลาเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลาทำงาน คนร้านข้างๆ มักมาพูดให้คำแนะนำ แต่บางครั้งก็มากเกินไปจึงเกิดการพูดกระทบกระทั่งกัน จนกลายเป็นความไม่พอใจกันเล็กๆ น้อยๆ บวกกับการที่เจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลาทำงานเหนื่อยอยู่แล้วจึงเกิดการทะเลาะกัน แต่ก็สามารถแก้ไขได้ในที่สุดด้วยการพูดคุยทำความเข้าใจ เรื่องราวความสัมพันธ์ของคนทั้งสองฝ่ายหลังเหตุการณ์นั้นก็ยังคงพึ่งพากันตามปกติ แต่การดำเนินการร้านคนจับปลาที่บ้านบ่อนอกต้องสิ้นสุดลง ต่อมาจึงได้ย้ายโรงเรือนผลิตไปที่ศาลารวมใจในหมู่บ้านคั่นกระไดในเดือนกรกฎาคม 2558 เนื่องจากภาวะการขาดแรงงาน และห่างไกลจากแหล่งวัตถุดิบ

ในช่วงปี 2558 ร้านคนจับปลาได้เป็นที่รู้จักของสังคมมากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการประชาสัมพันธ์ผ่านทาง Facebook การออกงานแสดงสินค้าและการออกรายการโทรทัศน์ ซึ่งประจวบเหมาะกับช่วงที่สำนักงานกิจการเพื่อสังคมได้เปิดรับสมัครกิจการเพื่อสังคมดีเด่นแห่งประเทศไทย ประจำปี 2558 ร้านคนจับปลาจึงได้ร่วมเข้าประกวด และร้านคนจับปลาได้รับรางวัลชนะเลิศ SE Award ประเภท Change Do It จากสำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งประเทศไทย ได้รับเงินรางวัล 200,000 บาท เพื่อร้านฯ นำไปลงทุนกิจการต่อ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ร้านฯ จึงเป็นที่สนใจของสังคมมากยิ่งขึ้น สำนักข่าวและนิตยสารหลายแห่งขอสัมภาษณ์นางตุ๊กผู้จัดการร้านฯ และมีสื่อมวลชนเดินทางไปศึกษาดูงานวิธีการอนุรักษ์และการทำประมงในหมู่บ้านคั่นกระได

นอกจากลูกค้าแล้ว เครือข่ายนักพัฒนาเอกชนด้านอาหารเพื่อสุขภาพ และผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมรายอื่นๆ มักจะเข้ามาติดต่อพูดคุยกับนางตุ๊กเสมอ เพื่อสร้างเครือข่ายทางธุรกิจ อาทิ มูลนิธิส้มมาชีพ ร้านเลมอนฟาร์ม เครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ที่น่าสนใจเรื่องข้าว (Folkrice) องค์กรมาตี (Ma:D คือ กิจการเพื่อสังคมที่สร้างพื้นที่รวมตัวของคนที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทางที่ดี ซึ่งออกแบบมาเพื่อสร้างความร่วมมือและเครือข่ายให้แข็งแรง สร้างโปรแกรมพัฒนาศักยภาพในการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม และจัดกิจกรรมอื่นๆ เพื่อสื่อสาร สร้างแรงบันดาลใจทางสังคม และขยายเครือข่าย) เป็นต้น ต่อมาร้านเลมอนฟาร์มได้ตกลงรับสินค้าจากร้านคนจับปลาไปจำหน่ายทุกสาขาในกรุงเทพฯ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2558

ในเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม 2558 ร้านฯ ไปจำหน่ายสินค้าที่สวนรุกขารักษ์เดนทองหล่อเช่นเดิม แต่มีงานออกร้านจำหน่ายสินค้าในงานตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย “กิจการเพื่อสังคม” ที่อิมแพคเมืองทองธานี ในวันที่ 7 – 10 พฤษภาคม 2558 และงาน Fresh Food From Farm ที่ห้างสรรพสินค้าซีคอนสแควร์ ถนนศรีนครินทร์ กรุงเทพฯ ในวันที่ 29 พฤษภาคม 2558 - 7 มิถุนายน 2558 ซึ่งเป็นช่วงที่เจ้าหน้าที่แทบไม่ได้อยู่ร้านที่ประจวบคีรีขันธ์เลย

ในช่วงเวลาดังกล่าว เจ้าหน้าที่ร้านฯ ได้เรียนรู้เรื่องต้นทุนการแปรรูปสัตว์น้ำอย่างชัดเจน เนื่องด้วยช่วงนั้นชาวประมงในพื้นที่ประจวบฯ ไม่สามารถจับปลาอินทรีได้ ทางร้านฯ จึงสั่งปลาอินทรีจากเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังให้จัดส่งมาสวนรุกขารักษ์เดน กรุงเทพฯ ดังนั้นจึงต้องแปรรูปที่กรุงเทพฯ ทันที ซึ่งวันนั้นมีนางพิณกับนางตุ๊กอยู่ด้วยกัน 2 คน ส่วนนางแต้วกับนางสุไปขายสินค้าในงานแสดงสินค้าที่อื่น นางตุ๊กจึงให้นางพิณชั่งน้ำหนักปลาทั้งตัวก่อนการหันแลแบบหันแวน ตัดหัวควักไส้ออก และส่วนหางแลกระดุกออกให้เหลือเฉพาะเนื้อ ซึ่งได้น้ำหนัก 10 กิโลกรัม แต่เมื่อผ่านกระบวนการดังกล่าวแล้ว นางตุ๊กชั่งน้ำหนักปลาอินทรีแล้วคงเหลือ 6 กิโลกรัม ซึ่งร้านฯ ซื้อปลาอินทรีในราคา กิโลกรัม 220 บาท \times 10 กิโลกรัม = 2,200 บาท + ค่าขนส่งและถังโฟมจากจังหวัดตรัง 400 บาท + ค่ามอเตอร์ไซค์ไปรับสินค้าที่สถานีขนส่งหมอชิตมาสวนรุกขารักษ์เดน อีก 250 บาท + ค่าแรงนางตุ๊กและนางพิณ (2 คน \times 2 ชั่วโมง \times 30) 120 บาท + ค่าบรรจุภัณฑ์และค่าบริหารจัดการอื่นๆ อีกประมาณ 400 บาท = 3,370 บาท / 6 กิโลกรัม = ต้นทุนปลาอินทรีสดหันแวน ราคา กิโลกรัมละ 561 บาท แต่ทางร้านฯ ตั้งราคาขายไว้ที่ กิโลกรัมละ 600 บาท ซึ่งเท่ากับขาย 1 กิโลกรัม มีส่วนต่าง 39 บาท ซึ่งเป็นส่วนต่างที่น้อยมากเมื่อเทียบแล้วเป็นกำไรที่ไม่ถึง 10% จากราคาต้นทุนเสียด้วยซ้ำ เรื่องนี้ส่งผลให้นางตุ๊กประชุมเจ้าหน้าที่ร้านฯ เพื่อสำรวจราคาสินค้าในร้านใหม่ทั้งหมด และปรับราคาสินค้าให้สอดคล้องกับต้นทุนที่แท้จริง

ต่อมาในวันที่ 9 มิถุนายน 2558 เจ้าหน้าที่จากสำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมได้เข้ามาดูพื้นที่ และประชุมกับเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลา ในเรื่องการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการทำโรงเรือนแปรรูป กำหนดให้ก่อสร้างเสร็จภายในสิ้นปี 2558

นอกจากนั้นร้านฯ ได้มีการนัดส่งสินค้าให้กับร้านเลมอนฟาร์มครั้งแรก ในวันที่ 10 มิถุนายน 2558 ด้วยจำนวนการสั่งซื้อเป็นปริมาณมาก จนเจ้าหน้าที่และแรงงานในหมู่บ้านต้องใช้เวลาและพลังอย่างมากในการบริหารจัดการสินค้าเพื่อตอบสนองต่อคำสั่งซื้อชุดแรก คือ ในช่วงนั้น

ชาวประมงออกจับปลาหลังเขี้ยวได้จำนวนมาก ซึ่งตรงกับความต้องการปลาหลังเขี้ยวเค็มของร้านเลมอนฟาร์ม แต่เจ้าหน้าที่กลับคิดว่า วันนี้ได้ปลามาก พรุ่งนี้ก็น่าจะได้ปลามากอีก เจ้าหน้าที่ที่จึงตัดสินใจไม่รับซื้อ แม้ว่าชาวประมงได้ทักท้วงกับเจ้าหน้าที่ว่า อย่าคิดเช่นนั้นเพราะวันพรุ่งนี้อาจจะจับปลาหลังเขี้ยวไม่ได้เลยก็ได้ แต่การทักท้วงไม่เป็นผล และแล้ววันรุ่งขึ้นชาวประมงไม่สามารถจับปลาหลังเขี้ยวได้เลย ร้านฯ จึงไม่สามารถจัดส่งสินค้าประเภทปลาหลังเขี้ยวได้ครบจำนวนตามคำสั่งซื้อ

4.2.1 ปลายปี 2558 นักพัฒนาเอกชนเริ่มเปลี่ยนผ่านสู่ธุรกิจจริงใจ

ช่วงเดือนกรกฎาคม – กันยายน 2558 ร้านคนจับปลาทำการศึกษาที่ศาลารวมใจ บ้านคันกระไดอย่างเต็มตัว แรงงานที่ช่วยทำงานมีเพิ่มมากขึ้น การจัดส่งสัตว์น้ำจากชาวประมงในพื้นที่และต่างจังหวัดทำได้ง่ายขึ้น เนื่องจากชุมชนบ้านคันกระได ตั้งอยู่ใกล้สถานีรถไฟบ้านคันกระไดและเมืองประจวบคีรีขันธ์ ทางหลวงประจวบคีรีขันธ์ ที่ทำการไปรษณีย์ คิวรถตู้ไปกรุงเทพฯ มากกว่าที่บ้านปอนอก

นอกจากนั้น ร้านฯ มีลูกค้ารายใหญ่เจ้าประจำอย่างร้านเลมอนฟาร์มที่ต้องส่งสินค้าจำนวนมากทุกสัปดาห์ เจ้าหน้าที่ร้านฯ ต้องบริหารจัดการและหาสัตว์น้ำมาตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคให้ครบตามจำนวน

นอกจากนั้น ร้านฯ ได้เริ่มทำบัญชีของร้านฯ ให้เป็นกิจจะลักษณะ เนื่องด้วยเจ้าหน้าที่ร้านฯ ต้องจัดประชุมสรุปผลการดำเนินงานกิจการร้านคนจับปลาให้กับสมาชิกผู้ถือหุ้น องค์กรบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่องค์กรอ็อกแฟม นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ร่วมประชุมสังเกตการณ์และแสดงความคิดเห็นในประเด็นสิ่งที่ร้านคนจับปลาควรปรับปรุง ในวันที่ 17 สิงหาคม 2558 ซึ่งผู้วิจัยได้ช่วยทำบัญชีย้อนหลังตั้งแต่เริ่มการก่อตั้งร้านจนถึงเดือนพฤษภาคม 2558 ซึ่งทำให้ร้านฯ รู้สถานะทางการเงินของตัวเอง และได้วางแผนต่อไปในอนาคต ซึ่งเนื้อหาส่วนบัญชี ผู้วิจัยจะได้กล่าวในส่วนอื่นต่อไป

นอกจากนั้น การทำงานของร้านฯ ในช่วงที่ผ่านมา ผู้วิจัยสามารถสรุปโครงสร้างการบริหารร้านฯ ได้ดังนี้

“ร้านคนจับปลา” เริ่มต้นภายใต้โครงการของสมาคมรักษ์ทะเลไทยและองค์กรอ็อกแฟมแห่งประเทศไทยในปี 2557 รูปแบบการบริหารจัดการจึงอยู่ในลักษณะขององค์กรพัฒนาเอกชน ที่ต้องทำตามเป้าหมายของโครงการ แต่มีความแตกต่างที่โครงการนี้อยู่ในรูปแบบของกิจการเพื่อสังคม ซึ่งมุ่งหวังให้ชาวประมงพื้นบ้านมีรายได้ที่ดี ผู้บริโภคได้รับอาหารทะเลปลอดภัย และองค์กรพัฒนาเอกชนสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องของบประมาณสนับสนุนจากต่างประเทศ

การตัดสินใจหลักในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นหน้าที่ของผู้จัดการร้าน นอกจากนี้เรื่องที่ต้องเป็นประเด็นที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับใหญ่ ซึ่งชาวประมงพื้นบ้านและองค์กรอ็อกแฟมจะเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งสามารถจำแนกบทบาทและหน้าที่ของบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ดังนี้

(1) เจ้าหน้าที่องค์กรอีกแฟ้ม ทำหน้าที่บริหารจัดการโครงการร้านคนจับปลาทั้งหมดในเชิงนโยบาย งานรณรงค์กระตุ้นการรับรู้ของสังคม และติดต่อกับองค์กรใหญ่ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อสนับสนุนให้ร้านคนจับปลาสามารถดำเนินธุรกิจได้ในอนาคต อาทิ การอบรมธุรกิจ การจ้างทีมงานประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมกระตุ้นการกินอย่างรับผิดชอบของผู้บริโภค ในงานรวมพลคนกินปลา และงานเสวนาในสวนรุทรการ์เดน พร้อมทั้งองค์กรอีกแฟ้ม คือ องค์กรที่จัดสรรเรื่องทุนให้แก่เจ้าหน้าที่ ซึ่งองค์กรนี้มีอำนาจในเชิงการต่อรองให้เจ้าหน้าที่ของร้านฯ ปฏิบัติตามเป้าหมายของโครงการฯ

(2) สมาคมรักษ์ทะเลไทย คือ องค์กรผู้ถือหุ้นร้านคนจับปลา ถึง 60% ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นผู้กำหนดแนวทางการปฏิบัติในเชิงธุรกิจของร้าน โดยสมาคมฯ ได้ให้นักพัฒนาเอกชนมาเป็นผู้จัดการ และเจ้าหน้าที่ร้านฯ แต่สมาคมรักษ์ทะเลไทยไม่ได้มุ่งหวังให้องค์กรตนเองเป็นเจ้าของร้านฯ เพราะเป้าหมายปลายทางแห่งผลสำเร็จที่สมาคมฯ คาดหวังไว้ คือ สมาคมฯ จะค่อยๆ ทายอดคืนทุนให้สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทยเป็นเจ้าของ โดยให้ชาวประมงพื้นบ้านทั่วประเทศเป็นสมาชิก

(3) เจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลา(นักพัฒนาเอกชนสมาคมรักษ์ทะเลไทย) ผู้มีอุดมการณ์ในฐานะนักพัฒนาด้านงานอนุรักษ์ที่ทำงานกับชาวประมงพื้นบ้านมาอย่างยาวนาน แต่สำหรับโครงการร้านคนจับปลา นักพัฒนาเอกชนต้องเปลี่ยนบทบาทและหน้าที่มาเป็นนักธุรกิจเพื่อสังคม ซึ่งทุกคนไม่มีพื้นฐานเรื่องธุรกิจเลย จึงต้องทำการเรียนรู้ สองผิด สองถูกใหม่ทั้งหมด แต่ นักพัฒนาสามารถทำให้ร้านคนจับปลาเชื่อมร้อยกับกลุ่มองค์กรชุมชนได้ดี และสามารถขยายพื้นที่เพื่อเข้าถึงแหล่งวัตถุดิบที่กว้างขวางมากขึ้นอีกด้วย

(4) องค์กรชาวประมงพื้นบ้าน ในที่นี้องค์กรชาวประมงพื้นบ้าน มี 2 ระดับ คือ

(4.1) สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ที่เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะร้านคนจับปลาคือร้านของชาวประมงพื้นบ้านทั่วประเทศ ผู้ทำหน้าที่ดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง นอกจากนั้นโครงการร้านคนจับปลา คือ ก้าวสำคัญของโมเดล ที่กำหนดไว้เพื่อให้ร้านคนจับปลาเป็นฐานการดำเนินงานตามแนวทางการใช้มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชาวประมงพื้นบ้าน (Blue Brand Standard) พร้อมทั้งสมาคมสมาพันธ์ฯ คือ องค์กรที่สร้างแรงกระตุ้นให้กับสังคมรับรู้เรื่องประมงพื้นบ้าน

(4.2) สมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระได และเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ คือ ผู้ถือหุ้นเริ่มต้นของร้านฯ พร้อมทั้งเป็นผู้ผลิตสัตว์น้ำกลุ่มสำคัญที่ส่งวัตถุดิบเข้าสู่กระบวนการแปรรูปของร้านฯ โดยไม่ใช่เครื่องมือทำลายล้าง และปลอดภัยต่อมารีนา รวมถึงเป็นผู้ดูแลทะเล โดยทำหน้าที่ขับเคลื่อนการป้องกันการรุกรานและทำลายธรรมชาติ และอนุรักษ์ทะเลด้วยการทำซั้งกอและธนาคารปู นอกจากนั้นชาวประมงพื้นบ้านคือเสน่ห์ของร้านคนจับปลาที่ทำให้ผู้บริโภครู้สึกสนใจ ที่สำคัญไปกว่านั้น คือการทำให้ชาวประมงพื้นบ้านมีรายได้ที่ดีขึ้น และการสนับสนุนการทำกิจกรรมการอนุรักษ์ของชาวประมง เพื่อตอบโต้ของการเป็นกิจการเพื่อสังคม

จากการดำเนินงานของร้านฯ สามารถสรุปเป็นประเด็นตามองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการทำงานได้ดังนี้

1) **ทำเลที่ตั้ง: จุดเล็กๆ ของความขัดแย้ง**

ถนนเพชรเกษม ถนนสายหลักเชื่อมต่อระหว่างภาคใต้กับกรุงเทพฯ เมืองหลวงของประเทศไทยที่ตัดผ่านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ด้วยระยะทางกว่า 200 กิโลเมตร หากผู้อ่านขับรถผ่านอำเภอเมืองประจวบฯ ทางขาขึ้นกรุงเทพฯ ระยะทาง 23 กิโลเมตร จะพบสี่แยกบ่อนอก ซึ่งเป็นสี่แยกเล็กๆ (หากเลี้ยวขวาจะเข้าบ้านบ่อนอก จะพบทุ่งนา แปลงสับปะรด และทุ่งว่านหางจระเข้ แต่หากเลี้ยวซ้าย ก็จะเป็นทางเข้าไปสู่หมู่บ้าน ซึ่งต้องข้ามทางรถไฟและริมคลองที่ออกสู่ทะเลทั้งบ้านบ่อนอก คลองเก่า และปากคลองเกลียว สิ้นสุดที่ชายทะเล) ร้านคนจับปลาตั้งอยู่ริมถนนเพชรเกษม บริเวณด้านหน้าร้านมีป้ายโฆษณาร้านคนจับปลาสีฟ้าสดแต่ไม่สะดุดตา ขนาด 10*6 เมตร เพื่อแจ้งคนสัญจรว่า ถึงแล้วร้านคนจับปลาอาหารทะเลปลอดภัยไร้สารฟอร์มาลิน เปิดให้บริการลูกค้าทุกวัน ตั้งแต่เวลา 06.30 – 19.00 น. ในพื้นที่นี้ซึ่งเรียกว่าสวนเจริญวัดอักษร มีรูปปั้นนายเจริญ วัดอักษร (บุรุษนักต่อสู้โรงไฟฟ้าถ่านหินบ่อนอกที่โดนลอบยิงเสียชีวิตเมื่อปี 2547) มีอาคารชั้นเดียวยกพื้นสูงสีฟ้าหลังคากระเบื้องลอนสีเทาขาว และมีพื้นที่จอดรถว่างขวาง

ร้านคนจับปลาตั้งอยู่ที่ตำบลบ่อนอก อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในที่ดินสาธารณะของวัดสี่แยกบ่อนอก ทั้งนี้ชาวบ้านบ่อนอกส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการตั้งร้านในพื้นที่ตำบลบ่อนอก เนื่องจากสินค้าของร้านส่วนใหญ่มาจากบ้านคั่นกระได เพราะร้านรับสินค้าจากชาวประมงบ่อนอกได้เพียงจำนวนน้อย เนื่องจากการออกเรือของชาวประมงพื้นบ้านบ่อนอกขึ้นอยู่กับช่วงเวลาขึ้น-ลงในคลองที่ชาวประมงใช้จอดเรือ ชาวประมงจึงออกทำประมงได้เพียงช่วงเวลาหนึ่ง อีกทั้งอวนที่ชาวประมงบ่อนอกใช้มีขนาดสั้น สัตว์น้ำที่ได้จึงมีขนาดเล็กและไม่แน่นอน (นิตยา ยี่สาร, สัมภาษณ์ 10 พฤษภาคม 2558)

สาเหตุประการหนึ่งของการตั้งร้านคนจับปลาที่วัดสี่แยกบ่อนอก ก็คือเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ต้องการให้สวนเจริญ วัดอักษร เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น และเป็น การรำลึกถึง นายเจริญ วัดอักษร ชาวบ้านนักต่อสู้คัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินผู้ถูกลอบยิงเสียชีวิต (กรอุมา พรหมน้อย, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2558)

ส่วนนายกองค์การบริหารตำบลบ่อนอก นายอำนาจ สูงยิ่ง เชื่อว่า ร้านคนจับปลาทำเพื่อส่วนรวม ในอนาคตสักวันหนึ่งชาวบ้านจะเข้าใจเป้าหมายของร้าน ซึ่งทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้ให้การสนับสนุนร้านคนจับปลาเป็นอย่างดี ตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นการประชุมหารือเรื่องร้าน นายฯ ได้ติดตามและรับรู้เรื่องราวของร้านคนจับปลาตลอด พร้อมทั้งแวะเวียนมาอุดหนุน อีกทั้งช่วยประชาสัมพันธ์ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ขององค์การบริหารตำบลบ่อนอกอีกด้วย (อำนาจ สูงยิ่ง, สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2558)

ในช่วงปลายปี 2558 ทีมบริหารร้านคนจับปลาได้ตัดสินใจยุติการใช้พื้นที่ร้านที่บ่อนอกลงชั่วคราว เนื่องจากมีปัญหาเรื่องการจัดการของเสียจากการแปรรูปสัตว์น้ำ ที่ส่งกลิ่นเหม็นไปยัง

ร้านอาหารข้างเคียง และประกอบกับเจ้าหน้าที่ที่ทำงานในร้านคนจับปลาไม่เพียงพอ เนื่องจากเจ้าหน้าที่คนหนึ่งได้ลาออกจากการเป็นเจ้าหน้าที่ร้านแบบเต็มเวลามาทำงานขายสินค้าให้ร้านคนจับปลาที่กรุงเทพฯ เฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์เท่านั้น ร้านคนจับปลาจึงต้องปิดหน้าร้านที่บ่อนอก แล้วย้ายที่การผลิต แปรรูปสินค้าไปที่ศาลารวมใจ บ้านคั่นกระไดแทน (สุพรรณนา น้อยอิม, 25 กรกฎาคม 2558)

2) แรงงานและการจ้างงาน (สุพรรณนา น้อยอิม, สัมภาษณ์ 6 กันยายน 2558, กรพิณ จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2558)

เจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลาซึ่งมีจำนวน 4 คน มีหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างมากมาย ต้องใช้เวลาการทำงานต่อวันมากกว่า 12 ชั่วโมง นาฬิกาชีวิตของทุกคนเริ่มต้นตั้งแต่เรือเข้าเทียบท่าเวลา 21.00 น. เจ้าหน้าที่ต้องไปเลือกสัตว์น้ำจนถึงเวลา 02.00 น. หลังจากนั้นก็ต้องเตรียมทำความสะอาดปลาไว้สำหรับการจ้างให้คนในหมู่บ้านมาดำเนินการต่อ จนถึงเวลา 07.00 น. ในช่วงเวลากลางวัน เจ้าหน้าที่ต้องดูแลแรงงานจากหมู่บ้านในการทำงานแปรรูปสัตว์น้ำ และร่วมทำงานไปด้วยกันจนถึงเวลา 17.00น.

ในช่วงปีแรกของการดำเนินกิจการร้านคนจับปลา (ปี 2557) มีเจ้าหน้าที่ผู้หญิงทำงานเพียง 4-5 คน เท่านั้นโดยเจ้าหน้าที่จำนวน 3 คน ได้รับเงินเดือนจากสมาคมรักษะทะเลไทยที่ได้งบประมาณสนับสนุนจากองค์กรอ็อกแฟม และเจ้าหน้าที่อีก 2 คน จ้างโดยเงินรายได้ของร้าน เจ้าหน้าที่หนึ่งในจำนวนทั้งหมดนี้ คือนางพิณเป็นผู้หญิงจากหมู่บ้าน โดยเริ่มต้นนางพิณได้รับค่าจ้างรายวัน วันละ 250 บาท ให้ทำการรับซื้อสัตว์น้ำในหมู่บ้านคั่นกระได และแปรรูปอาหารทะเลเพื่อสร้างรายได้ให้กลุ่มแปรรูปชุมชนบ้านคั่นกระไดสำหรับขายให้แก่ร้านคนจับปลา ซึ่งตั้งราคาสูงกว่าตลาดท้องถิ่น แต่การดำเนินการดังกล่าวในช่วงแรกนั้น ก่อให้เกิดความขัดแย้งในหมู่บ้าน เนื่องจากผู้หญิงในหมู่บ้านส่วนใหญ่ไม่มีเวลามาทำงานกลุ่ม ต่างคนต้องช่วยทำงานของทางบ้านไม่มีเวลาว่างทั้งวัน แม้จะมีค่าจ้างงานรายวัน (8 ชั่วโมง) แต่ไม่สามารถสร้างแรงจูงใจในการทำงานได้ (ชไมพร จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม 2558) เนื่องจากการจ้างงานในลักษณะนี้ไม่มีความยืดหยุ่น ไม่ได้มีการคิดเป็นรายชั่วโมง จึงไม่เหมาะสมต่อการจ้างงานในหมู่บ้านประมง นางพิณเคยได้ทดสอบน้ำใจของคนในหมู่บ้าน โดยการออกไปยืนตากปลาหวานกลางแดดคนเดียว เพื่อจะดูว่าจะมีใครเข้ามาช่วยหรือไม่ ซึ่งปรากฏว่า ไม่มีใครเข้ามาช่วยเธอ เธอจึงได้ปรึกษากับทางร้าน และตัดสินใจย้ายไปทำงานกับร้านคนจับปลาที่บ่อนอก และรับเงินค่าจ้างรายวันโดยตรงจากร้าน สืบเนื่องจากเรื่องนี้ จึงทำให้กลุ่มแปรรูปในชุมชนถูกยกเลิกไป แต่กลับเป็นผลดีสำหรับร้านคือลดต้นทุนในการซื้อสินค้า

เดือนมกราคมปี 2558 เมื่อสิ้นสุดงบประมาณของสมาคมรักษะทะเลไทย ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรอ็อกแฟม ส่งผลให้ไม่สามารถจ้างงานเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลาได้อีกต่อไป ร้านคนจับปลาจึงต้องใช้เงินรายได้ของร้านจ้างเจ้าหน้าที่ ซึ่งสามารถจ้างได้เพียง 4 คนเท่านั้น ในช่วงระยะเวลา 4 เดือน ตั้งแต่เดือนมกราคม-เมษายน 2558 เจ้าหน้าที่หนึ่งในห้าคนได้ลาออกไป ในขณะที่อีก 3 คน องค์กรอ็อกแฟม ยังคงสนับสนุนให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจ

การตลาด บรรจุกัญท์ การติดฉลากและเว็บไซต์ โดยจ้างผู้เชี่ยวชาญมาช่วย อาทิ วันที่ 10 พฤศจิกายน 2557 จัดอบรมการวางแผนธุรกิจ โดยมีอาจารย์แพรวา สาธุธรรม จากศูนย์นวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาเป็นวิทยากรให้กับเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลา สาขาประจวบคีรีขันธ์ และสาขานครศรีธรรมราช การอบรมครั้งนี้ได้ช่วยให้ร้านคนจับปลาสามารถวิเคราะห์กลุ่มลูกค้าของตนเองได้ และกำหนดแนวทางการสื่อสารสู่ผู้บริโภคได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนั้นองค์กรออกแฟม ยังช่วยสนับสนุนให้ร้านคนจับปลาเรียนรู้การจัดการธุรกิจในมิติต่างๆ เช่น การแสวงหาภาคีร่วมเรื่องธุรกิจ อย่างเช่น บริษัทเลมอนฟาร์ม และบริษัทที่ปรึกษาทางกฎหมายคริสต์ฟอร์ดชาร์ด เพื่อปรับรูปแบบการก้าวเดินต่อว่าร้านคนจับปลาควรมุ่งเน้นธุรกิจรูปแบบใด เพื่อให้มุ่งตรงไปสู่เป้าหมายและสอดคล้องกับแนวคิดการก่อตั้ง รวมทั้งสามารถใช้วิธีการลดหย่อนภาษีให้ได้มากที่สุด ส่วนวิธีการสื่อสารนั้น องค์กรออกแฟมได้เชื่อมโยงให้บริษัท WYN มารับผิดชอบดูแลทั้งรูปแบบและเนื้อหาของเฟสบุ๊ค ของร้านฯ และได้ดำเนินการจนสิ้นสุดสัญญาประมาณจากองค์กรออกแฟมในเดือนตุลาคม 2558 (วีรพงษ์ ประภา, สัมภาษณ์ 17 กันยายน 2558)

ต่อมาในเดือนเมษายน 2558 องค์กรออกแฟม และสมาคมรักษ์ทะเลไทย ได้ร่วมจัดทำโครงการการลงทุนในภาคธุรกิจการเกษตรที่รับผิดชอบและเสริมสร้างความเสมอภาคทางเพศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Gender Transformative & Responsible Agribusiness Investments in South East Asia (GRAISEA)) ร้านคนจับปลาจึงมีเงินทุนสนับสนุนในการจ้างเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลาจำนวน 2 คน ทางร้านจึงจ้างผู้หญิง 1 ในจำนวน 4 คน ที่เป็นเจ้าหน้าที่ซึ่งทำงานอยู่แต่เดิมแล้ว เป็นผู้จัดการร้าน ส่วนผู้จัดการร้านคนเดิม ได้เปลี่ยนบทบาทหน้าที่เป็นผู้ประสานงานโครงการมาตรฐานอาหารทะเลปลอดภัย (Blue Brand) แทน ซึ่งโครงการนี้เป็นงานส่วนหนึ่งของโครงการ GRAISEA (วีรพงษ์ ประภา, สัมภาษณ์ 17 กันยายน 2558) รวมทั้งมีการจ้างเจ้าหน้าที่ใหม่ซึ่งเป็นผู้ชายจากหมู่บ้านคลองวาฬมาเริ่มงานในเดือนกันยายน 2558 แต่ชายหนุ่มนั้นไม่สามารถทำงานร้านและไม่สามารถเข้ากับชาวบ้านได้ เขาจึงตัดสินใจลาออกไป ซึ่งตำแหน่งนี้ปัจจุบันได้จ้างผู้หญิงในหมู่บ้านคันกระไดอีกคนหนึ่งมาทำหน้าที่แทน (เสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 17 กันยายน 2558)

ร้านคนจับปลา มีโครงสร้างการบริหารจัดการเหมือนธุรกิจอื่น ๆ มีนักพัฒนาเอกชนซึ่งอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการ ทำหน้าที่ติดต่อด้านการตลาด ติดต่อกาติเครือข่ายร่วมกับองค์กรออกแฟม เพื่อเชื่อมโยงกับธุรกิจร้านคนจับปลา รวมทั้งเป็นผู้บริหารจัดการสินค้าที่ส่งมาจากนครศรีธรรมราช ตรง สตูลเข้ามาในกรุงเทพฯ นอกจากนั้นในช่วงเสาร์อาทิตย์ เธอยังมีหน้าที่หารายได้เสริมให้ร้านคนจับปลาโดยทำขนมจีนน้ำยาปลาทุยขายที่สวนรุกขารุทเคน (ซึ่งเป็นสวนพักผ่อนของคนเมืองและจำหน่ายสินค้าสำหรับผู้บริโภคฐานะดีในบริเวณชอยทองหล่อ กรุงเทพฯ) เพราะร้านมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางของเจ้าหน้าที่ที่ต้องมาขายสินค้าที่กรุงเทพฯ ส่วนเจ้าหน้าที่อีกคนที่อาศัยอยู่ใกล้ร้านคนจับปลา มีหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้จัดการร้าน รับผิดชอบในการควบคุมคุณภาพสินค้า และดูแลการทำงานของเจ้าหน้าที่คนอื่นๆ รวมทั้งมีหน้าที่รับซื้อสัตว์น้ำ และแปรรูปอาหารทะเลร่วมกับเจ้าหน้าที่ที่จ้างมาใหม่ ส่วนเจ้าหน้าที่อีกคน ได้ขอลาออกจากการทำงานเต็มเวลา มาทำงานครึ่งเวลาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2558 เป็นผู้รับผิดชอบการขายสินค้าในกรุงเทพฯ ช่วยเหลือการทำงานแปรรูป

หันแลสัตว์น้ำที่บ้านพักของผู้จัดการในกรุงเทพฯ รวมทั้งเป็นผู้ขับรถขนส่งสินค้าจากร้านคนจับปลาที่ประจวบฯ ไปยังกรุงเทพฯ อีกด้วย

ในเดือนสิงหาคม 2558 ร้านคนจับปลาที่บ่อนอกได้ปิดตัวลง เนื่องจากมีปัญหาเรื่องกลิ่นของอาหารทะเลบริเวณร้านอาหารข้างเคียง และย้ายมาดำเนินกิจการที่ศาลารวมใจ บ้านคั่นกระได ซึ่งการย้ายฐานการผลิตมาในหมู่บ้านครั้งนี้มีข้อดีหลายประการ คือ (1) อยู่ใกล้แหล่งสินค้ามากขึ้น เพราะบ้านบ่อนอกห่างจากหมู่บ้านคั่นกระไดถึง 20 กิโลเมตร (2) มีแรงงานในการทำงานร้านมากขึ้น (3) สามารถผลิตสินค้าได้มากขึ้นตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคที่มากขึ้น (4) มีการจ้างงานสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านมากขึ้น และ (5) ชาวบ้านได้มีโอกาสสามารถกลุ่มพบปะพูดคุยกันมากขึ้น จึงให้ความร่วมมือมากขึ้น และในปี 2558 ร้านคนจับปลาได้มีแผนสร้างโรงงานการผลิตให้ได้มาตรฐานในพื้นที่หมู่บ้าน เพื่อสร้างการจ้างงานที่ยั่งยืนให้แก่ชาวบ้าน

3.) การตลาดและการกระจายสินค้า

การเข้าถึงสินค้าอาหารทะเลร้านคนจับปลาสามารถเข้าถึงได้หลายวิธี ดังนี้

(1) ผู้บริโภคสามารถสั่งซื้อได้โดยตรงจากร้านคนจับปลา สมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคั่นกระได

(2) ผู้บริโภคสามารถเลือกและสั่งซื้อ รวมทั้งติดตามข่าวสารของร้านผ่านทางเฟซบุ๊ก ไลน์ เว็บไซต์ แล้วเลือกรับสินค้าที่สวนรุกขาร์เคน หรือรถตู้บริการตามสถานที่ต่างๆ เช่น อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ปิ่นเกล้า หมอชิต รวมทั้งผ่านไปรษณีย์ สำหรับสินค้าแห้งแปรรูป หรือจะใช้บริการส่งถึงบ้านด้วยรถมอเตอร์ไซค์รับจ้าง

(3) ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงสินค้านร้านคนจับปลาได้จากสวนรุกขาร์เคนซึ่งเป็นสวนพักผ่อนคนเมือง ในวันเสาร์-อาทิตย์ เวลา 10.00 - 18.00 น. (ภาพที่ 16) และศูนย์การค้าอื่นๆ เช่น อัมรินทร์พลาซ่า ชั้น 3 โซนสังคมสุขภาพ (health society) ทุกวัน เวลา 10.00 น.-21.00 น. หรือร้านเลมอนฟาร์มทั้ง 10 สาขาในกรุงเทพฯ ทุกวัน เวลา 09.00 - 21.00 น. รวมทั้งมูลนิธิสัมมาชีพ และงานแสดงสินค้าต่างๆ ซึ่งจากการสอบถามผู้บริโภค ตัวเลือกที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ การจัดส่งถึงบ้าน (สุพรรณานา น้อยอิม, สัมภาษณ์ 12 กันยายน 2558)

ภาพที่ 16 หน้าร้านคนจับปลา ที่สวนรุกขาร์เคน
ทองหล่อ ซอย 3 กรุงเทพฯ , ถ่ายเมื่อ 28 มีนาคม 2558

ในขั้นต้น ร้านคนจับปลาฆ่าขายสินค้าด้วยตนเองผ่านหน้าร้านที่สวนรุกขารักษ์เดน โดยการให้เจ้าหน้าที่ทั้งหมดไปขายสินค้า แต่จากประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผ่านมา พบว่า จำนวนคนขายส่งผลต่อต้นทุนในการขาย ปัจจุบันจึงลดเจ้าหน้าที่เหลือเพียง 2 คนเท่านั้น ทางเลือกที่ดีที่สุดของการบริหารจัดการตลาดและร้านคือ การผลิตสินค้าให้มีคุณภาพ และมีปริมาณเพียงพอ รวมทั้งใช้ช่องทางการขายผ่านร้านค้าปลีกของบุคคลที่สาม ซึ่งมีความท้าทายในการดำเนินงานคือ จะมีวิธีการสื่อสารอย่างไรเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของร้านเพื่อให้ผู้บริโภคได้รับทราบและเข้าใจ (เสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 14 กันยายน 2558)

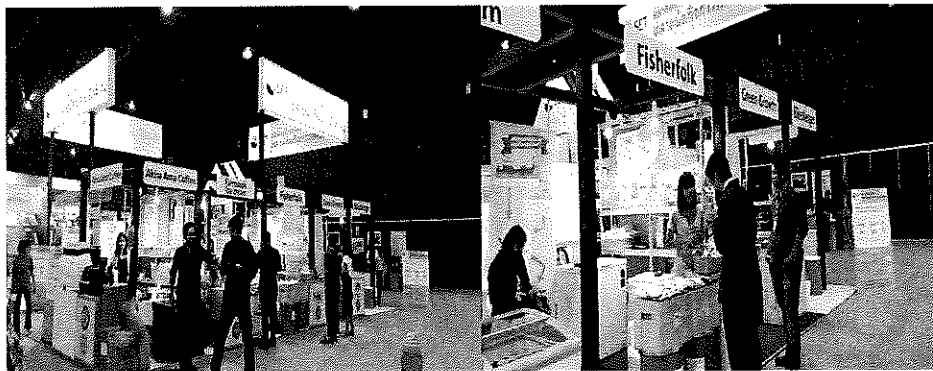
เนื่องจากนโยบายการส่งเสริมการขายของร้านคนจับปลา มีการรับประกันว่าผู้บริโภคจะได้รับอาหารทะเลที่สด สะอาด และรสชาติอร่อย มาจากชาวประมงพื้นบ้านที่ใช้เครื่องมือที่ไม่ทำลายล้าง พื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ และที่สำคัญปราศจากสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย อาทิ สารฟอร์มาลิน สารกันบูด สารฟอกขาว ฯลฯ ที่ใช้ในการถนอมรักษาความสดใหม่ของผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ ซึ่งในระบบการตรวจสอบ เจ้าหน้าที่จะตรวจสอบโดยใช้สารตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์สำหรับเกลือ และน้ำตาลที่ใช้ในการแปรรูป ส่วนการควบคุมคุณภาพสัตว์น้ำนั้น ใช้วิธีการตรวจสอบในช่วงก่อนการเริ่มต้นการซื้อขายกับชาวประมงพื้นบ้านรายคน (กรพิณ จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 10 กันยายน 2558) แต่การตรวจสอบกับชาวประมงพื้นบ้านนั้นส่วนใหญ่อาศัยความไว้วางใจกัน (ประสาร มีฤทธิ์, สัมภาษณ์ 8 กันยายน 2558) และการตรวจสอบทางสังคมโดยชาวประมงพื้นบ้านด้วยกันเอง (ภูษิต จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 9 กันยายน 2558) ทั้งเรื่องการใช้สารเคมีและเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ ซึ่งสำหรับผู้บริโภคอาจเห็นว่า วิธีการเหล่านี้ยังขาดมาตรฐานและไม่มีความน่าเชื่อถือมากเพียงพอ แต่สำหรับชาวประมงพื้นบ้าน วิธีการนี้ง่ายและสะดวกที่สุดสำหรับพวกเขา (เสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 14 กันยายน 2558) และเป็นวิธีการที่รักษาน้ำใจระหว่างร้านคนจับปลากับชาวประมงพื้นบ้านอีกด้วย (กรพิณ จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 10 กันยายน 2558)

เจ้าหน้าที่ร้านฯ ยืนยันว่า ผู้บริโภคซื้อสินค้าจากร้านคนจับปลาสามารถมั่นใจได้ว่าชาวประมงพื้นบ้านจะได้รับราคาสัตว์น้ำที่ยุติธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้ขาย เนื่องจากร้านคนจับปลาซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงในราคาที่สูงกว่าพ่อค้าคนกลาง 20 -50% แต่ร้านฯ มีข้อกำหนดว่าชาวประมงจะต้องถนอมผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำด้วยน้ำแข็ง ตั้งแต่ในเรือจนถึงร้าน หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ของร้านฯ ต้องนำสินค้ามาทำความสะอาด จัดเก็บลงบรรจุภัณฑ์ และเก็บรักษาในความเย็นระดับอุณหภูมิต่ำกว่า -18 องศาเซลเซียส ก่อนที่สินค้าระดับคุณภาพเหล่านี้จะถูกส่งตรงไปยังผู้บริโภค ขั้นตอนดังกล่าวนี้ส่งผลให้สินค้าร้านคนจับปลาเพิ่มราคาเพิ่มขึ้นเป็น 100% จากราคารับซื้อขั้นแรก และราคาสินค้าขั้นสุดท้ายที่ขายสู่ผู้บริโภคมีราคาสูงกว่าตลาดท้องถิ่นประมาณ 30% แต่เป็นราคาในระดับที่ไม่แพงเกินกว่าราคาที่ขายอยู่ในห้างสรรพสินค้าชั้นนำ (ฉัจจาพร ลอยปลิว, สัมภาษณ์ 14 กันยายน 2558)

4) การเป็นที่รู้จักของสังคม: แรงหนุนหรือแรงจูงใจให้หยุดอยู่ที่ ?

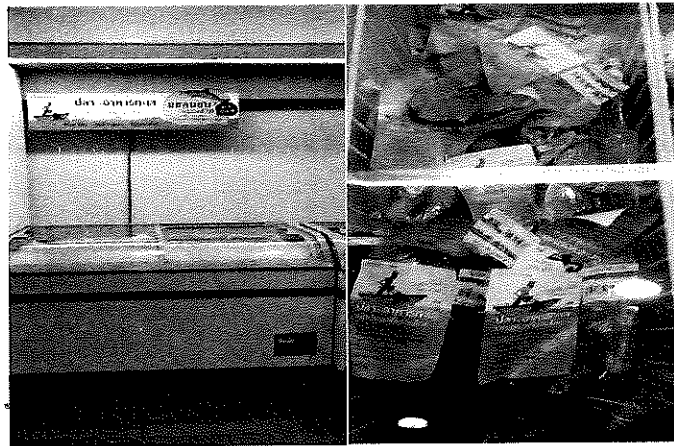
สืบเนื่องจากการที่ร้านคนจับปลาได้รับรางวัล SE Award ประเภท Change do it awards ปี 2015 เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2558 จากสำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคม ทำให้ร้านคนจับปลาเป็นที่รู้จักของสังคมมากขึ้น กล่าวคือ

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ให้ความสนใจสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม จึงได้ เชิญกิจการเพื่อสังคม 9 กิจการ (ร้านคนจับปลา คือหนึ่งในกิจการเหล่านั้น) มาร่วมเปิดร้านขาย สินค้า และให้ความรู้แก่ผู้เข้าชมงานมหกรรมการเงิน เมื่อวันที่ 7-10 พฤษภาคม 2558 โดยตลาด หลักทรัพย์ได้ให้เงินสนับสนุนกิจการละ 200,000 บาท ในส่วนการคัดเลือกกิจการเพื่อสังคมมา ร่วมงานนั้น เจ้าหน้าที่ตลาดหลักทรัพย์ได้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่า ได้นำชื่อกิจการมาจากศูนย์นวัตกรรม สังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Social Innovation Lab) เนื่องจากร้านคนจับปลาได้รับการยอมรับ การพัฒนาธุรกิจจากอาจารย์ในสถาบันนี้ พร้อมทั้งได้รับรางวัล SE Award ปี 2015 บรรยาภาศการขาย สินค้าของร้านคนจับปลาในงานดังกล่าวเป็นไปอย่างน่าพอใจ มีผู้บริโภคให้ความสนใจจำนวนมาก ต่างเข้ามาสอบถามความเป็นมาของร้าน การถนอมรักษาผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ และการบริหารจัดการ ร้าน โอกาสที่ร้านมาออกงานในลักษณะนี้ ถือเป็นโอกาสประชาสัมพันธ์ร้านและให้ความรู้ต่อผู้บริโภคใน การบริโภคอาหารทะเลปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอีกด้วย (เสาวลักษณ์ ประทุมทอง และฉัจจาพร ลอยปลิว, สัมภาษณ์ 9 พฤษภาคม 2558) ดังภาพที่ 17

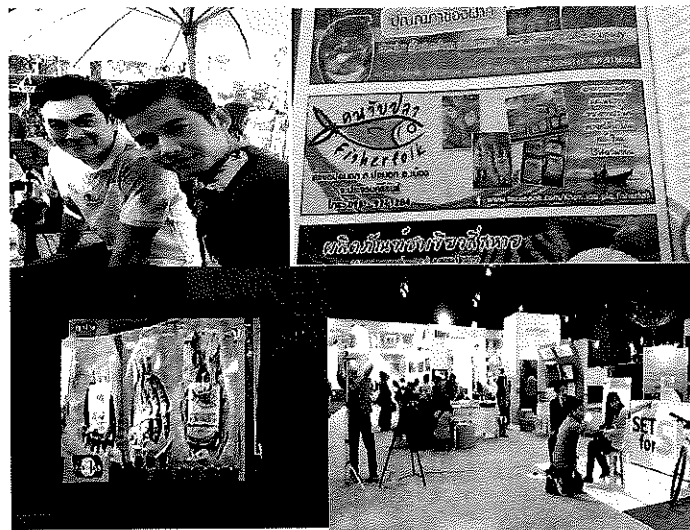
ภาพที่ 17 บรรยาภาศงานมหกรรมการเงิน ปี 2558
ณ ศูนย์ประชุมอิมแพคเมืองทองธานี , ถ่ายเมื่อ 7 พฤษภาคม 2558

ส่วนร้านเลมอนฟาร์มที่จำหน่ายสินค้าสุขภาพในกรุงเทพฯ ได้ติดต่อร้านคนจับปลา เพื่อขอรับสินค้าอาหารทะเลมาวางจำหน่ายทุกสาขาทุกสัปดาห์ในปริมาณขั้นต่ำ 1 ตัน/สัปดาห์(ภาพ ที่ 18) โดยเจ้าของกิจการให้ความสนใจรับซื้ออาหารทะเลปลอดสารเคมี ซึ่งตอบโจทย์กลุ่มลูกค้ารัก สุขภาพของเลมอนฟาร์มเอง ประกอบกับมองเห็นว่าธุรกิจคนจับปลายังสามารถเติบโตได้อีกใน อนาคต นอกจากร้านเลมอนฟาร์มให้ความสนใจสินค้าของร้านคนจับปลาแล้ว ยังส่งเสริมการทำ กิจกรรมการอนุรักษ์ของชุมชนโดยนำพนักงานมาเรียนรู้วิธีการทำประมงควบคู่การอนุรักษ์ เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2558 อีกด้วย

ภาพที่ 18 มุมจำหน่ายสินค้าอาหารทะเลในร้านเลมอนฟาร์ม,
ถ่ายเมื่อ 28 กรกฎาคม 2558

นอกจากนั้นยังมีสื่อมวลชนทุกสาขาทั้งรายการทางโทรทัศน์ ครีวคริสจันต์วัน ของชาคริต แย้มนาม รายการธรรมชาติ ของ อาจารย์ศศิณ เฉลิมลาภ รายการสารคดีจากช่อง Thai PBS ฯลฯ สื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ นิตยสารคู่สร้างคู่สม นิตยสารเลมอนฟาร์ม ฯลฯ ได้เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับร้านคนจับปลาให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น (ภาพที่ 19)

ภาพที่ 19 การประชาสัมพันธ์ของร้านคนจับปลา, ถ่ายเมื่อเดือน มีนาคม - กันยายน 2558

กระแสความนิยมดังกล่าวส่งผลต่อการเพิ่มยอดขาย เนื่องจากผู้คนในสังคมต่างให้ความสำคัญกับการบริโภคผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภคมากขึ้น ความท้าทายของร้านคนจับปลาที่จะก้าวเข้าสู่วงจรของธุรกิจอย่างเต็มรูปแบบก็คือ การพัฒนาการให้บริการ การสื่อความหมายที่มีสาระสำคัญมากกว่าการมุ่งเน้นเฉพาะการขายสินค้า การจัดการอุปทานให้สอดคล้องกับอุปสงค์ และการควบคุมคุณภาพของสินค้า

จากการดำเนินงานของร้านฯ ช่างต้นได้นำไปสู่บทเรียนสำคัญที่จะกล่าวในตอนถัดไป

4.3 บทเรียนจากการดำเนินงานร้านคนจับปลา

เนื้อหาในตอนนี้เป็น การสรุปบทเรียนร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของร้านคนจับปลา องค์การภาคีที่มีบทบาทสนับสนุนการทำงานของร้านฯ แกนนำกลุ่มประมงพื้นบ้านบ้านคันกระได และผู้วิจัย รวมทั้งเป็นข้อมูลที่รวบรวมจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของร้านคนจับปลา และองค์การภาคีที่เกี่ยวข้อง โดยจัดเรียงตามขั้นตอนและกระบวนการการผลิตสินค้า (สุพรรณนา น้อยอิม, สัมภาษณ์ 13 กรกฎาคม 2558), (เสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 14 กรกฎาคม 2558), (กรพิณ จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 9 กันยายน 2558) (ฉัจจาพร ลอยปลิว, สัมภาษณ์ 13 กันยายน 2558), การประชุมองค์กรอีกแฟม, 14 กรกฎาคม 2558)

การดำเนินงานร้านคนจับปลาในช่วงเวลาประมาณปีเศษนี้ มีทั้งความสำเร็จ ความล้มเหลว ปัญหา และอุปสรรคต่างๆ ที่มีทั้งมูลค่าและคุณค่าอย่างมากสำหรับการพัฒนาจังหวัดก้าวในการทำงานในช่วงต่อไปของร้านฯ ซึ่งเรียงลำดับตามขั้นตอนการทำงาน (Gulick and Urwick, 1996 อ้างใน สุรัสวดี ราชกุลชัย, 2546) โดยเรียงแต่ละขั้นตอน สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญๆ ดังนี้

4.3.1 การวางแผนงาน

การวางแผนงานร้านคนจับปลาไม่เป็นระบบเท่าที่ควร เพราะร้านคนจับปลาเกิดขึ้นในฐานะโครงการของสมาคมรักษ์ทะเลไทย ภายใต้ระบบคิดของนักพัฒนาเอกชนซึ่งวางแผนกิจกรรมแบบสมาคมรักษ์ทะเลไทย พบว่า การบริหารจัดการโดยนักพัฒนาเอกชนผู้ไม่มีพื้นฐานทางธุรกิจมาก่อนเลย อีกทั้งมีแนวคิดแบบนักพัฒนาเอกชนด้วยนั้น ไม่เอื้อต่อการดำเนินงานธุรกิจแบบกิจการสังคม เจ้าหน้าที่ที่มีความจำเป็นต้องเปิดใจเรียนรู้ใหม่ทั้งหมด เนื่องจากการวางแผนแบบนักพัฒนา กับนักธุรกิจมีความแตกต่างอย่างมาก ซึ่งหากต้องการให้แนวทางทั้งสองแบบไปด้วยกันได้ ก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดบางอย่าง ซึ่งเจ้าหน้าที่ยอมรับว่าการวางแผนในช่วงแรกมีปัญหา เนื่องจากไม่ได้มีการวิเคราะห์ตลาด และโรงเรือนผลิตที่ได้มาตรฐาน ฯลฯ และการวางแผนและการดำเนินงานหลายเรื่องมีความผิดพลาด (เสาวลักษณ์ ประทุมทอง, 14 กรกฎาคม 2558) อาทิ

- เงินลงทุนจำนวน 700,000 บาท ใช้ไปกับการก่อสร้างอาคารและอุปกรณ์ภายในร้านเป็นส่วนใหญ่ (แต่ในการดำเนินกิจการจริง หน้าที่ร้านไม่ได้มีความจำเป็นมากนัก) จนทำให้เงินที่ใช้ในการดำเนินธุรกิจติดขัด ความผิดพลาดเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ยังคิดเฉพาะรายได้ แต่ไม่ได้คิดรายจ่ายให้ครอบคลุมทุกขั้นตอน
- เงินทุนหมุนเวียนในร้าน เป็นเงินที่ได้จากการขายสินค้า ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องพยายามทำงานกันอย่างหนักมาก เพื่อไม่ให้เกิดภาวะการเงินติดขัด
- เจ้าหน้าที่มองว่าชาวประมง เห็นความสำคัญของเงินส่วนต่างจากการขายสัตว์น้ำมาก จนมุ่งเน้นเฉพาะการทำการประมงอย่างเดียว เพื่อขายสัตว์น้ำให้ร้านฯ เป็นหลัก จนลืม

เป้าหมายการอนุรักษ์ และการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ฉัจจาพร ลอยปลิว, 20 พฤศจิกายน 2557)

- ราคาการรับซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงพื้นบ้านต้องขึ้นลงตามกลไกตลาด ซึ่งในช่วง 2 เดือนแรกของการดำเนินกิจการ ร้านฯ รับซื้อสัตว์น้ำโดยกำหนดราคาอย่างตายตัว ทำให้การค้าขายขาดทุน (เสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 14 กรกฎาคม 2558)

4.3.2 การรับซื้อสัตว์น้ำ

ระบบการรับซื้อสัตว์น้ำในหมู่บ้านในช่วงต้น ร้านฯ ให้ผู้หญิงชาวบ้านดูแล แต่ชาวประมงบางคนมองว่า เป็นการรับซื้อเฉพาะในญาติพี่น้องของผู้หญิงคนนั้น ไม่มีการหมุนเวียนรับซื้อจากคนอื่น ซึ่งเรื่องนี้ทำให้เกิดความไม่พอใจในหมู่ชาวประมง ร้านฯ จึงตัดสินใจให้เจ้าหน้าที่ของร้านฯ มาเป็นผู้รับซื้อแทน เพื่อก่อให้เกิดความเป็นกลาง ในขณะที่เดียวกันการรับซื้อสัตว์น้ำมีข้อจำกัดที่ต้องขึ้นตามการสั่งซื้อจากลูกค้า ซึ่งไม่สอดคล้องกับเงื่อนไขข้อจำกัดของการทำประมงที่ไม่สามารถกำหนดแน่นอนได้ว่า จะจับสัตว์น้ำได้ทุกวัน ร้านฯ จึงควรปรับระบบการผลิตให้รองรับกับจำนวนสัตว์น้ำที่ชาวประมงจับได้ แต่ต้องมีข้อตกลงร่วมกันกับชาวประมง เพื่อไม่ให้ชาวประมงจับสัตว์น้ำในปริมาณมาก

4.3.3 กระบวนการผลิต

การขาดโรงเรียนการผลิตที่ได้มาตรฐานและไม่ถูกต้องตามสุขลักษณะ ทำให้แรงงานที่เข้ามาทำงานต้องใช้กำลังอย่างเหน็ดเหนื่อยมากกว่าการทำงานในโรงงานแปรรูปสัตว์น้ำทั่วไป อีกทั้งการผลิต การคิดค้นสูตรต่างๆ ล้วนแต่ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านผสมผสานกับเทคโนโลยี โดยขาดข้อมูลทางวิชาการ นอกจากนี้ฉลากสินค้าร้านคนจับปลาแสดงข้อมูลสินค้าไม่ครบ ขาดวันเดือนปีที่ผลิต วันหมดอายุ น้ำหนักสินค้า ชื่อสินค้า ฯลฯ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ทางร้านฯ ได้พยายามดำเนินการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

4.3.4 ทักษะในการดูแลสินค้า

ร้านคนจับปลาถนอมรักษาสินค้าโดยไม่ใส่สารเคมี ทำให้การดูแลยากลำบากกว่าสินค้าในอุตสาหกรรมแช่แข็งอาหารทะเลทั่วไป เพราะสัตว์น้ำเป็นสินค้าอ่อนไหวและเน่าเสียได้ภายในระยะเวลาอันสั้น ร้านคนจับปลาใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการแช่น้ำแข็งผสมน้ำหรือแบบแช่น้ำแข็งอย่างเดียว โดยแยกตามประเภทสัตว์น้ำ ซึ่งแต่ละชนิดใช้วิธีการที่แตกต่างกัน ผสานกับเทคโนโลยีการยืดอายุสินค้าด้วยการแพ็คแบบสุญญากาศ แล้วนำไปแช่แข็งที่อุณหภูมิ -18 องศาเซลเซียส เพื่อรักษาคุณภาพความสดของสินค้า พร้อมทั้งใช้วิธีการทดลองชิมเนื้อสัมผัสรสชาติด้วยตัวเจ้าหน้าที่เองทุกสัปดาห์ว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ซึ่งต่อไปในอนาคตจะต้องใช้ข้อมูลทางวิชาการในการถนอมรักษาสัตว์น้ำเพื่อสร้างมาตรฐานและความน่าเชื่อถือให้แก่ผู้บริโภค

4.3.5 ระบบการตลาด

ระบบการตลาดเป็นเรื่องใหม่มากสำหรับร้านคนจับปลา ซึ่งช่วงแรกที่มีการตั้งร้านเจ้าหน้าที่ไม่มีแนวความคิดใดๆ เลยว่าจะนำสินค้าไปขายใคร ขายที่ไหน ไม่รู้ว่าผู้ซื้อคือใครบ้าง การบริหารเงินก้อนแรกจึงมุ่งไปที่การลงทุนเปิดหน้าร้านที่ประจวบฯ เพราะคิดว่าลูกค้าคือคนในประจวบฯ แต่เมื่อดำเนินการมาระยะหนึ่ง กลับได้เรียนรู้ว่า ลูกค้าอยู่ที่กรุงเทพฯ

เจ้าหน้าที่จึงได้เรียนรู้ว่า ปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการดำเนินกิจการ คือ ระบบขนส่ง โรงงานแปรรูป และระบบการเก็บรวบรวมสัตว์น้ำก่อนจำหน่าย ส่วนหน้าร้านแทบจะไม่ได้ใช้ประโยชน์เลย เพราะลูกค้าเข้ามาน้อยมาก เงินรายได้ส่วนใหญ่มาจากลูกค้าที่กรุงเทพฯ ทางร้านจึงต้องการหาพื้นที่เก็บรวบรวมสินค้าในกรุงเทพฯ เพื่อความสะดวกในการขนส่งและกระจายสินค้าสู่มือลูกค้า ส่วนร้านที่จังหวัดประจวบฯ ใช้เป็นฐานการผลิตเท่านั้น

ด้านการขาย เจ้าหน้าที่ค้นพบว่าตนเองไม่มีทักษะทางด้านนี้ ดังนั้นร้านฯ ควรมุ่งพัฒนาทักษะที่ถนัด คือการผลิต แล้วส่งต่อไปให้ร้านค้าปลีกบุคคลที่สามช่วยทำหน้าที่การขาย ซึ่งหลังจากติดต่อทางธุรกิจกับร้านเลมอนฟาร์มแล้ว พบว่าวิธีนี้เป็นทางออกที่ดีสำหรับร้านคนจับปลา เพราะที่ผ่านมาเจ้าหน้าที่ต้องเหน็ดเหนื่อยอย่างมากกับการขนตู้เย็นสองใบเพื่อตระเวนขายสินค้าตามสถานที่ต่างๆ ซึ่งบางครั้งขายไม่ได้ แต่ต้องจ้างชาวบ้านสิบคนไปช่วยขาย ส่งผลให้ร้านขาดทุน แต่การขาดทุนคือการเรียนรู้ระหว่างนักพัฒนากับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านได้เห็นจริงว่า การทำการตลาดไม่ใช่เรื่องง่าย ดังนั้น การเรียกร้องราคาจากเจ้าหน้าที่ของร้านฯ ซึ่งเป็นนักพัฒนาเอกชนเป็นเงินจำนวนมากย่อมเป็นไปได้ เพราะจะทำให้ธุรกิจของร้านฯ และอนาคตของชาวประมงพื้นบ้านพังทลายไปพร้อมกันทั้งหมด การที่นำชาวบ้านมาด้วยในแต่ละครั้งทำให้ชาวบ้านทราบว่าควรจะมีบทบาทในการช่วยกิจการร้านอย่างไร เพราะงานนี้เป็นเรื่องใหม่สำหรับทุกฝ่าย สำหรับนักพัฒนาแล้ว กิจการร้านฯ ไม่ใช่งานพัฒนาที่นักพัฒนาคุ้นเคย คือการเข้าไปในหมู่บ้านแล้วพูดกับชาวบ้านเป็นร้อยๆ ครั้ง เพื่อชักชวนให้ชาวบ้านทำงานร่วมกัน

4.3.6 ระบบขนส่งสินค้า

ระบบขนส่งสินค้าเป็นปัญหาใหญ่ของร้านคนจับปลาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน คำถามที่คงเป็นโจทย์สำคัญของร้านฯ คือ จะจัดการขนส่งอย่างไรที่จะสามารถดำรงรักษาสภาพความสดของสัตว์น้ำให้มากที่สุด สำหรับการขนส่งสินค้าไปยังลูกค้าในกรุงเทพฯ ร้านฯ ใช้รถตู้โดยสารประจำทาง ซึ่งลูกค้าต้องไปปรับตามสถานีขนส่ง ต่อมาเดือนมีนาคม 2558 เป็นต้นมา ร้านฯ ได้เปิดหน้าร้านที่สวนรุกขารุณทอน ทองหล่อ ซอย 3 ลูกค้าก็สามารถไปรับสินค้าได้โดยตรง หรือจะให้ร้านบริการจัดส่งสินค้าถึงบ้านโดยรถมอเตอร์ไซค์รับจ้างก็ได้เช่นกัน แต่สำหรับการขนส่งสินค้าของร้านฯ นั้น ในช่วงเดือนมีนาคม 2558 ร้านฯ ใช้วิธีการขนส่งทางรถตู้โดยสาร แล้วพบว่า ค่าขนส่งคิดเป็นเงินจำนวนมากพอๆ กับต้นทุนในการนำรถยนต์ขนส่งสินค้ามาเองจากประจวบฯ ต่อมา ในเดือนเมษายน 2558 จึงเปลี่ยนวิธีการขนส่งเป็นการขับรถยนต์บรรทุกสินค้าขึ้นมา แล้วนำสินค้ามาพักไว้ที่สวนรุกขารุณทอน หรือบ้านเจ้าหน้าที่ แล้วจึงกระจายสินค้าไปตามจุดต่างๆ ต่อไป

ส่วนระบบขนส่งสินค้าจากเครือข่ายประมงพื้นบ้านจากภาคใต้ เช่น จังหวัดสตูล ตรัง นครศรีธรรมราช กำหนดให้ส่งสินค้าไปที่จังหวัดประจวบฯ ก่อน แล้วจึงส่งต่อมากรุงเทพฯ เพราะการขนส่งสินค้าจากจังหวัดนครศรีธรรมราชมีความสะดวก แต่ค่าขนส่งราคาสูง ต้องจ่ายค่าขนส่งหลายต่อ ทั้งจากนครฯ มากรุงเทพฯ แล้วค่าขนส่งภายในกรุงเทพฯ ส่วนการส่งจากจังหวัดอื่นๆ ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ส่งผลให้ค่าบริหารจัดการสูงมาก ร้านฯ ซึ่งเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการจึงแทบไม่มีผลกำไรจากการขายสินค้าเลย

เจ้าหน้าที่ร้านฯ เห็นว่าหากในอนาคตกิจการขยายใหญ่ขึ้น จะต้องคิดหาทางแก้ไขเรื่องการขนส่งอย่างจริงจัง เพราะมีลูกค้าหลายรายจากทางภาคเหนือ ภาคอีสาน แสดงความจำนงให้ร้านคนจับปลาส่งสินค้าไป

4.3.7 อุปทานและอุปสงค์

ร้านคนจับปลาขายอาหารทะเลแช่แข็งและแปรรูปปลา (เค็ม หวาน แดกเดียว และแห้ง) ให้แก่ผู้บริโภค โดยอาหารทะเลเหล่านั้นต้องมาจากการทำประมงที่ไม่ทำลายล้างทรัพยากรสัตว์น้ำ โดยใช้เครื่องมือที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และจับสัตว์น้ำตามฤดูกาลและยั่งยืน โดยเครือข่ายสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย และชาวประมงผู้ที่ทำกิจกรรมอนุรักษ์ร่วมกับชุมชนผู้ร่วมถือหุ้นร้าน สำหรับในพื้นที่จังหวัดประจวบฯ เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เกิดจากการสนับสนุนของสมาคมนักประมงทะเลไทยที่เข้ามาทำงานอนุรักษ์ ประกอบไปด้วย 14 หมู่บ้าน แต่มีเพียง 7 หมู่บ้านที่มีชาวประมงพื้นบ้านร่วมขายสินค้าให้กับทางร้านคนจับปลา คือ บ้านคั่นกระได บ้านบ่อนอก บ้านปากคลองเกลียว บ้านคลองเก่า บ้านโพธิ์เรียง บ้านคลองวาฬ และบ้านทุ่งน้อย แต่สินค้าอาหารทะเลจากพื้นที่ในจังหวัดประจวบฯ ยังมีจำนวนไม่เพียงพอที่จะตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ เนื่องจากชาวประมงพื้นบ้านส่วนมากสามารถจับสัตว์น้ำจำกัดชนิด และไม่มีหลากหลายของสัตว์น้ำที่จับ ด้วยเหตุนี้ร้านคนจับปลาจึงต้องขยายพื้นที่การรับซื้อไปยังชาวประมงในจังหวัดนครศรีธรรมราช ตรัง สตูล พัทลุงและสงขลา ซึ่งวัตถุประสงค์ในการรับซื้อจากจังหวัดเหล่านี้ ซึ่งนอกเหนือจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นว่าผู้บริโภคจะได้มีหลากหลายมากขึ้นในการเลือกซื้อแล้ว ก็คือมุ่งส่งเสริมให้มีการขยายแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำให้ครอบคลุมแหล่งทรัพยากรสัตว์น้ำทั้งอ่าวไทย อันดามันและทะเลสาบสงขลาอีกด้วย (เสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 14 กันยายน 2558)

จากการรวบรวมตัวเลขจำนวนเงินและประเภทสัตว์น้ำที่รับซื้อจากชาวประมงพื้นบ้านในบ้านคั่นกระไดจากบันทึกของร้านคนจับปลา ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2557- พฤษภาคม 2558 พบว่า ร้านคนจับปลาซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงพื้นบ้านเป็นจำนวนทั้งสิ้น 7,278.88 กิโลกรัม ยอดเงินจำนวน 1,131,987.35บาท ทำให้ชาวประมงมีรายได้เพิ่มขึ้น (เนื่องจากราคารับซื้อของร้านคนจับปลา กำหนดไว้สูงกว่าราคาของแปปลาเอกชนท้องถิ่น 30%) คิดเป็นเงิน 339,596.205 บาท สัตว์น้ำส่วนใหญ่ที่รับซื้อ ได้แก่ ปลาทุ ปลาหลังเขียว ปูม้า กุ้งแชบ๊วย ปลาน้ำดอกไม้ ฯลฯ

บัญชีรายรับรายจ่ายตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2557- พฤษภาคม 2558 แสดงให้เห็นว่า

ยอดค่าใช้จ่าย (รวมทั้งเงินเดือนพนักงาน ค่าขนส่งสินค้า ค่ารับซื้อสัตว์น้ำ) เป็นเงินจำนวน 1,776,635.31 บาท

ส่วนรายรับคิดเป็นเงิน 1,810,450 บาท

ยอดคงเหลือที่เป็นผลกำไรรายปีเท่ากับ 33,814.69 บาทเท่านั้น (ยังไม่ได้คิดค่าจ้างเจ้าหน้าที่ที่องค์กรออกแฟมสนับสนุน)

(เงินจำนวน 10% ของกำไรสุทธิจะนำกลับเข้าสู่ชุมชนในการทำกิจกรรมอนุรักษ์ และ 2-3% ปันผลให้แก่ผู้ถือหุ้น)

ดังปรากฏว่า ในช่วงเริ่มต้นกิจการ ความท้าทายที่สำคัญสำหรับการอยู่รอดของร้านคนจับปลา คือ การขาดตลาด แต่เมื่อเวลาผ่านไปประมาณ 1 ปี ตั้งแต่กลางปี 2558 เป็นต้นมา ความท้าทายดังกล่าวได้แปรเปลี่ยนไปเป็นปัญหาการหาแหล่งสินค้าที่มีความหลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด เนื่องจากร้านคนจับปลาได้รับการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนรูปแบบต่างๆ จนเป็นที่รู้จักของสังคม และเป็นที่หมายปองของสื่อมวลชน รวมทั้งองค์กรที่ทำกิจการขายอาหารสุขภาพ เช่น เลมอนฟาร์ม มูลนิธิส้มมาชีพ เครือข่ายผักอินทรีย์ ฯลฯ ซึ่งจากอุปสงค์ที่เพิ่มปริมาณสูงมากขึ้น ส่งผลให้ร้านคนจับปลาจำเป็นต้องขยายพื้นที่ในการรับซื้อสัตว์น้ำ ให้ครอบคลุมถึงชาวประมงพื้นบ้านที่ไม่ได้เป็นสมาชิกผู้ถือหุ้น หรืออยู่ในกลุ่มกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง แต่ยังคงมุ่งเน้นเฉพาะชาวประมงผู้ใช้เครื่องมือที่ไม่ทำลายล้าง และไม่ใช้สารเคมีในการเก็บถนอมผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ โดยผ่านคำแนะนำจากชาวประมงพื้นบ้านที่อยู่ในเครือข่ายฯ ได้แก่ หมู่บ้านใกล้เคียงในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (บ้านอ่าวประจวบฯ บ้านอ่าวน้อย บ้านทุ่งมะเเฒ่า บ้านคุ้งโตนด) เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดสตูล จังหวัดตรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา

4.3.8 การประชาสัมพันธ์

ในปี 2557 ที่ผ่านมา ร้านคนจับปลาพยายามสร้างแบรนด์ของตนเอง เพื่อให้ลูกค้าจดจำและเรียนรู้สาระสำคัญเกี่ยวกับร้านฯ ในปี 2558 บริษัท WYN เข้ามาช่วยจัดทำเฟสบุ๊คของร้านฯ ทำให้คนสนใจมากขึ้น พร้อมทั้งช่วยเปลี่ยนรูปแบบจากแนวทางแบบนักพัฒนาเอกชน ไปสู่รูปแบบสำหรับตอบสนองความสนใจคนชั้นกลางหรือคนรุ่นใหม่ให้ได้มากขึ้น นอกจากนั้นร้านคนจับปลาได้รับความช่วยเหลือจากสื่อมวลชนทุกแขนง ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ และอินเทอร์เน็ต เป็นอย่างดีโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

4.3.9 มาตรฐานสินค้า(ความน่าเชื่อถือ)

แม้ว่าในช่วงแรกผู้บริโภคไม่มีคำถามว่าร้านคนจับปลา มีการรับรองคุณภาพสินค้า ด้วยมาตรฐานอะไรบ้าง เนื่องจากมีความเชื่อมั่นในการทำงานอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งของสมาคมรักษ์ทะเลไทยและกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน แต่การที่ร้านรับซื้อสัตว์น้ำจากหลายพื้นที่ ซึ่งไม่มีมาตรฐานการทำงานและการควบคุมคุณภาพสินค้าที่เป็นหนึ่งเดียวกัน ทำให้หลายครั้งเกิดความผิดพลาดซึ่งส่งผลเสียต่อร้าน แต่ในอนาคตหากร้านคนจับปลาจะขยายกิจการ มาตรฐานสินค้าถือเป็นสิ่งสำคัญในการรับรองคุณภาพและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค การดำเนินงานตามกรอบงานของบลูแบรนด์จึงเป็นเป้าหมายสำคัญของร้านฯ

4.3.10 การจัดการร้าน/ระบบบัญชี/การเก็บข้อมูล

การจัดการร้าน ในด้านระบบบัญชี และการเก็บข้อมูลของร้านคนจับปลา ไม่ได้ดำเนินการให้ถูกต้องตามหลักการธุรกิจ ขาดการจดบันทึกรายรับ และรายจ่ายประจำวัน ซึ่งเจ้าหน้าที่บอกว่าได้พยายามทำแล้ว แต่ทำไม่ได้ เนื่องจากข้อจำกัดของแต่ละบุคคลซึ่งขาดทักษะในงานดังกล่าว

เจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลา เล่าให้ฟังว่า เคยพูดคุยกับผู้จัดการร้านกิจการอื่นๆ พบว่า กิจการอื่นๆ มีโครงสร้างขององค์กรที่ชัดเจน และมีระบบการจัดการข้อมูลที่ได้มาตรฐาน ซึ่งแตกต่างจากร้านคนจับปลาในปัจจุบันที่ทำงานกันแบบระบบครอบครัว

ส่วนการต่อรองในเชิงธุรกิจกับชาวบ้านทำได้ยาก เนื่องจากเจ้าหน้าที่รู้จักและสนิทสนมกับชาวบ้านมาเป็นเวลานาน จึงมีอาการเห็นใจและรู้สึกใจอ่อนในการต่อรองราคาซื้อขาย เจ้าหน้าที่จะต้องฝึกฝนทักษะการต่อรองในเชิงธุรกิจมากขึ้น

นอกจากนั้นระบบบัญชีเป็นการแสดงความโปร่งใสและการเปิดเผยข้อมูลช่วยลดปัญหาภายในกลุ่มได้เพราะรับรู้ข้อมูลทั่วถึงกัน ความไม่โปร่งใส อาจนำไปสู่ความไม่เข้าใจและความแตกแยกได้ การสื่อสารอย่างเปิดเผยระหว่างร้านคนจับปลาและชาวบ้านเป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้นร้านควรเปิดเผยข้อมูลรายได้ ราคาซื้อ รายรับรายจ่าย ผลประโยชน์ที่คืนกลับชาวประมง และจำนวนผู้ที่ได้ประโยชน์ เช่น เขียนรายละเอียดแสดงไว้ในบอร์ดภายในร้าน หรือชี้แจงในการประชุมให้สมาชิกได้รับรู้

4.3.11 กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

ร้านคนจับปลาเริ่มต้นจากการมีส่วนร่วมของชาวประมงในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งแต่เริ่มต้นการคิด และกระบวนการทำงานในขั้นตอนต่างๆ แต่เมื่อกิจการต้องก้าวเข้าสู่ธุรกิจเต็มรูปแบบ เจ้าหน้าที่ไม่มีทักษะในการจูงใจชาวประมงให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนดังกล่าว ไม่ทราบว่าจะจัดการอย่างไร เจ้าหน้าที่จึงรู้สึกเหมือนที่คุณบรรจง นະแส (นายกสมาคมรักษ์ทะเลไทย) เคยกล่าวไว้ในการประชุมองค์กรอีกแฟม วันที่ 14 กรกฎาคม 2558 ว่า บางครั้งเราทิ้งเพื่อนร่วมทางไว้ข้างหลัง โดยที่เราพยายามเดินไปข้างหน้า ดังนั้นเราต้องทำอะไรให้ตั้งคนที่อยู่ข้างหลังให้เดินไปพร้อมกับเราได้ ซึ่งหมายถึงชาวบ้านที่ร่วมกับร้านมาตั้งแต่ต้น เพื่อให้ทุกฝ่ายก้าวไปด้วยกันในวงเปลี่ยนผ่านร้านคนจับปลา เพื่อพัฒนาไปสู่ระบบธุรกิจที่คาดหวังไว้

ร้านฯ จึงต้องมีการบริหารที่มงานร้านและแรงงานในชุมชน โดยการบริหารความสัมพันธ์แรงงานและลูกทีมของร้าน เพื่อให้ได้งานตามเป้าหมาย และคนพึงพอใจ โดยให้ค่าจ้างที่พึงพอใจ และการซื้อใจ พร้อมกันนั้นในสถานการณ์ด้านการรับซื้อสินค้าของร้านคนจับปลา คือ มีสัตว์น้ำมากเป็นช่วงๆ ซึ่งต้องมีการเตรียมรับมือกับสถานการณ์เช่นนี้ การสร้างทีมคนทำงานโดยส่งเสริมให้เป็นผู้นำตามความถนัด และกำหนดตัวมีรอง สร้างทีมประจำและชาจรจากในชุมชนจะช่วยให้ ซึ่งสัมพันธ์กับการบริหารความสัมพันธ์แรงงาน

4.3.12 การจัดการเชิงโครงสร้าง ระบบ และรูปแบบกิจการเพื่อสังคม

การก้าวข้ามจากรูปแบบการทำงานพัฒนามาสู่กิจการเพื่อสังคม เป็นการเปลี่ยนวิธีคิดของเจ้าหน้าที่ต้องทำงานให้ก้าวพ้นการทำงานอาสาเพื่อชุมชนหรือการทำงานแบบครอบครัว มาสู่การทำงานแบบสัญญาที่เป็นธรรม (ได้ผลผลิตชัดเจน)

นอกจากนั้น ร้านฯ ต้องมีการแยกส่วนระหว่างร้านฯ กับกลุ่มงานอนุรักษ์ทั้งในระดับส่วนกลางและระดับพื้นที่ โดยไม่ครอบงำหรือก้าวก่ายกันในการบริหารงานประจำวัน แต่กลุ่มอนุรักษ์มีส่วนร่วมได้ในฐานะผู้ถือหุ้น และมีส่วนร่วมกำหนดทิศทางในฐานะคณะกรรมการใหญ่ของร้านคนจับปลาได้ พร้อมทั้งร้านฯ ต้องแยกแยะบทบาทการเป็นร้านคนจับปลาส่วนกลางซึ่งต้องรับซื้อสัตว์น้ำจากเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านต่างจังหวัดที่เป็นสมาชิกสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย และร้านคนจับปลา จ.ประจวบฯ ให้ชัดเจน

นอกจากนั้น ทีมเจ้าหน้าที่ทำงานร้านคนจับปลาที่เป็นคนทำงานจริงควรเป็นผู้ทำการตัดสินใจที่เกี่ยวกับร้าน เช่น การกำหนดเรื่องค่าแรง ราคาขายเพราะรู้ข้อมูลและเพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหาร และมีการรับฟังคนทำงาน โดยใช้ข้อมูลจากการทำงานจริงประกอบการตัดสินใจของร้านฯ ซึ่งปัจจุบันประเด็นด้านแรงงานนั้น ร้านฯ ต้องจ่ายค่าตอบแทนที่เป็นธรรม ให้ภาระงานสอดคล้องกับระยะเวลางาน

ความโปร่งใสและการเปิดเผยข้อมูลช่วยลดปัญหาภายในกลุ่มได้ เพราะทุกคนได้รับรู้ข้อมูลทั่วถึงกัน ความไม่โปร่งใส อาจนำไปสู่ความไม่เข้าใจและความแตกแยกได้ การสื่อสารอย่างเปิดเผยระหว่างร้านคนจับปลาและชาวบ้านเป็นเรื่องสำคัญ จึงควรเปิดเผยข้อมูลรายได้ ราคาซื้อรายรับรายจ่าย ผลประโยชน์ที่คืนกลับชาวประมงและจำนวนผู้ที่ได้ประโยชน์ โดยใช้วิธีนำเสนอข้อมูลบนบอร์ดที่ทุกคนเห็นได้ชัดเจน และการชี้แจงในการประชุม

4.3.13 การก้าวผ่านระบบคิดของการทำงานพัฒนาไปสู่การทำธุรกิจ

เจ้าหน้าที่ของร้านฯ สรุปว่า ตนเองต้องต่อสู้กับคนรอบข้างและตัวเองในการฝึกคิดนอกกรอบเดิมแบบนักพัฒนาเอกชน เช่น จากเดิมที่ซื้อปลาหนึ่งตัว ก็สามารถจ่ายเงินให้ชาวบ้านตามใจชอบเพราะต้องการให้นำเงินรายได้ไปทำกิจกรรมชุมชน แต่ปัจจุบันต้องเปลี่ยนวิธีคิดโดยคำนวณต้นทุนค่าใช้จ่ายในการจัดการทั้งหมดก่อนที่จะกำหนดราคาซื้อ นอกจากนี้ จะต้องเปลี่ยนมุมมองและทัศนคติด้านลบของตนเองเกี่ยวกับการทำธุรกิจ อีกส่วนหนึ่งที่เจ้าหน้าที่ร้านฯ ต้องเปลี่ยนแนวคิดของตัวเองจากเดิมที่ตั้งคำถามว่า การทำธุรกิจเป็นเรื่องที่ดีหรือไม่ดีกันแน่ รวมทั้งต้องคิดเรื่องความอยู่รอดระยะยาวของร้านฯ จากจุดเริ่มต้นแบบนักพัฒนาเอกชนซึ่งรับเงินทุนสนับสนุนก้อนแรกและก้อนเดียวจากองค์กรเงินทุน แล้วจะต้องดำเนินงานธุรกิจไปด้วยรายได้ของร้านเอง

จากบทเรียนข้างต้นสามารถสรุปสิ่งที่ร้านฯ ควรจะต้องทำดังนี้

- 1) การบริหารจัดการภายในร้านฯ ตั้งแต่เรื่องของการทำบัญชีให้ได้มาตรฐานลงบัญชีทุกวันเพื่อสรุปยอดรายวัน แสดงให้เห็นสถานการณ์ของร้านฯ ณ ปัจจุบัน
- 2) การจ้างแรงงาน ควรให้สอดคล้องเป็นธรรมกับภาระงาน พร้อมทั้งต้องบริหารจัดการแรงงานให้มีประสิทธิภาพ โดยร้านฯ ควรใช้ระบบการแบ่งงานกันทำ ซึ่งการทำในลักษณะปัจจุบันนั้นเป็นการสิ้นเปลืองเวลา และงานล่าช้าไม่คุ้มค่ากับเวลาที่เสียไป นอกจากนี้ ร้านฯ ควร

อบรมเจ้าหน้าที่และแรงงานเรื่องสุขลักษณะในการแปรรูปอาหาร อาทิ การใส่ถุงมือ หมวกคลุมผม ผ่า กันเปื้อนทุกครั้งในการแปรรูปสัตว์น้ำ เป็นต้น

3) โรงเรือนการผลิต เป็นสิ่งสำคัญที่ร้านฯ ควรดำเนินการเป็นอันดับแรกๆ เพราะ สถานที่ผลิตบ่งบอกถึงคุณภาพ ความสะอาด และความปลอดภัยของสินค้า ซึ่งจะช่วยให้มีโอกาสได้รับ มาตรฐานรับรองได้มากขึ้น พร้อมทั้งช่วยในเรื่องสุขภาพของเจ้าหน้าที่และแรงงานในการทำงานแปรรูปด้วย

4) การขนส่ง ควรจัดซื้อรถห้องเย็นไว้สำหรับการขนส่งสินค้าไปกรุงเทพฯ เพื่อลด ต้นทุนการขนส่ง แต่สำหรับสินค้าจากต่างจังหวัดควรใช้การขนส่งโดยรถรับจ้างก่อน ทั้งนี้ร้านคนจับ ปลาต้องเพิ่มปริมาณการรับซื้อและจำหน่ายสินค้า เพื่อลดต้นทุนต่อหน่วยการผลิต พร้อมทั้งการทำ ตลาด การกระจายสินค้า และการบริหารจัดการร้านที่ดี เพื่อความคุ้มทุนของการมีรถห้องเย็น และ ร้านฯ จะได้มีเงินผ่อนรถห้องเย็นเป็นเวลา 5 ปี (กนกพร เรียนเกษมณีนิม และคณะ, 2559)

5) การสร้างความต้องการ และเพิ่มจำนวนผู้บริโภคในตลาด โดยการบอกเล่า เรื่องราวที่น่าสนใจของสินค้าให้ผู้บริโภคเห็นคุณค่า และยอมจ่ายเพื่อบริโภคอาหารทะเลที่ปลอดภัย รวมทั้งเห็นความสำคัญของการทำความดีเพื่อสังคมโดยการสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม โดยการให้ความรู้ต่อผู้บริโภคผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ มีการนำเสนอข้อมูลให้กระชับ เข้าใจง่าย และไม่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเครียด ในเรื่องการบริโภคตามฤดูกาล อาหารปลอดภัย การอนุรักษ์ เป็นต้น เนื่องจาก เจ้าหน้าที่ร้านมีหน้าที่และภาระงานจำนวนมาก การเล่าเรื่องราวทั้งหมดของร้านให้ผู้บริโภคที่มีเวลา อันน้อยนิดฟังนั้นคงเป็นไปได้ยาก เจ้าหน้าที่ทำได้เพียงการขาย แต่ไม่สามารถให้ความรู้แก่ผู้บริโภคได้ ภายในเวลาอันจำกัด

6) ยุทธศาสตร์ขยายพื้นที่เพื่อรับซื้อสัตว์น้ำของร้าน ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวว่าเป็นแนวคิด ไม่ถูกต้องก็ได้ เนื่องจากร้านฯ ต้องตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค อีกทั้งร้านคนจับปลา มีสอง บทบาท คือ เป็นร้านของชาวบ้านคั่นกระได กับ เป็นร้านคนจับปลาส่วนกลางที่ต้องรับซื้อและ กระจายสินค้าให้ครอบคลุมพื้นที่ต่างๆ ในภาคใต้ แต่ทั้งสองร้านอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของ เจ้าหน้าที่กลุ่มเดียวกัน ซึ่งยุทธศาสตร์การขยายพื้นที่เป็นการทำหน้าที่ยังของร้านฯ แต่ภารกิจของร้านฯ ในฐานะร้านของชาวประมงประจวบคีรีขันธ์นั้นเริ่มจะจางหายไป ซึ่งเจ้าหน้าที่ควรคำนึงถึงประเด็นนี้ ด้วย เพราะหากเน้นการขยายพื้นที่ โดยที่การรับซื้อของชาวประมงในพื้นที่ยังมีจำนวนจำกัดเหมือนที่ ผ่านมา อีกไม่นานชาวประมงจะรู้สึกหมดสิ้นความหวังกับร้านคนจับปลา เนื่องจากร้านฯ ไม่สามารถ ตอบโจทย์ความต้องการของชาวประมงที่ต้องการจะหลุดพ้นจากระบบหนี้สินของแพปลาเอกชน ท้องถิ่นได้

4.4 ผลลัพธ์จากกระบวนการทำงานร้านคนจับปลา

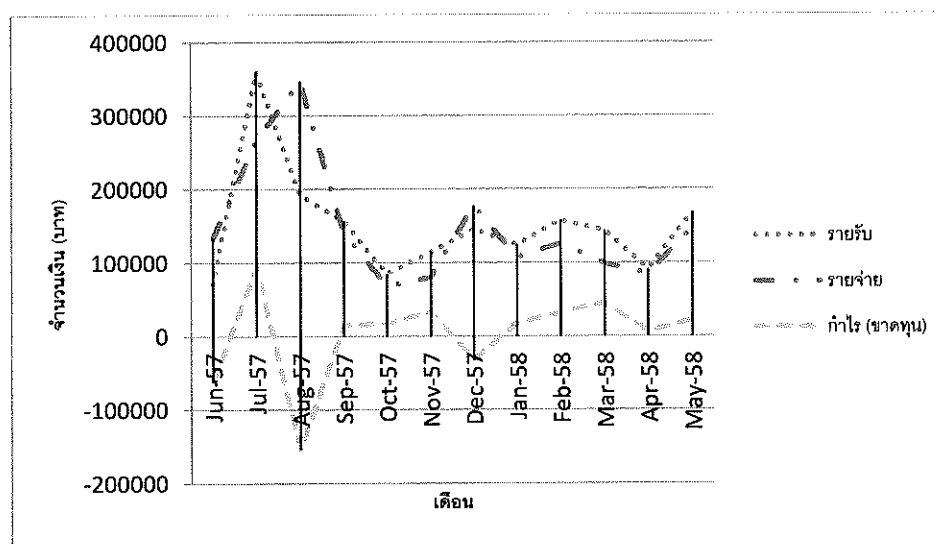
จากกระบวนการทำงานของร้านคนจับปลาในช่วงปี 2557 - 2558 สามารถสรุปผลลัพธ์ด้าน เศรษฐกิจ สังคม ต่อร้านฯ ชาวประมงพื้นบ้าน และผู้บริโภค ได้ดังนี้

4.4.1 ผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจของร้านคนจับปลา

1) สรุปผลบัญชี รายรับ รายจ่ายของร้าน

การดำเนินงานร้านคนจับปลา ในช่วง 1 ปี ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2557 – กรกฎาคม 2558 ร้านคนจับปลา มีรายได้รวมทั้งสิ้นเป็นจำนวนเงิน 1,810,450 บาท รายจ่าย 1,776,635.31 บาท และกำไร 33,814.69 บาท (ภาคผนวก ง) ซึ่งแสดงยอดประกอบการร้านคนจับปลาในช่วงเดือน มิถุนายน 2557 ถึงเดือน พฤษภาคม 2558

จากการดำเนินการร้านฯ พบว่า ในช่วงเริ่มต้นของร้าน ช่วงเดือนกรกฎาคม 2557 ร้านฯ ได้จำหน่ายสินค้าในงานกินเปลี่ยนโลก ที่กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นงานที่มีผู้บริโภคที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ของร้าน ร้านจึงต้องมีการลงทุนในการซื้อสัตว์น้ำจำนวนมาก รวมทั้งมีค่าจ้างแรงงาน และค่าใช้จ่าย อื่นๆ จึงส่งผลให้มีรายจ่าย 265,754 บาท และรายรับ 359,784 บาท มีผลกำไรเพียง 94,030 บาท แต่หลังจากนั้นในเดือนสิงหาคม 2557 ร้านฯ รับซื้อกุ้งแชบ๊วยจากชาวประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระได จำนวนมากจนไม่สามารถจำหน่ายสินค้าออกได้หมด ส่งผลให้ร้านต้องขาดทุนเพราะต้องแบกรับต้นทุน สินค้าค้างสต็อกไว้ จึงกล่าวได้ว่า ตั้งแต่เริ่มต้นการเปิดกิจการ ร้านฯ ต้องเผชิญกับปัญหาการวิเคราะห์ ตลาด การบริหารจัดการต่างๆ ทำให้รายรับ-รายจ่าย ไม่สมดุล ดังภาพที่ 20

ภาพที่ 20 ยอดผลประกอบการร้านคนจับปลา ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2557 – พฤษภาคม 2558

อนึ่ง ข้อมูลรายจ่ายข้างต้น เป็นผลรวมจากค่าใช้จ่าย อาทิ ค่าสัตว์น้ำ ค่าเช่าสถานที่ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอินเทอร์เน็ต ค่าเดินทาง ค่าจ้างแรงงานชาวบ้าน ค่าจ้างเจ้าหน้าที่ดูแลร้าน 1 คน ฯลฯ ส่วนกำไรที่กล่าวข้างต้นนี้ยังไม่ได้หักค่าใช้จ่ายในค่าจ้างเจ้าหน้าที่ 2 คน ที่ได้รับเงินสนับสนุนจาก โครงการร้านคนจับปลาขององค์กรอ็อกแฟม (ค่าจ้างผู้จัดการร้าน 15,000 บาท นักพัฒนาเอกชน 9,000 บาท เท่ากับ 24,000 บาท * 12 เดือน เท่ากับ 288,000 บาท) รวมทั้งค่าเสื่อมสภาพของอาคาร ที่ก่อสร้าง และอุปกรณ์ที่ใช้ ดังนั้นการเปิดร้านคนจับปลาในแต่ละเดือนต้องมีต้นทุนคงที่ที่ต้องจ่าย อยู่ประมาณ 60,000 บาท มีรายละเอียดดังนี้

ค่าจ้างผู้จัดการร้าน (นักพัฒนาเอกชน) 15,000 บาท
 ค่าจ้างเจ้าหน้าที่ร้าน (นักพัฒนาเอกชน) 9,000 บาท
 ค่าจ้างเจ้าหน้าที่ดูแลร้าน 9,000 บาท
 ค่าจ้างชาวบ้านเป็นแรงงานประจำร้าน 9,000 บาท
 ค่าน้ำ-ไฟ 2,000 บาท
 ค่าอินเทอร์เน็ต+ค่าโทรศัพท์ 1000 บาท
 ค่าเช่าสถานที่ 1,000 บาท
 ค่าเดินทาง+ ค่าน้ำมัน 6,000 บาท
 ค่าเสื่อมอุปกรณ์ 2,000 บาท
 ค่าวัสดุ 1,000 บาท
 ค่าสัตว์น้ำ 5,000 บาท

เมื่อผู้วิจัยคำนวณรายรับรายจ่ายใหม่ทั้งหมด จากจำนวนรายได้เท่าเดิม 1,810,450 บาท มีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมคือค่าจ้างเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรอีกแพม คิดเป็น $1,776,635.31 + 288,000$ บาท = 2,064,635.31 บาท (ไม่ได้รวมค่าจ้างบริษัทดูแลการประชาสัมพันธ์และค่าบริหารจัดการอื่นๆ) ดังนั้น รายได้ - รายจ่าย = -254,185.31 บาท (ขาดทุน)

นอกจากนั้น ยังมีค่าใช้จ่ายที่สำคัญของร้าน คือ การจ้างงาน และการรับซื้อสัตว์น้ำ ทั้งในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และพื้นที่ต่างจังหวัดเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญมากประการหนึ่ง ร้านฯ จึงต้องรับซื้อสัตว์น้ำเพิ่มเติมจากพื้นที่เครือข่ายสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย คือ นครศรีธรรมราช สตูล ตรัง และสงขลา เพื่อให้สัตว์น้ำมีความหลากหลายและผู้บริโภคมีอาหารทะเลบริโภคตลอดทั้งปีไม่ว่าฤดูกาลใดก็ตาม แต่การรับซื้อสัตว์น้ำจากต่างจังหวัดก็มีค่าใช้จ่ายที่ต้องเพิ่มขึ้นด้วย คือ ต้นทุนการขนส่งสินค้า ดังนั้นหากร้านฯ ไม่ต้องการแบกรับต้นทุนการขนส่งสินค้าซึ่งมีส่วนลดทอนผลกำไรของร้านฯ ร้านฯ ควรยกระดับความต้องการของผู้บริโภคให้มีความสอดคล้องกับสินค้าในพื้นที่ หรือมิฉะนั้น ร้านฯ ควรจัดการพัฒนามูลค่าสินค้าจากต่างจังหวัดให้เป็นสินค้าระดับสูง (คุณภาพระดับดีดีมากและราคาสูงกว่าปกติ) เพื่อให้คุ้มค่าขนส่ง

จึงกล่าวได้ว่า หากไม่มีเงินสนับสนุนจากองค์กรอีกแพมแห่งประเทศไทยและสมาคมรักษ์ทะเลไทย ร้านฯ ไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ หากไม่มีการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการ การทำบัญชีรายวัน และกลยุทธ์ทางการตลาดเสียใหม่

2) การวิเคราะห์ต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ของร้านคนจับปลา

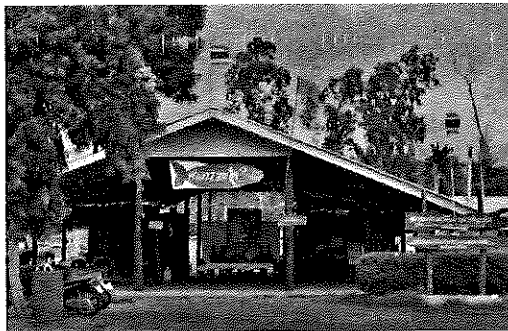
(1) กิจกรรมโลจิสติกส์ (การขนส่งสินค้า) จากพื้นที่อ่าวคันกระได

อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มาয়ั้งลูกค้าในกรุงเทพมหานคร

ร้านคนจับปลาตั้งอยู่ อำเภอบ่อนอก จนกระทั่งเดือนกรกฎาคม 2558 ได้ย้ายมาตั้งที่อ่าวคันกระได อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางรวบรวมสินค้าสัตว์น้ำจากพื้นที่ต่างๆ ได้แก่ นครศรีธรรมราช สงขลา ตรัง สตูล และพื้นที่ใกล้เคียงของชุมชน ก่อนส่งมายังลูกค้า

(ลูกค้ารายย่อย การเปิดบู๊ทที่รถทาร์เก็ต และร้านเลมอนฟาร์ม) ในกรุงเทพฯ โดยกิจกรรมโลจิสติกส์ที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

(1.1) กิจกรรมรับคำสั่งซื้อจากลูกค้า เจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลา 2 คนรับคำสั่งซื้อจากลูกค้า โดยคนหนึ่งรับคำสั่งซื้อจากลูกค้ารายย่อย ร้านอาหาร และอีกคนหนึ่งรับคำสั่งซื้อจากร้านเลมอนฟาร์ม กิจกรรมประสานงานส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นที่สำนักงาน(บ้านพักเจ้าหน้าที่ร้านฯ ในตัวอำเภอเมืองประจวบฯ) ซึ่งร้านคนจับปลาเข้าเป็นรายเดือน ส่วนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับตัวสินค้า เช่น การทำความสะอาด การแล่ การบรรจุ การจัดเก็บ ดำเนินการที่อาคารศาลารวมใจ สมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระเด ดังภาพที่ 21

ภาพที่ 21 ร้านคนจับปลาในปัจจุบัน (พ.ศ. 2559)
ศาลารวมใจ สมาคมประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระเด, ถ่ายเมื่อ 6 สิงหาคม 2558

(1.2) กิจกรรมการสั่งซื้อสัตว์น้ำจากจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และสตูล ร้านคนจับปลา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นศูนย์กลางการรับซื้อสินค้า และกระจายสินค้าของร้านคนจับปลาเพื่อส่งมาจำหน่ายลูกค้าในกรุงเทพฯ โดยสินค้ามาจากกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่อยู่ในเครือข่ายสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทยที่เข้าร่วมโครงการฯ ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสงขลา จังหวัดสตูล รวมถึงชุมชนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งส่งผลให้พื้นที่เครือข่ายที่รับคำสั่งซื้อจากร้านคนจับปลา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จะต้องทำกิจกรรมอื่นๆ เช่น กิจกรรมไปรับและซื้อสัตว์น้ำ กิจกรรมทำความสะอาด กิจกรรมบรรจุลงถังโฟม เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับทางร้านฯ ได้แก่

(1.3) กิจกรรมการออกไปรับและซื้อสัตว์น้ำ เจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลาจะไปรับสินค้าที่ส่งมาจากพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ที่บริเวณท่ารถทางหลวงประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งสัตว์น้ำที่ส่งมาถูกบรรจุในถังโฟมที่มีน้ำแข็งเพื่อรักษาสภาพความสดของสัตว์น้ำ เจ้าหน้าที่จะทำการตรวจสอบสภาพสินค้า เพื่อให้มั่นใจว่าสัตว์น้ำที่จะจำหน่ายให้กับผู้บริโภคมีความสดและอยู่ในสภาพสมบูรณ์

(1.4) กิจกรรมรับซื้อสัตว์น้ำที่หน้าร้านจากเรือชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวมถึงการคัดขนาด และคุณภาพ ชาวประมงในพื้นที่บ้านคันกระเดและหมู่บ้านใกล้เคียง จะนำสัตว์น้ำที่จับได้มาจำหน่ายให้กับร้านคนจับปลา โดยมีเจ้าหน้าที่ทำการรับซื้อ

และตรวจสอบสภาพสินค้า เพื่อให้มั่นใจว่าสัตว์น้ำที่จะจำหน่ายให้กับผู้บริโภคมีความสดและอยู่ในสภาพดี สัตว์น้ำที่รับซื้อจะถูกแช่ในถังไฟเบอร์ที่มีน้ำแข็งรักษาความสดสัตว์น้ำ (ภาพที่ 22)

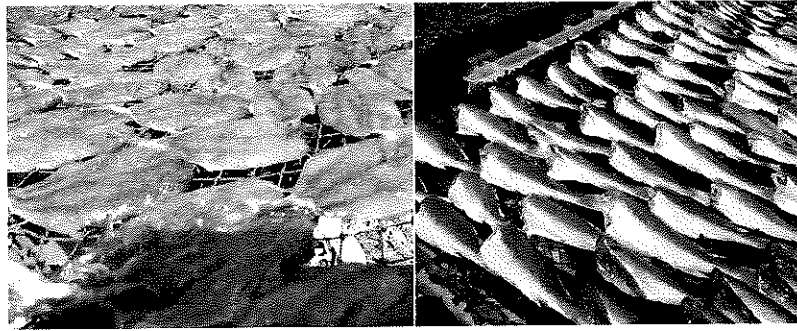
ภาพที่ 22 ตัวอย่างสัตว์น้ำที่รับซื้อจากชาวประมงในพื้นที่ต่างๆ, ถ่ายเมื่อ 10 เมษายน 2558

(1.5) กิจกรรมทำความสะอาด กิจกรรมแล้และควักไส้ สัตว์น้ำที่รับซื้อมาแล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่งปลาจะถูกทำความสะอาดโดยการล้างน้ำ ขอดเกล็ดก่อนจะนำไปแล้ และควักไส้ หรือนำไปแปรรูป ส่วนหมึกจะทำความสะอาด ควักไส้ก่อนนำไปบรรจุถุง (ภาพที่ 23)

ภาพที่ 23 การทำความสะอาด แล้ และควักไส้สัตว์น้ำทั่วไป,
ถ่ายเมื่อ 15 สิงหาคม 2558

(1.6) กิจกรรมแปรรูป ตาก/หมักเค็ม หวาน ปลาบางประเภท เช่น ปลาหลังเขียวจะมีการนำมาแปรรูป เช่น หมักเค็ม หมักหวาน แล้วนำไปตากแดด (ภาพที่ 24)

ภาพที่ 24 ตัวอย่างสินค้าแปรรูป
ได้แก่ ปลาทูหวาน ปลาหลังเขียวแห้ง, ถ่ายเมื่อ 20 มีนาคม 2558

(1.7) กิจกรรมบรรจุสินค้าลงถุง และกิจกรรมจัดเก็บเพื่อรอส่งสินค้าให้
ลูกค้า สัตว์น้ำที่ผ่านการทำความสะอาด แล่ หรือแปรรูปเรียบร้อยแล้ว จะถูกนำมาบรรจุถุง ซีล
สุญญากาศ และติดสติ๊กเกอร์ก่อนจะนำไปจัดเก็บในตู้แช่แข็งเพื่อรอส่งลูกค้าต่อไป (ภาพที่ 25, 26)

ภาพที่ 25 การบรรจุถุง, ถ่ายเมื่อ 6 ธันวาคม 2558

ภาพที่ 26 การจัดเก็บรักษาคุณภาพสินค้า, ถ่ายเมื่อ 30 กรกฎาคม 2558

(1.8) กิจกรรมบรรจุสินค้าลงลังโฟม การขนย้ายขึ้นรถ การประสานงานการขนส่ง สินค้าที่ถูกจัดเก็บรักษาคุณภาพก่อนจะถูกส่งให้ลูกค้าโดยบรรจุลงในลังโฟมเพื่อรักษาอุณหภูมิของสินค้าระหว่างการส่ง ร้านคนจับปลาจะมีการนำลังโฟมที่ได้จากการรับสินค้ากลับมาใช้ใหม่เพื่อลดปริมาณการทิ้งและการซื้อลังโฟมใหม่ สินค้าที่ผ่านการซีลจะถูกบรรจุลงลังโฟมพร้อมกับการเติมน้ำแข็งเพื่อให้สินค้ามีความสดอยู่เสมอ มีการส่งสินค้าไปยังร้านที่สวนรุกขารденส์ปาด้าห์ละหนึ่งครั้ง ตั้งแต่เดือนมกราคม 2558 จนถึงเดือนมิถุนายน 2559 และร้านเลมอนฟาร์ม สปีด้าห์ละหนึ่งครั้ง ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2558 (ภาพที่ 27)

ภาพที่ 27 การบรรจุสินค้าลงลังโฟมเพื่อส่งให้ลูกค้า, ถ่ายเมื่อ 6 สิงหาคม 2558

(1.9) กิจกรรมขนย้ายสินค้าไปยังสนามบิน และรถตู้เพื่อส่งลูกค้ารายย่อย สำหรับลูกค้ารายย่อยอื่นๆ สินค้าที่บรรจุลงลังโฟมแล้วจะถูกขนย้ายไปยังสนามบินหรือคิวรถตู้ เพื่อส่งให้ลูกค้าต่อไป โดยลูกค้าเป็นผู้รับผิดชอบค่าขนส่งและค่าลังโฟม (หากมีการซื้อลังโฟมใหม่) (ภาพที่ 28)

ภาพที่ 28 การขนส่งสินค้าให้ลูกค้า, ถ่ายเมื่อ 3 มีนาคม 2558

(1.10) กิจกรรมขนย้ายสินค้าไปยังร้านที่สวนรุกขารักษ์เดน และร้านเลมอน
ฟาร์ม (ที่ 29)

ภาพที่ 29 การขนย้ายสินค้าไปจำหน่ายที่สวนรุกขารักษ์เดน, ถ่ายเมื่อ 5 มิถุนายน 2558

สามารถสรุปกิจกรรมโลจิสติกส์ทั้งหมดได้เป็นแผนภาพ เพื่อให้เห็นถึงการไหลของ
สินค้าและข้อมูลระหว่างกิจกรรมและผู้เกี่ยวข้อง (ภาพประกอบที่ 30) ซึ่งกิจกรรมโลจิสติกส์ดังกล่าวเป็น
กรอบการวิเคราะห์ต้นทุนทรัพยากรและต้นทุนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในแต่ละกิจกรรม (กนกพร เรียนเขมะ
นิยม และคณะ, 2559)

กิจกรรม	นครศรีธรรมราช และอื่นๆ	ประจวบคีรีขันธ์	Lemon Farm และลูกค้าอื่นๆ
การรับคำสั่งซื้อสินค้า	วันที่เสร็จเรื่องขอมติฯ ของฯ และ ถูกจ้าง ๒๓๐๐๐	วันที่เสร็จเรื่อง Lemon Farm	
การสั่งซื้อสินค้า	วันที่ไปเซตของปุ๋ยใน ซามะริบวง	วันที่สั่งซื้อปุ๋ยในเซตปุ๋ยใน	วันที่สั่งซื้อปุ๋ยในเซตปุ๋ยใน
การรับซื้อสดน้ำและสารคัดแยก		วันที่รับซื้อของปุ๋ยใน ซามะริบวง	วันที่รับซื้อของปุ๋ยในเซตปุ๋ยใน
การทำความสะอาดสินค้า	วันที่เสร็จเรื่องน้ำแข็ง ของฯ และ ล้างสินค้าใส่ในถังน้ำ ขวด	วันที่รับซื้อของสดน้ำแข็ง ของลวดลวด-ตาม ใส่น้ำดื่ม-ขวดน้ำแข็ง	
การแปรรูปสินค้า		วันที่สินค้าไปแปรรูป ๒๓๐๐๐๐๐๐, เก็บ ขวด	
การบรรจุสินค้าลงถุง	วันที่บรรจุของลงถุงและ จัดเก็บเข้า ตู้แช่แข็ง	วันที่บรรจุของลงถุง และ จัดเก็บเข้า ตู้แช่แข็ง	
การจัดเก็บสินค้า		วันที่เก็บสินค้าไปเก็บตู้แช่แข็ง	
การบรรจุสินค้าลงตู้แช่	วันที่บรรจุของลงตู้แช่	วันที่บรรจุของลงตู้แช่ไปเก็บ ตู้แช่แข็ง และ สินค้าลงไปในตู้แช่แข็ง	
การขนย้ายสินค้าขึ้นรถ	วันที่ขนของขึ้นสินค้าขึ้นรถ	วันที่ขนของขึ้นสินค้าขึ้นรถ (โดยตาม Order)	
การขนย้ายสินค้าไปให้ลูกค้า	วันที่ไปส่งของลูกค้า และ ส่งไปให้ลูกค้า	วันที่ส่งของลูกค้า Lemon Farm	

ขั้นตอนผ่านมาที่ท่ารถทางหลวงและทางประจวบฯ ส่งรถมารับสินค้าไป

ภาพที่ 30 การไหลของสินค้าและข้อมูลระหว่างกิจกรรมและผู้เกี่ยวข้อง (กนกพร เรียงมะนิยม และคณะ, 2559)

(2) ต้นทุนโลจิสติกส์ต่อกิโลกรัม

จากการศึกษาโครงการวิจัยวิเคราะห์ต้นทุนโลจิสติกส์สำหรับวิสาหกิจชุมชนประมงพื้นบ้านของร้านคนจับปลา โดยบัณฑิตวิทยาลัยการจัดการและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ปี 2559 พบว่า

ร้านคนจับปลามีต้นทุนโลจิสติกส์ต่อสัตว์น้ำ 1 กิโลกรัม เท่ากับ 124.35 บาท ซึ่งประกอบด้วยต้นทุนโลจิสติกส์ขาเข้า 69.03 บาทต่อกิโลกรัม (ค่าถังโฟมและค่ารถจากการรับซื้อสินค้าจากพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชและพื้นที่อื่นๆ) และต้นทุนโลจิสติกส์ที่ร้านคนจับปลา 55.32 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งเมื่อพิจารณาต้นทุนกิจกรรมโลจิสติกส์ตามประเภททรัพยากร พบว่า แรงงานมีสัดส่วนต้นทุนที่สูงที่สุด คือ 48.33% (ซึ่งประกอบด้วยแรงงานคงที่ 36% และแรงงานแปรผันหรือแรงงานรายวัน 12.33%) ตามด้วยค่าใช้จ่ายสิ้นเปลือง พื้นที่ และเครื่องมือ/อุปกรณ์ โดยมีสัดส่วนต้นทุน 36.49%, 6.67% และ 8.51 ตามลำดับ

(3) ต้นทุนมีความแปรผันสูงในแต่ละเดือน

เนื่องจากการขายมีความไม่แน่นอนสูง จึงส่งผลให้ต้นทุนแต่ละเดือนมีความแปรปรวนสูง ประกอบกับการลงบัญชีที่ไม่เป็นระบบเท่าที่ควร และการลงบัญชีไม่ตรงเวลา จึงส่งผลให้ต้นทุนแต่ละเดือนมีความแปรปรวนเป็นอย่างมาก

(4) วิธีการซื้อสัตว์น้ำของแต่ละพื้นที่

เนื่องจากร้านคนจับปลามีการรับซื้อสัตว์น้ำจากหลายพื้นที่ ซึ่งวิธีซื้อสัตว์น้ำในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน เช่น จังหวัดนครศรีธรรมราช การซื้อและขายในราคาส่งนั้นจะมีเฉพาะระหว่างชาวประมงกับแพปลาเอกชนที่เกี่ยว (เงินลงทุนล่วงหน้า) แก่ชาวประมงเท่านั้น สำหรับชาวประมงที่ไม่ติดเกี่ยวหรือติดเกี่ยวก็ตาม หากจะมีการซื้อขายกับผู้อื่นที่ไม่ใช่เกี่ยวแพปลา ชาวประมงจะขายในลักษณะราคาปลีก จึงส่งผลให้ราคาทุนหรือราคาสัตว์น้ำของร้านฯ สูง (จินดาจิตตะนะ, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2558) ในขณะที่การซื้อและขายสัตว์น้ำของร้านฯ ที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นลักษณะที่แข่งขันด้วยราคา และมีการรับซื้อในราคาส่ง จึงทำให้ต้นทุนสัตว์น้ำที่รับซื้อในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์อยู่ในระดับราคาที่แข่งขันได้

(5) ความเป็นไปได้ในการจัดการห้องเย็น (กนกพร เรียนเขมะนิยม และคณะ, 2559)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลต้นทุนการขนส่งสินค้าของร้านคนจับปลาประจวบคีรีขันธ์ในรอบ 1 ปีที่สูง กนกพร เรียนเขมะนิยม และคณะ (2559) ได้วิเคราะห์การลงทุนซื้อรถห้องเย็น โดยกำหนดระยะเวลาการผ่อน 5 ปี พบว่า การจัดการห้องเย็นมีความเป็นไปได้ในการลงทุน แต่อย่างไรก็ตามในช่วง 5 ปีแรกของการจัดซื้อรถห้องเย็น (ปี 2560 จนถึงปี 2564) จะมีค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการผ่อนรถค่อนข้างสูง หากร้านคนจับปลา จะยังคงรับซื้อและขายสินค้าในปริมาณเท่าเดิม จะทำให้มีกำไรไม่เพียงพอในการผ่อนชำระค่ารถห้องเย็น จะต้องเพิ่มปริมาณการขายอีกอย่างน้อย 174.77 กิโลกรัมต่อเดือน จึงจะทำให้การไหลของกระแสเงินสด (Cash flow) ไม่สะดุด

หากพิจารณาการขนส่งระหว่างจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดที่มีการรับซื้ออื่นๆ เช่น จังหวัดนครศรีธรรมราช หากไม่สามารถเพิ่มปริมาณการขาย รวมทั้งการลดต้นทุนหรือเพิ่มราคาขายให้ได้จะยิ่งทำให้ขาดทุนเพิ่มขึ้น เนื่องจากระยะทางในการขนส่งจากนครศรีธรรมราช-ประจวบคีรีขันธ์-กรุงเทพฯ ประมาณ 1,000 กิโลเมตร

การมีรถห้องเย็น เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของห่วงโซ่อุปทาน ร้านคนจับปลาเป็นโซ่อุปทานที่มีคุณภาพครอบคลุมความต้องการตามมาตรฐานความปลอดภัยของอาหารที่ต้องรักษาอุณหภูมิ การบริหารจัดการรถห้องเย็น เช่น การจัดสรรเส้นทาง การจัดการด้านความปลอดภัยและนิรภัยเป็นประเด็นที่ร้านฯ ต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาอย่างจริงจัง (ภาคผนวก จ)

อย่างไรก็ตาม หากไม่มีการบริหารจัดการร้านที่ดีตั้งแต่ต้นห่วงโซ่อุปทาน เช่น ปริมาณการรับซื้อและขายสัตว์น้ำ การบริหารจัดการแรงงาน การหาตลาด การประชาสัมพันธ์ ฯลฯ ร้านฯ ก็ไม่สามารถลงทุนรถห้องเย็นได้ เนื่องจากรถห้องเย็นจะเป็นภาระหนี้สินของร้านต่อไป

4.4.2 ผลลัพธ์ต่อชาวประมงพื้นบ้าน

1) รายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการขายสัตว์น้ำให้ร้านคนจับปลา

จากการดำเนินกิจการตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2557- พฤษภาคม 2558 ร้านคนจับปลาซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงพื้นบ้านเฉลี่ยเดือนละ 612.58 กิโลกรัม โดยปริมาณการรับซื้อทั้งปีมีจำนวน 7,351.07 กิโลกรัม คิดเป็นยอดเงินจำนวน 1,153,805 บาท (จำนวนเงินคิดคำนวณจากบันทึกการรับซื้อสัตว์น้ำของร้านฯ) รับซื้อจากชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มากที่สุดซึ่งคำนวณจากปริมาณน้ำหนักการรับซื้อสัตว์น้ำของร้านฯ คิดเป็น 93.1% (6,843.85 กิโลกรัม) คิดเป็นเงิน 1,003,448 บาท ซึ่งชาวประมงมีรายได้ส่วนต่างจากการรับซื้อของร้านคนจับปลากับแพปลาเอกชนท้องถิ่นอยู่ 30% คิดเป็นเงิน 301,033 บาท ซึ่งมีชาวประมงที่รับประโยชน์ในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นจำนวน 60 ครั้วเรือน เฉลี่ยครั้วเรือนละ 5,017.21 บาทต่อปี หรือเดือนละ 418.10 บาท

ปริมาณการรับซื้อที่รองลงมาคือการรับซื้อจากต่างจังหวัด (นครศรีธรรมราช ตรัง สตูล และสงขลา) คิดเป็น 6.9% (507.22 กิโลกรัม) คิดเป็นยอดเงินจำนวน 150,356.55 บาท (จำนวนเงินคิดคำนวณจากบันทึกการรับซื้อสัตว์น้ำของร้านฯ) ชาวประมงมีรายได้ส่วนต่างจากการรับซื้อของร้านคนจับปลากับแพปลาท้องถิ่นอยู่ 30% คิดเป็นเงิน 45,106.89 บาท ชาวประมงที่รับประโยชน์ในพื้นที่ต่างจังหวัดเป็นจำนวน 20 ครั้วเรือน เป็นจำนวนเงิน 2,255.34 บาทต่อปีต่อครั้วเรือน หรือเดือนละ 187.94 บาท

ร้านคนจับปลามีเป้าหมายในการก่อตั้ง คือ การเพิ่มรายได้ชาวประมงพื้นบ้านที่ทำการประมงอย่างรับผิดชอบ และมุ่งหวังนำกำไรหลังจากหักค่าบริหารจัดการและปันผลผู้ถือหุ้น มาสนับสนุนกิจกรรมอนุรักษ์และสาธารณประโยชน์ของชุมชน ซึ่งมากกว่าการสร้างผลกำไรเชิงธุรกิจคืนสู่ผู้ถือหุ้น แต่ผลกำไรร้านคนจับปลาในช่วง 1 ปี ที่ผ่านมา (มิถุนายน 2557 – พฤษภาคม 2558) ยังไม่มากพอที่จะปันผลให้ผู้ถือหุ้น หรือนำไปใช้สนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์และสาธารณประโยชน์

ของชุมชนได้ เนื่องด้วยมีผลกำไรจากการขายเพียง 33,814.69 บาท เท่านั้น ซึ่งร้านฯ ต้องนำเงินจำนวนดังกล่าวไปใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการดำเนินธุรกิจต่อไป

2) การปลดพันธนาการของชาวประมงพื้นบ้านจาก “ระบบเกี่ยว”

แพปลาเอกชนท้องถิ่นเป็นแหล่งเศรษฐกิจของชุมชนที่อาศัยการพึ่งพาระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับนายทุน เนื่องจากเป็นช่องทางจำหน่ายสัตว์น้ำสู่ภายนอก โดยเจ้าของแพจะใช้ระบบเกี่ยวในการผูกมัด ระบบเกี่ยว คือ การที่ชาวประมงพื้นบ้านมายืมเงินเจ้าของแพไปลงทุนในการทำประมงหรือใช้จ่ายในชีวิตประจำวันก่อน แล้วค่อยผ่อนคืนเจ้าของแพภายหลัง โดยการหักเงินจากค่าสัตว์น้ำที่นำมาขายเจ้าของแพ ซึ่งชาวประมงจำเป็นต้องขายให้เจ้าของแพที่ตนยืมเงินเท่านั้น ไม่สามารถนำสัตว์น้ำไปขายแพปลาอื่นได้ แม้ว่าจะได้ราคาที่สูงกว่าแพที่เป็นเกี่ยวก็ตาม แต่มีข้อยกเว้นเฉพาะสัตว์น้ำที่ไม่ได้เป็นสัตว์น้ำหลักที่ติดมากับเครื่องมือและจับได้เป็นจำนวนน้อยเท่านั้น ซึ่งชาวประมงสามารถนำไปขายแพปลาอื่นได้ โดยที่เจ้าของแพไม่ว่า แต่หากนำสัตว์น้ำหลักไปขายแพอื่นเจ้าของแพ (เกี่ยว) จะไม่พอใจ และชาวประมงซึ่งเป็นเกี่ยวต้องนำเงินที่ยืมไปทั้งหมดมาคืนเจ้าของแพเพื่อยุติการซื้อขายกัน แต่หากภายหลังจะนำสัตว์น้ำมาขายอีกเจ้าของแพก็รับซื้อ (ศรีโพล จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 7 กรกฎาคม 2558) ระบบเกี่ยวเป็นกลอุบายในการผูกขาดการขายสัตว์น้ำของเจ้าของแพปลา แต่ในมุมมองกลับกัน เจ้าของแพเห็นว่า ระบบเกี่ยวเป็นระบบช่วยเหลือกันของชาวบ้าน เพราะในการทำประมง หรือการค้าขายของชาวประมงไม่มีความแน่นอนในรายได้ต้องอาศัยทุนในการหมุนเวียน ทั้งค่าตุ้ยหุ้ย (ค่าตุ้ยหุ้ย คือ ค่าแรงลูกน้อง ค่าอาหารในออกประมงแต่ละครั้ง) ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน จึงมีบ่อยครั้งที่ชาวประมงขาดเงินจึงต้องหาแหล่งทุนในการกู้ยืม ระบบเกี่ยวเป็นการกู้ยืมเงินแบบไม่คิดดอกเบี้ย ซึ่งเกี่ยวก็ไม่ต่างจากเงินมัดจำ โดยชาวประมงสามารถกำหนดได้ว่าจะผ่อนคืนเมื่อไหร่และเท่าไร ซึ่งเจ้าของแพไม่ยอมให้ชาวประมงผ่อนจนหมด เพื่อให้ข้อผูกมัดหมดสิ้นไป (ศรีโพล จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 7 กรกฎาคม 2558) , กิ่งนาง ปานน้อย, สัมภาษณ์ 7 กรกฎาคม 2558)

จากปัญหาของระบบเกี่ยวดังกล่าว แนวคิดร้านคนจับปลาจึงเกิดขึ้น เพื่อตัดเส้นทางการขายที่ต้องผ่านผู้ค้าคนกลาง และส่งเสริมให้ชาวประมงสามารถจัดการผลผลิตของตนเองได้ รวมทั้งมีเงินมาสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์ในชุมชน และผู้บริโภคได้รับอาหารทะเลปลอดภัย แต่ร้านคนจับปลาเป็นกิจการที่เพิ่งเริ่มต้นทำให้มีกำลังในการรับซื้อสัตว์น้ำได้เพียงจำนวนเล็กน้อย ไม่สามารถตอบสนองความคาดหวังของชาวประมงพื้นบ้านหลายคนที่เคยคิดจะปลดแอกหนี้สินกับแพปลา เพื่อมาขายร้านคนจับปลาอย่างเดียว แต่ในที่สุดก็ต้องกลับไปเป็นเกี่ยวกับแพอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม ชาวประมงทุกคนยังมีความหวังว่าในอนาคตร้านคนจับปลาของพวกเขาจะเติบโตในทางธุรกิจได้เทียบเท่าแพปลา (ประสาร มีฤทธิ์ และ จิรศักดิ์ มีฤทธิ์, สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2558)

จากการสัมภาษณ์ชาวประมงพื้นบ้านและเจ้าของแพปลาในบ้านคันกระโด-อ่าวน้อยสรุปได้ว่ามีแพปลารายใหญ่อยู่ 5 ราย ซึ่งมีความสามารถในการรับซื้อสัตว์น้ำจากที่ชาวประมงจับได้ทั้งปี ดังนี้

แพปลาเจ้ากุ้ง 40 %

แพปลาพี่ต้อม 30 %

แพปลาเจ้าสอง 20 %

แพปลาไฟล 4 %

แพปลาไฟล์ 6 %

ส่วนร้านคนจับปลาที่มีความสามารถในการรับซื้อเพียง 1 % จากการรับซื้อของแพปลาไฟล (4%) เท่านั้น ซึ่งยอดจากการดำเนินกิจการตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2557- พฤษภาคม 2558 ร้านคนจับปลาซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงพื้นบ้านเฉลี่ยเดือนละ 612.59 กิโลกรัม โดยปริมาณการรับซื้อทั้งปีมีจำนวน 7,351.07 กิโลกรัม คิดเป็นยอดเงินจำนวน 1,153,805 บาท ปริมาณรับซื้อจากชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มากที่สุดซึ่งคำนวณจากปริมาณน้ำหนักรับซื้อสัตว์น้ำของร้านฯ คิดเป็น 93.1% (6,843.85 กิโลกรัม) คิดเป็นเงิน 1,003,448 บาท ซึ่งชาวประมงมีรายได้ส่วนต่างจากการรับซื้อของร้านคนจับปลา กับแพปลาท้องถิ่นอยู่ 30% คิดเป็นเงิน 301,033 บาท

รองลงมาคือ การรับซื้อจากต่างจังหวัด (นครศรีธรรมราช ตรัง สตูล และสงขลา) คิดเป็น 6.9% ของปริมาณการรับซื้อสัตว์น้ำร้านคนจับปลาทั้งหมด (507.22 กิโลกรัม) คิดเป็นยอดเงิน 150,356.55 บาท

สัตว์น้ำที่ร้านคนจับปลาซื้อจากชาวประมงพื้นบ้านมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ (1) กุ้งแชบ๊วย 288,158 บาท (2) ปลาอินทรีสด 137,200 บาท (3) ปลาทุ 81,421.5 บาท (4) ปูม้าสด 52,765 บาท และ (5) ทอดมันปลา 40,500 บาท

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาเทียบเคียงและอนุมานกับปริมาณการรับซื้อสัตว์น้ำอ่าวคันกระได กล่าวคือ ร้านฯ รับซื้อสัตว์น้ำจากอ่าวคันกระไดได้ 6,843.85 กิโลกรัม ซึ่งเท่ากับ 1% ของแพปลาไฟลที่รับซื้อได้ 4% ของอ่าวฯ

$$1\% = 6,843.85 \times 100$$

$$100\% = 684,385 \text{ กิโลกรัม}$$

ยอดจำนวนสัตว์น้ำที่รับซื้อของร้านไฟล เท่ากับ 684.385 ตัน = 4% ของจำนวนสัตว์น้ำที่มีการรับซื้อในอ่าวคันกระได

$$4 = 684.385 \text{ ตัน}$$

$$100 = (684.385 \times 100) / 4$$

ปริมาณการรับซื้อสัตว์น้ำอ่าวคันกระได ทั้งปีเท่ากับ 17,109.625 ตัน

ดังนั้น ร้านคนจับปลาที่มีความสามารถในการรับซื้อในรอบ 1 ปี (2557-2558) คิดเป็น 0.04% ของอ่าวคันกระได

เมื่อนำปริมาณการรับซื้อของร้านคนจับปลา (พื้นที่อ่าวคันกระได) เทียบเคียงกับการจับสัตว์น้ำเค็มจากการจับตามธรรมชาติของทั้งประเทศในปี 2555 มีปริมาณทั้งสิ้น 1,500,200 ตัน ซึ่งมีมูลค่ามากถึง 54,911.1 ล้านบาท (กรมประมง, 2556) ร้านฯ สามารถรับซื้อได้เพียง 0.00000456472 % ของทั้งประเทศ และปริมาณการรับซื้อสัตว์น้ำของร้านคนจับปลารวมการรับซื้อพื้นที่อื่นๆ (7.35107 ตัน) คิดเป็น 0.00000490005% ของทั้งประเทศเท่านั้น

อนึ่ง จากตัวเลขดังกล่าว จะเห็นว่าช่วงเวลาที่ผ่านมา (ปี 2558) ร้านคนจับปลา มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจต่อทั้งชาวประมงพื้นบ้านและสังคมไทยในระดับเพียงน้อยนิด ดังนั้นหากร้านฯ ต้องการสร้างผลกระทบให้มากขึ้น ร้านคนจับปลาจะต้องขยายตลาดและมีวิธีการสื่อสารถึงผู้บริโภคอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ในทางกลับกันชาวประมงพื้นบ้านคิดว่า ร้านคนจับปลาทำให้ราคาการรับซื้อสัตว์น้ำในพื้นที่สูงขึ้นจากเดิม เช่น ปลาหลังเขียวจากราคา 6 บาท เป็น 8 บาท/กิโลกรัม ปลาทุ จาก 20 บาท เป็น 35-40 บาท เป็นต้น แต่ทางแพปลาท้องถิ่นเห็นว่าราคาสัตว์น้ำที่สูงขึ้นนี้ไม่ได้เป็นผลมาจากร้านคนจับปลา แต่เกิดจากราคาตลาดที่สูงขึ้น เนื่องจากปริมาณสัตว์น้ำที่ชาวประมงจับได้ลดลง และความต้องการของผู้บริโภคเพิ่มสูงขึ้น (กึ่งนาง ปานน้อย และ กมล ปานน้อย, สัมภาษณ์ 7 กรกฎาคม 2558) จึงกล่าวได้ว่า กิจกรรมของร้านคนจับปลาไม่ได้มีผลกระทบใดๆ ต่อการรับซื้อของแพปลา เนื่องจากนานๆ ครั้งร้านฯ จะเข้ามารับซื้อในหมู่บ้าน และการซื้อแต่ละครั้งมีจำนวนน้อย รวมทั้งสัตว์น้ำที่รับซื้อส่วนใหญ่ไม่ใช่สัตว์น้ำหลัก โดยรับซื้อเฉพาะจากชาวประมงในกลุ่มอนุรักษ์เท่านั้น (ศรีโพล จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 7 กรกฎาคม 2558) เจ้าของแพปลาส่วนใหญ่จึงอนุญาตให้ชาวประมงที่เป็นเกี่ยวกับแพปลานำสัตว์น้ำที่จับได้บางส่วนแบ่งขายให้กับร้านคนจับปลาได้ (เพ็ญ จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 11 กรกฎาคม 2558)

3) ความคาดหวังของชาวประมงพื้นบ้านต่อร้านคนจับปลา

โดยพื้นฐานร้านคนจับปลาเกิดขึ้นจากความหวังของชาวประมงพื้นบ้านที่ต้องการมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น สามารถหลุดพ้นจากระบบเกี่ยวของเจ้าของแพปลา และมีเงินทุนสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์ของพวกเขา ดังนั้นผู้วิจัยต้องการทราบว่า เมื่อการดำเนินกิจการครบ 1 ปี (พ.ศ. 2558) แต่ร้านฯ ไม่สามารถปันผลกำไรคืนสู่สมาชิกผู้ถือหุ้น และสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์ได้นั้น ชาวประมงมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการทำงานของร้านในปัจจุบัน และความคาดหวังต่อร้านฯ ในอนาคต โดยสัมภาษณ์ชาวประมงพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับร้านคนจับปลา จำนวน 24 คน (ภาคผนวก ค) เกี่ยวกับความคาดหวังที่มีต่อร้านคนจับปลาในอนาคต ซึ่งมีหลากหลายมุมมองดังนี้

ชาวประมงพื้นบ้านเห็นว่าการทำงานของร้านฯ ทำให้ราคาสัตว์น้ำในท้องถิ่นสูงขึ้น ซึ่งชาวประมงคิดว่า เมื่อร้านคนจับปลาซื้อสัตว์น้ำในราคาที่สูง ส่งผลให้แพปลาเอกชนท้องถิ่นกลัวว่าชาวประมงจะขายสัตว์น้ำให้ร้านคนจับปลาทั้งหมดในอนาคต แล้วแพปลาจะไม่มีสินค้า จึงต้องปรับราคาการรับซื้อให้สูงขึ้น เช่น ปลาหลังเขียว จากเมื่อก่อน (ปี 2557) ราคา กิโลกรัมละ 6 บาท ปัจจุบัน (ปี 2558) ราคาสูงขึ้นเป็น กิโลกรัมละ 8 บาท (ชาติชาย กำลังแรง, สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2558; ประสาร มีฤทธิ์, สัมภาษณ์ 18 สิงหาคม 2558; จิรศักดิ์ มีฤทธิ์, สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2558) นอกจากนั้นร้านคนจับปลายังทำให้กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านมีตัวตนในสังคมเป็นที่รู้จักมากขึ้น พร้อมทั้งได้เรียนรู้เรื่องราวใหม่ๆ ในสังคมอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องธุรกิจที่ชาวประมงพื้นบ้านไม่มีพื้นฐานมาก่อน จากการไปร่วมจำหน่ายสินค้าที่กรุงเทพฯ (กรพิณ จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 2 มิถุนายน 2558; ภูษิตฎ์ จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม

2558; โภทล จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2558) นอกจากนั้นร้านคนจับปลาช่วยกระตุ้นให้เกิดการจ้างงานในท้องถิ่น แม้ว่าจะเป็นส่วนน้อยก็ตาม (ชไมพร มัคมัน, สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2558; เพ็ชร จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 9 สิงหาคม 2558) แต่การดำเนินงานที่ผ่านมา สิ่งที่ต้องแก้ไขปรับปรุงไปด้วยกันระหว่างชาวประมงและร้านคือ ระบบการรับซื้อที่ต้องหมุนเวียนกันไป และต้องมีการรับซื้อในปริมาณที่มากขึ้น เพราะที่ผ่านมาชาวประมงต้องพึ่งพา ระบบเกี่ยวของแพปลาอยู่เช่นเดิม แต่ชาวประมงก็เข้าใจว่าเป็นการยากที่เจ้าหน้าที่ต้องไปเปิดตลาดในสัตว์น้ำหลักที่พวกเขาจับ แต่พวกเขามั่นใจว่าเจ้าหน้าที่ร้านฯ สามารถทำได้ นอกจากนั้นร้านฯ ควรมีโรงเรือนการผลิตที่ได้มาตรฐานเป็นสัดส่วนที่ศาลารวมใจบ้านคันกระโด ที่ร้านฯ ย้ายมาเป็นที่ผลิตเมื่อเดือน มิถุนายน 2558 เนื่องจากชาวประมงผู้ขายเห็นว่า เจ้าหน้าที่ร้านฯ และกลุ่มแรงงานผู้หญิงต้องนั่งทำงานอย่างไม่เป็นกิจลักษณะ และต้องใช้กำลังร่างกายเป็นอย่างมากในการทำงาน ซึ่งหากมีโรงเรือนและระบบการทำงานที่มีมาตรฐานก็น่าจะส่งผลดีมากขึ้น พร้อมกันนั้นการที่ร้านฯ ย้ายมาทำการในชุมชน พวกเขาเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะพวกเขาได้มีส่วนร่วมกับร้านฯ มากขึ้น ที่สำคัญร้านฯ ตั้งอยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบ และแรงงานในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นผลดีที่ทำให้ผู้หญิงมีรายได้เพิ่มขึ้น

ความคาดหวังในอนาคต ชาวประมงพื้นบ้านทั้งหมด มีความเห็นร่วมกันว่า ร้านต้องรับซื้อสัตว์น้ำได้จำนวนที่มากขึ้นโดยไม่ต้องรอการสั่งซื้อจากลูกค้า ควรมีห้องเย็นขนาดเล็ก และโรงเรือนการผลิตที่ได้มาตรฐานคล้ายกับโรงงานอุตสาหกรรม พร้อมทั้งสร้างยอดขายที่ดีขึ้น ขยายฐานลูกค้าไปยังภาคเหนือ ภาคอีสาน และสร้างผลกำไรปันผลให้กับผู้ถือหุ้นและกิจกรรมการอนุรักษ์ นอกจากนั้นร้อยละ 80 มองว่าร้านคนจับปลาจะก่อให้เกิดการจ้างงานในท้องถิ่น เป็นศูนย์รวมของชาวประมงพื้นบ้านที่มั่นคง สร้างเครือข่ายชาวประมงและผู้บริโภคเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์มากขึ้น ไม่มุ่งแค่การขายสินค้าเท่านั้น แต่ต้องทำความเข้าใจกับผู้บริโภคในเรื่องของชนิดสัตว์น้ำ และฤดูกาล พร้อมกับชาวประมงพื้นบ้านร้อยละ 60 มองว่า ชาวประมงต้องการให้ร้านคนจับปลาเป็นผู้นำร่องเรื่องมาตรฐานบลูแบรนต์ เพื่อถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจสู่ชาวประมงพื้นบ้านให้นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และสามารถหาช่องทางการเข้าสู่ตลาดที่กว้างออกไป นอกจากนั้นชาวประมงพื้นบ้านร้อยละ 50 ต้องการให้แนวคิดร้านคนจับปลาจะเป็นตัวอย่างให้กิจการอื่นๆ ต่อไปในอนาคต เพื่อเป็นการฟื้นฟู และอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง ซึ่งนำไปสู่ความมั่นคงทางอาหารของประเทศในอนาคตอีกด้วย

4) ร้านคนจับปลาของชาวประมงพื้นบ้านคันกระโด หรือของใคร

ร้านคนจับปลาก่อตั้งจากแนวคิดของกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านคันกระโด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แล้วมีการขยายแนวคิดออกไปสู่กลุ่มชาวประมงในหมู่บ้านเครือข่ายประมงพื้นบ้าน

จังหวัดประจวบฯ อีก 6 หมู่บ้าน แต่ในการดำเนินกิจการร้านคนจับปลาปรากฏว่า ปัญหาสำคัญประการหนึ่งคือ ผู้บริโภคมีความต้องการชนิดพันธุ์สัตว์น้ำที่หลากหลาย แต่ชาวประมงในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ทั้งหมด เนื่องจากฤดูกาล และข้อจำกัดของประเภทเครื่องมือประมงที่ชาวประมงในพื้นที่ใช้ ซึ่งมีอวนลอย/จมปลาทุ อวนลอยปลาหลังเขียว อวนจมกึ่ง อวนจมปูม้า เบ็ดทุ่นปลาอินทรี ไตหมึกแห/เบ็ด และเบ็ดตกปลาเท่านั้น สัตว์น้ำหลักๆ จากการประมงจึงไม่มีความหลากหลายนัก ดังนั้นร้านคนจับปลาจึงต้องใช้เครือข่ายสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทยเพื่อขยายพื้นที่ผลิตสัตว์น้ำทั้งฝั่งอ่าวไทยและฝั่งอันดามัน ซึ่งมีผลผลิตเป็นสัตว์น้ำที่สามารถตอบสนองความต้องการผู้บริโภคได้ดีกว่า เช่น ปลากระพง ปลาเก๋า กุ้ง ปลาเนื้อดอกไม้ ปลาจาระเม็ด เป็นต้น จนบางครั้งสินค้าที่ทางร้านรับซื้อส่วนใหญ่มาจากต่างจังหวัด ผู้วิจัยจึงเกิดความสงสัยว่าชาวประมงพื้นบ้านคั่นกระไตมีความคิดเห็นอย่างไร จากการสัมภาษณ์พบว่าหลายคนไม่เห็นด้วยกับการซื้อสัตว์น้ำจากพื้นที่อื่นๆ มาตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค เพราะการตอบสนองตลาดดังกล่าวไม่ได้เป็นการส่งเสริมให้ผู้บริโภคตระหนักถึงความจำเป็นในการบริโภคสัตว์น้ำตามฤดูกาล (ชาติรี กำลั้งแรง, ประสาร มีฤทธิ์, สัมภาษณ์ 8 กันยายน 2558) แต่ก็มีผู้มองอีกมุมหนึ่งว่า การรับซื้อสัตว์น้ำจากหลายๆ พื้นที่ถือเป็นการกระจายโอกาสให้ชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่อื่นๆ ได้มีโอกาสขายสัตว์น้ำที่ราคาสูงขึ้น และมีรายได้เพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน (โกศล จิตรจำลอง, 10 กันยายน 2558)

สำหรับประเด็นการรับซื้อสัตว์น้ำจากพื้นที่อื่นๆ นี้ ในกลุ่มชาวประมงบ้านคั่นกระไตนั้นมีทั้งคนที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย สำหรับคนที่ไม่เห็นด้วยเกิดจากความรู้สึกเป็นเจ้าของร้านๆ ที่ต้องการให้ร้านๆ เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง จึงเกรงว่า หากเอาสัตว์น้ำจากพื้นที่อื่นมาจำหน่ายจะทำอัตลักษณ์ความเป็นคั่นกระไตหายไป แม้จะทราบดีว่าธุรกิจที่ต้องอาศัยกลไกของตลาดจำเป็นต้องตอบสนองผู้บริโภค แต่พวกเขาคิดว่าเจ้าหน้าที่ควรต้องหาแนวทางส่งเสริมให้ความต้องการของผู้บริโภคสอดคล้องกับประเภทสัตว์น้ำที่บ้านคั่นกระไตเป็นลำดับแรก

อนึ่ง แกนนนำชาวประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระไตมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร้านคนจับปลาอย่างมาก พวกเขา มักกล่าวเสมอว่า ร้านคนจับปลาคือการแสดงตัวตนให้พวกเขามีที่ยืนในสังคม เพราะที่ผ่านมาอาชีพประมงพื้นบ้านไม่เคยได้รับการเหลียวแลจากสังคม เป็นอาชีพของคนชั้นกรรมกรที่ไม่มีความสำคัญ ทั้งที่ความจริงชาวประมงพื้นบ้านก็เป็นกระดูกสันหลังของชาติไม่ต่างจากชาวนา (สมพงษ์ ปานน้อย, สัมภาษณ์ 7 กรกฎาคม 2558) ทำให้ชาวบ้านบ้านคั่นกระไตต้องมีการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ ทั้งช่วงเริ่มต้นทำร้านในปี 2557 ทั้งการประชุมพูดคุยปัญหาจากการทำงานต่างๆ ของร้านทุกๆ 3 เดือน หรือ ตามช่วงที่ปัญหาเกิดขึ้น พร้อมทั้งชาวบ้านจะคอยไปช่วยขายสินค้าที่กรุงเทพฯ นอกจากนั้นในงานเลี้ยงสงกรานต์ปี 2558 แกนนนำกลุ่มได้นำวีดิโอผลงานร้านคนจับปลาเปิดนำเสนอให้กับชาวบ้านในหมู่บ้านคั่นกระไตและหมู่บ้านใกล้เคียงให้รู้จักร้านคนจับปลาด้วยความภาคภูมิใจ โดยแกนนำและสมาชิกทุกคนใส่เสื้อสีฟ้ามีตราสัญลักษณ์ของร้านๆ เข้าร่วมงาน เป็นต้น

เมื่อร้านฯ ย้ายเข้ามาทำการผลิตที่ศาลารวมใจบ้านคั่นกระได ชาวประมงเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เริ่มตั้งแต่ช่วงเวลาที่ชาวประมงทราบว่าร้านจำเป็นต้องปิดทำการที่บ้านบ่อนอก แคนนำชาวประมงจึงเสนอกับเจ้าหน้าที่ร้านฯ ว่า ควรย้ายการผลิตมาที่ศาลาประจำหมู่บ้าน เพื่อยุติปัญหา อีกทั้งเป็นทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งวัตถุดิบและแรงงาน หลังจากนั้นแคนนำชาวประมงจึงนำรถกระบะมาช่วยขนย้ายสิ่งของจากร้านฯ บ่อนอกมาที่บ้านคั่นกระได พร้อมทั้งช่วยจัดสถานที่ จัดห้องเก็บของ สร้างกระบวยน้ำ ทำแผงตากปลาแห้ง ฯลฯ หลังจากที่ย้ายมาทำการผลิตที่บ้านคั่นกระไดเรียบร้อยแล้ว ชาวประมงจะนำสัตว์น้ำที่เจ้าหน้าที่ร้านฯ สั่งซื้อมาส่งถึงที่ร้านฯ เป็นการช่วยผ่อนแรงเจ้าหน้าที่ซึ่งไม่ต้องเดินทางไปรับสัตว์น้ำที่ท่าเทียบเรือหรือที่บ้านชาวประมงดังเช่นแต่ก่อน รวมทั้งแคนนำชาวประมงผู้ชายได้เข้ามาช่วยบรรจุสินค้าในช่วงที่ต้องแปรรูปสัตว์น้ำจำนวนมาก นอกจากนั้นชาวบ้านได้ให้การช่วยเหลือร้านฯ ตามที่ต้องการ อาทิ เป็นแคนนำพาผู้สนใจศึกษาเส้นทางอาหารทะเลของร้านคนจับปลา ช่วยทำอาหารเลี้ยงผู้มาศึกษาดูงาน ร่วมไปขายสินค้าในงานแสดงสินค้าและร่วมตัดสินใจในประเด็นสำคัญๆ ของร้านอย่างเช่น ราคาซื้อสัตว์น้ำ จำนวนสัตว์น้ำที่ควรสั่งซื้อ สถานที่ก่อสร้างโรงเรือน เป็นต้น

การที่ร้านฯ ย้ายเข้ามาในหมู่บ้านทำให้ความสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่ร้านฯ กับชาวประมงดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ฯ กับชาวประมงมีความแนบแน่นเฉกเช่นก่อนการมีร้านฯ เพราะช่วงที่ร้านฯ ทำการที่บ้านบ่อนอก ชาวประมงรู้สึกว่าการพัฒนาเอกชนไม่สนใจกิจกรรมชุมชนและงานอนุรักษ์ มุ่งเน้นเฉพาะงานขายสินค้า ซึ่งพวกเขาคิดว่างานขายสินค้าไม่น่าจะยุ่งยากและใช้เวลามากเสียจนไม่มีเวลาเข้ามาเป็นแกนนำขับเคลื่อนงานอนุรักษ์ร่วมกับชาวบ้าน นอกจากนั้นชาวประมงมีข้อสงสัยเกี่ยวกับราคาการรับซื้อสัตว์น้ำว่าทำไมราคาสัตว์น้ำจึงไม่สูงใกล้เคียงกับราคาที่เขาขายหน้าร้าน ซึ่งข้อสงสัยต่างๆ ดังกล่าวได้คลี่คลายลงเมื่อร้านฯ มาทำการผลิตในชุมชน ชาวประมงจึงได้รับรู้และเข้าร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการแปรรูปจนสิ้นสุดกระบวนการ เมื่อพวกเขาเคยเข้าร่วมไปจำหน่ายสินค้าที่กรุงเทพฯ ชาวประมงจึงเกิดความเข้าใจมากขึ้นและมีความเห็นอกเห็นใจเจ้าหน้าที่ที่ทุ่มเทแรงใจและร่างกายในการทำงานมากกว่าวันละ 8 ชั่วโมง โดยไม่มีวันหยุดอีกด้วย

5) ผลกำไรที่วัตถุดิบไม่ได้จากร้านคนจับปลา

จากการที่ร้านคนจับปลาดำเนินการเข้าสู่ปีที่ 2 (เมื่อปี 2558) แม้ว่าร้านฯ ไม่สามารถปันผลกำไรสู่สมาชิกผู้ถือหุ้น และกิจกรรมการอนุรักษ์ของชุมชนได้นั้น แต่การทำงานของร้านฯ ตั้งแต่ปี 2557 ที่พยายามสร้างแบรนด์ของตนเอง เพื่อให้ลูกค้าจดจำและเรียนรู้สาระสำคัญเกี่ยวกับร้านฯ และ ในปี 2558 บริษัท WYN เข้ามาช่วยจัดทำเฟสบุ๊คของร้านฯ ทำให้คนมาสนใจมากขึ้น จากนั้นร้านคนจับปลาได้รับความช่วยเหลือจากสื่อมวลชนทุกแขนง ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ และอินเทอร์เน็ต พร้อมทั้งการจำหน่ายสินค้าที่สวนรุกขารัตน ทองหล่อฮอย 3 และงานแสดงสินค้าต่างๆ รวมถึงขับเคลื่อนงานรณรงค์อนุรักษ์ทรัพยากรทะเลของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้าน

จังหวัดประจวบฯ ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านอ่าวคั่นกระไดเป็นที่รู้จักของสังคมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมีองค์กรอื่นๆมาสนับสนุนทำกิจกรรมการอนุรักษ์ การทำซั้งกอและธนาคารปู เช่น องค์กรกรีนพีซ กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงชุมชน (local alife) และร้านเลมอนฟาร์ม เป็นต้น

4.4.3 ผลลัพธ์ต่อผู้บริโภค

1) ผลตอบรับจากผู้บริโภค (ภาคผนวก ฉ)

ร้านคนจับปลามุ่งหวังให้ผู้บริโภคได้รับอาหารทะเลปลอดภัยไร้สารฟอร์มาลินและเรียนรู้การบริโภคอาหารทะเลจากการทำประมงเชิงอนุรักษ์ของชาวประมงพื้นบ้าน โดยใช้วิธีการพูดคุยกับลูกค้าระหว่างการซื้อขาย การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้บริโภค จำนวน 20 คน สามารถสรุปได้ดังนี้ (บัญชีการรับซื้อสัตว์น้ำร้านคนจับปลาประจวบฯ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2557 – พฤษภาคม 2558 และการสัมภาษณ์ผู้บริโภคร้านคนจับปลา จำนวน 20 คน ในช่วงเดือนสิงหาคม – กันยายน 2558)

ข้อมูลทั่วไปของผู้บริโภคของร้านคนจับปลา พบว่า ผู้บริโภคร้านคนจับปลาส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง อยู่ในช่วงอายุ 41-50 และ 60 ปีขึ้นไป สถานภาพการสมรสโสด ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรี ระดับรายได้ 100,001 บาท/เดือน ขึ้นไป มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ มีสมาชิกในครัวเรือน 2 คนขึ้นไป

ผู้บริโภคซื้ออาหารทะเลจากร้านคนจับปลาบ่อยที่สุด รองลงมาคือห้างสรรพสินค้า ชี้นำ โดยผู้บริโภคเลือกซื้อประเภทอาหารทะเลสดมากที่สุดถึง 85% เพราะรสชาติอร่อย สามารถทำอาหารได้หลากหลายเมนู และปลอดภัยไร้สารฟอร์มาลิน มีการบริโภคอาหารทะเลเฉลี่ยเดือนละ 1 ครั้ง หรือน้อยกว่านั้น 35% โดยมีมูลค่าการซื้ออาหารทะเลทั่วไป เฉลี่ยครั้งละ คือ 1,501 – 2,000 บาท จำนวน 35 %

พฤติกรรม แนวโน้ม การรับรู้ในการเลือกบริโภคอาหารทะเลของผู้บริโภค พบว่า ผู้บริโภคที่เคยซื้อสินค้าร้านคนจับปลาแล้วนั้นจะกลับมาซื้อซ้ำอีกเป็นจำนวน 100 % มีการบริโภคอาหารทะเลจากร้านคนจับปลาเฉลี่ย เดือนละ 1 ครั้งหรือน้อยกว่านั้น โดยมีมูลค่าการซื้อ 1,001 – 1,500 บาท/เดือน

ผู้บริโภคส่วนใหญ่รู้จักร้านคนจับปลา จากช่องทางเฟซบุ๊ก มากที่สุดถึง 30 % รองลงมา คือ งานแสดงสินค้า และเพื่อนหรือคนรู้จักแนะนำ 20 % ซึ่งเหตุผลสำคัญที่ผู้บริโภคเลือกบริโภคอาหารทะเลร้านคนจับปลา อันดับ 1 คือ สุขภาพ/ความปลอดภัย (40%) และรองลงมา เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (20%)

ผู้บริโภคได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ร้านคนจับปลาคือการมีอาหารที่มีประโยชน์ปลอดภัยบริโภคแล้วสุขภาพดี และเป็นช่องทางให้คนในสังคมได้ทำความดี เป็นกิจการเพื่อสังคมที่ควรได้รับการสนับสนุน พร้อมทั้งเป็นร้านอาหารทะเลปลอดภัยซึ่งส่งผลดีต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม เป็นการต่อต้านเครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมายและทำลายล้าง

ร้านคนจับปลาช่วยสร้างความยุติธรรมระหว่างผู้บริโภค ทรัพยากรทะเล และชาวประมง เป็นการดูแลทุกฝ่าย รวมทั้งพนักงานบริการที่มีความซื่อสัตย์ในการให้ข้อมูลแก่ลูกค้า

ผู้บริโภคจำนวนหนึ่งมีความรู้สึกเชื่อมั่นในร้านฯ เนื่องจากเป็นโครงการหนึ่งของการทำงานของสมาคมรักษ์ทะเลไทย ที่ทำกิจกรรมการอนุรักษ์ทะเลมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นายบรรจง นະเส นายกสมาคมรักษ์ทะเลไทยที่มีผู้ชื่นชอบผลงานด้วยเช่นกัน

ประเภทสินค้าอาหารทะเลที่ผู้บริโภคซื้อร้านคนจับปลา ส่วนใหญ่เป็นอาหารทะเลสด 65% อาหารทะเลปรุงสุกร่วมกิน 20% และอาหารทะเลแปรรูป 15% เพราะผู้บริโภคชอบรับประทานอาหารทะเลสด ซึ่งมีคุณค่าทางโภชนาการสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโอเมก้า 3 ซึ่งสอดคล้องกับยอดจำหน่ายอาหารทะเลร้านคนจับปลาที่ได้รับความนิยม 5 อันดับแรกจากผู้บริโภค ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมใบเสร็จการจำหน่ายสินค้าของร้านฯ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2557 – พฤษภาคม 2558 คือ

- (1) กุ้งแชบ๊วย 523,789 บาท
- (2) ปลาทะเลเค็ม 58,321 บาท
- (3) ปูม้าหนึ่ง 58,071 บาท
- (4) ปูม้าสด 53,937 บาท
- (5) ปลาอินทรีสดหันแฉ้น 51,273 บาท

การบริโภคสัตว์น้ำโดยคำนึงถึงปริมาณสารเคมีสะสมในสัตว์น้ำตามลำดับชั้นในการบริโภค (trophic level) ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้บริโภคสินค้าจากร้านคนจับปลา จำนวน 55% คำนึงถึงปริมาณสารเคมีฯ ส่วนผู้ที่ไม่คำนึงถึงปริมาณสารเคมีสะสมมีจำนวน 10% และไม่ทราบข้อมูลดังกล่าวอีกจำนวน 35% โดยมีผู้บริโภคจำนวนหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า พวกเขาจะเลือกบริโภคสัตว์น้ำที่มีขนาดเล็ก อาทิ กุ้งแชบ๊วย ปลาทุ ฯลฯ เนื่องจากคิดว่าสัตว์น้ำที่มีขนาดเล็กไม่น่าจะมีการสะสมของสารเคมีตามลำดับชั้นการบริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งสารตะกั่ว นอกจากนี้พวกเขา กล่าวเพิ่มอีกว่า พวกเขาจะไม่เลือกบริโภคสัตว์น้ำที่มาจากจังหวัดระยองที่มีการรั่วไหลของน้ำมันดิบเมื่อ ปี 2556

ในการเลือกบริโภคสัตว์น้ำของผู้บริโภคร้านคนจับปลาโดยพิจารณาว่าสัตว์น้ำนั้นอยู่ในลำดับชั้นใดของห่วงโซ่อาหาร (food chain)หรือไม่นั้น พบว่า ผู้บริโภค 60% ไม่ทราบเรื่องลำดับชั้นของห่วงโซ่อาหารว่าคืออะไรและมีผลอย่างไร ส่วนผู้บริโภค 40% พิจารณาเรื่องลำดับชั้นของห่วงโซ่อาหาร โดยให้เหตุผลว่า การบริโภคสัตว์น้ำที่ดีที่สุด คือ การไม่บริโภคสัตว์ที่เป็น Top of Food Chain เช่น ปลาที่เป็นนักล่าอย่างฉลาม จระเข้ หรือสัตว์กินเนื้อชนิดอื่นๆ เนื่องจากตามหลักห่วงโซ่อาหาร หากพืชผู้ผลิตได้รับสารเคมีขึ้นต้นก็จะส่งทอดไปยังผู้บริโภคชั้นต่อไปเรื่อยๆ แล้วยิ่งทวีคูณของ

สารเคมีตกค้างนั้นๆ ด้วย พร้อมทั้งผู้บริโภคนำคำแนะนำว่า ร้านฯ ควรให้ความรู้เรื่องนี้แก่สังคมด้วย ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องที่เขาใจยากก็ตาม

หากไม่มีสัตว์น้ำตามที่ต้องการ ผู้บริโภคร้านคนจับปลาอินทรีที่จะซื้อสัตว์น้ำชนิดอื่นๆ แทน 60% ส่วนผู้ที่ตัดสินใจแน่ชัดว่าไม่ซื้อสัตว์น้ำชนิดอื่นแทน และไม่แน่ใจ 20%

ส่วนการเลือกช่องทางในการใช้บริการร้านคนจับปลา

แหล่งในการเลือกซื้อ อันดับที่ 1 คือ สวนรุกทการ์เดน 45%, Line 25%, ร้านเลมอนฟาร์ม 20% และโทรศัพท์ 10%

ช่องทางการสั่งซื้อ อันดับที่ 1 คือ Line 40%, สวนรุกทการ์เดน 35 %, โทรศัพท์ 20%, และร้านเลมอนฟาร์ม 5%

การรับสินค้า อันดับที่ 1 คือ สวนรุกทการ์เดน 50%, ร้านเลมอนฟาร์ม 20%, จัดส่งถึงบ้าน 20%, จุดนัดพบตามสถานีขนส่งหมอชิต ปิ่นเกล้า อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ 10%

สำหรับประเด็นการทำประมงแบบผิดกฎหมาย ไร่การรายงานและการควบคุม (IUU Fishing) ผู้บริโภครับทราบ 75% และไม่ทราบ 25% ซึ่งผู้บริโภคส่วนใหญ่ทราบว่า IUU Fishing คือ การทำประมงผิดกฎหมาย IUU Fishing ในไทยเกิดจากการทำประมงผิดกฎหมายทั้งเครื่องมือทำลายสิ่งแวดล้อม การใช้แรงงานผิดกฎหมายเด็กต่ำกว่าเกณฑ์ ไม่ดูแลทรัพยากรในอนาคต ส่วนใหญ่จากการประมงพาณิชย์

ผู้บริโภคร้อยละ 80% คิดว่าปัญหา IUU Fishing ไม่กระทบต่อแหล่งจำหน่ายอาหารทะเล เพราะผู้บริโภคซื้อสินค้าจากชาวประมงพื้นบ้าน ทั้งจากร้านคนจับปลา และโครงการประมงพื้นบ้าน-สัตว์น้ำอินทรี พร้อมกันนั้นผู้บริโภคมองว่า ประเด็น IUU Fishing อาจทำให้ประมงพาณิชย์ไม่สามารถออกทำประมงได้ ซึ่งกลับเป็นผลดีต่อทรัพยากรสัตว์น้ำที่จะมีเวลาฟื้นฟูกมากขึ้น นอกจากนี้ ผู้บริโภคบางส่วนให้เหตุผลว่า ไม่ว่าจะมีความรู้เรื่อง IUU Fishing หรือไม่ ผู้ค้าอาหารทะเลก็สามารถหาสินค้ามาจำหน่ายได้อยู่ดี หรืออาหารทะเลในตลาดก็มีการจำหน่ายปกติ ปริมาณสัตว์น้ำไม่ได้ลดลงแต่อย่างใด ส่วนอีกเหตุผลหนึ่งก็คือ ไม่ทราบว่า IUU Fishing คืออะไรจึงคิดว่าไม่กระทบ ส่วนผู้บริโภค ร้อยละ 20 คิดว่า ปัญหา IUU Fishing จะส่งผลกระทบต่อแหล่งจำหน่ายอาหารทะเล โดยพวกเขาคิดว่าอาหารทะเลอาจขาดตลาด ราคาอาหารทะเลก็สูงขึ้น เพราะเรือประมงพาณิชย์ที่ไม่สามารถออกทำประมงได้ ทั้งพวกเขากังวลว่า เรือประมงพาณิชย์ที่ถูกกฎหมายมีจำนวนเพียงพอหรือไม่ แล้วประเทศไทยจะไม่สามารถส่งอาหารทะเลจำหน่ายสหภาพยุโรปได้

ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกบริโภคอาหารทะเลปลอดภัยของร้านคนจับปลาได้แบ่งออกเป็น 4P คือ

(1) **ผลิตภัณฑ์ (Product)** มีจำนวน 10 คำถ้อยย่อ ผู้บริโภคให้คะแนนอยู่ในเกณฑ์มากจำนวน 9 ข้อ ในรสชาติความอร่อย ความสดของอาหารทะเล คุณค่าโภชนาการ ความหลากหลาย ความสะอาด ความปลอดภัยไร้สารเคมี ผู้บริโภคทราบขั้นตอนและแหล่งที่มา ใช้เครื่องมือประมงที่ไม่ทำลายล้างเพื่อช่วยเหลือระบบนิเวศทางทะเล และยกระดับคุณภาพชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน ยกเว้นการผ่านการรับรองมาตรฐานจากองค์กรที่น่าเชื่อถือ เพราะสินค้าร้านคนจับปลาไม่มีมาตรฐานจากองค์กรใดๆ รับรอง นอกจากการรับรองตนเอง

(2) **ราคา (Price)** ผู้บริโภคให้คะแนนประเด็นราคาเหมาะสมกับคุณภาพสินค้าในระดับมาก ส่วนประเด็นการมีป้ายราคาอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากผู้บริโภคให้ความคิดเห็นว่าอาหารทะเลของร้านฯ มีความสด สะอาด ปริมาณเหมาะสมกับคุณภาพ แต่ในเรื่องของป้ายราคาสินค้าไม่มีการเขียนราคาชัดเจนทั้งหน้าร้านและหน้าเพจเฟซบุ๊ก ทำให้ยากต่อการสั่งซื้อในแต่ละครั้ง ผู้บริโภคจึงแนะนำว่า ควรแสดงป้ายราคาส่วนตัวน้ำแต่ละชนิดไว้เป็นราคาต่อหน่วยกิโลกรัม หรือราคาต่อแพ็ค

(3) **สถานที่จัดจำหน่าย (Place)** ในส่วนของสถานที่ผู้บริโภคให้อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งทำเลที่ตั้ง บรรยากาศ และการจัดการตกแต่งร้าน เพราะสามารถเดินทางโดยรถไฟฟ้าได้สะดวก แต่การเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัวค่อนข้างลำบาก เนื่องด้วยการจราจรติดขัด ส่วนบรรยากาศโดยรวม การตกแต่งของสวนรุกขกัณฑ์เดิมมีเก้าอี้และมีร่มเงาของต้นไม้มาช่วยเสริมให้ร้านดูดีขึ้น แต่การจัดการตกแต่งร้านฯ ยังไม่สะดวกตา สิ่งของวางไม่เป็นระเบียบมากนัก ทำให้เลือกซื้อสินค้ายาก

(4) **การส่งเสริมการตลาด (Promotion)** ผู้บริโภคให้คะแนนการบริการของพนักงานในระดับมาก เนื่องจากพนักงานอธยาศัยดี ให้การดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี ให้คำแนะนำเกี่ยวกับชนิดสินค้า พุดจาไพเราะ และใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ส่วนการมีระบบสมาชิกให้คะแนนในระดับปานกลาง แต่ปัจจุบันร้านฯ ยังไม่ได้มีระบบสมาชิกอย่างชัดเจน พนักงานใช้วิธีการจดจำลูกค้าประจำ ผู้บริโภคจึงเสนอว่าควรมีระบบสมาชิกอย่างเป็นทางการเพื่อส่งเสริมระบบการขายของร้านฯ

นอกจากนั้น ทิศนะต่อการมีพนักงานหรือป้ายข้อความให้ความรู้เรื่องอาหารปลอดภัย แหล่งที่มาของอาหารทะเล การทำประมงแบบรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม วิธีประมงพื้นบ้าน และการดำเนินกิจการของร้านคนจับปลา ในรูปแบบกิจการเพื่อสังคมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานอาหารทะเลปลอดภัย (BLUE BRAND) จากสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทยอยู่ในระดับน้อย ผู้บริโภคให้คำแนะนำว่า พนักงานของร้านฯ จะให้ความรู้ต่อลูกค้าต่อเมื่อมีการซักถาม ส่วนมากพนักงานเน้นเรื่องการขายและแนะนำสินค้าเป็นหลัก ส่วนเรื่องที่มาของสินค้าและความรู้ด้านอื่นๆ ทางร้านฯ มีป้ายให้ความรู้ แต่ลูกค้าส่วนใหญ่ไม่ได้มีเวลาอ่าน ดังนั้นพนักงานควรจะให้ข้อมูลเสริมในระหว่างการขาย

ส่วนการรับฟังความคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากลูกค้า อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากเจ้าหน้าที่ร้านมีการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากลูกค้าเสมอในเรื่องความสดของอาหารทะเล การบรรจุภัณฑ์ที่ดี การขนส่ง ช่องทางจำหน่าย และอื่นๆ แต่ทางร้านฯ ไม่ได้มีการปรับปรุงแก้ไขมากนัก

ส่วนประเด็นร้านๆ มีการโฆษณาผ่านรายการโทรทัศน์ วิทยุ เฟสบุ๊ก เว็บไซต์ ฯลฯ อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากร้านๆ มีการประชาสัมพันธ์หลายช่องทาง แต่รูปแบบและความโดดเด่นของสื่ออื่น อาจยังไม่ตรงกับกลุ่มผู้บริโภคของร้านคนจับปลามากนัก

ส่วนในประเด็นความคิดเห็นต่อร้าน ผู้บริโภคมีความพึงพอใจต่อร้านคนจับปลาในด้านคุณภาพสินค้า การให้บริการ และราคา ในระดับมาก

ผู้บริโภคคิดว่าร้านคนจับปลามีประโยชน์ต่อตัวเอง สังคม สิ่งแวดล้อม และชาวประมงพื้นบ้าน ในระดับมาก

ส่วนการสนับสนุนร้านคนจับปลาในอนาคต ผู้บริโภคจะมีส่วนร่วมในการสนับสนุนร้านคนจับปลา และจะแนะนำให้ญาติ พี่น้อง เพื่อนๆ คนรู้จัก เลือกซื้ออาหารทะเลจากร้านคนจับปลา ในระดับมาก

นอกจากนั้นผู้บริโภคมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

- สินค้าร้านคนจับปลา ควรผ่านการรับรองจากองค์การอาหารและยา เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือที่มากยิ่งขึ้น
- ควรเพิ่มช่องทางหรือสถานที่จัดจำหน่ายสินค้าให้มากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งบริการจัดส่งถึงที่
- ฉลากสินค้า ควรระบุชื่อสัตว์น้ำ วันเดือนปีที่ผลิต และวันหมดอายุที่ชัดเจน พร้อมทั้งวิธีการปรุง และการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์
- ร้านคนจับปลาควรให้ความรู้เรื่องฤดูกาลจับสัตว์น้ำของชาวประมงพื้นบ้านในแต่ละพื้นที่แก่ผู้บริโภค เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเข้าใจและวางแผนการบริโภคสัตว์น้ำในช่วงนั้นๆ ได้
- ร้านคนจับปลาควรเพิ่มระบบสมาชิก เพื่อเป็นช่องทางการส่งเสริมทางตลาด ให้ผู้บริโภคมีความรู้สึกว่าได้รับความสำคัญ และมีความจงรักภักดีในสินค้า และซื้อสินค้าสม่ำเสมอในระยะยาว อาทิ สำหรับสมาชิกมีลด 3% เป็นต้น
- ร้านคนจับปลา ควรเพิ่มผลิตภัณฑ์กึ่งแปรรูป อาทิ กุ้งปอกเปลือกผ่าหลัง กุ้งต้มพร้อมอุ่น ปลาทรงเครื่องพร้อมทอด เป็นต้น เพื่อเพิ่มความสะดวกให้ผู้บริโภค และช่วยเพิ่มจำนวนผู้บริโภคให้มากยิ่งขึ้น

ส่วนตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อนอก และองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวน้อยที่เกี่ยวข้องกับร้านคนจับปลาความคิดเห็นดังนี้

- ร้านคนจับปลาเป็นร้านที่เกิดจากแนวคิดของชาวประมงพื้นบ้านและนักพัฒนาเอกชนที่ต้องการพัฒนาและจัดการระบบเศรษฐกิจในชุมชนให้ดีขึ้น (พันธุ์ศักดิ์ ใจใหญ่, สัมภาษณ์ 6 กรกฎาคม 2558) เป็นอาหารทะเลปลอดสารฟอร์มาลิน ผู้บริโภครู้แหล่งที่มาของสัตว์น้ำ จึงมีความน่าเชื่อถือ แต่ราคาสินค้าสูงกว่าตลาดท้องถิ่นทำให้คนในพื้นที่เข้าถึงได้ยาก แม้ว่ามีลูกค้า

แวะมาหน้าร้านที่บ่อนอกเป็นประจำ แต่ลูกค้ามากกว่า 50% ไม่ซื้อ จึงมีคำถามว่าจะทำอย่างไรให้คนในพื้นที่เข้าถึงได้ ซึ่งทางตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็เข้าใจว่าร้านมีต้นทุนการบริหารจัดการที่สูง ดังนั้นลูกค้ากลุ่มเป้าหมายจึงเป็นชนชั้นกลาง-สูงในกรุงเทพฯ (อำนาจ สูงยิ่ง, สัมภาษณ์ 18 สิงหาคม 2558)

- นอกจากนั้น เรื่องการให้ข้อมูลกับลูกค้าเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะหากลูกค้าได้รับข้อมูลที่ครบถ้วน การตัดสินใจซื้อก็จะมีมากขึ้น ดังนั้นเจ้าหน้าที่ร้านคนจับปลาควรปรับปรุงวิธีการให้ข้อมูลให้มีความดึงดูดใจลูกค้ามากกว่านี้ด้วย (อำนาจ สูงยิ่ง, สัมภาษณ์ 18 สิงหาคม 2558)

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ร้านคนจับปลาควรพัฒนาบรรจุภัณฑ์และเพิ่มรายละเอียดของสินค้าให้มากขึ้น พร้อมทั้งควรให้ความรู้แก่ผู้บริโภคเกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติของสัตว์น้ำ อาทิ ฤดูกาล เครื่องมือที่ใช้จับ เป็นต้น รวมถึงเพิ่มความหลากหลายของสินค้าด้วยเช่นกัน

4.5 แนวทางพัฒนาร้านคนจับปลาในอนาคต

ร้านคนจับปลาก่อให้เกิดผลลัพธ์ในด้านต่างๆ ต่อชาวประมงพื้นบ้าน และผู้บริโภค แต่อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ที่กล่าวมาข้างต้นยังไม่สามารถตอบโจทย์ความอยู่รอดของร้านฯ ได้ หากต้องการให้ร้านฯ อยู่รอด ร้านฯ ควรดำเนินการเพื่อให้สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์การก่อตั้งร้านฯ โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสรุปบทเรียนร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของร้านคนจับปลา องค์การภาคีที่มีบทบาทสนับสนุนการทำงานของร้านฯ แกนนำกลุ่มประมงพื้นบ้านบ้านคั่นกระได และผู้วิจัย รวมทั้งเป็นข้อมูลที่รวบรวมจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของร้านคนจับปลา และองค์การภาคีที่เกี่ยวข้อง (สุพรรณนา น้อยอิม, สัมภาษณ์ 13 กรกฎาคม 2558), (เสาวลักษณ์ ประทุมทอง, สัมภาษณ์ 14 กรกฎาคม 2558), (กรพิณ จิตรจำลอง, สัมภาษณ์ 9 กันยายน 2558) (ฉัจจาพร ลอยปลิว, สัมภาษณ์ 13 กันยายน 2558), (การประชุมองค์กรอ็อกแฟม, 14 กรกฎาคม 2558), (จินดา จิตตัง, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2558) ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ชาวประมงมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น และมีเงินทุนสนับสนุนการอนุรักษ์

1.) ร้านฯ ควรสร้างโรงเรือนการผลิตให้ได้มาตรฐาน มีห้องเย็นสำหรับการเก็บรักษาคุณภาพสัตว์น้ำ เพื่อให้สอดคล้องกับการเพิ่มจำนวนการรับซื้อสัตว์น้ำ

2.) ร้านฯ ควรรับซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงในปริมาณที่มากขึ้น ในราคาที่สูงกว่าแพปลาท้องถิ่นไม่ต่ำกว่า 5 % แต่ไม่ควรเกิน 30% จากเดิมที่ร้านรับซื้อได้เพียงประมาณเดือนละ 12 วัน คิดเป็น 60% ซึ่งรับซื้อได้เพียง 60 ครั้วเดือน โดยใช้ระบบหมุนเวียนการรับซื้อ ซึ่งในการรับซื้อแบบเดิมนี้อาชาวประมงไม่สามารถหลุดพ้นจากระบบเกี่ยวของแพปลาท้องถิ่นได้ เนื่องจากความถี่ในการรับซื้อสินค้าของร้านฯ ไม่มากพอ ในขณะที่ชาวประมงออกไปทำประมงแทบทุกวัน ดังนั้นพวกเขา

จึงต้องนำสัตว์น้ำที่ได้ไปขายที่แพปลา แม้ต้องการไปขายร้านคนจับปลาที่มีความรู้สึกเกรงใจแพปลา ต้องถิ่น แต่หากชาวประมงต้องการยกเลิกความสัมพันธ์แบบเจ้าหนี้-ลูกหนี้กับแพปลา ก็ไม่สามารถกระทำได้เพราะร้านฯ ยังไม่มีความมั่นคง สามารถรับซื้อสัตว์น้ำได้เพียงจำนวนน้อยและรับซื้อเพียงบางครั้งเท่านั้น

3.) ร้านฯ ควรจัดการเรื่องระบบการขนส่งสินค้าให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรจัดซื้อรถห้องเย็นเพื่อขนส่งสินค้าไปจำหน่ายที่กรุงเทพฯ ทั้งนี้ ร้านฯ จะต้องดำเนินการพัฒนาการบริหารจัดการร้านในด้านอื่นๆควบคู่ไปด้วย

4.) ร้านฯ ต้องให้ความรู้กับผู้บริโภคเรื่องการบริโภคอาหารทะเลตามฤดูกาลตามที่ชาวประมงจับได้ เพื่อทำการตลาด และกระตุ้นความต้องการของตลาด (Demand) โดยใช้วิธีการนำเสนอเรื่องราวที่น่าสนใจมาเป็นจุดดึงดูดลูกค้า ทั้งนี้ร้านฯ จะได้ไม่ต้องรับซื้อสัตว์น้ำจากต่างจังหวัด ซึ่งมีต้นทุนการขนส่งที่สูงจนไม่คุ้มทุน

5.) แม้ว่าในช่วงปี 2557 – 2558 ร้านฯ ไม่สามารถปันผลกำไรจากขายสินค้าสู่ผู้ถือหุ้น และการทำกิจกรรมอนุรักษ์ของชุมชนได้ แต่จากการประชาสัมพันธ์ และการขับเคลื่อนงานทั้งของร้านฯ และของกลุ่มชาวประมงในประเด็นการทำงานเพื่อสังคม ส่งผลให้องค์กรภายนอกอื่นๆ อาทิ กรีนพีซ เลมอนฟาร์ม เป็นต้น มองเห็นความสำคัญของร้านฯ ในฐานะกิจการเพื่อสังคมของชาวประมงพื้นบ้านจึงให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมแทน ซึ่งถือเป็นการปันผลกำไรทางอ้อมจากร้านฯ ซึ่งในอนาคตหากร้านสามารถจัดการระบบการบริหารภายใน และจัดการกับอุปสงค์ อุปทานได้ ร้านฯ จะสามารถปันผลกำไรสู่งานอนุรักษ์ได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผู้บริโภคได้รับอาหารทะเลปลอดภัย จากการทำประมงแบบรับผิดชอบ

1.) ร้านฯ จะต้องรีบดำเนินการสร้างโรงเรือนการผลิตสินค้าที่ได้มาตรฐาน มีระบบการป้องกันแมลง การกำจัดน้ำเสีย การรักษาความสะอาด เป็นต้น เพื่อให้เจ้าหน้าที่และแรงงานสามารถทำงานแปรรูปสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพและถูกต้องตามสุขลักษณะ แล้วติดต่อขอมาตรฐาน 5 ส องค์การอาหารและยา (อย.) และนำมาขับเคลื่อนมาตรฐานบุญบรรณต์ของสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทยต่อไป

2.) ร้านฯ จะต้องมีการตรวจสอบความปลอดภัย และคุณภาพสินค้าจากชาวประมงพื้นบ้าน โดยทำเป็นระบบที่ชัดเจน โดยไม่ใช้การตรวจสอบทางด้านสังคมที่อาศัยความเชื่อใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่ฯ กับชาวประมงเพียงอย่างเดียว กล่าวคือ ร้านฯ ควรตรวจคุณภาพสินค้าด้วยตนเอง โดยการสุ่มตรวจเดือนละ 1 ครั้ง ส่วนเรื่องเครื่องมือและวิธีการทำประมงแบบไม่ทำลายล้างร้านฯ กับเครือข่ายฯ ควรใช้วิธีการตรวจสอบทางสังคม คือ ชาวประมงจะช่วยตรวจสอบกันเอง เพราะต่างก็ออกไปทำประมงในพื้นที่และช่วงเวลาเดียวกัน

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผู้บริโภคมีความตระหนักต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง

1.) เหตุผลสำคัญอันดับ 1 ที่ผู้บริโภคเลือกบริโภคอาหารทะเลจากร้านคนจับปลา คือสุขภาพและความปลอดภัย รองลงมา คือ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้บริโภคจำนวนหนึ่งกล่าวว่า เจ้าหน้าที่ไม่ได้อธิบายเรื่องการอนุรักษ์ การใช้เครื่องมือประมง และวิธีการประมงมากเท่าที่ควร แต่พูดคุยเฉพาะเรื่องของสินค้า ทั้งนี้เพราะเจ้าหน้าที่ไม่มีเวลาอธิบายข้อมูล และลูกค้าเองก็ไม่มีเวลาจำกัดด้วย ร้านฯ จึงต้องใช้วิธีการให้ความรู้ผ่านเพจเฟซบุ๊กร้านคนจับปลาแทน

2.) ผู้บริโภคร้านคนจับปลามีความตระหนักถึงการอนุรักษ์ มีความเข้าใจเรื่องการบริโภคตามฤดูกาล ซึ่งจากการสัมภาษณ์ในประเด็นที่ว่าหากไม่มีสัตว์น้ำตามที่ต้องการ ผู้บริโภคร้านคนจับปลาจำนวน 60% ยินดีที่จะซื้อสัตว์น้ำชนิดอื่นๆ แทน

โดยสรุป ร้านคนจับปลาควรจัดระบบการบริหารภายในให้เป็นกิจการเพื่อสังคมที่แท้จริง แม้ว่าจุดเริ่มต้นจะมาจากเงินสนับสนุนองค์กรภายนอก และการดำเนินงานในช่วงแรกสามารถผ่านพ้นวิกฤติได้ เพราะได้รับเงินสนับสนุนจากองค์กรอีกแฟม โดยร้านฯ ต้องเริ่มจากการพัฒนา “คน” คือการสร้างความรู้เข้าใจให้เจ้าหน้าที่เรียนรู้เรื่องธุรกิจให้ก้าวทันแนวคิดและการทำงานแบบนักพัฒนาเอกชน เรียนรู้เรื่องการวางแผน การทำบัญชีอย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์ตลาด การหาจุดเด่นของสินค้า การมีโรงเรือนผลิต และการควบคุมคุณภาพตามมาตรฐาน รวมทั้งการมีมาตรฐานอาหารปลอดภัยจากองค์กรที่น่าเชื่อถือรองรับ และการขนส่งที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นอกจากนั้นการเน้นยุทธศาสตร์ให้สินค้าจากพื้นที่ประจวบฯ เป็นสินค้าเด่น เพื่อตอบโจทย์ความคาดหวังของชาวประมง ทั้งการหลุดพ้นจากระบบเกี้ยว และมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นทั้งจากการขายสัตว์น้ำโดยตรงและเงินปันผลกำไรรายปี และมีเงินทุนสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์ เพื่อให้ร้านคนจับปลาสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- กนกพร เรียนเขมะนิยม และคณะ. (2559). โครงการวิจัยวิเคราะห์ต้นทุนโลจิสติกส์สำหรับวิสาหกิจชุมชนประมงพื้นบ้านของร้านคนจับปลา. บัณฑิตวิทยาลัยการจัดการและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
- กรมประมง. (2542). การประมงอวนรุนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมประมง. (2549). รายงานสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เล่มที่ 6 ประมง เอกสารส่วนที่ 3 เล่มที่ 6/6. โครงการ UNEP GEF Project on Reversing Environmental Trends in the South China Sea and Gulf of Thailand (UNEP GEF SCS), ศูนย์พัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง, ชุมพร. หน้า 3-7.
- กรมประมง. (2554). สถิติการประมงแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2554 .กลุ่มวิจัยและวิเคราะห์สถิติการประมง ศูนย์สารสนเทศ กรมประมง, เอกสารฉบับที่11/2556.
- กรมประมง. (2556). สถิติการประมงแห่งประเทศไทย. ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กองพัฒนาอุตสาหกรรมสัตว์น้ำ. (2547). หลักเกณฑ์การรับรองสุขลักษณะสถานแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำพื้นเมือง. กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กองเลขานุการสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้. (2545). สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ องค์กรประชาชนระดับรากหญ้าและข้อเสนอทางนโยบายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง. เพื่อองฟ้าพรันตั้ง. กรุงเทพฯ.
- กังวาลย์ จันทรโชติ. (2529). การส่งเสริมการประมง. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กังวาลย์ จันทรโชติ. (2541). การจัดการประมงโดยชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายชุมชนและสังคม.
- กรีนพีซ. (2558). เครือข่ายประมงพื้นบ้านเรียกร่องสหภาพยุโรปให้ตรวจสอบมาตรการต่อต้านประมงผิดกฎหมาย (IUU Fishing) ของไทยให้รอบด้าน โปร่งใสและเป็นธรรม. จาก <http://www.greenpeace.org>. เข้าถึงเมื่อ 1 มิถุนายน 2559.

- กรุงเทพธุรกิจ. (2553). "Social Enterprise มิติใหม่ ธุรกิจเพื่อสังคม." [http://www.bangkokbiznews.com] เข้าถึงเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2557.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2559). ประมงพื้นบ้านบุกก.เกษตรฯ จี้แก้ พ.ร.ก.การประมง ม.34. จาก <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/685639>. เข้าถึงเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2559.
- กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์ สำนักโฆษก. คำกล่าว พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ในงานสรุปผลการปฏิบัติงาน ประจำปี 2558 และแถลงแผนการปฏิบัติงาน ประจำปี 2559 ของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล วันพุธที่ 10 กุมภาพันธ์ 2559 เวลา 09.00 น. สำนักนายกรัฐมนตรี. จาก <http://www.thaigov.go.th>. เข้าถึงเมื่อ วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2559.
- คณะผู้จัดทำรวมกิจการเพื่อสังคมไทย. (2555). SE Catalog รวมกิจการเพื่อสังคมไทย. กรุงเทพฯ: บริษัท ซิลซิลแคปปิตอล จำกัด.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2547). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์ติ้ง.
- ชวนพิศ สิทธิมงคล. (2555). สภาวะเศรษฐกิจการประมงของไทยปี 2554 และแนวโน้มปี 2555. จาก fishco.fisheries.go.th/fisheconomic/Pdf/fish_News153.doc. เข้าถึงเมื่อ 30 มกราคม 2558.
- จารุณี เขียววาริ์สัจจะ และคณะ. (2554). โครงการการพัฒนาแพชุมชน กรณีศึกษาของชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดสตูล. สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จันทร์เพ็ญ ชิตเชื้อ. (2543). การมีส่วนร่วมของชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการประมงโดยชุมชน กรณีศึกษา อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง. สารนิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาธุรกิจเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ใจมานัส พลอยดี. (2540). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน เปรียบเทียบภาพรวมและภาพย่อย อำเภอเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร และอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- จงกลณี วิทยารุ่งเรืองศรี และ ชื่นจิต จันทจรุญพงษ์. (2547). ยุทธศาสตร์อาหารปลอดภัย นำไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างไร. ศูนย์ปฏิบัติการความปลอดภัยด้านอาหาร กระทรวงสาธารณสุข. จาก www.moph.go.th. เข้าถึงเมื่อ 6 กันยายน 2557.
- เดชรรัตน์ สุขกำเนิด และเกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์. (2552). แผนพัฒนาภาคใต้ภายใต้เงาอุตสาหกรรม. สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. สมพร เพ็งคำ บรรณาธิการ. จาก <http://www.nationalhealth.or.th>. เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2557.
- ดำรงศักดิ์ ชัยสนธิ. (2538). การบริหารธุรกิจขนาดย่อม. กรุงเทพฯ: ว่างอักษร.
- ไทยโพสต์. (2556). คีนอาชีพประมง พลิกฟื้นความเสียหาย โดยชุมชน เพื่อชุมชนที่ยั่งยืน. จาก <http://www.thaipost.net/sunday/250813/78320>. เข้าถึงเมื่อ 9 ตุลาคม 2557.
- นิตยา ฐานิตชนกร. (2553). การประกอบการเพื่อสังคม: นวัตกรรมทางสังคมของผู้ประกอบการยุคใหม่. Executive Journal, 16-20. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- บรรจง นนแส. (2545). การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน กรณีศึกษาจากชุมชนชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้. โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้. กรุงเทพฯ: เพื่อฟ้าพรันต์
- บริษัทโซเซียลเอ็นเตอร์ไพรส์. (2551). Social Enterprise คืออะไร. จาก <http://www.se-thailand.org>. เข้าถึงเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2557.
- บุญเลิศ ผาสุก. (2530). อนาคตประมงไทย : รายงานผลการสัมมนาพร้อมภาคีรัฐบาลและภาคเอกชน. ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ. หน้า 324-404.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2555). แพลตฟอร์มชุมชน "เส้นทางสู่การจัดการทรัพยากร และพึ่งตนเองของประมงพื้นบ้าน". ASTV ผู้จัดการออนไลน์ วันที่ 23 พฤษภาคม 2555. จาก <http://www.manager.co.th/South/ViewNews.aspx?NewsID=9550000063218>. เข้าถึงเมื่อ 9 ตุลาคม 2557
- พสุ เดชะรินทร์. (2552). ผู้ประกอบการเพื่อสังคม (Social Entrepreneur). กรุงเทพฯ: ฤกษ์กิจ.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2552). "Social Entrepreneurship: New Models Of Sustainable Change". จาก <http://fringer.org> เข้าถึงเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2557.

- เยาวนิจ กิตติธรรกุล และคณะ. (2556). การจัดการความรู้โครงการเพิ่มศักยภาพการปรับตัวของชุมชนชายฝั่งที่เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ. โครงการเพิ่มศักยภาพการปรับตัวของชุมชนชายฝั่งที่เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (INCA).
- ลันทนา อมรไชย. (2551). ผลกระทบสีเขียวเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน. วารสารกรมวิทยาศาสตร์บริการ. หน้า 29-33. จาก http://lib3.dss.go.th/fulltext/dss_J/2552_57_179_P2936.pdf. เข้าถึงเมื่อ 30 สิงหาคม 2557.
- วัฒนา สุกันต์ศิลป์. (2544). สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของชุมชนประมงรอบอ่าวปัตตานี: การเปลี่ยนแปลงปัญหาและการปรับตัว. ศูนย์วิจัยมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร และฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2542). วิพากษ์เศรษฐกิจทุนนิยมคืนสู่ชุมชน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ศิริวรรณ เจนการ และคณะ. (2545). โครงการพลังแผ่นดิน : กรณีศึกษาด้านธุรกิจชุมชน. มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ศูนย์สื่อสังคมภาคใต้. (7 พฤศจิกายน 2555). เหตุผลที่ต้องยื่นรายชื่อเพื่อเสนอกฎหมายประมงฉบับประชาชน. โอเคเนชั่นบล็อก. จาก <http://www.oknation.net>. เข้าถึงเมื่อ 30 มกราคม 2558.
- สถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง. (2548). ประมงอาสาตำบลคูซูด, บ้านช่องพิน จับกุ้งกุลาดำได้มากในปีนี ขอนำร่องจัดตั้งแพปลาชุมชนแบ่งผลกำไรฟื้นฟูทะเลสาบ. กรมประมง. จัดหมายข่าว ฉบับที่ 6 เดือนกันยายน 2548. จาก <http://www.nicaonline.com>. เข้าถึงเมื่อ 9 ตุลาคม 2557
- สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. (2556). คู่มือเลือกซื้อผลิตภัณฑ์คุณภาพเพื่อสิ่งแวดล้อมปี 2556. กรุงเทพฯ: ประชาชาติธุรกิจ.
- สมพันธ์ เตชะอธิก. (2540). การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน. สถาบันวิจัยและพัฒนา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น.
- สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้. (2550). ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ สภาพปัญหาข้อเสนอเชิงนโยบาย. ประชาชาติธุรกิจ วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2550 ปีที่ 31 ฉบับที่ 3957 (3157). จาก <http://www.nicaonline.com>. เข้าถึงเมื่อ 1 ตุลาคม 2557.

- สุรัสวดี ราชกุลชัย. (2546). การวางแผนและการควบคุมทางการบริหาร. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ธนาเพรส แอนด์ กราฟฟิค.
- อภิชาติ ทองอยู่. (2527). หลักการวิเคราะห์ชุมชน. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- อาศิรา พนาราม. (2553). BE Magazine นิตยสารเพื่อสังคมต่อสู้ความยากไร้ด้วยอาชีพ. จาก <http://www.tcdconnect.com/content/blog/?p=5264>. เข้าถึงเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2557.
- องค์การความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันดามัน. (2542). **วิกฤตการณ์ทรัพยากรประมงไทย**.
- เอกวินิต พรหมรักษา. (2555). ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงกลยุทธ์. จาก <http://promrucsa-dba04.blogspot.com>. เข้าถึงเมื่อ 4 ตุลาคม 2557
- Bailey, M. et al. (2015). Fisher, Fair Trade, and finding middle ground. *Fisheries Research*.
- Dauvergne, P. and J. Lister. (2012). Big Brand Sustainability: Governance Prospects and Environmental limits. *Global Environmental Change* 22(1): 36-45.
- Drayton, B. (2006, Winter). Everyone a change maker: Social entrepreneurship' s ultimate goal. *Innovation*. MIT Press with Harvard University and George Mason University.
- Duff, R. R. (2008). Social enterprise as a socially rational business. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, Vol. 14 Iss: 5, pp.291 – 312.
- Grundey, D, and Zaharia, RM. (2008). Sustainable incentives in marketing and strategic greening: the cases of Lithuania and Romania, *Technological and Economic Development* 37(2): 130-143.
- Harding, R. (2006). Social entrepreneurship monitor: United Kingdom. *Global Entrepreneurship Monitor United Kingdom*. London Business School and the Work Foundtion.

- Hatanaka, M. (2009). **Certification, Partnership, and Morality in an Organic Shrimp Network: Rethinking Transnational Alternative Agrifood Networks.** *World Development* 38(5): 706-716.
- Mair, J. & Schoen, O. (2007). **Successful social entrepreneurial business models in the context of developing economies: An explorative study.** *International Journal of Emerging Markets*, Vol. 2 Iss: 1, pp.54 – 68.
- Martin, J. S. & Novicevic, M. (2010). **Social entrepreneurship among Kenya farmers: A case example of acculturation challenges and program successes.** *International Journal of Intercultural Relations* 10,1016
- Martin, R. L. & Osberg, S. (2007, Spring). **Social entrepreneurship: The case for definition.** *Stanford Social Innovation Review*, 29-39.
- Messelbeck, J, and Sutherland, L. (2000). **Applying environmental product design to biomedical products research.***Environmental Health Perspective* 108(6): 997-1002.
- Mutersbaugh, T. (2005). **Just-in-space: Certified Rural Products, Labor of Quality, and Regulatory Spaces.** *Journal of Rural Studies* 21(4), 389-402.
- Ponte, S. (2012). **The Marine Stewardship Council (MSC) and the Making of a Market for ‘Sustainable Fish’** *Journal of Agrarian Change* 12(2-3): 300-315.
- Sodhi, S.M. & Tang, S.C. (2011). **Managing supply chain risk.** *International series in operations research & management science.*
- Thrane, M., Ziegler, F., Sonesson, U. (2009). **Eco-labeling of wild-caught seafood products.** *Journal of Cleaner Production.* 17, 416-423.
- United Nations Commission for Sustainable Development (UNCSD) Secretariat. (2012). **Finance for the Transition to a Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication.** August 2012. No.16[<http://www.uncsd2012.org/content/documents/529Issues%20Briefs%20-%20Finance.pdf>] เข้าถึงเมื่อ 6 กันยายน 2557.

Yuffee, S.L., Wondolleck, JM. and Lippman, S. (1997). **Factors that Promote and Constrain Bridging: A Summary and Analysis of the Literature.** *Ecosystem Management Initiative School of Natural Resources and Environment The University of Michigan.*

Zahra, S.A., Gedajlovic, E., Neubaum D.O., Shulman, J.M. (2009). **A topology of social entrepreneurs: Motives, search processes and ethical challenges.** *Journal of Business Venturing, 24, 519-532.*

บุคคลานุกรม

กมล ปานน้อย. บ้านอ่าวน้อย ตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 7 กรกฎาคม 2558

กึ่งนาง ปานน้อย. บ้านอ่าวน้อย ตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 7 กรกฎาคม 2558

กรพิณ จิตรจำลอง. ร้านคนจับปลา บ้านป่อนอก อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 2 มิถุนายน 2558

โกศล จิตรจำลอง. บ้านคั่นกระได ตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 5 สิงหาคม 2558

จิรศักดิ์ มีฤทธิ์. บ้านคั่นกระได ตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 5 สิงหาคม 2558

จินดา จิตตนิ่ง. อ่าวท่าศาลา ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 3 พฤศจิกายน 2558

ฉัจจาพร ลอยปลิว. ร้านคนจับปลา บ้านป่อนอก อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 20 พฤศจิกายน 2557

ฉัจจาพร ลอยปลิว. Root Garden ทองหล่อ กรุงเทพฯ. สัมภาษณ์. 14 กันยายน 2558

ฉัจจาพร ลอยปลิว. ศูนย์ประชุมอิมแพคเมืองทองธานี. สัมภาษณ์. 9 พฤษภาคม 2558

ชไมพร มัคมัน. ร้านคนจับปลา ตำบลป่อนอก อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 10 สิงหาคม 2558

- ชาติชาย กำลังแรง. สมาคมประมงพื้นบ้านคันกระได ตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 12 สิงหาคม 2558
- นิตยา ยี่สาร. ร้านคนจับปลา ตำบลบ่อนอก อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 11
พฤศจิกายน 2557
- ประสาร มีฤทธิ์. สมาคมประมงพื้นบ้านคันกระได ตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.
สัมภาษณ์. 18 สิงหาคม 2558
- เรียม พิมพ์ทอง. ที่ร้านคนจับปลา ตำบลบ่อนอก อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 11
สิงหาคม 2558
- พันธุ์ศักดิ์ ใจใหญ่. องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวน้อย ตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 6 กรกฎาคม 2558
- เพ็ญ จิตรจำลอง. บ้านคันกระได ตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 11
กรกฎาคม 2558
- เพชร จิตรจำลอง. บ้านคันกระได ตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 9
สิงหาคม 2558
- ภูษิตฎ์ จิตรจำลอง. บ้านคันกระได ตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์.
27 กรกฎาคม 2558
- มนัญ ปานน้อย. กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคันกระได ตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 25 พฤษภาคม 2558
- เล็ก ปานน้อย. หมู่บ้านคันกระได ตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 23
กรกฎาคม 2558
- วิโชคศักดิ์ ธรรงค์ไพรี. ที่ทำการสมาคมรักษ์ทะเลไทย ตำบลปากน้ำ อำเภอละงู จังหวัดสตูล.
สัมภาษณ์. 13 สิงหาคม 2557
- วิโชคศักดิ์ ธรรงค์ไพรี. สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์. 20 ตุลาคม 2557
- ศุภวรรณ ชนะสงคราม. สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์. 16 กันยายน 2557.
- สมพงษ์ ปานน้อย. บ้านคันกระได ตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 7
กรกฎาคม 2558

สมพงษ์ ป่าน้อย. บ้านคั่นกระได ตำบลอ่าวน้อย อำเภอมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 14
กรกฎาคม 2558

สุพรรณนา น้อยอิม. ร้านคนจับปลา ตำบลบ่อนอก อำเภอมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์.
10 มีนาคม 2558

สุพรรณนา น้อยอิม. ร้านคนจับปลา ตำบลบ่อนอก อำเภอมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์.
12 ธันวาคม 2557

เสาวลักษณ์ ประทุมทอง. ร้านคนจับปลา ตำบลบ่อนอก อำเภอมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.
สัมภาษณ์. 18 กันยายน 2557.

สุภารัตน์ ปาน้อย. ร้านคนจับปลา ตำบลบ่อนอก อำเภอมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์.
10 สิงหาคม 2558

ศรีไพล จิตรจำลอง. บ้านคั่นกระได ตำบลอ่าวน้อย อำเภอมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 7
กรกฎาคม 2558

อำนาจ สูงยิ่ง. ร้านคนจับปลา ตำบลบ่อนอก อำเภอมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์. 18
สิงหาคม 2558

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ปฏิทินฤดูกาล และการรับซื้อสัตว์น้ำ

ภาคผนวก ก

ปฏิทินฤดูกาล การรับซื้อสัตว์น้ำ

ปฏิทินฤดูกาลการทำประมงรอบ 1 ปี บ้านคั่นกระโด หมู่ที่ 3 ต.อ่าวน้อย อ.เมือง จ.ประจวบคีรีขันธ์

ประเภทสัตว์น้ำ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ปลาหู	*	***	***	***	**	**	**	**	**	*	*	*
กุ้ง	***	**	*	*	*	*	*	*	*	***	***	***
ปูม้า	***	**	*	*	*	*	*	*	*	***	***	***
หมึก	*	*	*	*	**	**	**	***	***	***	*	*
ปลาเห็ดโคน	*	*	*	**	**	**	***	***	***	***	*	*
ปลาหลังเขียว	*	**	**	**	**	*	*	***	***	***	*	*
ปลาอินทรี	*	**	**	**	**	**	**	***	***	***	*	*
ปลาแดง	*	***	***	***	**	**	**	**	**	*	*	*

หมายเหตุ * น้อย ** ปานกลาง *** มาก *ข้อมูลจากการจัดสหกรณ์ชาวประมงที่บ้านอ่าวคั่นกระโด, 2558

ตารางแสดงการรับซื้อสัตว์น้ำของร้านคนจับปลา

สินค้า	ประจวบฯ	นครศรีฯ	สตูล	ตรัง	สงขลา
๑. ปลาทุสด	√	-	-	-	-
๒. ปลาเห็ดโคน	√	√	√	-	-
๓. ปลากระพงขาว	√	√	-	-	-
๔. ปลาเก๋า		√	√	√	-
๕. ปลาโถมงาม	√	√	-	-	-
๖. ปลาอินทรี	√	√	√	√	-
๗. กุ้งแชบ๊วย	√	√	√	√	-
๘. ปลาน้ำดอกไม้	√	√	-	-	-
๙. ปลาสร้อยนกเขา	√	√	-	-	-
๑๐. ปลาดูเดียว	√	√	-	-	-
๑๑. ปลาครุฑคราด	√	√	-	-	-
๑๒. ปลากระพงข้างป่าน	√	√	√	-	-
๑๓. ปลากระบอก	-	√	-	-	-
๑๔. ปลาทรายแดง	√	-	-	-	-
๑๕. หมึกไข่สด	√	-	-	-	-
๑๖. หมึกแดดเดียว	√	-	-	-	-
๑๗. ทอดมัน	√	-	-	-	-
๑๘. ปลาออกาแรหวาน	√	-	-	-	-
๑๙. ปลาออกาแรเค็มแดดเดียว/แห้ง	√	-	-	-	-
๒๐. ปลาออกาแรแล่สด	√	-	-	-	-

สินค้า	ประจวบฯ	นครศรีฯ	สตูล	ตรัง	สงขลา
๒๑. ปลาทุหวน	√	-	-	-	-
๒๒. ปลาทุเค็มแดดเดียว/แห้ง	√	-	-	-	-
๒๓. ปลาอินทรีเค็ม	√	-	-	-	-
๒๔. ปลาภูเขาหอม	√	√	-	-	-
๒๕. หมึกแห้ง	√	-	-	-	-
๒๖. ปลาช่อนน้ำ	√	-	-	-	-
๒๗. กะปิ	√	-	-	-	-
๒๘. กุ้งแห้ง	-	-	-	-	√
๒๙. เนื้อปูม้า	-	√	-	-	-
๓๐. ปลาจวด	√	√	-	-	-
๓๑. ปลาซีเหมิน	√	-	-	-	-
๓๒. ปลาลังคั้น	√	-	-	-	-
๓๓. ปลาสี่กุก	√	-	-	-	-
๓๔. ปลาข้างเหลือง	√	-	-	-	-
๓๕. เนื้อกุ้ง	√	-	-	-	-
๓๖. กุ้งก้ามกราม	-	-	-	-	√

ภาคผนวก ข

ประกาศจังหวัดพื้นที่อนุรักษ์หอยจอบในเขตพื้นที่ 5 ไมล์ทะเล และเอกสารประกอบการชุมนุม

ภาคผนวก ข

ประกาศจังหวัดพื้นที่อนุรักษ์หอยจอบในเขตพื้นที่ 5 ไมล์ทะเล และเอกสารประกอบการชุมนุม

ประกาศจังหวัดระยองศิริจันทร์

เรื่อง กำหนดเขตอนุรักษ์หอยจอบในพื้นที่ทะเลบริเวณตำบลขอมเรียงวัดประจวบศิริจันทร์

ด้วย ชาวประมงพื้นบ้านชายฝั่งทะเลและชาวประมงทำการประมงหอยจอบ ในจังหวัดระยองศิริจันทร์ มีข้อขัดแย้งเกี่ยวกับพื้นที่ทำการประมงหอยจอบ และที่ประชุมன்றทางต่งไขว้(ประมง)ประมงหอยจอบ ครั้งที่ ๒/๒๕๕๘ เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๕๘ เวลา ๑๖.๐๐ น. ณ ห้องประชุมศูนย์การะงัก ชั้น ๕ ศาลากลางจังหวัดระยองศิริจันทร์ มีมติเพื่อเป็นการอนุรักษ์หอยจอบและป้องกันความขัดแย้งของชาวประมงพื้นบ้านชายฝั่งและชาวประมงหอยจอบ จึงได้กำหนดพื้นที่ตั้งแต่ห้องที่อำเภอปราณบุรี อำเภอกุยบุรี อำเภอเมืองระยองศิริจันทร์ อำเภอทับสะแก อำเภอบางสะพาน และอำเภอเวียงสระทางน้ตลง ไปใช้ระยะทางฝั่ง ๓ ไมล์ทะเล ตามแนวชายฝั่ง ส่วนพื้นที่อำเภอสามร้อย ได้กำหนดระยะห่างฝั่งไล่ตั้งแต่ ๑๑ องศา ๒๑ ลิปดา ๐๑๐ พิลิปดา เหนือ ลองจิจูด ๑๐๑ องศา ๐๒ ลิปดา ๓๐๐ พิลิปดา ละติจูดถึงลองจิจูด ๑๑ องศา ๑๑ ลิปดา ๓๕๐ พิลิปดา เหนือ ลองจิจูด ๑๐๑ องศา ๐๒ ลิปดา ๓๐๐ พิลิปดา ละติจูด เป็นเขตห้ามทำการประมงหอยจอบ ดังปรากฏและแนบความแผนที่ท้ายประกาศนี้

ประกาศฉบับนี้มีให้ใช้บังคับแก่การกระทำของพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อการทดลองค้นคว้าในทางวิชาการ หากผู้ใดฝ่าฝืนตามประกาศฉบับนี้จะดำเนินการตามกฎหมายและระเบียบของกรมประมงที่มีเกี่ยวข้อง

จึงประกาศมาให้ทราบโดยทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

(นายวิฑูรย์ ตวีสินประจวบ)
ผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง

ปีระก ๑๐๖๗/ก ๗๐๒๗

ศาลากลางจังหวัดชลบุรี
ถนนสุขุมวิท กม.ที่ ๑๑ อ.เมือง จ.ชลบุรี

9๐ สิงหาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ส่งประกาศจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

เรียน นายอำเภอทุกอำเภอ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประกาศจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ได้ประกาศ เรื่อง กำหนดเขตอนุรักษ์หอยจอบในพื้นที่ทะเลบางส่วน
ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ศาลากลางจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ลงวันที่ สิงหาคม ๒๕๕๗ โดยห้ามทำ
การประมงหอยจอบในเขตที่กำหนดตามแผนที่แนบท้ายประกาศ เพื่อเป็นการอนุรักษ์หอยจอบและป้องกันความ
ขัดแย้งของชาวประมงพื้นบ้านชายฝั่งและชาวประมงหอยจอบ

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จึงขอส่งประกาศฉบับดังกล่าว เพื่อสั่งการเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง
ดำเนินการปิดประกาศ ประชาสัมพันธ์ ให้ได้ทราบโดยทั่วกันด้วย

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

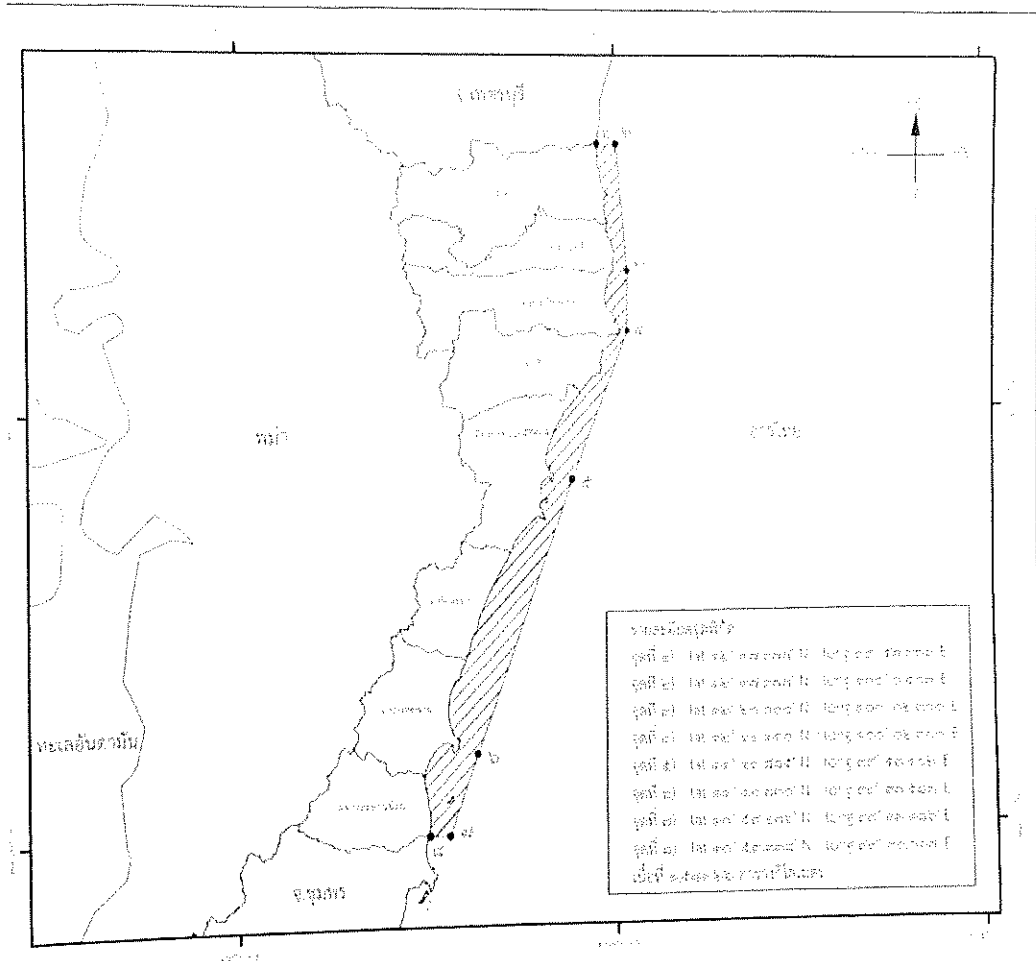
(นางวาระ ศรีสีตตระกุล)
ผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สำนักงานประมงจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
กลุ่มบริหารจัดการด้านการประมง
โทร/โทรสาร ๐๓๒-๖๐๒๐๑๑, ๖๐๓๖๐๘
E-mail : government_pch@hotmail.com

แผนที่แนบท้ายประกาศจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
เรื่อง กำหนดเขตอนุรักษ์พืชมัจฉริยะในพื้นที่ทะเลบางส่วนของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ลงวันที่ 20 เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

Datum : WGS84

มาตราส่วน ๑ : ๑,๕๐๐,๐๐๐

รายละเอียดจุดที่ ๑
จุดที่ ๑) 1๒ ๕๖' ๓๗.๗๗๖" N 1๐๑ ๑๓' ๓๓.๗๗๖" E
จุดที่ ๒) 1๒ ๕๖' ๓๗.๗๗๖" N 1๐๑ ๑๓' ๓๓.๗๗๖" E
จุดที่ ๓) 1๒ ๕๖' ๓๗.๗๗๖" N 1๐๑ ๑๓' ๓๓.๗๗๖" E
จุดที่ ๔) 1๒ ๕๖' ๓๗.๗๗๖" N 1๐๑ ๑๓' ๓๓.๗๗๖" E
จุดที่ ๕) 1๒ ๕๖' ๓๗.๗๗๖" N 1๐๑ ๑๓' ๓๓.๗๗๖" E
จุดที่ ๖) 1๒ ๕๖' ๓๗.๗๗๖" N 1๐๑ ๑๓' ๓๓.๗๗๖" E
จุดที่ ๗) 1๒ ๕๖' ๓๗.๗๗๖" N 1๐๑ ๑๓' ๓๓.๗๗๖" E
จุดที่ ๘) 1๒ ๕๖' ๓๗.๗๗๖" N 1๐๑ ๑๓' ๓๓.๗๗๖" E
จุดที่ ๙) 1๒ ๕๖' ๓๗.๗๗๖" N 1๐๑ ๑๓' ๓๓.๗๗๖" E
จุดที่ ๑๐) 1๒ ๕๖' ๓๗.๗๗๖" N 1๐๑ ๑๓' ๓๓.๗๗๖" E
นี่เป็นเขตสงวนพืชมัจฉริยะ

- เครื่องหมาย
- จุดที่จัดตั้งกำหนด
 - ▨ เขตเขตที่กำหนด
 - ▭ เขตเขตการปกครอง

หอยจอบกับระบบนิเวศทางทะเลที่ล่มสลาย

หอยจอบหรือเงินหอยจอบ มีวิธีการจับที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมไม่ต่างจากการคราดหอยลาย เป็นการสร้างความขัดแย้งมากที่สุด ระหว่างผู้ที่ทำประมงอย่างรับผิดชอบกับไร้ความรับผิดชอบต่อ การทำประมงหอยจอบมีวิธีการจับคือการดำเตาตัวหอยขึ้นมาจากบนเรือ เลือก ตัดขึ้นส่วนหอยที่ฝาเพียงแค่ 2 ชมเท่านี้ และทิ้งตัวและเปลือกลงทะเล ส่งผลให้ พื้นดินและทะเลเก่าเสีย และทำให้ทะเลเต็มไปด้วยเปลือกหอย หอยจอบมีความยาว สูงสุดประมาณ 30-50 เซนติเมตร ฝังตัวอยู่ในดินแนวชายฝั่งทะเลไม่เกิน 3 ไมล์ทะเล โผล่ขึ้นมาเพียงนิดเดียว ถ้าดินบริเวณนั้นอุดมสมบูรณ์สูง ในหนึ่งตารางเมตรจะมี ประมาณ 10 ถึง 20 ตัว ยิ่งหนาแน่นจะมีหมึกกล้วย หมึกกระดอง หมึกหอม กุ้ง แซบวีย เพรียง และแพลงก์ตอน อาศัยอยู่เยอะ ถือเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ ว่ายอ่อน แหล่งวางไข่ของสัตว์น้ำชนิดต่างๆ และเมื่อมีการขุดหอยจำนวนมาก ขึ้นมานั้นหมายถึงการทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยสัตว์น้ำวัยอ่อนและระบบห่วงโซ่ อาหาร เกิดปัญหาน้ำขุ่นน้ำเสีย สัตว์น้ำจะต้องอพยพเป็นผลทำให้ทะเลเสื่อมโทรม อีกทั้งเศษซากเปลือกหอยส่งผลทำให้เครื่องมือประมงพื้นบ้านได้รับความเสียหาย ที่ ผ่านมากลุ่มคนที่ทำประมงหอยจอบได้ละเมิดข้อตกลงที่ทำร่วมกันทั้ง 2 ฝ่าย ลักทิ้ง ไม่เคารพเกรงกลัวประกาศจังหวัดประจวบฯ เรื่องกำหนดเขตอนุรักษ์หอยจอบในพื้นที่ ทะเลบางส่วนห้ามทำการจับหอยจอบลงนามในวันที่ 10 สิงหาคม 2558

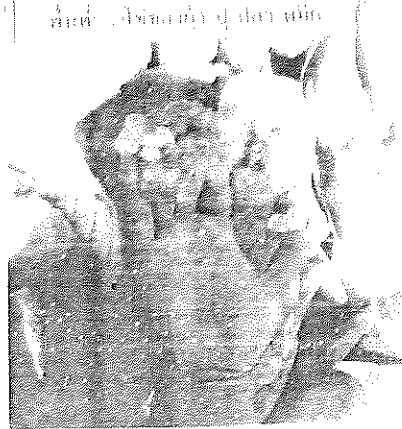
วันนี้พวกเราขอเรียกร้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีมาตรการและวิธีในการแก้ไข ปัญหาที่โดยเร่งด่วน เพื่อจะได้เป็นการรักษาทรัพยากรทางทะเลให้มีความยั่งยืนส่งต่อ คนรุ่นหลังสืบต่อไป

ด้วยจิตคารวะ

เครือข่ายประมงพื้นบ้าน บ้านคลองวาฬ, เมืองประจวบฯ, บ้านคันทะโศ, บ้านบ่อนอก, บ้านโพธิ์เสียง, บ้านปากคลอง เกตุียว, บ้านหนองข้าวเหนียว, บ้านหนองแถม, บ้านปากน้ำปราณ, บ้านถ่าน้อย

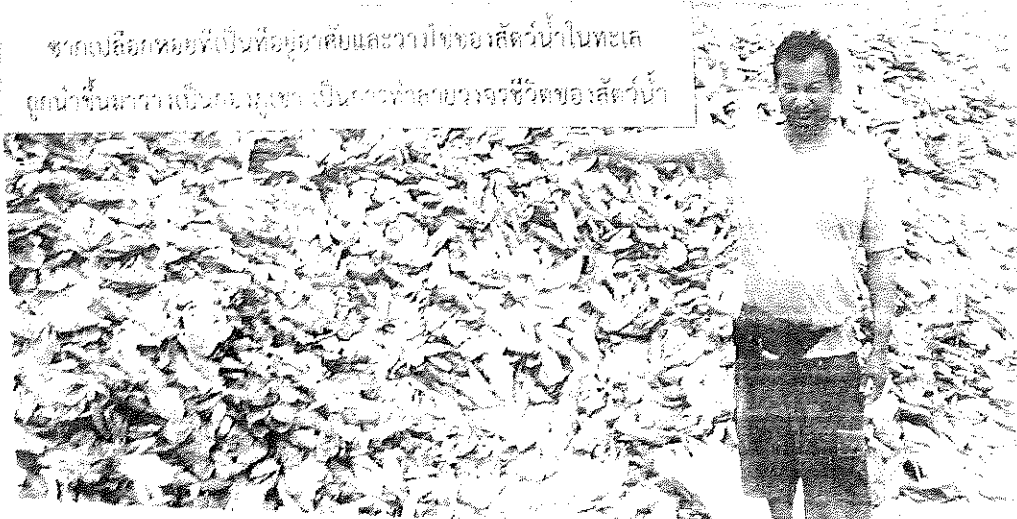
เปิดแผงหอยที่ติดเรือ เก็บผลผลิต

คัดเกรด เก็บหอยที่อายุไม่เกิน

การเอาพื้นที่อ่าวลึกและพื้นที่วางไข่ของก๊ตตัวน้ำขึ้นจากทะเล

ซากปล็องหอยที่เพิ่งหอยตัวเต็มและวางไข่ของก๊ตตัวน้ำขึ้นทะเล ถูกนำขึ้นมาจากพื้นคลองน้ำ เป็นของเก่าขายมาจชีวิตของก๊ตตัวน้ำ

ภาคผนวกที่ ค

รายชื่อผู้ถือหุ้นร้านคนจับปลาที่เป็นชาวประมงพื้นบ้านเครือข่ายจังหวัดประจวบฯ รอบที่ 1/2557

ภาคผนวกที่ ค

รายชื่อผู้ถือหุ้นร้านคนจับปลาที่เป็นชาวประมงพื้นบ้านเครือข่ายจังหวัดประจวบฯ รอบที่ 1/2557

ที่	ชื่อ-นามสกุล	จำนวน (หุ้น)	จำนวนเงิน(บาท)
1	นางเรียม พิมพ์ทอง	5	500
2	นายภูษิต จิตรจำลอง	5	500
3	นายสุรศักดิ์ จิตรจำลอง	5	500
4	นางเพชร จิตรจำลอง	5	500
5	นางสุภารัตน์ ปานน้อย	10	1,000
6	นางสาวกรพินธุ์ จิตรจำลอง	5	500
7	นายโกศล จิตรจำลอง	10	1,000
8	นายชาติรี กำลังแรง	20	2,000
9	นายสมพงษ์ ปานน้อย	10	1,000
10.	นายประสาร มีฤทธิ์	1	100
11.	นายจรัสศักดิ์ มีฤทธิ์	10	1,000
12.	นางสาวชนนิกานต์ จิตรจำลอง	1	100
13.	นางจินดา จิตตะนัง	5	500
14.	นางสาวเบญจวรรณ เฟื่องหนู	2	200
15.	นายวิโชคศักดิ์ รมรงค์ไพรี	20	2,000
16.	นางสาวลักษณะพร มาดี	10	1,000
17.	นายน้อย แพใหญ่	2	200
18.	นางรัชณี แซ่เตียว	20	2,000
19	นายวิเชียร ช่างเผือก	5	500
20	นายสุนทร ทิมอินทร์	5	500
21	นายชุมพร สมบูรณ์	1	100
22	นางสาวเมทินี อรุณศิริโรจน์	1	100
23	นายอนุกุล วสุเชษฐ์	1	100
24	นายศักดิ์รินทร์ แซ่เตียว	10	1,000
25	นายปิยะ เทศแย้ม	20	2,000
26	นายศักดิ์ชัย สุขโช	10	1,000
27	นายกมล ปานน้อย	5	500
28	นายจันทร์ฉาย ปานเล็ก	5	500
29	นางสาวนันทนา พรอุไร	100	10,000
30	นายสมชาย บุญเกิด	5	500

ที่	ชื่อ-นามสกุล	จำนวน (หุ้น)	จำนวนเงิน(บาท)
31	นางละออง ยี่สาร	10	1,000
32	นายประชา คล้ายทอง	20	2,000
33	นายประสาน แก้วสุข	20	2,000
34	นางวีชรี จักขุจัน	20	2,000
35	นายสนธยา จันทรฉาย	20	2,000
36	นางประสพศรี จันทรฉาย	20	2,000
37	นายวิศรุต จันทรฉาย	20	2,000
38	นายสิทธิยา จันทรฉาย	20	2,000
39	นางเฉลิมรัตน์ สิงห์เล็ก	10	1,000
40	นางวัฒนา แสงหล้า	5	500
41	นายบุญเลิศ กระพุ่มแก้ว	1	100
42	นายพรพิพัฒน์ วัตอักษร	10	1,000
43	นายไพโรจน์ คงกระพัน	5	500
44	นางลาวัลย์ กรแก้ว	5	500
45	นายอำนาจ สูงยิ่ง	20	2,000
46	นางสาวสุพรรณมา น้อยอิม	2	200
47	นางสาวกรณ์อุมา พงษ์น้อย	50	5,000
48	นางสาวบัวลอย สิงห์จันทร์	10	1,000
49	นางสาวกุหลาบ พรหมสะอาด	5	500
50	นางวันเพ็ญ ขุนอักษร	10	1,000
51	นางสมหญิง ศิริวรรณ	5	500
52	นายณัฐพล ลูกคุ้มทอง	1	100
53	นายชุมพล ยศวิปาน	20	2,000
54	นายพลวัฒน์ ยศวิปาน	10	1,000
55	นายไพโรจน์ มานะกิจสมบูรณ์	10	1,000
56	นายถนอม มานะ	5	500
57	นายณรงค์ ขอเจียม	5	500
58	นางน้อย แฉ่เตียว	5	500
59	นางวาสนา บุญศรี	5	500
60	นายวิสุทธิ์ ดวงจันทร์	2	200
61	นางสาวกัญญาชนันพร เ็นใจ	2	200
62	นายนิคม เหมี่ยมสง่า	5	500
63	นายสุรียา คำสว่าง	5	500
64	นายระยอง สอนเฉลิม	10	1,000

ที่	ชื่อ-นามสกุล	จำนวน (หุ้น)	จำนวนเงิน(บาท)
65	นางสาวชไมพร มัคมัน	5	500
66	นางดวงใจ เขียวหวาน	20	2,000
รวม		712	71,200

สรุป ผู้ถือหุ้นร้านคนจับปลาที่เป็นชาวประมงพื้นบ้านเครือข่ายจังหวัดประจวบฯ รอบที่ 1/2557

➤ มีสมาชิกทั้งสิ้น 66 คน รวมเป็น 712 หุ้น รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 71,200 บาท

ภาคผนวก ง

**ยอดประกอบการร้านค้าจับปลา จังหวัดประจวบฯ
ในช่วงเดือน มิถุนายน 2557 ถึงเดือน พฤษภาคม 2558**

ภาคผนวก ง

ยอดประกอบการร้านคนจับปลา จังหวัดประจวบฯ
ในช่วงเดือน มิถุนายน 2557 ถึงเดือน พฤษภาคม 2558

สรุปยอดรายปี	รายรับ	รายจ่าย	กำไร (ขาดทุน)
มิ.ย.-57	71,802	133,437	-61,635
ก.ค.-57	359,784	265,754	94,030
ส.ค.-57	193,081	346,894.04	-153,813.04
ก.ย.-57	156,212	141,660	14,552
ต.ค.-57	84,914	68,198.72	16,715.28
พ.ย.-57	113,479	79,901.41	33,577.59
ธ.ค.-57	145,447	177,406	-31,959
ม.ค.-58	124,450	106,911	17,539
ก.พ.-58	157,823	126,018	31,805
มี.ค.-58	143,602	98,801.25	44,800.75
เม.ย.-58	91,364	84,763.64	6,600.36
พ.ค.-58	168,492	146,890.25	21,601.75
รวม	1,810,450	1,776,635.31	33,814.69

ภาคผนวก จ
การจัดการรถห้องเย็น

ภาคผนวก จ

การจัดการรถห้องเย็น

ผลการศึกษาจากโครงการวิจัยวิเคราะห์ต้นทุนโลจิสติกส์สำหรับวิสาหกิจชุมชน ประมงพื้นบ้านของร้านคนจับปลา บัณฑิตวิทยาลัยการจัดการและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (กนกพร เรียนชมะนิยม และคณะ, 2559) พบว่า

เงื่อนไขที่พิจารณาจัดหารถห้องเย็น

- กำหนดราคารถกระบะ 500,000 บาท (ISUZU ISUZU DMAX)
- กำหนดราคาเครื่องทำความเย็น 224,700 ,700บาท (ColdWay ColdWay รุ่น CE -2 สามารถทำความเย็นที่อุณหภูมิต่ำสุด -20 องศา และมีระบบหลัก คือ Direct Drive ที่ใช้เครื่องยนต์ดีเซลของรถเป็นตัวขับเคลื่อนคอมเพรสเซอร์)
- กำหนดระยะเวลาที่ใช้ในการผ่อนรถ 5 ปีแรก (60 เดือน) โดยจะเริ่มลงทุนตั้งแต่ปี 2560 จนถึงปี 2569 และสมมติว่าไม่คิดดอกเบี้ยเงินผ่อนกำหนดอายุการใช้งานของรถกระบะและเครื่องทำความเย็น 10 ปี
 - ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ประกอบด้วย
 - ประกันภัย ชั้นหนึ่ง 21,100 บาทต่อปี
 - พรบ. 900 บาทต่อปี
 - ภาษี 1,050 บาทต่อปี
 - ค่าบำรุงรักษา 3,000 บาทต่อปี
 - ค่าแรงคนขับรถ 10,000 ต่อเดือน

ค่าใช้จ่ายรายปีที่เพิ่มขึ้นจากการซื้อรถห้องเย็น

- จากค่าราคารถกระบะและราคาเครื่องทำความเย็น 724,700 บาท ระยะเวลาการใช้งาน 10 ปี คิดค่าเสื่อมราคาแบบเส้นตรงและไม่มีมูลค่าซาก ดังนั้น ค่าเสื่อมราคาต่อปีคือ 72,470 บาท
 - กำหนดเงินเดือนของพนักงานขับรถ เดือนละ 10,000 บาท หรือ 120,000 บาทต่อปี
 - กำหนดเส้นทางการใช้รถห้องเย็นที่ใช้ในการขนส่งสินค้าคือ ร้านคนจับปลา จ.ประจวบคีรีขันธ์ ไปยังลูกค้าในกรุงเทพมหานคร โดยระยะทาง เท่ากับ 325 กิโลเมตร ระยะทางทั้งหมดที่ใช้ในการขนส่งสินค้าไปตามเส้นทางดังกล่าวในแต่ละรอบจะเท่ากับ 650 กิโลเมตร หรือ 33,800 กิโลเมตรต่อปี
 - กำหนดราคาน้ำมันดีเซลอยู่ที่ 20 บาทต่อลิตร โดยมีอัตราการใช้น้ำมันอยู่ที่ 15 กิโลเมตรต่อลิตร ค่าน้ำมันที่มีการใช้ (ทั้งปี) = $(33,800 / 15) \times 20 = 45,067$ บาท
 - กำหนดค่าประกันภัยรถยนต์ชั้น 1 เท่ากับ 21,100 บาทต่อปี และค่าภาษีรถยนต์ 1,050 บาทต่อปี ค่าพร.บ. รถยนต์ 900 บาทต่อปี และค่าบำรุงรักษา 3,000 บาทต่อปี

-กำหนดค่าผ่านทางพิเศษอยู่ที่ 60 บาทต่อการใช้บริการ 1 ครั้ง หรือ 6,240 บาทต่อปี ในการเดินทางผ่านทางพิเศษจะพิจารณาทั้งขาไปและขากลับซึ่งหมายความว่าจะมีการใช้บริการ 2 ครั้งต่อเที่ยว กำหนด 1 ปี เท่ากับ 52 สัปดาห์ (เที่ยว)
ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นหากมีรถห้องเย็น ดังตารางต่อไปนี้

ด้านรายรับที่จะเกิดขึ้นเมื่อมีรถห้องเย็น คิดจากรายจ่ายที่จะประหยัดได้และกำไรจากการขายสินค้า

-การประหยัดค่าจ้างรถกรุงเทพฯ 4000 บาทต่อเที่ยว คิดเป็นปีละ $4,000 \times 52 = 208,000$ บาท

-การประหยัดค่าทางด่วน +Taxi ประมาณเดือนละ 1,535 บาท หรือ $1,535 \times 12 = 18,159$ บาทต่อปี

-กำไรจากการขายสินค้าของร้านคนจับปลา จ.ประจวบคีรีขันธ์ให้กับเลมอนฟาร์ม โดยไม่คิดปลากะบอกแก่แพ็คสามขีด จาก จ.นครศรีธรรมราชเนื่องจากปัจจุบันการขายปลากะบอกทำให้ร้านคนจับปลา จ.ประจวบคีรีขันธ์อยู่ในสถานะขาดทุน แต่การขายสินค้าชนิดอื่นๆยังหากำไรได้ประมาณ 17.7 บาทต่อกก. ซึ่งคิดได้จาก

-ราคาขายสินค้าเฉลี่ยต่อกิโลกรัม 246.28 บาท

-ราคาซื้อสินค้าเฉลี่ยต่อกิโลกรัม 156.95 บาท

-ต้นทุนโลจิสติกส์ขาเข้า (อ้างอิงจากค่าถังโฟมและขนส่งจากสตูล) เฉลี่ย 12.76 บาท

ต่อกิโลกรัม

-ต้นทุนโลจิสติกส์ที่ร้านคนจับปลา จ.ประจวบคีรีขันธ์ 116.04 บาทต่อกิโลกรัม

-การรวบรวมข้อมูลปริมาณสินค้าที่ร้านคนจับปลา จ.ประจวบคีรีขันธ์ขายให้กับลูกค้ารายย่อยและร้านเลมอนฟาร์มเฉลี่ยต่อเดือน คือ 612.48 กก. ดังนั้นกำไรเฉลี่ยต่อเดือนจากการขายสินค้า เท่ากับ $17.7 \times 612.58 = 10,842.66$ บาท หรือ 130,111.92 บาทต่อปี

สรุปค่าใช้จ่ายที่ประหยัดได้จากการซื้อรถห้องเย็นและกำไรจากการขายสินค้าบาทต่อปี ในตารางต่อไป

- จากตารางค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นจากการมีรถห้องเย็น และตารางค่าใช้จ่ายที่ประหยัดได้จากการมีรถห้องเย็นและกำไรจากการขายสินค้า พบว่ามีร้านคนจับปลาจะมีเงินเหลือประมาณ 377,644. -269,827 = 107,818 บาทต่อปี

- จากข้อสมมติด้านการลงทุนที่กำหนดระยะเวลาที่ใช้ในการผ่อนรถที่ 5 ปีแรก ตั้งแต่ปี 2560 จนถึงปี 2564 และไม่คิดดอกเบี้ยเงินผ่อน จะมีค่าผ่อนรถปีละ 144,940 บาท

- แสดงว่าในช่วงที่มีการผ่อนรถร้านคนจับปลาจะขาดสภาพคล่องทางการเงิน เพราะค่าผ่อนรถรายปีสูงกว่าเงินที่เหลือจากการขายสินค้า ดังนั้นถ้าต้องการให้มีเงินเพียงพอต่อการผ่อนรถในช่วงที่มีการผ่อนรถจะต้องขายสินค้าเพิ่มขึ้นอีกประมาณเดือนละ $= (144,940 - 107,818) / (17.7 \times 12) = 174.77$ กิโลกรัม หรือขายสินค้าให้เลมอนฟาร์มอย่างต่ำเดือนละ $(612.58 + 174.77)$ หรือ 787.35 กิโลกรัม

โดยสรุป การวิเคราะห์ข้อมูลการขนส่งสินค้าของร้านคนจับปลาประจำบึงศรีจันทร์ในรอบ 1 ปีที่สูง ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การลงทุนซื้อรถห้องเย็น พบว่า การจัดการรถห้องเย็นมีความเป็นไปได้ในการลงทุนแต่อย่างไรก็ตามในช่วง 5 ปีแรก (ปี 2560 จนถึงปี 2564) จะมีค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการผ่อนรถค่อนข้างสูง หากร้านคนจับปลา จะยังคงขายสินค้าในปริมาณเท่าเดิม จะทำให้ไม่มีกำไรไม่เพียงพอในการผ่อนชำระค่ารถห้องเย็น จะต้องเพิ่มปริมาณการขายอีกอย่างน้อย 174.77 กิโลกรัมต่อเดือน จึงจะทำให้การไหลของกระแสเงิน (Cash flow) ไม่สะดุด

ในขณะที่หากพิจารณาการขนส่งระหว่างจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดที่มีการรับซื้ออื่นๆอย่างนครศรีธรรมราช จะยิ่งทำให้ขาดทุนเพิ่มขึ้น หากไม่สามารถเพิ่มปริมาณการขายได้เนื่องจากระยะทางไปและกลับประมาณ 1,000 กิโลเมตร รวมทั้งต้นทุนหรือเพิ่มราคาขายให้ได้ไม่เช่นนั้นจะยิ่งขาดทุน

การมีรถห้องเย็น เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของห่วงโซ่อุปทานร้านคนจับปลาเป็นห่วงโซ่อุปทานที่มีคุณภาพครอบคลุมความต้องการตามมาตรฐานความปลอดภัยของอาหารที่ต้องรักษาอุณหภูมิ แต่อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการห้องเย็น เช่น การจัดสรรเส้นทาง การจัดการด้านความปลอดภัยและนิรภัยเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสนใจ

ภาคผนวก ฉ

ผลตอบรับจากผู้บริโภค

ภาคผนวก จ

ผลตอบรับจากผู้บริโภค

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้บริโภคร้านคนจับปลา จำนวน 20 คน

เสียงตอบรับจากผู้บริโภค (การสัมภาษณ์ผู้บริโภคร้านคนจับปลา จำนวน 20 คน ในช่วงเดือนสิงหาคม – กันยายน 2558)

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้บริโภคร้านคนจับปลา

องค์ประกอบตัวแปร	ระดับของตัวแปร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ	ชาย	3	15
	หญิง	17	75
	รวม	20	100
2. อายุ	ต่ำกว่า 20 ปี	0	0
	อายุ 20 – 30 ปี	1	5
	อายุ 31 – 40 ปี	2	10
	อายุ 41 – 50 ปี	8	40
	อายุ 51 – 60 ปี	3	15
	อายุ 60 ปีขึ้นไป	6	30
รวม	20	100	
3. สถานภาพสมรส	โสด	13	65
	สมรส	7	35
	มีคู่แล้ว	0	0
	แยกกันอยู่	0	0
	ม่าย	0	0
	อื่นๆ	0	0
รวม	20	100	
4. ระดับการศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้นหรือต่ำกว่า	0	0
	มัธยมศึกษาตอนปลายหรือ	0	0
	เทียบเท่า		
	อนุปริญญา	1	5
	ปริญญาตรี	14	70
	ปริญญาโท	4	20
	ปริญญาเอก	1	5
	รวม	20	100

องค์ประกอบตัวแปร	ระดับของตัวแปร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
5. อาชีพ	ข้าราชการ	0	0
	พนักงานบริษัทเอกชน	3	15
	ประกอบธุรกิจส่วนตัว	7	35
	พ่อบ้าน/แม่บ้าน	4	20
	ลูกจ้าง/รับจ้าง	4	20
	นักเรียน/นักศึกษา	0	0
	อื่นๆ	2	10
	รวม	20	100
6. รายได้	45,001-50,000 บาท	1	5
	50,001-55,000 บาท	4	20
	55,001-100,000 บาท	5	25
	100,001 บาทขึ้นไป	10	50
	รวม	20	100
7. ภูมิลำเนา	กรุงเทพฯและปริมณฑล	20	100
	จังหวัดอื่นในภาคกลาง		
	จังหวัดในภาคเหนือ		
	จังหวัดในภาค		
	ตะวันออกเฉียงเหนือ		
	จังหวัดในภาคตะวันออก		
	จังหวัดในภาคใต้		
รวม	20	100	
8. สมาชิกในครัวเรือน	1 คน	3	15
	2 คน	7	35
	3 คน	4	20
	4 คน	2	10
	4 คนขึ้นไป	4	20
	รวม	20	100
9. แหล่งซื้ออาหารทะเลบ่อยที่สุด	ตลาดสด	2	10
	ห้างสรรพสินค้า/ร้านค้าชั้นนำ	4	20
	จากชาวประมงโดยตรง	0	0
	ร้านคนจับปลา	11	55
	ร้านในงานแสดงสินค้า	0	0
	อื่นๆ	3	15
	รวม	20	100

องค์ประกอบตัวแปร	ระดับของตัวแปร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
10. ประเภทอาหารทะเลทั่วไปที่ลูกค้าเลือกซื้อ	อาหารทะเลสด	14	70
	อาหารทะเลแปรรูป	2	10
	อาหารทะเลพร้อมกิน	4	20
	รวม	20	100
11. ความถี่ในการเลือกบริโภคอาหารทะเลเฉลี่ยเดือน	ทุกวัน	0	0
	2-3 ครั้งต่อสัปดาห์	3	15
	สัปดาห์ละ 1 ครั้ง	6	30
	2-3 ครั้งต่อเดือน	4	20
	เดือนละ 1 ครั้งหรือน้อยกว่านั้น	7	35
	รวม	20	100
12. มูลค่าการซื้ออาหารทะเล เฉลี่ยต่อครั้ง	น้อยกว่า 500 บาท	1	5
	501-1,000 บาท	5	25
	1,001-1,500 บาท	4	20
	1,501-2,000 บาท	7	35
	2,001-2,500 บาท	1	5
	2,501- 3,000	1	5
	มากกว่า 3,001	1	5
	รวม	20	100

ตอนที่ 2 พฤติกรรม แนวโน้ม การรับรู้ในการเลือกบริโภคอาหารทะเลร้านคนจับปลาของผู้บริโภค

องค์ประกอบตัวแปร	ระดับของตัวแปร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
13. การซื้ออาหารทะเลจากร้านคนจับปลาเป็นครั้งแรก	ใช่	0	0
	ไม่ใช่	20	100
	รวม	20	100
14. การเลือกบริโภคอาหารทะเลจากร้านคนจับปลาเฉลี่ยต่อเดือน	ทุกวัน	0	0
	2-3 ครั้งต่อสัปดาห์	0	0
	สัปดาห์ละ 1 ครั้ง	1	5
	2-3 ครั้งต่อเดือน	9	45
	เดือนละ 1 ครั้งหรือน้อยกว่านั้น	10	50
	รวม	20	100

องค์ประกอบตัวแปร	ระดับของตัวแปร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
15. มูลค่าการซื้ออาหารทะเลร้านคนจับปลา ของท่านเฉลี่ยต่อครั้ง	น้อยกว่า 500 บาท	1	5
	501-1,000 บาท	4	20
	1,001-1,500 บาท	7	35
	1,501-2,000 บาท	4	20
	2,001-2,500 บาท	2	10
	2,501- 3,000	1	5
	มากกว่า 3,001	1	5
	รวม		20
16. ช่องทางการสื่อสารที่ทำให้รู้จักร้านคน จับปลา	เฟสบุ๊ค	6	30
	งานแสดงสินค้า	4	20
	มีเพื่อนหรือคนรู้จักแนะนำ	4	20
	เว็บไซต์	2	10
	สื่อสิ่งพิมพ์	1	5
	รายการทางโทรทัศน์	2	10
	อื่นๆ	1	5
	รวม		20
17. เหตุผลสำคัญที่สุดในการเลือกบริโภค อาหารทะเลร้านคนจับปลา	สุขภาพ/ความปลอดภัย	8	40
	อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	4	20
	ช่วยเหลือชาวประมงพื้นบ้าน	3	15
		2	10
	ตรวจสอบที่มาและคุณภาพ ของสินค้าได้	1	5
	รวม		20
18. ประเภทของอาหารทะเลร้านคนจับปลาที่ มีการเลือกซื้อ	อาหารทะเลสด	13	65
	อาหารทะเลแปรรูป	3	15
	อาหารทะเลพร้อมกิน	4	20
	รวม		20
19. มีการเลือกบริโภคสัตว์น้ำโดยคำนึงถึง ปริมาณสารเคมีสะสมในสัตว์น้ำตามลำดับชั้น การบริโภคในห่วงโซ่อาหารหรือไม่	ใช่	11	55
	ไม่ใช่	2	10
	ไม่รู้	7	35
	รวม		20
20. มีการเลือกซื้อสัตว์น้ำโดยพิจารณาว่าสัตว์ น้ำนั้นอยู่ในลำดับชั้นใดของห่วงโซ่อาหาร หรือไม่	ใช่	8	40
	ไม่ใช่	0	0
	ไม่รู้	12	60

องค์ประกอบตัวแปร	ระดับของตัวแปร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
	รวม	20	100
21.หากไม่มีสัตว์น้ำตามที่ถูกค้าต้องการใน ช่วงเวลานั้นๆ เนื่องจากไม่ใช่ฤดูกาลจับสัตว์ ชนิดนั้นๆ ท่านจะเลือกสัตว์น้ำชนิดอื่นแทน หรือไม่	ไม่	4	20
	ซื้อสัตว์น้ำชนิดอื่นแทน	12	60
	ไม่แน่ใจ	4	20
	รวม	20	100
22.ช่องทางในการใช้บริการร้านคนจับปลา			
22.1 การเลือกซื้อสินค้า	หน้าร้านที่ประจวบฯ/นครฯ	0	0
	สวนรุกขารเด่น	9	45
	งานแสดงสินค้า	0	0
	เลมอนฟาร์ม	4	20
	เฟสบุ๊ก	0	0
	ไลน์	5	25
	เว็บไซต์	0	0
	อีเมลล์	0	0
	โทรศัพท์	2	10
	อื่นๆ	0	0
	รวม	22	100
22.2 การสั่งซื้อสินค้า	หน้าร้านที่ประจวบฯ/นครฯ	0	0
	สวนรุกขารเด่น	7	35
	เลมอนฟาร์ม	1	5
	เฟสบุ๊ก	0	0
	ไลน์	8	40
	เว็บไซต์	0	0
	อีเมลล์	0	0
	โทรศัพท์	4	20
	อื่นๆ	0	0
	รวม	20	100
22.3 การรับสินค้า	หน้าร้านที่ประจวบฯ/นครฯ	0	0
	สวนรุกขารเด่น	10	50
	งานแสดงสินค้า	0	0
	เลมอนฟาร์ม	4	20
	มอเตอร์ไซค์จัดส่งถึงบ้าน	4	20
	จุดนัดพบ	2	10
	อื่นๆ	0	0

องค์ประกอบตัวแปร	ระดับตัวแปร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
	รวม	20	100
23. การรับรู้เกี่ยวกับร้านคนจับปลา	คำถามปลายเปิด		
24. การทราบปัญหาการประมงไทยกับ IUU Fishing	ทราบ	15	75
	ไม่ทราบ	5	25
	รวม	20	100
25. ปัญหาการประมงไทยกับ IUU Fishing ส่งผลกระทบท่อแหล่งจำหน่ายอาหารทะเลของลูกค้าหรือไม่	กระทบ	4	20
	ไม่กระทบ	16	80
	รวม	20	100

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกบริโภคอาหารทะเลปลอดภัยของร้านคนจับปลา

ปัจจัยทางการตลาด	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
1. ผลิตภัณฑ์ (Product)		
1.1 รสชาติความอร่อย	4.45	มาก
1.2 ความสดของอาหารทะเล	4.45	มาก
1.3 คุณค่าทางโภชนาการ	4.18	มาก
1.4 ความหลากหลาย	4.00	มาก
1.5 ความสะอาด	4.63	มาก
1.6 ความปลอดภัยไร้สารเคมี	4.72	มาก
1.7 ผู้บริโภคทราบขั้นตอนและแหล่งที่มา	4.18	มาก
1.8 ผ่านการรับรองมาตรฐานจากองค์กรที่น่าเชื่อถือ	2.09	<u>น้อย</u>
1.9 ใช้เครื่องมือประมงที่ไม่ทำลายล้างช่วยเหลือระบบนิเวศทางทะเล	4.45	มาก
1.10 ยกกระดับคุณภาพชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน	4.54	มาก
2. ราคา (Price)		
2.1 ราคาเหมาะสมกับคุณภาพสินค้า	4.45	มาก
2.2 มีป้ายราคาที่เห็นได้ชัดเจน	3.09	ปานกลาง
3. สถานที่จัดจำหน่าย (Place)		
3.1 ท่าเลที่ตั้งของร้าน	3.90	ปานกลาง
3.2 บรรยากาศของร้าน	3.90	ปานกลาง
3.3 การจัดร้าน การตกแต่งร้าน	3.54	ปานกลาง
3.4 สถานที่จอดรถเพียงพอ สะดวก	2.09	<u>น้อย</u>
4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion)		

4.1 มีระบบสมาชิก	3	ปานกลาง
4.2 พนักงานให้บริการดี	4.72	มาก
4.3 มีพนักงานหรือป้ายข้อความให้ความรู้เรื่อง		
4.3.1 อาหารปลอดภัย	3.09	ปานกลาง
4.3.2 แหล่งที่มาของอาหารทะเล	3.54	ปานกลาง
4.3.3 การทำประมงแบบรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม	3.18	ปานกลาง
4.3.4 วิธีประมงพื้นบ้าน	3.72	ปานกลาง
4.3.5 มาตรฐานอาหารทะเลปลอดภัย (BLUE BRAND) จากสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย	1.90	น้อย
4.3.6 การดำเนินกิจการของร้านคนจับปลา ในรูปแบบกิจการเพื่อสังคม	3.81	ปานกลาง
4.4 ร้านรับฟังความคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากลูกค้า	3.63	ปานกลาง
4.5 มีการโฆษณาผ่านรายการโทรทัศน์, วิทยุ, Facebook, Web site ฯลฯ	3.18	ปานกลาง

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

ความคิดเห็น	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
1. ความพึงพอใจต่อร้านคนจับปลา		
1.1 คุณภาพสินค้า	4.54	มาก
1.2 การให้บริการ	4.72	มาก
1.3 ราคา	4.18	มาก
2. ร้านคนจับปลาที่มีประโยชน์ต่อ		
2.1 ตัวลูกค้าเอง	4.63	มาก
2.2 สังคม	4.45	มาก
2.3 สิ่งแวดล้อม	4.54	มาก
2.4 ชาวประมงพื้นบ้าน	4.54	มาก
3. การสนับสนุนร้านคนจับปลา		
3.1 ลูกค้าจะมีส่วนร่วมในการสนับสนุนร้านคนจับปลา	4.09	มาก
3.2 ลูกค้าจะแนะนำให้ญาติ พี่น้อง เพื่อนๆ คนรู้จัก เลือกซื้ออาหารทะเลร้านคนจับปลา	4.90	มาก

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	นางสาววิจิตรา อุตมะมุณี	
รหัสประจำตัวนักศึกษา	5610023003	
วุฒิการศึกษา		
วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
ศิลปศาสตรบัณฑิต (ชุมชนศึกษา)	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	2555

ทุนการศึกษา

ทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ ปีงบประมาณ 2558 บัณฑิตวิทยาลัย

ทุนอุดหนุนการวิจัยจากเงินรายได้มหาวิทยาลัย ประเภททุนทั่วไป ปีงบประมาณ 2558 จากสำนักวิจัยและพัฒนา รหัสโครงการ COR580935S “กระบวนการพัฒนาธุรกิจประมงพื้นบ้านเพื่อการขายสัตว์น้ำที่เป็นมิตรต่อผู้บริโภค กรณีศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มประมงพื้นบ้านอ่าวประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์กับกลุ่มประมงพื้นบ้านอ่าวท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช”

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

วิจิตรา อุตมะมุณี, เยาวนิจ กิตติธรรกุล และจากรุณี เขียววารีย์สังจะ. (2559). กระบวนการพัฒนา
กิจการเพื่อสังคม: กรณีศึกษาร้านคนจับปลาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. ใน เรื่องเต็ม
การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 38.
พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร

Kehoe, C., Marschke, M., Uttamamunee, W., Kittitornkool, J., and Vandergeest, P. (2016).
Developing Local Sustainable Seafood Market: A Thai Example. World
food policy. Volume 2, Issue 2/Volume 3, Issue 1, Fall 2015/Spring 2016,
32.